

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ & ΚΡΙΣΕΩΝ

POST GRADUATE PROGRAM
ENVIRONMENTAL, DISASTER & CRISES MANAGEMENT STRATEGIES

Μεταπτυχιακή Διατριβή Ειδίκευσης
Master Thesis

Ασφαλείς καταυλισμοί. Κατευθύνσεις και οδηγίες για τη διαμόρφωση ασφαλών καταυλισμών για την στέγαση πληγέντων σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης

"Safe Shelters" - Guidelines and Instructions for Safe Shelters Configuration for Housing the Affected in Emergency Situation

ΓΕΩΡΓΙΑ ΠΑΠΠΑ / GEORGIA PAPP
A.M. / R.N. : 14065

Ειδικές Εκδόσεις / Special Publications:

No. 2016023

Αθήνα, Οκτώβριος 2016
Athens, October 2016

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ & ΚΡΙΣΕΩΝ

POST GRADUATE PROGRAM
ENVIRONMENTAL, DISASTER & CRISES MANAGEMENT STRATEGIES

Μεταπτυχιακή Διατριβή Ειδίκευσης

Master Thesis

Ασφαλείς καταυλισμοί. Κατευθύνσεις και οδηγίες για τη διαμόρφωση ασφαλών καταυλισμών για την στέγαση πληγέντων σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης

"Safe Shelters" - Guidelines and Instructions for Safe Shelters Configuration for Housing the Affected in Emergency Situation

ΓΕΩΡΓΙΑ ΠΑΠΠΑ / GEORGIA PAPPΑ

A.M. / R.N. : 14065

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Δρ. Ε. Λέκκας,
Καθηγ. ΕΚΠΑ

Δρ. Σ. Λόζιος,
Επικ. Καθηγ. ΕΚΠΑ

Δρ. Ι. Κασσάρας,
Επικ. Καθηγ. ΕΚΠΑ

Εξειδικευμένη Επιστημονική Καθοδήγηση:

Κ. Χολέβας
Πολιτικός Μηχανικός ΕΜΠ, MSc. - Ειδικός σε θέματα πολιτικής προστασίας - π. Εθνικός εκπρόσωπος στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο 1.

Εισαγωγή	14
1.1.Κύριος σκοπός της εργασίας (Καταγραφή των καταστροφών που οδηγούν στην ανάγκη δημιουργίας καταυλισμών για τους πληγέντες).....	14
1.1.1.Φυσικές καταστροφές.....	14
1.1.2.Τεχνολογικές καταστροφές.....	19
1.1.3.Φυσικοτεχνολογικές καταστροφές (NaTech).....	21
1.1.4.Ένοπλες συρράξεις.....	21
1.1.5.Περιβαλλοντικές καταστροφές	22
1.2.Επιμέρους στόχοι εργασίας (Αναγνώριση της ανάγκης τεχνογνωσίας και κατευθυντήριων οδηγιών για ασφαλή καταφύγια στη χώρα μας).....	23
1.2.1.Μικρασιατική καταστροφή και Ποντιακός ξεριζωμός	23
1.2.2.Η καταστροφική πυρκαγιά του 1917 και ο μεγάλος σεισμός του 1978 που έπληξαν την Θεσσαλονίκη.....	28

Κεφάλαιο 2.

Προδιαγραφές και Κατευθυντήριες Οδηγίες (Guidelines) διαμόρφωσης ασφαλών καταυλισμών.....	33
2.1.Από Διεθνείς Οργανισμούς.....	33
2.1.1.Εισαγωγή	33
2.1.2.Καταφύγια (Υλικά κατασκευής, διαστάσεις, σχεδιασμός).....	37
2.1.3.Ρουχισμός, κλινοσκεπάσματα.....	41
2.1.4.Εγκαταστάσεις και μέσα Υγιεινής.....	42
2.1.5.Ύδρευση.....	46
2.1.6.Αποχέτευση	47
2.1.7.Διοίκηση, ασφάλεια και προστασία καταυλισμών.....	47
2.2.Από Εθνικούς Οργανισμούς	51
2.2.1.Εισαγωγή.....	51
2.2.2.Χώροι Καταφυγής και Παροχής Πρώτων Βοηθειών	53
2.2.3.Χώροι Στέγασης.....	54

Κεφάλαιο 3.

Διαμόρφωση καταυλισμών στην Ελλάδα για την αντιμετώπιση κρίσεων	61
3.1.Μετά από καταστροφικό σεισμό.....	61
3.1.1.Συμπεράσματα από την περίπτωση των καταστροφικών σεισμών του Ιονίου το 1953.....	61
3.1.2.Συμπεράσματα από την περίπτωση του σεισμού του 1986 στην Καλαμάτα	64
3.1.3.Συμπεράσματα από την περίπτωση του σεισμού του 1999 στην Αθήνα.....	68
3.2.Λόγω προσφυγικών ροών.....	73
3.2.1.Συμπεράσματα από την περίπτωση των καταυλισμών και της εγκατάστασης των προσφύγων μετά την Μικρασιατική Καταστροφή... ..	73
3.2.2.Κέντρα υποδοχής, μετεγκατάστασης και φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα σήμερα	81

<u>Κεφάλαιο 4. Διαχείριση της πρόσφατης προσφυγικής κρίσης στην Ελλάδα.</u>	
<u> Ενέργειες της πολιτείας.....</u>	<u>91</u>

Κεφάλαιο 5.

<u> Συμπεράσματα - Συζήτηση</u>	<u>100</u>
--	------------

Περίληψη

Από την αρχή ακόμα της παρουσίας του ανθρώπου στον πλανήτη, πρωταρχική ήταν η ανάγκη του να εξασφαλίσει ένα καταφύγιο, μια εστία, που θα τον προστάτευε από τα στοιχεία της φύσης και τους εχθρούς του και θα του έδινε την αίσθηση της ασφάλειας. Η ιεράρχηση των ανθρώπινων αναγκών ως έννοια συστήθηκε για πρώτη φορά σε μια ερευνητική εργασία του Αμερικανού ψυχολόγου και ανθρωπιστή Abraham Maslow που δημοσιεύθηκε το 1943 με τίτλο «A Theory of Human Motivation» και υποδεικνύει ότι όλες οι ανθρώπινες δράσεις ωθούνται από κίνητρα που σκοπό έχουν την ικανοποίηση των πλέον βασικών αναγκών πριν προχωρήσουν στην ικανοποίηση άλλων πιο σύνθετων. Η συγκεκριμένη ιεράρχηση απεικονίζεται συχνά με την μορφή πυραμίδας, με τη βάση της να αποτελείται από τις φυσιολογικές βιολογικές ανθρώπινες ανάγκες που είναι απαραίτητες για την επιβίωση, όπως η τροφή το νερό, ο αέρας και ο ύπνος. Όταν καλυφθούν αυτές οι ανάγκες, στο επόμενο ακριβώς επίπεδο βρίσκονται οι ανάγκες για ασφάλεια και προστασία αφού ο άνθρωπος έχει την επιθυμία να αισθάνεται ασφαλής για την ύπαρξή του μέσα στο περιβάλλον που ζει. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται οι ανάγκες για ασφαλείς κοινωνίες, ικανοποιητικό επίπεδο στέγασης, παροχή φροντίδας για την υγεία, για σταθερή απασχόληση κ.λ.π. Σύμφωνα λοιπόν με αυτή τη θεωρία, κάθε φορά που μια κρίση θα ξεσπάσει ως αποτέλεσμα μιας δύσκολης ή έκτακτης κατάστασης ανάγκης ο άνθρωπος ενεργεί έτσι ώστε να προστατευτεί και να αισθανθεί ασφαλής και κάνει ότι είναι δυνατόν αρκεί να το πετύχει, όσο δύσκολο ή ριψοκίνδυνο μπορεί να είναι αυτό. Και επιθυμεί, αν όχι απαιτεί, από αυτούς που είναι υπεύθυνοι, να του προσφέρουν όλα τα απαραίτητα ώστε η ασφάλεια να επανέρθει στη ζωή του. Και για να αισθανθεί ασφάλεια πρωταρχικό είναι να έχει ένα ασφαλές καταφύγιο. Ένα καταφύγιο που θα του παρέχει κάποιες βασικές προϋποθέσεις που θα του επιτρέψουν μια αξιοπρεπή διαβίωση.

Στη χώρα μας, μια χώρα με αρκετά βεβαρημένο παρελθόν σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης τόσο λόγω φυσικών φαινομένων (όπως η έντονη σεισμική δραστηριότητα) αλλά και με εμπλοκή σε πολεμικές συγκρούσεις που δημιούργησαν προσφυγικά κύματα, κατά το παρελθόν υπήρξε πολλές φορές η ανάγκη να δημιουργηθούν καταυλισμοί για την στέγαση τόσο του πληθυσμού που έχασε τα σπίτια του όσο και για εκείνους που λόγω των συγκυριών αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και να αναζητήσουν καταφύγιο στην μητέρα πατρίδα. Τα τελευταία χρόνια και μάλιστα σε συνθήκες δύσκολες, η χώρα μας εκτός από την οικονομική κρίση (την οποία διαχειρίζεται με μεγάλη δυσκολία και η οποία έχει δημιουργήσει πολλά προβλήματα και μεγάλη ανασφάλεια στους πολίτες της), έχει να αντιμετωπίσει και μια νέα κρίση, αυτή των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών. Για να αντιμετωπιστεί αυτή η κρίση έπρεπε να δημιουργηθούν κέντρα υποδοχής και δομές φιλοξενίας σε πολλές περιοχές για την κάλυψη των πρώτων, άμεσων και επιτακτικών αναγκών αυτών των ανθρώπων, όπως η στέγαση, η σίτιση και η υγιεινή.

Σκοπός λοιπόν της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί αυτό ακριβώς το αντικείμενο. Πως δηλαδή θα μπορέσουμε να διαμορφώσουμε και να λειτουργήσουμε ασφαλείς καταυλισμούς για τους πληγέντες σε κάθε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, μέσα από κατευθυντήριες διαδικασίες και οδηγίες τόσο από διεθνείς όσο και από εθνικούς οργανισμούς, και να δούμε, μέσα από μελέτες περιπτώσεων, πως τελικά ανταποκρίθηκε η χώρα μας σε τέτοιες περιπτώσεις.

Στο πρώτο κεφάλαιο, που αποτελεί και την εισαγωγή, και ειδικότερα στο πρώτο μέρος, θα αναλυθεί πως εξαιτίας των φυσικών, των τεχνολογικών και των περιβαλλοντικών καταστροφών αλλά και των ένοπλων συρράξεων δημιουργείται η ανάγκη να στεγαστεί ο πληθυσμός που πλήγεται. Στο δεύτερο μέρος μέσα από μια ιστορική αναδρομή που αφορά φυσικές καταστροφές και προσφυγική κρίση, θα φανεί η ανάγκη που υπάρχει να βρίσκεται σε ετοιμότητα και να έχει τη δυνατότητα ο κρατικός μηχανισμός να ανταποκριθεί σε τέτοιες καταστάσεις.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν οι προδιαγραφές και οι κατευθυντήριες οδηγίες για τη διαμόρφωση, τη διοίκηση και τη λειτουργία ασφαλών καταυλισμών έτσι όπως έχουν καταρτιστεί σε εγχειρίδια διεθνών και εθνικών οργανισμών και τα οποία αποτελούν την εργαλειοθήκη για όλους όσους ασχολούνται με την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης.

Στο τρίτο κεφάλαιο μέσα από μελέτες περιπτώσεων (case studies), θα παρουσιαστεί η διαμόρφωση καταυλισμών στην Ελλάδα. Στο πρώτο μέρος θα παρουσιαστούν τα συμπεράσματα από τρία σεισμικά γεγονότα, τους σεισμούς στο Ιόνιο το 1953, τον σεισμό στην Καλαμάτα το 1986 και στην Αθήνα το 1999, που θεωρούνται σταθμός στην ιστορία της Ελλάδας σε ότι αφορά τη δημιουργία προσωρινών καταυλισμών μετά από μια φυσική καταστροφή, ενώ στο δεύτερο μέρος θα παρουσιαστούν αρχικά τα συμπεράσματα από τη διαχείριση της στέγασης και της τελικής αποκατάστασης των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής και στη συνέχεια θα παρουσιαστούν οι δομές φιλοξενίας που δημιουργήθηκαν προκειμένου να αντιμετωπιστεί η πρόσφατη προσφυγική κρίση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα αναφερθούν οι ενέργειες του κράτους που έγιναν προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι πρόσφατες προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές στη χώρα μας.

Στο πέμπτο κεφάλαιο θα καταλήξουμε στο πως η τεχνογνωσία και τα διαθέσιμα μέσα συμβάλουν στη δημιουργία ασφαλούς καταυλισμού και θα αναφερθεί τι πρέπει να γίνει ώστε αυτή η διαδικασία να γίνει πιο αποτελεσματική.

Λέξεις κλειδιά : Καταστροφές, Κατάσταση έκτακτης ανάγκης, Πρόσφυγες, Μετανάστες, Ασφαλής καταυλισμός, Προδιαγραφές καταυλισμού

Abstract

From the very beginning of the human presence on the planet, the primary need was to obtain a secure shelter. A shelter that would protect him from the elements of the nature and from the enemies, and will give him a sense of security. The scale of human needs as a concept, was established for the first time in a research paper by the American psychologist and humanist Abraham Maslow published in 1943 entitled «A Theory of Human Motivation» and indicates that all human actions are motivated by incentives aimed at meeting the most basic needs before proceeding to cover other more complex. This scale is often depicted as a pyramid, with the base consisting of normal biological human needs necessary for survival, such as the feed, the water, the air and the sleep. When these needs are covered, exactly in the next level are the needs for safety and security, since the human has the desire to feel secure about its existence in the environment that he lives. These include the needs for secure societies, for adequate housing level, for providing of health care for stable employment etc. So according to this theory each time a crisis will erupt as a result of a difficult or emergency need, the man acts to protect and to feel safe and make it strong enough to succeed, however difficult or risky it can be. And wishes, if not require, by those who are responsible to provide all the necessary, in order that security be return back in his life. And to feel security the priority is to have a safe shelter. A shelter that will provide some basic conditions that will enable a decent living.

In our country, a country with a fairly busy past in emergencies, as a result of natural phenomena such as intense seismic activity, but also by engaging in warfare that created refugee flows, in the past there was often the need to establish camps for housing the population who lost their homes and for those who, because of circumstances, forced to flee their homes and seek refuge in the motherland. In recent years, and in very difficult conditions, our country apart from the economic crisis (who managed with great difficulty and which has created many problems and great insecurity for its citizens) also faces a new crisis, the one that is due to the refugee and immigrant flows. To address this crisis it has to create reception centers and accommodation facilities in many areas, to cover the first, immediate and imperative needs of these people, such as housing, feeding and hygiene.

Therefore, the aim of this thesis is precisely this subject. How it will be able to configure and operate secure camps for those affected in any emergency situation, through guiding procedures and instructions from both international and national organizations, and to see, through case studies, how our country responded in such cases.

In the first chapter, which is the introduction, and especially in the first part, will be analyzed how from a disaster (natural, technological or environmental) or from an armed conflict, arise the need for housing the population who has been affected. In the second part of the first chapter, through a throwback on natural disasters and refugee crisis, it will showed the need for preparedness by the state mechanism to respond in such situations.

In the second chapter, will be presented the standards and the guidelines for the formulation, the management and the operation of secure camps as appearing in manuals of international and national organizations and which the tool are for all those who are involved in humanitarian assistance in situations of emergency need.

In the third chapter will be presented, through case studies, the camps configuration in Greece. In the first part will be presented the conclusions of three seismic events, the earthquakes at Ionian Sea in 1953, the earthquake in Kalamata in 1986 and in Athens in 1999, who are considered as a milestone in the history of Greece as it regards the creation of temporary camps following a natural disaster, while in the second part will be presented the initial findings from the housing management and the final restoration of the Asia Minor disaster refugees and then the accommodation structures who are created to address the recent refugee crisis.

In the fourth chapter reported the actions who the government has made to address the recent refugee and migration flows in our country.

In the fifth chapter we will end up to the conclusion of how the know-how and the available resources can contribute to the creation of a secure camp and will be reported what shall be done so that this process can become more effective.

Ευχαριστίες

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Στρατηγικές Διαχείρισης Περιβάλλοντος Καταστροφών και Κρίσεων» του τμήματος Γεωλογίας και Γεωπεριβάλλοντος του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, υπό την επίβλεψη του κ. Κωνσταντίνου Χολέβα, Πολιτικού Μηχανικού ΕΜΠ Msc., ειδικού σε θέματα πολιτικής προστασίας και π. Εθνικού εκπροσώπου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τον οποίο θα ήθελα να ευχαριστήσω. Η καθοδήγηση, οι γνώσεις, η πολύτιμη βοήθεια και το ενδιαφέρον του συνετέλεσαν στη συγγραφή και την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στον διευθυντή του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Δρ. Ευθύμιο Ε. Λέκκα για την ευκαιρία που μου έδωσε να ασχοληθώ με τον τομέα της διαχείρισης καταστροφών και κρίσεων, για τις πολύτιμες γνώσεις αλλά και για τη ανθρώπινη και φιλική παρουσία του καθόλη τη διάρκεια των σπουδών μου, καθώς και σε όλα τα στελέχη του Μεταπτυχιακού Προγράμματος που συνέδραμαν με την άρτια κατάρτισή τους στην ολοκλήρωση του.

Επίσης θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου και στα μέλη της αρμόδιας τριμελούς επιτροπής, τον Δρ. Ε. Λέκκα, τον Δρ. Σ. Λόζιο και τον Δρ. Ι. Κασσάρα, οι οποίοι ασχολήθηκαν και αφιέρωσαν τον πολύτιμο χρόνο τους στην εργασία μου.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, που με την αμέριστη συμπαράσταση και βοήθεια που μου παρείχαν συνετέλεσαν καθοριστικά στην ολοκλήρωση της προσπάθειας αυτής.

Πίνακας Συντμήσεων

Α/Γ.Ε.ΕΘ.Α : Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας

Γ.Α.Σ : Γραφεία Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων

Γ.Γ.Π.Π : Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας

Γ.Ε.ΕΘ.Α : Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας

Γ.Ε.Σ : Γενικό Επιτελείο Στρατού

Γ.Ο.Κ : Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός

Γ.Π.Σ : Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο

Δ.Α.Ε.Φ.Κ : Διεύθυνση Αποκατάστασης Επιπτώσεων Φυσικών Καταστροφών

Ε.Α.Π : Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων

Ε.Ε : Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΘ.Κ.ΕΠΙΧ : Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων

Ε.Κ.Α.Β : Εθνικό Κέντρο Άμεσης Βοήθειας

ΕΛ.ΑΣ : Ελληνική Αστυνομία

ΕΛ.ΠΕ : Ελληνικά Πετρέλαια

Ε.Μ.Α.Κ : Ειδική Μονάδα Αντιμετώπισης Καταστροφών

ΕΝ.Π.Ε : Ένωση Περιφερειών Ελλάδας

Ε.Ο.Τ : Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού

ΕΡΤ : Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση

Ε.Τ.Ε : Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων

Ε.Υ.Δ.Α.Π : Εταιρεία Ύδρευσης και Αποχέτευσης Πρωτεύουσας

Η.Π.Α : Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Κ.Ε.Δ.Ε : Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας

ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ : Κέντρο Ελέγχου & Πρόληψης Νοσημάτων

Κ.Ε.Π.Π : Κέντρο Επιχειρήσεων Πολιτικής Προστασίας

ΚΕ.Σ.Ο.Δ.Π : Κεντρικό Συντονιστικό Όργανο Διαχείρισης Προσφυγικής Κρίσης

Κ.Τ.Ε : Κοινωνία των Εθνών

Κ.Υ.Τ : Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης

Λ.Σ/ΕΛ.ΑΚΤ : Λιμενικό Σώμα/Ελληνική Ακτοφυλακή

Μ.Κ.Ο : Μη Κυβερνητική Οργάνωση

Ο.Α.Σ.Π : Οργανισμός Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας

Ο.Ε.Κ : Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας

Ο.Η.Ε : Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Π.Α : Πολεμική Αεροπορία

Π.Δ.Ε : Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων

Π.Ε.Δ : Περιφερειακές Ενώσεις Δήμων

Π.Ν : Πολεμικό Ναυτικό

Π.Υ : Πυροσβεστική Υπηρεσία

Σ.Ν.Ο : Συντονιστικό Νομαρχιακό Όργανο

Σ.Ξ : Στρατός Ξηράς

Σ.Π.Μ.Ε : Συλλόγος Πολιτικών Μηχανικών Ελλάδος

Τ.Α.Σ : Τομείς Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων

ΤΟ.Σ.ΚΕ.Δ.Π : Τοπικά Συντονιστικά Κέντρα Διαχείρισης Προσφυγικής Κρίσης

Υ.Α.Σ : Υπηρεσία Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων

Υ.Α.Σ.Β.Ε : Υπηρεσία Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων Βορείου Ελλάδος

ΥΠ.ΕΘ.Α : Υπουργείο Εθνικής Άμυνας

Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε : Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων

ΥΠΟ.ΜΕ.ΔΙ : Υπουργείο Υποδομών Μεταφορών και Δικτύων

Χ.Β.Ρ.Π.π : Χημικοί Βιολογικοί Ραδιολογικοί Πυρηνικοί παράγοντες

AIDS : Acquired Immune Deficiency Syndrome

CMT : Camp Management Toolkit

EASO : European Asylum Support Office

HIV : Human Immunodeficiency Virus

IDMC : Internal Displacement Monitoring Centre

MSF : Médecins Sans Frontières

NRC : Norwegian Refugee Council

UNEP : United Nations Environment Programme

UNHCR : United Nations High Commissioner for Refugees

WASH : Water Sanitation and Hygiene

Κατάλογος εικόνων

Εικόνα 1.1.1.1 : Το “τρίγωνο” της καύσης (http://www.fria.gr/CMT/downloads/Image/fire.jpg)	19
Εικόνα 1.2.1.1 : Η Σμύρνη στις φλόγες (http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSB106/544/3564,14914/images/image072.jpg).....	25
Εικόνα 1.2.1.2 : Οι πρόσφυγες στοιβαγμένοι στην αποβάθρα της Σμύρνης περιμένοντας τη σωτηρία (https://greekmilitaryvoice.files.wordpress.com/2015/08/cf83cf84ceb9ceb3cebcceb9cf8ccf84cf85cf80cebf-ceb1cf80cf8c-2015-08-30-093432.png).....	26
Εικόνα 1.2.1.3: Οι Πόντιοι πρόσφυγες στην Μακρόνησο (http://www.efsyn.gr/sites/efsyn.gr/files/field/image/ios_1_1.jpg).....	27
Εικόνα 1.2.2.1 : Χάρτης που αποτυπώνει την έκταση της πυρκαγιάς στη Θεσσαλονίκη (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/ab/Thessaloniki_Fire_1917_Map.jpg/350px-Thessaloniki_Fire_1917_Map.jpg).....	28
Εικόνα 1.2.2.2 : Η πολυκατοικία που κατέρρευσε στην πλατεία Ιπποδρομίου (http://liberty-news.gr/wp-content/uploads/2014/06/2009121101498-preview.jpg).....	30
Εικόνα 2.1.1.1 : The «Sphere Project» (http://www.spherehandbook.org/content/images/handbook.gif).....	35
Εικόνα 2.1.4.1 : Ελάχιστα πρότυπα του προγράμματος WASH (http://www.open.edu/openlearnworks/pluginfile.php/170095/mod_oucontent/oucontent/13865/9825e630/49b02c4b/m4_ss14_fig14.2.jpg).....	42
Εικόνα 2.1.4.2 : Το πρόγραμμα WASH (http://www.spherehandbook.org/content/images/wash_disease.gif).....	43
Εικόνα 2.2.3.1 : Καταυλισμός σε γραμμική διάταξη κατά σειρές (https://encrypted-tbn1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRV0nkqOdUHxenLXS1bJMVmJ9YYQIJtSQNuXhbTC202uezNyy-).....	56
Εικόνα 3.1.1.1 : Η Ζάκυνθος “χτυπημένη” από τον εγκέλαδο και παραδομένη στην φωτιά που ξέσπασε αμέσως μετά από τον σεισμό (https://zantenewstime.gr/wp-content/uploads/2015/08/%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%99-1953-56-350x185.jpg).....	62
Εικόνα 3.1.1.2 : Η Ζάκυνθος μετά τον σεισμό των 7,2 Ρίχτερ τον Αύγουστο του 1953 (https://afmarx.files.wordpress.com/2008/06/zante.jpg).....	62

Εικόνα 3.1.1.3 : Το Αργοστόλι μετά το σεισμό του 1953 (http://3.bp.blogspot.com/-hhUVJdTGs7Q/UgZsqGvTB5I/AAAAAACDvQ/E77b5ZR4pZM/s1600/%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%82+%CE%9A%CE%B5%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%B1+1953.jpg).....	63
Εικόνα 3.1.2.1 : Η πόλη της Καλαμάτας μετά το σεισμό του 1986 (http://kalamatain.gr/new/wp-content/uploads/2013/09/kalamata-1986-earthquakes.jpg)....	65
Εικόνα 3.1.2.2 : Οι διασώστες της Π.Υ στα συντρίμμια στην Καλαμάτα (http://www.arcadiaportal.gr/sites/default/files/seismos1986.jpg).....	66
Εικόνα 3.1.2.3 : Προσωρινή στέγαση των πληγέντων από το σεισμό στην Καλαμάτα το 1986 (http://cdn.e-radio.gr/repository/2016/kalamata_1986_2.jpg).....	67
Εικόνα 3.1.3.1 : Τα ερείπια της Ricomex (http://www.cdn2.topperiodiko.gr/wp-content/uploads/2015/09/43343-ricomex.jpg).....	69
Εικόνα 3.1.3.2 : Το μισογκρεμισμένο εργοστάσιο της Φαράν (http://www.902.gr/sites/default/files/styles/galleria_zoom/public/MediaV2/migrated/seismos-1999-33.jpg?itok=5KflUx1V).....	69
Εικόνα 3.1.3.3 : Το γκρεμισμένο εργοστάσιο του Φουρλή (http://www.topontiki.gr/sites/default/files/styles/default/public/5_174.jpg?itok=k2caJnnw)....	70
Εικόνα 3.1.3.4 : Προσωρινός οικισμός σεισμοπλήκτων μετά τον σεισμό του 1999 στην Αθήνα (http://asset.tovima.gr/vimawebstatic//3A876C4FF19E9F7FC02F721BA2940DC0.jpg).....	72
Εικόνα 3.2.1.1 : Προσωρινή εγκατάσταση των προσφύγων με όποιο τρόπο μπορούσαν (http://diasporic.org/mnimes/wp-content/uploads/2014/08/3c39260v.jpg).....	74
Εικόνα 3.2.1.2 : Εγκατάσταση προσφύγων στο Δημοτικό θέατρο Πειραιά (http://www.lifo.gr/uploads/image/475787/1_2.jpg).....	75
Εικόνα 3.2.1.3 : Ξύλινα παραπήγματα μέσα στη λάσπη (http://www.lifo.gr/uploads/image/881923/Scan-8.jpg).....	76
Εικόνα 3.2.1.4 : Διπλοκατοικία για εγκατάσταση αγροτών κατασκευασμένη από την Ε.Α.Π (http://www.lifo.gr/uploads/image/881920/Scan-5.jpg).....	78
Εικόνα 3.2.1.5 : Οι προσφυγικές πολυκατοικίες στη Λ. Αλεξάνδρας (http://www.iefimerida.gr/sites/default/files/prosfygika-leoforos_alexandras.jpg).....	80
Εικόνα 3.2.1.6 : Τα προσφυγικά στο Δουργούτι, σήμερα γειτονία του Νέου κόσμου πίσω απο το ξενοδοχείο Intercontinental (http://iscreta.gr/wp-content/uploads/2015/10/126-735x400.jpg).....	80

Εικόνα 3.2.2.1 : Τα νησιά που δέχονται τη μεγαλύτερη άφιξη προσφύγων και μεταναστών και στα οποία δημιουργήθηκαν τα “hot spots” (http://newpost.gr/storage/photos/w_800px/201607/pinakas.jpg).....	81
Εικόνα 3.2.2.2 : Εργασίες εγκατάστασης των οικίσκων, προσφοράς των ΕΛ.ΠΕ, στο πρώην εργαστάσιο της ΒΙΑΛ στη Χίο με τη συνδρομή του Ελληνικού στρατού. (http://astraparis.gr/wp-content/uploads/2015/12/vial0009.jpg).....	82
Εικόνα 3.2.2.3 : Το εσωτερικό του καταυλισμού της ΒΙΑΛ (http://www.kerdos.gr/media/5352191/xx.jpg).....	83
Εικόνα 3.2.2.4 : Το εσωτερικό των κοντέινερ στον καταυλισμό της ΒΙΑΛ (http://www.protothema.gr/files/1/2016/02/14/xios_neo_fd.png).....	83
Εικόνα 3.2.2.5 : Οι σκηνές που στήθηκαν στον περιβάλλοντα χώρο του παλιού στρατοπέδου στο Σχιστό (https://3.bp.blogspot.com/-npXbgYxyXEE/VsULsfhCtxI/AAAAAAAAAScw/Mny4eI-WjA4/s1600/24409162_NX0_5460.limgHandler.jpg).....	84
Εικόνα 3.2.2.6 : Πανοραμική άποψη του καταυλισμού στο Σχιστό (http://www.zougla.gr/image.ashx?fid=1953139).....	84
Εικόνα 3.2.2.7 : Ο προσωρινός καταυλισμός στην Ειδομένη (http://www.iefimerida.gr/sites/default/files/styles/708x320/public/eid-708_2.jpg?itok=aXRRg02X).....	85
Εικόνα 3.2.2.8 : Ο “άτυπος” καταυλισμός στην Ειδομένη (http://voria.gr/images/thumbs_medium/YIeZ3mKSXubInOrUiR2n.jpg).....	86
Εικόνα 3.2.2.9 : Το εσωτερικό του κτιρίου στο γήπεδο του χόκεϊ όπως έχει μοιραστεί σε “ιδιωτικά καταλύματα” (http://i.huffpost.com/gadgets/slideshows/493520/slide_493520_6817658_free.jpg).....	87
Εικόνα 3.2.2.10 : Το εσωτερικό της τέντας που στεγάζει τους άνδρες (http://i.huffpost.com/gadgets/slideshows/493520/slide_493520_6817532_free.jpg).....	87
Εικόνα 3.2.2.11 : Οι σκηνές που στήθηκαν στο γήπεδο του μπίτζμπολ (http://i.huffpost.com/gen/4426024/thumbs/r-ELLINIKO-huge.jpg).....	88
Εικόνα 3.2.2.12: Το εσωτερικό του παλιού τέρμιναλ στο παλιό αεροδρόμιο στο Ελληνικό (http://news247.gr/eidiseis/koinonia/article4017625.ece/BINARY/w660/ellinikoSkines.jpg). .	88
Εικόνα 3.2.2.13 : Το κέντρο φιλοξενίας στον Ελαιώνα (http://policenet.gr/sites/default/files/styles/article_big/public/field/image/14883b86-c8e4-46d3-9ad2-7d8881ca271b.jpg?itok=qg2RsUjd).....	89

Κεφάλαιο 1.

Εισαγωγή

1.1. Κύριος σκοπός της εργασίας (Καταγραφή των καταστροφών που οδηγούν στην ανάγκη δημιουργίας καταυλισμών για τους πληγέντες)

Μια φυσική καταστροφή όπως ένας σεισμός, ένα τεχνολογικό ατύχημα, μια πυρηνική έκρηξη, ένας εμφύλιος πόλεμος, ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ κρατών με διώξεις αμάχων, υπάρχουν τόσοι πολλοί λόγοι για τους οποίους οι άνθρωποι είναι αναγκασμένοι να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και να αφήσουν πίσω τους συγγενείς και υπάρχοντά στην προσπάθεια τους να σωθούν. Μέσα από τέτοιες περιπτώσεις φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών, οδηγούμαστε συνήθως σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης που χρήζουν την ανάγκη δημιουργίας ασφαλών προσωρινών χώρων για την στέγαση των ανθρώπων που έχουν πληγεί από αυτές.

Η μετακίνηση πληθυσμού, συνήθως μεγάλου αριθμού, μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα από μια χώρα σε μια άλλη (συνηθέστερα σε αυτές με τις οποίες γεινιάζουν) αποτελούν τα μεταναστευτικά και προσφυγικά κύματα, για τα οποία θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από αυτούς που είναι επιφορτισμένοι με την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, ότι η φυγή τους από την πατρίδα τους, διαταράσσει σοβαρά τις συνθήκες διαβίωσης και γιαυτό κρίνεται αναγκαίο η παροχή άμεσης βοήθειας και η διασφάλιση ενός κατάλληλου επιπέδου σταθερότητας και προστασίας. Για την προστασία των προσφύγων και των μεταναστών, θα πρέπει να παρέχονται βασικά δικαιώματα, κοινωνικά και οικονομικά, ίδια ή σχεδόν ίδια με αυτά που παρέχονται σε όσους ζουν μόνιμα στη χώρα υποδοχής και να υπάρχει, κυρίως, πρόσβαση σε κατάλληλες εγκαταστάσεις στέγασης, σε δομές κοινωνικής πρόνοιας και φροντίδας υγείας (όταν αυτές είναι αναγκαίες). Η προστασία πρέπει να παρέχεται για όσο χρονικό διάστημα χρειάζεται, έτσι ώστε οι δικαιούχοι να νιώσουν ότι η ζωή τους ομαλοποιείται ξανά και επανέρχεται, σε κάποιο βαθμό, στην πριν την φυγή τους καθημερινότητα.

1.1.1. Φυσικές καταστροφές

Ο άνθρωπος από την αρχή της ύπαρξής του, βρισκόταν σε άμεση επικοινωνία αλλά και εξάρτηση με τη φύση, αφού από αυτή αντλούσε δυνάμεις για την επιβίωσή, για την ανάπτυξη και την ευημερία του. Η φύση όμως, που τόσο χρησιμεύει σαν αρωγός στον άνθρωπο για την ύπαρξή του, πολλές φορές μπορεί να αποδειχτεί εχθρός και απειλή. Η αλματώδης αύξηση της τεχνολογίας αλλά και η ανθρώπινη παρέμβαση, σε συνδυασμό με τις ενδογενείς δυνάμεις έχουν προκαλέσει έντονες γεωτεκτονικές αλλαγές και ανακατατάξεις με αποτέλεσμα τη πρόκληση φυσικών φαινομένων όπως σεισμών, συνεχόμενων και έντονων πλημμυρών, κατολισθήσεων κ.α, που έχουν οδηγήσει, τις περισσότερες φορές, σε καταστροφές μεγάλης κλίμακας και καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Ο αριθμός των αιφνίδιων

καταστροφών έχει αυξηθεί δραματικά τις τελευταίες δεκαετίες και σε παγκόσμιο επίπεδο παρατηρούνται καταστροφές, με ένα ρυθμό που αυξάνεται κλιμακούμενα, και αυτό δημιουργεί ανησυχία στην κοινή γνώμη για το πως θα διαχειριστούν τις συνέπειες τους και πως θα μπορέσει η ανθρωπότητα να προετοιμαστεί κατάλληλα ώστε να τις αντιμετωπίσει. Φυσικές καταστροφές υπήρχαν πάντοτε στην γεωλογική ιστορία, σαν γεγονότα στο χώρο και στον χρόνο, με τις επιπτώσεις τους όμως να είναι σε άμεση εξάρτηση από την παρουσία ανθρώπων στον τόπο που λάμβανε χώρα η καταστροφή, απειλώντας τη ζωή και την καθημερινότητά τους, και η εμφάνισή τους εξαρτιόταν κατά βάση από φυσικά φαινόμενα, που δεν μπορούν τις περισσότερες φορές να είναι προβλέψιμα. Ο όρος «φυσική καταστροφή» μπορεί να οριστεί ως «*Μια φυσική ή ανθρωπογενής γεωλογική κατάσταση ή φαινόμενο κατά την οποία παρουσιάζεται πραγματικός ή δυνητικός κίνδυνος για την ανθρώπινη ζωή ή τις περιουσίες*». (Ε. Λέκκας, Αθήνα 2000). Μερικές από τις φυσικές καταστροφές με τις μεγαλύτερες επιπτώσεις στον άνθρωπο είναι οι παρακάτω.

Οι σεισμοί

«Ο σεισμός είναι ένα φυσικό φαινόμενο, αποτέλεσμα φυσικών–γεωλογικών διεργασιών, που προέρχεται από την διατάραξη της μηχανικής ισορροπίας των πετρωμάτων, η δε απελευθερούμενη ενέργεια κατά την διαταραχή αυτή διαδίδεται μέσα στη γη με την μορφή σεισμικών κυμάτων και εκδηλώνεται ως κίνηση του εδάφους» (Κ. Σπυράκος, Ε. Τουτουδάκη). Συνήθως προκαλείται όταν υπάρξει ξαφνική απελευθέρωση συσσωρευμένης ενέργειας στο φλοιό της γης ή όταν έχουμε μετακίνηση των πετρωμάτων της λιθόσφαιρας και οι περισσότεροι από αυτούς σχετίζονται με το τεκτονικό χαρακτήρα της γης. Το μέγεθος, η ένταση, το εστιακό βάθος, η διάρκεια, και η απόσταση από το επίκεντρο του σεισμού είναι οι φυσικοί παράμετροι που κάνουν το σεισμό επικίνδυνο και καταστροφικό. Στους σεισμούς μπορούμε να διακρίνουμε συνέπειες που χωρίζονται σε πρωτογενείς, όπως ρήγματα, εδαφικές δονήσεις, καταρρεύσεις κτιρίων και σε δευτερογενείς, όπως ρευστοποιήσεις, κατολισθήσεις, βαρυτικά κύματα (τσουνάμι), αστικές πυρκαγιές κ.λ.π. Οι καταστροφές στο δομημένο περιβάλλον και στις υποδομές είναι αυτές που κυρίως προκαλούν τις πιο σοβαρές επιπτώσεις στον άνθρωπο, όπως :

- Απώλειες σε ανθρώπινες ζωές.
- Γεωλογικές και εδαφικές μεταβολές, όπως κατολισθήσεις, ρήγματα, καθιζήσεις, ρευστοποιήσεις, και δημιουργία βαρυτικών κυμάτων (τσουνάμι).
- Τραυματισμοί (σωματικοί και ψυχολογικοί).
- Καταστροφή περιουσιακών στοιχείων και υποδομών.

Οι επιπτώσεις, οι καταστροφές και οι απώλειες εξαρτώνται επίσης και από έναν αριθμό άλλων παραγόντων, τυχαίων πολλές φορές, όπως είναι η ώρα και η ημέρα κατά την οποία πραγματοποιείται ο σεισμός, καθώς ανάλογα με αυτήν άλλοτε είναι μεγαλύτερη και άλλοτε μικρότερη η ανθρώπινη δραστηριότητα και παρουσία στον τόπο που θα πληγεί από το σεισμό. Οι απώλειες σχετίζονται επίσης με τα κοινωνικά, πολιτιστικά και οικονομικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας που πλήττεται, αλλά και την ύπαρξη αντισεισμικού σχεδιασμού και την σωστή εφαρμογή του στα κτίρια που θα επηρεάσει στο αν θα υπάρχουν ή όχι και σε τι βαθμό δομικές καταρρεύσεις. Ένας σεισμός συνήθως οδηγεί στην ανάγκη παροχής άμεσης στέγασης στους πληγέντες.

Οι πλημμύρες

Οι περισσότερες πλημμύρες είναι αποτέλεσμα της συνολικής ποσότητας και της κατανομής της βροχόπτωσης, της περατότητας των πετρωμάτων ή του εδάφους και της τοπογραφίας της περιοχής. Μερικές πλημμύρες είναι το αποτέλεσμα της τήξης των πάγων και του χιονιού κατά την άνοιξη, ή σε σπάνιες περιπτώσεις, της καταστροφής ενός φράγματος. Τέλος η χρήση γης σε μικρές λεκάνες αποστράγγισης μπορεί να επηρεάσει σημαντικά την πλημμύρα. (Ε. Λέκκας, Αθήνα 2000).

Οι παράγοντες που προκαλούν καταστροφές εξαιτίας των πλημμυρών είναι η εποχή, η αποτελεσματικότητα της πρόβλεψης και των συστημάτων προειδοποίησης, η χρήση γης στη λεκάνη κατάκλισης, το μέγεθος και η συχνότητα της πλημμύρας, το βάθος και η ταχύτητα του νερού, ο ρυθμός ανύψωσης και η διάρκεια της πλημμύρας. Για παράδειγμα σε μια αστική περιοχή με 40% αδιαπέραστη επιφάνεια και 60% υποστήριξη από δίκτυο αποχέτευσης αναμένονται τριπλάσιες πλημμύρες απ' ό τι πριν την αστικοποίηση. Γίνεται λοιπόν κατανοητό ότι η αλόγιστη και η μη-σωστή χρήση της γης από τον άνθρωπο έχει αυξήσει το μέγεθος και τη συχνότητα των πλημμυρών. Οι επιπτώσεις μιας πλημμύρας μπορεί να είναι άμεσες, όπως θάνατοι, καταστροφές στο δομημένο περιβάλλον και στις υποδομές (μέσα μεταφοράς, δίκτυα κοινής ωφέλειας, γέφυρες, δρόμοι κλπ.) και έμμεσες, όπως μολύνσεις υδάτινων πόρων (λίμνες, ποτάμια), αρρώστιες, πείνα και απομάκρυνση των κατοίκων από την πληγείσα περιοχή. Όλες οι καταστροφές είτε άμεσες, είτε έμμεσες έχουν σαν αποτέλεσμα την ανάγκη εύρεσης προσωρινών καταφυγίων για τους πληγέντες και την παρέμβαση του κράτους.

Οι κατολισθήσεις

Εδαφικές ή βραχώδεις μάζες που βρίσκονται κάτω από οριζόντια μορφολογική επιφάνεια ή πίσω από κεκλιμένη επιφάνεια (πρανές), μπορούν να υποστούν διατάραξη της ισορροπίας τους, ύστερα από εσωτερικές ή εξωτερικές μεταβολές. Από κινηματική άποψη διακρίνονται δύο συνιστώσες κίνησης σε αυτές τις μεταβολές, μια οριζόντια και μια κατακόρυφη. Σε περίπτωση που υπάρχει μόνο κατακόρυφη μετακίνηση προς τα κάτω, το φαινόμενο καλείται κατάρρευση ή καθίζηση. Στην περίπτωση όπου εκτός της κατακόρυφης προς τα κάτω κίνησης, υπάρχει και οριζόντια κίνηση, το φαινόμενο καλείται κατολίσθηση. (Ε. Λέκκας, Αθήνα 2000). Η κατολίσθηση εκφράζει το αποτέλεσμα αναζήτησης μίας νέας κατάστασης της ισορροπίας του εδάφους και είναι δυνατόν μετά από ανθρώπινη επέμβαση να έχουμε πλήρη παύση ή επιβράδυνση του φαινομένου.

Για να εκδηλωθεί μια κατολίσθηση απαιτείται συνήθως συνύπαρξη πολλών παραγόντων, που έχουν σχέση με τις γεωμορφολογικές και γεωτεχνικές συνθήκες στην περιοχή (όπως η υποσκαφή των ακτών από κύματα ή παλίρροιες, η δράση των ανέμων σε απότομα πρανή, η παραμένουσα τάση εντός της μάζας γεωλογικών σχηματισμών κ.α), την ανθρώπινη δραστηριότητα και παρέμβαση (όπως η υποσκαφή και η αφαίρεση υλικών για την κατασκευή τεχνικών έργων και η αφαίρεση ή καταστροφή τοίχων αντιστήριξης, πασσάλων κλπ.), αλλά και με τις περιβαλλοντικές συνθήκες (για παράδειγμα η ψύξη του νερού που υπάρχει στις κοιλότητες των πετρωμάτων κατά τη διάρκεια ενός παγετού, που έχει σαν αποτέλεσμα την άσκηση πλευρικών δυνάμεων στα τοιχώματά τους, λόγω της αύξησης του όγκου του νερού). Για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα και οι επιπτώσεις από μια κατολίσθηση απαιτείται η πλήρης γνώση της γεωλογικής δομής και της εξέλιξης της ευρύτερης περιοχής στην οποία εκδηλώθηκε το φαινόμενο. Η επιλογή των μέτρων εξαρτάται από το είδος του κατολισθητικού φαινομένου και κυρίως αν πρόκειται για μετακινήσεις σε

εδαφικές ή σε βραχώδεις μάζες. Σημαντικό επίσης στην αντιμετώπιση των κατολισθήσεων, είναι η παρακολούθηση και η συντήρηση των είδη υπαρχόντων έργων. (Ε. Λέκκας, Αθήνα 2000). Όταν σε μια κατοικημένη περιοχή εκδηλωθεί μια κατολίσθηση πρέπει να γίνεται απομάκρυνση του πληθυσμού και στέγασή του σε ασφαλές μέρος, μέχρι να ολοκληρωθεί και να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο.

Η ηφαιστειακή δραστηριότητα

Ως ηφαίστεια (volcanoes) χαρακτηρίζονται οι θέσεις πάνω στην επιφάνεια της γης, όπου διάπυρο ρευστό υλικό από το εσωτερικό της (μάγμα) βρίσκει διέξοδο κι εκχύνεται στην επιφάνεια με τη μορφή λάβας, μαζί με στερεά και αέρια αναβλύματα υψηλών θερμοκρασιών. (Ε. Λέκκας, Ε. Ανδρεαδάκης, Αθήνα 2015)

Αν έχει καταγραφεί κάποια δραστηριότητά κατά τη διάρκεια των ιστορικών χρόνων, τότε το ηφαίστειο χαρακτηρίζεται ενεργό, ενώ αντίθετα, αν έχει διαπιστωθεί η ύπαρξη κάποιου ηφαιστείου, αλλά δεν υπάρχει καμία καταγραφή δραστηριότητάς του στους ιστορικούς χρόνους, το ηφαίστειο χαρακτηρίζεται ως σβησμένο. Το γεγονός όμως ότι ένα ηφαίστειο καταγράφεται ως σβησμένο, δεν σημαίνει ότι στο μέλλον δεν μπορεί να μεταπέσει στην κατηγορία των ενεργών. Η ηφαιστειακή δραστηριότητα η οποία εκδηλώνεται στην επιφάνεια της γης μπορεί να επηρεάσει τον άνθρωπο και το περιβάλλον τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, όπως φάνηκε και από την πρόσφατη δραστηριότητα του ηφαιστείου Εϊγιαφιάτλαγιόκουτλ (Eyjafjallajökull) στην Ισλανδία το 2010 που δημιούργησε πρόβλημα στην εναέρια κυκλοφορία για ημέρες. Οι επιπτώσεις της ηφαιστειακής δραστηριότητας διακρίνονται σε πρωτογενείς με άμεσα αποτελέσματα, που προέρχονται από τις ροές της λάβας, της έκλυσης δηλητηριωδών αερίων και της εκτόξευσης πυροκλαστικών υλικών και τέφρας, τις λασποροές, τις πλημμύρες, τη σεισμική δραστηριότητα και τα κύματα βαρύτητας (τσουνάμι) και στις δευτερογενείς επιπτώσεις, στις οποίες εντάσσονται οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στο περιβάλλον και στην ανθρώπινη δραστηριότητα, όπως μεταβολές στο κλίμα, καταστροφή οικιστικών περιοχών και βιοτόπων.

Οι καταστάσεις έκτακτης ανάγκης και οι καταστροφές που συνήθως ακολουθούν μια ηφαιστειακή έκρηξη, έχουν τραβήξει το ενδιαφέρον διεθνώς, επειδή αφενός η δραστηριότητα ενός ηφαιστείου μπορεί να διαρκέσει από μερικές ημέρες έως αρκετούς μήνες, επηρεάζοντας ευαίσθητους τομείς της παγκόσμιας οικονομίας (όπως οι εναέριες μετακινήσεις και μεταφορές), και αφετέρου επειδή οι πληγέντες χρειάζονται παροχή στέγης, τροφής και φροντίδας για μακρύτερο χρονικό διάστημα, αλλά και γιατί στην πορεία αντιμετωπίζονται πρωτόγνωρα προβλήματα, όπως στην περίπτωση της έκρηξης του ηφαιστείου Galunggung στη Γουατεμάλα το 1982, όπου ένα από τα βασικά προβλήματα που υπήρξε τότε ήταν ότι οι σκηνές που είχαν δοθεί ως προσωρινό κατάλυμα, αποδείχθηκαν τελικά ακατάλληλες αφού κάποιες από αυτές κατέρρευσαν υπό το βάρος της ηφαιστειακής σκόνης.

Οι υδρομετεωρολογικές καταστροφές

Καιρικά φαινόμενα πολύ μεγάλης έντασης, όπως οι δυνατές καταιγίδες, οι κυκλώνες, οι χιονοθύελλες, οι ανεμοθύελλες οι ανεμοστρόβιλοι, οι τροπικές καταιγίδες και οι τυφώνες, προκαλούν τεράστιες καταστροφές και απώλειες σε ανθρώπινες ζωές και περιουσίες. Για παράδειγμα ο τυφώνας, μιας μεγάλης ισχύος θύελλα με περιστροφικούς ανέμους ταχύτητας μεγαλύτερης των 120χλμ. την ώρα που κινούνται με τη φορά των δεικτών του ρολογιού γύρω

από ένα ήρεμο κέντρο με πολύ χαμηλή ατμοσφαιρική πίεση (μάτι του τυφώνα), συγκαταλέγεται ανάμεσα στα πιο έντονα φυσικά φαινόμενα.

Πρόβλεψη για τις καταστροφές που μπορεί να προκαλέσει ένας τυφώνας είναι δύσκολη να γίνει, καθώς το μέγεθος τους διαφέρει από περιοχή σε περιοχή και εξαρτώνται από τη πλευρά του τυφώνα στην οποία βρίσκεται η περιοχή που θα πληγεί, από τη σχετική απόσταση της από το “μάτι” του και από το μέγεθος της ανάπτυξής του. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του τυφώνα KATPINA (hurricane KATRINA) οποίος σχηματίστηκε στις Μπαχάμες στις 23 Αυγούστου 2005 και στη συνέχεια διέσχισε τη Φλόριντα ως τυφώνας κατηγορίας 1, ενισχύθηκε ραγδαία πάνω από τα ζεστά νερά του κόλπου του Μεξικού και έφτασε στην κατηγορία 5 (το μέγιστο επίπεδο της κλίμακας Σαφίρ – Σίμπσον). Στις 29 Αυγούστου, έφτασε στη Λουϊζιάνα ως τυφώνας κατηγορίας 3 και προκάλεσε καταστροφές και πλημμύρες από την Φλόριντα μέχρι το Τέξας, τις ακριβότερες καταστροφές από οποιαδήποτε άλλη φυσική καταστροφή στις Η.Π.Α (το συνολικό κόστος των ζημιών εκτιμήθηκε σε 81 δισεκατομμύρια \$) και καταγράφηκε στους πέντε πιο θανατηφόρους τυφώνες που “χτύπησαν” τις Η.Π.Α, αφήνοντας πίσω του περισσότερους από 1.833 νεκρούς. Η πόλη της Νέας Ορλεάνης πλημμύρισε κατά το 80% όταν τα αναχώματα που προστάτευαν την πόλη καταστράφηκαν, αφήνοντας ολόκληρες συνοικίες πλημμυρισμένες για εβδομάδες.

Με την εξέλιξη της τεχνολογίας και των δορυφόρων είμαστε πια σε θέση να παρακολουθήσουμε τη γέννηση ενός τυφώνα και την εξέλιξή του μέχρι το τέλος του, και με αυτό τον τρόπο να γίνει εφικτή η έγκαιρη εκκένωση των περιοχών που επρόκειτο να πληγούν και να μεταφερθούν οι κάτοικοι σε ασφαλές καταφύγιο για να προστατευτούν.

Οι πυρκαγιές από φυσική αιτία

Η πυρκαγιά είναι μια ταχεία διαδικασία καύσης, κατά την οποία εκλύεται θερμότητα και φως. Είναι αντίστοιχη διαδικασία με αυτή που συμβαίνει στην έκρηξη (η οποία είναι ταχύτερη) και στην οξειδωση (η οποία είναι βραδύτερη και σε χαμηλότερη θερμοκρασία).

Για να εκδηλωθεί μια πυρκαγιά πρέπει να συνυπάρχουν οι τρεις παρακάτω παράγοντες που αποτελούν το «τρίγωνο» της καύσης:

- Καύσιμη ύλη
- Οξυγόνο (συνήθως από τον ατμοσφαιρικό αέρα)
- Θερμότητα

Εικόνα 1.1.1.1 : Το “τρίγωνο” της καύσης
(<http://www.fria.gr/CMT/downloads/Image/fire.jpg>)

Οι πυρκαγιές εξαιτίας φυσικού αίτιου, εκδηλώνονται συνήθως σε περιοχές που υπάρχει έντονη βλάστηση από την αυτανάφλεξη των εδαφικών οριζόντων στην τοπογραφική επιφάνεια και μετά από παρατεταμένες περιόδους ξηρασίας. Η ταχύτητα εξάπλωσης των πυρκαγιών από φυσικά αίτια εξαρτάται από την ταχύτητα του ανέμου και εξελίσσονται συνήθως σε πολύ μεγάλες εκτάσεις, αφού συνήθως εκδηλώνονται σε απομονωμένες περιοχές και είναι δύσκολο να ελεγχθούν. Στις περισσότερες πυρκαγιές τα αίτια δεν είναι γνωστά, παρ’ όλα αυτά η συνηθέστερη αιτία πρόκλησης τους παραμένει ο άνθρωπος.

Τους κινδύνους συνέπεια μιας πυρκαγιάς μπορούμε να τους χωρίσουμε σε κινδύνους για τους ανθρώπους, για τις εγκαταστάσεις και για το περιβάλλον. Κίνδυνος για τους ανθρώπους αποτελεί η απευθείας έκθεση τους στις φλόγες και στα θερμά προϊόντα της καύσης (ο κίνδυνος αυτός μπορεί να μηδενιστεί με την άμεση απομάκρυνση σε απόσταση από το μέτωπο της πυρκαγιάς) καθώς επίσης και η έκθεση στον καπνό και στα τοξικά αέρια της καύσης (μπορεί να εκταθεί σε μεγάλη απόσταση από την περιοχή της πυρκαγιάς και ο κίνδυνος προέρχεται από τον καπνό και τα τοξικά αέρια της καύσης όπως του μονοξειδίου του άνθρακα. Αξίζει να σημειωθεί ότι περίπου τα $\frac{3}{4}$ των θυμάτων των πυρκαγιών προέρχονται από τα τοξικά αέρια και τον καπνό και το $\frac{1}{4}$ από εγκαύματα). Οι κίνδυνοι για τις εγκαταστάσεις προέρχονται κυρίως από τις υψηλές θερμοκρασίες και τις φλόγες που επηρεάζουν την στατικότητα τους, ενώ τέλος οι κίνδυνοι για το περιβάλλον μπορεί να προέλθουν από τις υψηλές θερμοκρασίες που αναπτύσσονται, από την ταχύτητα μετάδοσης, από τις φλόγες (π.χ. επέκταση της πυρκαγιάς σε δασική περιοχή που δεν μπορεί να ελέγξει) αλλά και από τα αέρια που παράγονται από την καύση (π.χ. σε κάποιες περιπτώσεις παράγονται διοξίνες και άλλα τοξικά αέρια που επιδρούν στο οικοσύστημα) (Ι. Πασπαλιάρης, Γ.Ν. Παναγιώτου, Κ. Αδάμ). Σε κάθε περίπτωση κατά την εκδήλωση μιας πυρκαγιάς που λόγω μεγέθους μπορεί να γίνει επικίνδυνη, καλό θα ήταν να απομακρύνονται όλοι όσοι δεν είναι εκπαιδευμένοι στην αντιμετώπισή της. Σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να απαιτηθεί η παροχή προσωρινής στέγασης στους πληγέντες μέχρι την αποκατάσταση των περιουσιών τους ή ακόμα και μόνιμη εγκατάσταση σε κάποια άλλη περιοχή.

1.1.2. Τεχνολογικές καταστροφές

Οι τεχνολογικές καταστροφές είναι συνήθως αποτέλεσμα τεχνολογικών ατυχημάτων που δεν αντιμετωπίζονται σωστά ή τεχνολογικών συμβάντων που προκαλούνται είτε από ανθρώπινο λάθος είτε από δυσλειτουργία ή αστοχία του εξοπλισμού και συμβαίνουν συνήθως στους τομείς της βιομηχανίας και των μεταφορών επικίνδυνων ουσιών, όπως καύσιμα, χημικά, εκρηκτικά ή ραδιενεργά υλικά. Στα τεχνολογικά ατυχήματα μπορούμε ακόμα να εντάξουμε τα πυρηνικά ατυχήματα, την κατάρρευση φραγμάτων και τα ΧΒΡΠ συμβάντα. Οι τεχνολογικές καταστροφές θεωρούνται βασικά ως ανθρωπογενείς, προκαλούνται δηλαδή μετά από ατυχή διαχείριση της τεχνολογίας από τον ίδιο τον δημιουργό της, τον άνθρωπο, και έχουν αυξηθεί κατακόρυφα τις τελευταίες δεκαετίες. Τέτοιες καταστροφές παρατηρείται ότι είναι συχνότερες στις υπό (βιομηχανική) ανάπτυξη χώρες που είτε δεν διαθέτουν κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό με τεχνογνωσία ανάλογη αυτής των αναπτυσσόμενων χωρών και ελεγκτικούς μηχανισμούς για να εντοπίσουν και να διορθώσουν τους κινδύνους στις βιομηχανικές εγκαταστάσεις, είτε δεν υπάρχει νομοθεσία (ή υπάρχει αλλά η επιβολή της είναι συχνά ανεπαρκής) και κανονισμοί ασφαλείας. Επίσης συχνά οι αναπτυσσόμενες χώρες θεωρούν ότι μέτρα, όπως αυτά για την περιβαλλοντική προστασία, έχουν πολύ υψηλό κόστος και άρα δεν μπορούν να εφαρμοστούν και επιπλέον, αρκετές φορές, οι συνθήκες εργασίας σε αυτές τις χώρες καθιστούν σχεδόν αδύνατη την επιβολή και την εφαρμογή μέτρων ασφαλείας (Ε. Λέκκας, Ε. Ανδρεαδάκης, Αθήνα 2015). Η ισορροπία μεταξύ των κινδύνων και των ωφελειών από την ανάπτυξη της τεχνολογίας είναι πολύ λεπτή, αλλά συνήθως όταν εκδηλωθεί μια τέτοιου είδους καταστροφή, η ανάγκη για απομάκρυνση και μετεγκατάσταση του πληθυσμού της πληγείσας περιοχής, κρίνεται συνήθως άμεση και αναγκαία.

Στην περίπτωση μιας πυρηνικής καταστροφής, τα υλικά που μπορούν να προκαλέσουν μεγάλες ζημιές είναι συνήθως χημικά και αυτό γιατί είναι εύφλεκτα, εκρηκτικά, διαβρωτικά ή τοξικά (γενικά τα περισσότερα επικίνδυνα για τη ζωή του ανθρώπου υλικά είναι τα ραδιενεργά, τα εκρηκτικά και ένας μικρός αριθμός αερίων ή υγρών που είναι δηλητηριώδη). Αν κατά την εκμετάλλευση ή την επεξεργασία τέτοιων υλικών προκληθεί ατύχημα, τότε η καταστροφή που θα προκληθεί στην ατμόσφαιρα, το περιβάλλον αλλά και στις κτιριακές εγκαταστάσεις θα είναι τεράστια. Το πιο σημαντικό σε μια πυρηνική καταστροφή είναι ότι οι επιπτώσεις της στον ανθρώπινο οργανισμό και το περιβάλλον, διαρκούν πολύ περισσότερο απ' ό,τι οι επιπτώσεις από μια φυσική καταστροφή, γιατί χρειάζεται πολύς καιρός (ακόμα και ολόκληρες δεκαετίες) ώστε τα εδάφη και τα ύδατα της πληγείσας περιοχής να γίνουν και πάλι ασφαλή μετά τη μόλυνσή τους. Οι πυρηνικές καταστροφές μπορεί να προκληθούν από αίτια όπως ο ελλιπής σχεδιασμός, η κακή κατασκευή, η ανεπάρκεια για τη σωστή χρήση και διαχείριση των εγκαταστάσεων, αλλά και οι τρομοκρατικές επιθέσεις.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα πυρηνικής καταστροφής με μεγάλες επιπτώσεις στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, που οδήγησε στην ανάγκη εκκένωσης και εγκατάστασης των πληγέντων σε ασφαλή περιοχή αποτελεί η έκρηξη στο πυρηνικό εργοστάσιο στο Τσέρνομπιλ της Ουκρανίας. Ο αντιδραστήρας Νο 4 του εργοστασίου, ο οποίος λειτουργούσε από το 1983, εξερράγη στις 26 Απριλίου του 1986. Αιτία της καταστροφής ήταν ο ίδιος ο αντιδραστήρας, για τον οποίο οι σοβιετικές αρχές δεν είχαν δώσει ιδιαίτερη προσοχή στα προβλήματα ασφαλείας κατά το σχεδιασμό και την κατασκευή του, αλλά και ο ανεπαρκής έλεγχος κατά τη δοκιμή ενός νέου συστήματος ψύξης του πυρήνα του. Αποτέλεσμα αυτού του πυρηνικού ατυχήματος είναι ότι ακόμα και σήμερα, σχεδόν τριάντα χρόνια μετά την

έκρηξη, στην ευρύτερη περιοχή να απαγορεύεται κάθε είδους οικιστικής και επαγγελματικής δραστηριότητας. Ο συνολικός αριθμός των θανάτων είναι δύσκολο να καθοριστεί με ακρίβεια, καθώς το τότε καθεστώς της Σοβιετικής Ένωσης, οδήγησε σε ελλιπή καταγραφή στατιστικών στοιχείων. Επισήμως 237 άνθρωποι υπέφεραν από οξείας μορφής μόλυνση από ραδιενέργεια, 31 από αυτούς μέσα στους πρώτους τρεις μήνες από την έκρηξη του αντιδραστήρα (οι περισσότεροι πυροσβέστες και διασώστες), και 135.000 άνθρωποι αναγκάστηκαν να εκκενώσουν την περιοχή. Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι η χλωρίδα και η πανίδα της περιοχής έχουν επηρεαστεί από την έκκληση της ραδιενέργειας με αναφορές ακόμα και για μεταλλάξεις.

1.1.3. Φυσικοτεχνολογικές καταστροφές (NaTech)

Μέχρι πρόσφατα οι φυσικές και οι τεχνολογικές καταστροφές εξετάζονταν χωριστά, χωρίς να υπάρχει κάποια σύνδεση μεταξύ τους. Όμως η αυξανόμενη συχνότητα έντονων φυσικών φαινομένων μπορούν να επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό την ασφάλεια των τεχνολογικών εγκαταστάσεων και να οδηγήσουν σε τεχνολογικά ατυχήματα με ειδικά χαρακτηριστικά. Αυτά τα ατυχήματα, που προκαλούνται από φυσικά φαινόμενα τα οποία έχουν ως συνέπεια την πρόκληση βλαβών και καταστροφών τεχνολογικών εγκαταστάσεων αναφέρονται πια ως Natural Technological – NaTech ατυχήματα (Natural-hazard triggered Technological accidents- NaTech), και πλέον μιλάμε για συσχέτιση μεταξύ της εκδήλωσης φυσικών και τεχνολογικών καταστροφών.

Ατύχημα NaTech είναι το πυρηνικό ατύχημα που συνέβη στον σταθμό παραγωγής ενέργειας Φουκοσίμα 1 στην Ιαπωνία ως συνέπεια σεισμού, στις 12 Μαρτίου του 2011. Ο σεισμός 9,0 βαθμών της κλίμακας Ρίχτερ που έγινε στις 11 Μαρτίου στο Τοχόκου στη βορειοανατολική Ιαπωνία προκάλεσε τσουνάμι που ξεκίνησε να διαδίδεται στον Ειρηνικό ωκεανό προς όλες τις κατευθύνσεις και έπληξε με ασύλληπτα καταστροφικό τρόπο τις ακτές της Ιαπωνίας. Αμέσως μετά το σεισμό διακόπηκε η παροχή ηλεκτρικού ρεύματος στο εργοστάσιο της Φουκοσίμα και έτσι βγήκε εκτός λειτουργίας το σύστημα ψύξης των καυσίμων του πυρήνα του εργοστασίου. Οι υπεύθυνοι έθεσαν σε λειτουργία τις ντίζελ ηλεκτρογεννήτριες, οι οποίες και λειτούργησαν συντηρώντας το σύστημα ψύξης σε λειτουργία μέχρι τη στιγμή που εισέβαλε το τσουνάμι και τις έθεσε και αυτές εκτός λειτουργίας, καταστρέφοντάς τις. Χωρίς ψύξη και χωρίς ηλεκτρική ισχύ και με το σύστημα των σωληνώσεων και των αντλιών κατεστραμμένο από τα παρασυρόμενα υλικά από το τσουνάμι, οι αρχές προσπάθησαν να ψύξουν τα πυρηνικά καύσιμα με θαλασσινό νερό. Όμως και αυτό δεν λειτούργησε, αφού είχε ήδη επέλθει τήξη στα πυρηνικά καύσιμα στο εσωτερικό του αντιδραστήρα. Η πρώτη από τις εκρήξεις σημειώθηκε μια ημέρα μετά την εκδήλωση του σεισμού, στις 12 Μαρτίου του 2011 και ακολούθησαν άλλες τρεις εκρήξεις στις 14 και 15 Μαρτίου. Η περιοχή κηρύχθηκε σε κατάσταση ανάγκης και διατάχθηκε η εκκένωση από τους κατοίκους, σε ακτίνα είκοσι χιλιομέτρων. Από αυτό το παράδειγμα γίνεται κατανοητό ότι σε κάποιες περιπτώσεις οι επιπτώσεις από μια φυσική καταστροφή μπορούν να οδηγήσουν σε μια τεχνολογική καταστροφή.

1.1.4. Ένοπλες συρράξεις

Οι κοινωνικές αναταράξεις και οι πόλεμοι και όλες οι καταστροφές που συνοδεύουν αυτά τα φαινόμενα, δημιουργούν επίσης καταστάσεις έκτακτης ανάγκης που χρήζουν ανάγκης παροχής ασφαλούς καταφυγίου για τους πληγέντες. Στη γενικότερη έννοιά του, πόλεμος θεωρείται η ένοπλη σύρραξη μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών ή η σύρραξη

μεταξύ ομάδων του ίδιου κράτους (εμφύλιος πόλεμος). Στις συγκρούσεις των τελευταίων ετών, συχνά βρίσκονται αντιμέτωπες διαφορετικές εθνοτικές ή θρησκευτικές ομάδες, συνδυάζοντας πολιτική και εγκληματική βία καθώς και βία μεταξύ των κοινοτήτων. Η βία, που εμφανίζεται αδιακρίτως, ενδέχεται επίσης να στοχοποιεί σκόπιμα ορισμένες ομάδες αμάχων και να περιλαμβάνει και σεξουαλική βία ή βία λόγω φύλου. Οι ένοπλες αυτές συγκρούσεις αποσκοπούν συνήθως στην εδραίωση της κοινωνικής ή οικονομικής δύναμης και συνήθως επηρεάζουν περιοχές σε επαναλαμβανόμενη βάση (Αφρική, Μέση Ανατολή κ.α.). Κατά τη διάρκεια μιας σύρραξης και από την χρήση όπλων μαζικής καταστροφής έχουμε καταστροφές στις κτιριακές εγκαταστάσεις και στις υποδομές, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις η σφοδρότητα της καταστροφής είναι τέτοια που ακόμα και ολόκληροι οικισμοί ή πόλεις καταστρέφονται. Οι συνέπειες ενός πολέμου, που μπορεί να διαρκέσει από λίγες ημέρες μέχρι αρκετά χρόνια, πέρα από τις απώλειες σε ανθρώπινες ζωές και εγκαταστάσεις, δημιουργούν ανάγκες στέγασης χιλιάδων ανθρώπων. Οι σύγχρονες συγκρούσεις έχουν συχνά εκτεταμένες συνέπειες για τον άμαχο πληθυσμό και ιδιαίτερα για τα ευάλωτα μέλη της κοινωνίας (γυναίκες, παιδιά, ηλικιωμένοι, άτομα με αναπηρίες κ.α), που αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και να διαφύγουν από τις περιοχές που δεν είναι ασφαλείς, σε γειτονικές χώρες και σε μακρινούς νέους προορισμούς. Οι παρατεταμένες συγκρούσεις μεταφράζονται σε μια φαινομενικά μόνιμη κατάσταση εκτοπισμού, συχνά σε άθλιες συνθήκες, και με εκτεταμένη εξάρτηση από την παρεχόμενη ανθρωπιστική βοήθεια. Η ανάγκη αυτή για ασφάλεια, που οδηγεί μεγάλο μέρος του πληθυσμού σε μαζικά κύματα φυγής, έχει επηρεάσει κατά το παρελθόν και τη χώρα μας, η οποία έχει γίνει αποδέκτης τέτοιων κυμάτων φυγής πολλές φορές στην ιστορία της, με πιο πρόσφατο παράδειγμα αυτό των τελευταίων δύο χρόνων, όπου λόγο του πολέμου που μαίνεται στη Συρία οι προσφυγικές ροές προς την πατρίδα μας, από ανθρώπους που ζητούν άσυλο και ασφάλεια έχουν αυξηθεί κατακόρυφα.

1.1.5. Περιβαλλοντικές καταστροφές

Στις ροές των ανθρώπων που εξαναγκάζονται λόγω συνθηκών, συνέπεια πολεμικών συρράξεων, να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και να αναζητήσουν ασφαλές καταφύγιο σε άλλη περιοχή θα πρέπει να εντάξουμε και την κατηγορία των περιβαλλοντικών προσφύγων. Το 1985 ο ΕΙ Hinnawi σε μια έκθεση του Περιβαλλοντικού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών (UNEP), όρισε ως περιβαλλοντικούς πρόσφυγες τους ανθρώπους «που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την παραδοσιακή τους κατοικία, προσωρινά ή μόνιμα, εξαιτίας μιας σημειούμενης περιβαλλοντικής διατάραξης (φυσικής ή/και προκαλούμενης από τον άνθρωπο), η οποία θέτει σε κίνδυνο την ύπαρξή τους ή/και έχει σοβαρές επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής τους».(Essam El-Hinnawi «Environmental Refugees», United Nations Environment Programme, Nairobi 1985.). Οι αιτίες της δημιουργίας των περιβαλλοντικών προσφύγων μπορούν να αποδοθούν σε τρία είδη περιβαλλοντικών αλλαγών, στις καταστροφές, στις υποβαθμίσεις και στις απαλλοτριώσεις. Από το UNEP αυτοί οι πρόσφυγες χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες. Σε αυτούς που μετατοπίζονται προσωρινά εξαιτίας μίας προσωρινής περιβαλλοντικής καταστροφής (π.χ. ξηρασία, πλημμύρες), σε αυτούς που μετατοπίζονται μόνιμα από μία περιοχή μέσα σε όρια της χώρας τους εξαιτίας μίας μόνιμης περιβαλλοντικής διατάραξης (π.χ. κατασκευή ορυχείου ή φράγματος στην περιοχή οίκησης τους) και σε αυτούς που μετεγκαθίστανται προσωρινά ή μόνιμα εξαιτίας μίας σταδιακής υποβάθμισης του περιβάλλοντος που επέρχεται σταδιακά όπως είναι η ερημοποίηση. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται και αυτοί που μετακινούνται λόγω ανθρωπογενών καταστροφών (π.χ. το πυρηνικό ατύχημα στη Φουκοσίμα και στο Τσέρνομπιλ) και αυτοί που

μετατοπίζονται λόγω καταστροφής που προκλήθηκε από πολεμική σύγκρουση (EI-Hinnawi 1985).

Σύμφωνα με το Κέντρο Καταγραφής Εσωτερικών Μετακινήσεων (IDMC) του Νορβηγικού Συμβουλίου Προσφύγων (NRC) 22.000.000 άνθρωποι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους το 2013 λόγω φυσικών καταστροφών, τρεις φορές περισσότεροι από όσους εκτοπίστηκαν λόγω εσωτερικών συγκρούσεων που ήταν σε εξέλιξη στη χώρα τους. Η έκταση και η πολυπλοκότητα του φαινομένου της αναγκαστικής μετακίνησης πληθυσμών πρόκειται να αυξηθεί λόγω της κλιματικής αλλαγής και θα αποτελέσει σημαντικό ζήτημα της εποχής μας. Το 2010 η Διάσκεψη των συμβαλλόμενων μερών της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή αναγνώρισε τη σημασία της αντιμετώπισης της μετακίνησης των ανθρώπων εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής και ήδη η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου του Ο.Η.Ε εργάζεται πάνω σε ένα κείμενο που θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως βάση για την ανάπτυξη ενός δεσμευτικού διεθνούς δικαίου για την προστασία των ατόμων σε τέτοιες περιπτώσεις καταστροφών. (UNHCR, 2012)

1.2. Επιμέρους στόχοι εργασίας (Αναγνώριση της ανάγκης τεχνογνωσίας και κατευθυντήριων οδηγιών για ασφαλή καταφύγια στη χώρα μας)

Στην Ελλάδα, από την αρχαιότητα ακόμα, υπήρχε η πρόνοια ύπαρξης ασφαλούς καταφυγίου για κάθε περίπτωση έκτακτης ανάγκης. Τον ρόλο αυτό επιτελούσε η ύπαρξη μιας ακρόπολης, που κατασκευάζονταν για αμυντικούς σκοπούς συνήθως σε κάποιο υπερυψωμένο σημείο και αποτελούσε τον πυρήνα γύρω από τον οποίο αναπτύσσονταν οι πόλεις και οι οικισμοί. Σε αυτό τον χώρο της ακροπόλεως, κατέφευγαν οι άνθρωποι αναζητώντας προσωρινό καταφύγιο όποτε αυτό κρινόταν απαραίτητο. Με την ίδια λογική κατά τον μεσαίωνα στις νησιωτικές κοινωνίες, η χώρα χτιζόταν είτε σε κάποιο αθέατο από τις ακτές μέρος είτε σε κορυφές απότομων βράχων, έτσι ώστε όταν το νησί δεχόταν πειρατικές επιδρομές, να καταφεύγουν σε αυτή οι κάτοικοι για να βρουν καταφύγιο. Η λογική λοιπόν του ασφαλούς καταφυγίου και της παροχής προσωρινού καταλύματος σε όσους έχριζαν ανάγκης, υπήρχε καθόλη τη διάρκεια της ιστορίας μας.

Η χώρα μας εξαιτίας κυρίως φυσικών καταστροφών, αλλά και ως αποτέλεσμα συνεπειών από τους πολέμους στους οποίους ενεπλάκη κατά την σύγχρονη ιστορία της, έχει αναγκαστεί να παράσχει καταφύγιο σε μεγάλο αριθμό ανθρώπων που έχριζαν βοήθεια και μέσα από μια, σχετικά βραχεία, ιστορική αναδρομή θα αναφερθεί πως αντιμετωπίστηκε αυτή η ανάγκη για παροχή ασφαλούς καταφυγίου και θα αναγνωριστεί η ανάγκη να υπάρχει κατάλληλη τεχνογνωσία, κατευθυντήριες οδηγίες και εξειδίκευση για τον σκοπό αυτό.

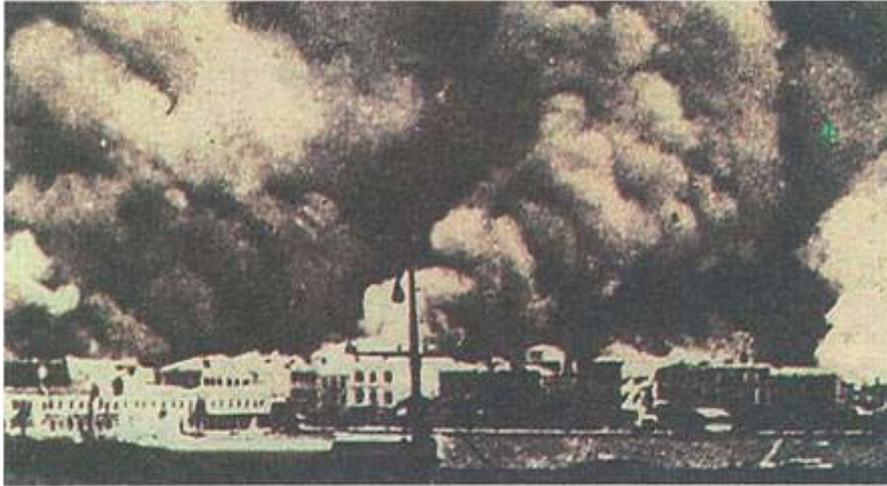
1.2.1. Μικρασιατική καταστροφή και Ποντιακός ξεριζωμός

Με τον όρο “Μικρασιατική καταστροφή” ουσιαστικά αναφερόμαστε περισσότερο στην τελευταία φάση της Μικρασιατικής εκστρατείας και το τέλος του Ελληνοτουρκικού πολέμου του 1918-1922. Μετά το τέλος του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, τον Μάιο του 1919, η Ελλάδα παίρνει την άδεια από τις μεγάλες δυνάμεις της “Τριπλής Συνεννοήσεως” (Αντάτ) να αποβιβάσει την 1η μεραρχία του στρατού της στην Σμύρνη με σκοπό να εγκατασταθεί εκεί ελληνική διοίκηση και να προστατευθεί ο χριστιανικός πληθυσμός της Ιωνίας. Όμως οι

Τουρκικές αντάρτικες ομάδες δεν δέχτηκαν την ελληνική διοίκηση και ξεκίνησαν πόλεμο, με αποτέλεσμα η απόβαση του Ελληνικού στρατού να μετατραπεί σε μακροχρόνια εκστρατεία, με όλα τα τραγικά επακόλουθα.

Τον Μάρτιο του 1920, και μετά από πιέσεις του Ε. Βενιζέλου, οι Μεγάλες δυνάμεις δίνουν και πάλι τη συγκατάθεσή τους για προέλαση του ελληνικού στρατού στην ενδοχώρα της Τουρκίας. Τον Αύγουστο του 1920 υπογράφηκε η συνθήκη των Σεβρών, με την οποία παραχωρήθηκε στην Ελλάδα η διοίκηση της περιοχής της Σμύρνης για πέντε χρόνια με δυνατότητα μετά το πέρας της πενταετίας (και μετά από δημοψήφισμα) να ενσωματωθεί οριστικά στην Ελληνική επικράτεια. Ενώ τυπικά η Οθωμανική Τουρκία είχε υπογράψει την συνθήκη των Σεβρών, ο Μουσταφά Κεμάλ (που έγινε γνωστός μετέπειτα και ως "Ατατούρκ"), δεν την αναγνώρισε ποτέ και με την σύμφωνη γνώμη της Τουρκικής εθνοσυνέλευσης επαναστατεί κατά του Σουλτάνου, οργανώνει στρατό και επαναστατική κυβέρνηση και μεταφέρει την έδρα της στην Άγκυρα κηρύσσοντας πόλεμο μέχρι εσχάτων, αφού πρώτα έχει υπογράψει συμφωνία ανακωχής με την Ρωσία και την Γαλλία για να προστατέψει τα "νώτα" του και για να εξασφαλίσει αν όχι την υποστήριξή τους, τουλάχιστον την ουδετερότητα τους.

Κρίσιμη καμπή για την τραγική εξέλιξη της Μικρασιατικής εκστρατείας, που κατέληξε σε καταστροφή, είναι οι εκλογές την 1η Νοεμβρίου του 1920 που έγιναν στην Ελλάδα, στις οποίες ο Ε. Βενιζέλος όχι μόνο δεν επανεκλέγεται ως πρωθυπουργός αλλά ούτε καν ως βουλευτής και τρεις ημέρες μετά αυτοεξορίζεται στο Παρίσι, αποφασισμένος να αποσυρθεί από την ενεργό πολιτική. Ο ελληνικός στρατός είχε μία αποστολή. Να νικήσει τον στρατό του Ατατούρκ και να τον αναγκάσουν σε διαπραγματεύσεις. Ο Δ. Γούναρης όμως, που διαδέχθηκε τον Ε. Βενιζέλο στην πρωθυπουργία, αντικατέστησε τους στρατηγούς με άπειρους μοναρχιστές και πλέον ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος (ο οποίος επέστρεψε στον θρόνο μετά τον αιφνίδιο θάνατο του Βασιλιά Αλέξανδρου με δημοψήφισμα το Νοέμβριο του 1920) απέκτησε τον πλήρη έλεγχο των στρατευμάτων στη Σμύρνη. Οι Συμμαχικές δυνάμεις που αντιπαθούσαν τον γερμανόφιλο Κωνσταντίνο πάγωσαν όλα τα δάνεια προς την Ελλάδα και μόνο η Αγγλία συνέχισε να υποστηρίζει την χώρα μας στον ελληνοτουρκικό πόλεμο και μόνο σε διπλωματικό επίπεδο. Η Γαλλία, η Ρωσία και η Ιταλία συνθηκολόγησαν με τον Κεμάλ Ατατούρκ και μάλιστα προμήθευσαν με πολεμικό υλικό τον στρατό του. Και έτσι αρχίζει η αντίστροφη μέτρηση, με τον ελληνικό στρατό να τερματίζει την προέλαση του στην μάχη στο Σαγγάριο ποταμό τον Αύγουστο του 1921 και να παραμένει έπειτα σε αδράνεια για περίπου ένα χρόνο με τον κύριο όγκο των δυνάμεων του να είναι συγκεντρωμένες στο Αφιόν Καραχισάρ. Στις 13 Αυγούστου του 1922 ο στρατός του Κεμάλ Ατατούρκ αιφνιδίασε και επιτέθηκε στις ελληνικές δυνάμεις στο Αφιόν Καραχισάρ. Ο ελληνικός στρατός νικημένος και διασπασμένος αρχίζει να υποχωρεί άτακτα προς τα παράλια της Μικράς Ασίας, ακολουθούμενος από τον χριστιανικό πληθυσμό της περιοχής που εγκατέλειπαν τα σπίτια τους από τον φόβο αντιποίνων από την πλευρά των Τούρκων, ενώ την ίδια στιγμή η ελληνική ηγεσία της Σμύρνης βρισκόταν σε πλήρη άγνοια της κατάστασης. Στις 5 Σεπτεμβρίου τα τελευταία τμήματα του ελληνικού στρατού εγκαταλείπουν την Μικρά Ασία. Στις 8 Σεπτεμβρίου οι πρώτοι Τούρκοι στρατιώτες μπαίνουν στη Σμύρνη και στις 13 ξεκινά η καταστροφή.

Εικόνα 1.2.1.1 : Η Σμύρνη στις φλόγες
(<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSB106/544/3564,14914/images/image072.jpg>)

Όταν οι σφαγές και οι βιαιότητες ξεκίνησαν και οι ελληνικές και οι αρμένικες συνοικίες της Σμύρνης παραδόθηκαν στις φλόγες οι κάτοικοί, μαζί με τους πρόσφυγες που ήδη βρίσκονταν συσσωρευμένοι στην αποβάθρα της πόλης(1), αναζητούσαν απεγνωσμένα τρόπο διαφυγής προς τα νησιά του Αιγαίου, αντιμετωπίζοντας την αδιαφορία από τα πληρώματα των συμμαχικών πλοίων τα οποία είχαν διαταχθεί να τηρήσουν στάση αυστηρής ουδετερότητας μπροστά στη σφαγή (καταγράφηκαν ακόμα και περιπτώσεις όπου τα πληρώματα ράβδιζαν τα χέρια των ικετευόντων χριστιανών που προσπαθούσαν να ανεβούν στα καταστρώματα για να σωθούν).

Η μεταφορά των Μικρασιατών προσφύγων και όσων φαντάρων δεν πρόλαβαν να απομακρυνθούν μαζί με τον κύριο όγκο του στρατού από την Σμύρνη προς τα ελληνικά λιμάνια υπήρξε μια γιγαντιαία επιχείρηση. Η επιχείρηση ξεκίνησε (σύμφωνα με μαρτυρία του Κ. Δεσποτόπουλου, παιδί τότε και αυτόπτης μάρτυρας της Μικρασιατικής καταστροφής), όταν ο Ν. Στράτος (ένας εκ των έξι που εκτελέστηκαν στο Γουδί για την καταστροφική έκβαση της Μικρασιατικής εκστρατείας) που πήγε λίγες ημέρες πριν την καταστροφή στην Σμύρνη ενημέρωσε τον Πρωθυπουργό Δ. Γούναρη για την κατάσταση και έστειλε τηλεγράφημα προς τον Υπουργό Εμπορικής Ναυτιλίας, ζητώντας να ειδοποιηθούν τα «απανταχού ανά τον κόσμο ελληνικά πλοία, να σπεύσουν στα παράλια της Μικράς Ασίας», για να παραλάβουν το εκδιωκόμενο πλήθος. Η ανταπόκριση των πλοιοκτητών ήταν άμεση, και 50 πλοία βρέθηκαν σε χρόνο μηδέν στις ακτές μπροστά από την Σμύρνη και αμέσως άρχισε η επιβίβαση του κόσμου που περίμενε με αδημονία τη σωτηρία. Οι πλοίαρχοι δέχονταν, υπό την προσωπική τους ευθύνη, υπεράριθμους επιβάτες και τα πληρώματα εκτελούσαν τα καθήκοντά τους καθ' όλο το εικοσιτετράωρο αλόγιστα, έτσι ώστε να πραγματοποιηθεί η επιβίβαση των προσφύγων και η απομάκρυνσή τους το συντομότερο δυνατό. Καθόλη τη διάρκεια της επιβίβασης των προσφύγων και των φαντάρων στα πλοία, παρέμενε αγκυροβολημένο στα ανοικτά της Σμύρνης ελληνικό πολεμικό πλοίο με τα πυροβόλα του στραμμένα προς τις

(1) : Από τα μέσα του Αυγούστου του 1922 και μετά την κατάρρευση του μετώπου, είχαν αρχίσει να καταφάνουν μαζικά στη Σμύρνη οι χριστιανοί κάτοικοι προσπαθώντας να βρουν καταφύγιο. Την επομένη της αναχώρησης του ελληνικού στρατού χιλιάδες πρόσφυγες αλλά και οι κάτοικοι της Σμύρνης κατέκλυσαν όλο το μήκος της αποβάθρας της πόλης περιμένοντας να μεταφερθούν σε γειτονικά ελληνικά νησιά.

Εικόνα 1.2.1.2 : Οι πρόσφυγες στοιβαγμένοι στην αποβάθρα της Σμύρνης περιμένοντας τη σωτηρία (<https://greekmilitaryvoice.files.wordpress.com/2015/08/cf83cf84ceb9ceb3ceb9cf8ccf84cf85cf80cebf-ceb1cf80cf8c-2015-08-30-093432.png>)

θέσεις των Τούρκων, για να τους αποτρέψει από οποιαδήποτε επιθετική κίνηση προς τους Μικρασιάτες, το οποίο αποχώρησε, μόνον όταν απέπλευσε και το τελευταίο πλοίο μεταφέροντας τους απομείναντες 300 περίπου υπαλλήλους, πρόσφυγες και φαντάρους προς τον Πειραιά.

Η αρνητική έκβαση της Μικρασιατικής εκστρατείας οδήγησε στην απώλεια εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπινων ζωών και στην προσφυγοποίηση περίπου 1,5 εκατομμύριο. Η μαζική προσέλευση των προσφύγων, αρχικά στον Πειραιά, προκάλεσε τεράστια προβλήματα καθώς η πόλη δεν διέθετε τις απαιτούμενες υποδομές και τους πόρους ώστε να παράσχει τουλάχιστον τροφή και στέγη στους ταλαιπωρημένους ανθρώπους, οι οποίοι από τις πρώτες κιόλας ώρες τους στην Ελλάδα έμελλε να βιώσουν, εκτός από το δράμα του ξεριζωμού, την πλήρη εγκατάλειψη. Ο πρώτες πιεστικές ανάγκες για διατροφή, στέγαση και ιατρική περίθαλψη των προσφύγων αντιμετωπίστηκαν στοιχειωδώς από το κράτος, καθώς και από διάφορες φιλανθρωπικές οργανώσεις που δραστηριοποιήθηκαν στη Ελλάδα (όπως ο Βρετανικός Ερυθρός Σταυρός, ο Αμερικανικός Ερυθρός Σταυρός κ.α). Οι πρόσφυγες κατέφυγαν αρχικά στις προκυμαίες του λιμανιού στην ακτή Μιαούλη, στα υπόστεγα της πλατείας Καραϊσκάκη, σε άδεια οικόπεδα, σε αποθήκες και στις πλατείες γύρω από το λιμάνι, ενώ χρειάστηκε να περάσουν κάποιες ημέρες για να υπάρξει μια υποτυπώδης οργάνωση και να ανοίξουν ορισμένα δημόσια κτίρια, σχολεία και το Δημοτικό θέατρο της πόλης, ώστε να φιλοξενηθούν κάποιοι εξ' αυτών και για να αρχίσει η συντονισμένη διανομή τροφίμων, χωρίς να λείπουν βέβαια περιπτώσεις αισχροκέρδειας και εκμετάλλευσης των προσφύγων από τον γηγενή πληθυσμό, μέρος του οποίου αντιμετώπισε με ανεξήγητη έχθρα και φθόνο τους Μικρασιάτες πρόσφυγες (τους "τουρκόσπορους" όπως τους αποκαλούσαν), για αρκετά χρόνια μετά τον ερχομό τους στην Ελλάδα. Την προσωρινή στέγαση ανέλαβε αρχικά το Ταμείο Περιθάλψεως Προσφύγων, που ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 1922, ενώ η συνολική αποκατάσταση των προσφύγων έγινε με χρονοβόρες διαδικασίες και αφού πρώτα ιδρύθηκε

το 1923 η Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων (Ε.Α.Π) που ανέλαβε με τη βοήθεια του κράτους το έργο της στέγασης και της παραγωγικής απασχόλησης των προσφύγων.

Παράλληλα σχεδόν με την Μικρασιατική καταστροφή, την δεκαετία του 1920, συμβαίνει και ο ξεριζωμός του ελληνορθόδοξου πληθυσμού του Πόντου. Από τους 400.000 Ρωμιούς που κατέγραψε στην περιοχή η απόρρητη υπηρεσιακή στατιστική των Ελληνικών προξενείων το 1910-1912, περίπου το ένα τέταρτο χάθηκε μέσα σε μια δεκαετία ως αποτέλεσμα των σφαγών, των εκτοπίσεων, της πολύνεκρης επιδημίας ισπανικής γρίπης που σάρωσε όλη την Ευρώπη (και τον Πόντο) το 1918, αλλά και των δραματικών συνθηκών της προσφυγιάς και της εγκατάστασής τους στη νέα πατρίδα. Η έλευση των Πόντιων προσφύγων που αρχικά αιφνιδίασε την Ελληνική κυβέρνηση, όπως παραδέχτηκε ο τότε Υπουργός Εσωτερικών Ν. Στράτος, ελήφθη ως μια “υγειονομική απειλή” αφού πολλοί από αυτούς τους ταλαιπωρημένους ανθρώπους έφτασαν άρρωστοι μετά από τις κακουχίες του ταξιδιού τους προς την Ελλάδα. Χαρακτηριστική της κατάστασης που δημιουργήθηκε είναι η στιχομουθία στη Βουλή στις 22/6/1922, όπως αυτή καταγράφηκε στην εφημερίδα «Εμπρός» της επομένης ημέρας, με τίτλο «Ο κίνδυνος εκ των πασχόντων προσφύγων»: «Ο κ. Τσουκαλάς ερωτά την Κυβέρνησιν τίνα μέτρα έλαβε διά το ζήτημα των εν Λοιμοκαθαρτηρίω Αγίου Γεωργίου της Σαλαμίνας προσφύγων εκ Ρωσίας, εφ’ όσον πρόκειται περί της υγείας των κατοίκων της πόλεως της Σαλαμίνας και απάσης της Ελλάδος, γνωστού όντως ότι υπάρχουν πολλοί πάσχοντες και θνήσκοντες εκ χολέρας και εξανθηματικού τύφου. Επομένως απόλυτος και επείγουσα ανάγκη επιβάλλει την λήψιν άμεσων μέτρων και δήλωσιν της Κυβερνήσεως ίνα καθυσυχάσει το δημόσιον φρόνημα». Ως λύση για τη διαχείριση αυτής της απειλής, η κυβέρνηση Γούναρη θα μετατρέψει σε ειδικό χώρο υποδοχής τη Μακρόνησο, με ειδική απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου. Έτσι για «το ζήτημα της εγκαταστάσεως των προσφύγων, απεφασίσθη όπως εγκατασταθούν όλοι εις Μακρόνησον» και, «μετά την απολύμανσίν των και την εξυγίανσιν [να] τοποθετηθούν εις διάφορα μέρη» (Εφημερίδα «Εμπρός», Αθήνα, 10/6/1922).

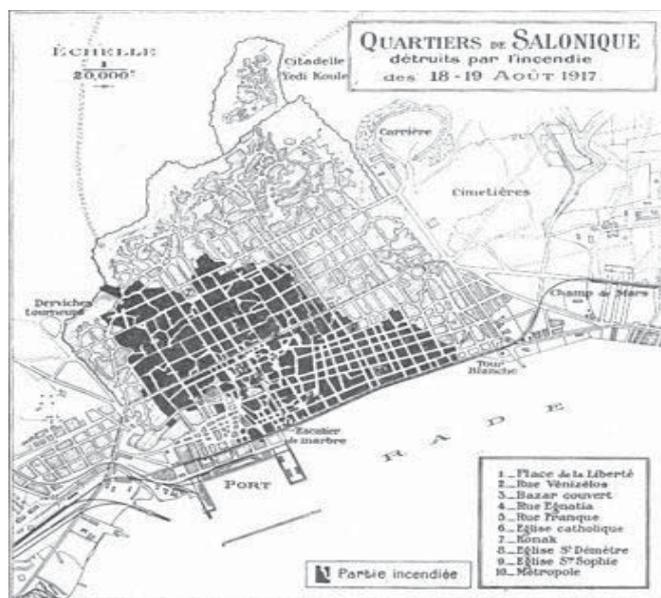

Εικόνα 1.2.1.3: Οι Πόντιοι πρόσφυγες στην Μακρόνησο
(http://www.efsyn.gr/sites/efsyn.gr/files/field/image/ios_1_1.jpg)

1.2.2. Η καταστροφική πυρκαγιά του 1917 και ο μεγάλος σεισμός του 1978 που έπληξαν την Θεσσαλονίκη

Η καταστροφική πυρκαγιά του 1917

Στις 18 Αυγούστου του 1917 ξέσπασε η μεγάλη πυρκαγιά που κατέκαψε την πόλη της Θεσσαλονίκης, σημάδεψε ανεξίτηλα την ιστορία της και άλλαξε σημαντικά τη φυσιογνωμία της. Η πυρκαγιά μέσα σε 32 ώρες έκαψε 9.500 σπίτια σε έκταση 1.000.000 m² και άφησε άστεγα πάνω από 70.000 άτομα. Ενώ οι περισσότερες οικονομικές και εμπορικές λειτουργίες, οι διοικητικές υπηρεσίες, τα σημαντικότερα πνευματικά και θρησκευτικά ιδρύματα μαζί με τα αρχεία τους καταστράφηκαν ολοσχερώς, οι απώλειες της πυρκαγιάς σε ανθρώπινες ζωές ήταν ελάχιστες, με μοναδικούς νεκρούς κάποιους Γάλλους στρατιώτες. Η πυρκαγιά ξεκίνησε από ένα φτωχικό σπίτι προσφύγων στη οδό Ολυμπιάδος 3, στη συνοικία Μεβλανέ μεταξύ του κέντρου και της Άνω Πόλης και λέγεται ότι προκλήθηκε όταν μια σπίθα φωτιάς από την κουζίνα έπεσε σε παρακείμενη αποθήκη με άχυρο. Η έλλειψη νερού (δεν υπήρχαν ικανές ποσότητες νερού για την κατάσβεση, αφού σημαντικό μέρος του δεσμευόταν από τις συμμαχικές δυνάμεις για την τροφοδοσία των στρατοπέδων στα προάστια της πόλης), αλλά και η αδιαφορία των γειτόνων δεν βοήθησε στην κατάσβεση της πυρκαγιάς στο αρχικό στάδιο της και σε σύντομο διάστημα λόγω του ισχυρού ανέμου η πυρκαγιά επεκτάθηκε σε γειτονικά σπίτια και έπειτα άρχισε να εξαπλώνεται σε όλη τη Θεσσαλονίκη, ακολουθώντας δύο κατευθύνσεις, προς το Διοικητήριο μέσω της οδού Αγίου Δημητρίου και προς την αγορά μέσω της Λέοντος Σοφού. Τα ξημερώματα της επόμενης ημέρας ο άνεμος άλλαξε κατεύθυνση και τα δύο μέτωπα της πυρκαγιάς κατέστρεψαν όλο το εμπορικό κέντρο και τελικά το βράδυ της 19ης Αυγούστου σταμάτησε η εξάπλωσή της.

Εικόνα 1.2.2.1 : Χάρτης που αποτυπώνει την έκταση της πυρκαγιάς στη Θεσσαλονίκη (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/ab/Thessaloniki_Fire_1917_Map.jpg/350px-Thessaloniki_Fire_1917_Map.jpg)

Στην πόλη δεν υπήρχε οργανωμένη πυροσβεστική υπηρεσία, αλλά λίγες ιδιόκτητες πυροσβεστικές ομάδες ασφαλιστικών εταιρειών, ανεκπαίδευτες και με πολύ παλιό ή καθόλου

εξοπλισμό. Η μόνη ελπίδα για τη Θεσσαλονίκη ήταν η επέμβαση των συμμαχικών δυνάμεων. Το απόγευμα της πρώτης ημέρας της πυρκαγιάς, ένα γαλλικό τμήμα ανατίναξε με δυναμίτιδα τρία σπίτια δίπλα από το διοικητήριο με σκοπό να δημιουργήσει ζώνη ασφάλειας περιορίζοντας το ύψος και την ποσότητα της καύσιμης ύλης, αλλά δεν συνέχισε και αποχώρησε, αφήνοντας τη φωτιά να συνεχίσει τον δρόμο της. Το επόμενο πρωί δύο βρετανικές πυροσβεστικές αντλίες σταμάτησαν την πυρκαγιά κοντά στον Λευκό Πύργο, ενώ το κτήριο του Τελωνείου σώθηκε από Γάλλους στρατιώτες. Παρ' όλα αυτά, οι συμμαχικές δυνάμεις αρνήθηκαν να διακόψουν την υδροδότηση των στρατοπέδων και των νοσοκομείων τους, ώστε να εξοικονομηθεί νερό για την πυρόσβεση και όπως αναφέρεται από πηγές η διαγωγή των Γάλλων στρατιωτών δεν ήταν η αναμενόμενη αφού αντί να βοηθήσουν στην πυρόσβεση και την περίθαλψη των πυροπαθών, πολλοί προέβησαν σε λεηλασίες καταστημάτων και οικιών, πολλές φορές εμποδίζοντας τους ιδιοκτήτες να περισώσουν την περιουσία τους, ώστε να μπορούν οι ίδιοι να την λεηλατήσουν, ενώ αντίθετα Βρετανοί στρατιώτες βοήθησαν όσο μπορούσαν, ιδιαίτερα με τη μεταφορά περιουσιών και πυροπαθών με στρατιωτικά φορτηγά προς τους πρόχειρους καταυλισμούς.

Η περίθαλψη των πυροπαθών άρχισε αμέσως μετά την πυρκαγιά. Οι Ελληνικές αρχές δημιούργησαν 100 παραπήγματα για τη στέγαση 800 οικογενειών, οι Βρετανικές αρχές έστησαν τρεις καταυλισμούς με 1.300 σκηνές, όπου στέγασαν 7.000 άστεγους και οι Γαλλικές αρχές έστησαν καταυλισμό για 300 οικογένειες, ενώ η Ένωση Γαλλίδων Κυριών μια μικρότερη κατασκήνωση για 100 οικογένειες. 5.000 άτομα μεταφέρθηκαν δωρεάν με τρένο και εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα, το Βόλο και τη Λάρισα. Οι Ελληνικές αρχές έστησαν κέντρα διανομής που μοίραζαν δωρεάν ψωμί σε 30.000 άτομα, ενώ ο Αμερικανικός, ο Γαλλικός και ο Αγγλικός Ερυθρός Σταυρός διένειμαν τρόφιμα. Αμέσως μετά τα πρώτα πρόχειρα μέτρα ιδρύθηκε η Διεύθυνση Θυμάτων Πυρκαγιάς, η οποία ήταν αρμόδια για την περίθαλψη των χιλιάδων πυροπαθών και η Κεντρική Επιτροπή Εράνων για τη συλλογή και τη διανομή χρημάτων και χρηστικών ειδών στους πυρόπληκτους. Τον Σεπτέμβριο του 1917 περίπου 7.500 άτομα βρίσκονταν σε σκηνές ενώ περίπου 65.000 τακτοποιήθηκαν προσωρινά σε οικίες ή δημόσια κτίρια. Στο τέλος του 1918, 10.000 πυροπαθείς φέρονται να έχουν εγκατασταθεί σε σκηνές στις περιοχές της Πολίχνης, στα Διαβατά, στην οδό 25ης Μαρτίου, στο γήπεδο του Ηρακλή (πλατεία Χημείου), στο Λέμπιτ και στην Τριανδρία.

Λίγες μόνο ημέρες μετά την καταστροφή η κυβέρνηση Βενιζέλου ανήγγειλε ότι δεν θα επιτρεπόταν η ανεξέλεγκτη ανοικοδόμηση της πόλης, αλλά θα γινόταν στη βάση ενός νέου πολεοδομικού σχεδίου. Έτσι ιδρύθηκε η Διεθνής Επιτροπή Νέου Σχεδίου Θεσσαλονίκης με πρόεδρο τον Ερνέστο Εμπράρ, για την εκπόνηση ρυμοτομικού σχεδίου, το οποίο παραδόθηκε στη Γενική Διοίκηση Μακεδονίας στις 29 Ιουνίου 1918, αλλά δεν εφαρμόστηκε πλήρως εξαιτίας πιέσεων εκ μέρους μεγαλοϊδιοκτητών και υπέστη τελικά πολλές μεταβολές, αλλά αποτέλεσε μεγάλη βελτίωση σε σχέση με την πρωτύτηρη κατάσταση της πόλης, δίνοντάς της σύγχρονη ρυμοτομία και όψη, 'όμως η πόλη που αναγεννήθηκε μέσα από τις στάχτες της, ήταν μια πόλη με καμένα και χαμένα τα περισσότερα χνάρια της ιστορίας και του πολιτισμού της.

Ο μεγάλος σεισμός του 1978

Ο μεγάλος σεισμός της Θεσσαλονίκης σημειώθηκε στις 20 Ιουνίου του 1978, με επίκεντρο 35 χλμ. ανατολικά-βορειοανατολικά της πόλης και συγκεκριμένα στο χωριό Στίβος που βρίσκεται ανάμεσα στις λίμνες Βόλβη και Κορώνεια. Η σεισμική δραστηριότητα είχε ξεκινήσει αρκετό καιρό νωρίτερα, (από τον Μάιο του 1978) με ισχυρούς προσεισμούς της

τάξεως των 5,8 Ρίχτερ στις 23 Μαΐου και 5,3 Ρίχτερ στις 19 Ιουνίου. Ο κύριος σεισμός της 20ης Ιουνίου ήταν μεγέθους 6,5 Ρίχτερ, είχε εστιακό βάθος 10 χιλιόμετρα και έγινε αισθητός σε όλη τη Βόρεια Ελλάδα, στη Γιουγκοσλαβία και στη Βουλγαρία και ήταν ο πρώτος που έπληξε μεγάλο αστικό κέντρο στην Ελλάδα. Χαρακτηρίστηκε δε «καταστροφικός», αφού το μέγεθος των καταστροφών που προκάλεσε, εκτιμήθηκε στο επίπεδο VIII της κλίμακας Mercalli, και προκάλεσε συνολικά 49 θανάτους ανθρώπων (εκ των οποίων οι περισσότεροι ήταν ένοικοι μιας οκταόροφης πολυκατοικίας που κατέρρευσε στην πλατεία Ιπποδρομίου), 220 τραυματίες, ενώ 800.000 άνθρωποι ήταν προσωρινά άστεγοι σε όλο τον νομό της Θεσσαλονίκης.

Οι υλικές ζημιές, έφτασαν τα 1,2 δισεκατομμύρια ευρώ (σε σημερινές τιμές), και εντοπίστηκαν 3.170 κτίρια με σοβαρές και επικίνδυνες βλάβες (κόκκινα), 13.918 κτίρια με μέσης ή μικρής κλίμακας βλάβες (κίτρινα) και 49.071 κτίρια χωρίς βλάβες (πράσινα), εκτεταμένες βλάβες σε μνημεία της πόλης (Ροτόντα, Αχειροποίητο κ.τ.λ.), που οφείλονταν κυρίως στην επιδείνωση βλαβών από δεκαετίες ή και αιώνες, ενώ τέλος οι βλάβες στα δίκτυα κοινής ωφέλειας ήταν πολύ περιορισμένες έως και ανύπαρκτες.

Η σεισμική ηρεμία που επικράτησε στη χώρα από το 1955 έως το 1978 σε συνδυασμό με την καθιέρωση από το 1959 του πρώτου αντισεισμικού κανονισμού είχε ως συνέπεια το γενικό εφησυχασμό και την εσφαλμένη εκτίμηση ότι οι κατασκευές με σκελετό από οπλισμένο σκυρόδεμα είχαν λύσει οριστικά το πρόβλημα του σεισμικού κινδύνου. Ο σεισμός της Θεσσαλονίκης αιφνιδίασε την πολιτεία με επώδυνο τρόπο, χτυπώντας το δεύτερο σε μέγεθος αστικό κέντρο της χώρας. Η πολιτεία βρέθηκε ανέτοιμη για την αντιμετώπιση της κρίσης, μετά όμως από το πρώτο σοκ η ενεργοποίηση της υπήρξε άμεση και οργανώθηκε για να αντιμετωπίσει την περίθαλψη των πληγέντων και την οικονομική τους στήριξη, τον χαρακτηρισμό των κτιρίων, την εκτίμηση των βλαβών, τις επισκευές, τις ενισχύσεις και τις αναστηλώσεις των μνημείων.

Εικόνα 1.2.2.2 : Η πολυκατοικία που κατέρρευσε στην πλατεία Ιπποδρομίου (<http://liberty-news.gr/wp-content/uploads/2014/06/2009121101498-preview.jpg>)

Τις επόμενες ημέρες μετά το σεισμό τοποθετήθηκαν στις πλατείες σκηνές από την Νομαρχία και τον Στρατό και οι Δήμοι ανέλαβαν πρωτοβουλίες για την σίτιση των σεισμοπλήκτων. Για πρώτη φορά τέθηκε θέμα αντιμετώπισης των προβλημάτων αποκατάστασης των αστέγων και καθιερώθηκε η διαδικασία σε τρεις διαδοχικές φάσεις, της άμεσης στέγασης σε σκηνές, ξενοδοχεία κτλ., της προσωρινής στέγασης σε ημιμόνιμα καταλύματα όπως τροχόσπιτα ή η παροχή ενοικίου και της μόνιμης στέγασης μετά την επισκευή ή ανακατασκευή των κτιρίων που έπαθαν ζημιές. Τον επόμενο μήνα δημιουργήθηκε η Υπηρεσία Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων Βορείου Ελλάδος (Υ.Α.Σ.Β.Ε.) και ο Υπουργός δημοσίων έργων είχε πλέον γραφείο στην Θεσσαλονίκη και έτσι οι αποφάσεις που ρύθμιζαν την λειτουργία της Υ.Α.Σ.Β.Ε, την συνέχιση των αυτοψιών, την προσωρινή στέγαση των σεισμοπλήκτων και την παροχή πιστωτικών διευκολύνσεων, εκδίδονταν άμεσα και χωρίς να είναι αναγκαία η μετάβαση στην πρωτεύουσα. Με τη Φ33α / 52/14987/31-7-78 απόφαση Υπουργού δημοσίων έργων «Περί οργανώσεως της Υ.Α.Σ.Β.Ε» καθορίστηκαν οι Διευθύνσεις και τα τμήματα της νέας υπηρεσίας τα οποία ήταν τα εξής :

Διεύθυνση Δ1 : Διοικητικού και Οικονομικού.

Διεύθυνση Δ2 : Αποκατάστασης Κτιρίων (χωρίστηκε σε Τμήμα Αποκατάστασης Κτιρίων Συγκροτήματος Θεσ/νίκης και Τμήμα Αποκατάστασης Κτιρίων Υπολοίπου Ν. Θεσσαλονίκης και λοιπών Σεισμοπλήκτων περιοχών Βορείου Ελλάδος).

Διεύθυνση Δ3 : Ειδικών Έργων (χωρίστηκε σε τμήμα Κατεδαφίσεων και Υποστυλώσεων και τμήμα Αποκατάστασης και Ανέγερσης Δημοσίων Κτιρίων και Μνημείων, το οποίο αργότερα χωρίστηκε σε Τμήμα Μελετών και Τμήμα Επιβλέψεων).

Διεύθυνση Δ4 : Σχεδίασης και Προγραμματισμού.

Η Διεύθυνση Δ2 είχε τα τμήματα Αποκατάστασης κτιρίων της πόλης της Θεσσαλονίκης και Αποκατάστασης κτιρίων Υπαίθρου. Το πρώτο τμήμα είχε χωριστεί σε 7 ζώνες ανάλογα με τις περιοχές των κτισμάτων και κάθε ζώνη είχε χωριστεί σε τομείς (συνολικά σε όλες τις ζώνες της πόλης υπήρχαν 54 τομείς). Οι τομείς στεγάζονταν αρχικά σε τράπεζες και λειτουργούσαν ως αυτοτελείς μονάδες μέχρι το 1981 οπότε όλη η υπηρεσία συγκεντρώθηκε σε ένα ενιαίο κτήριο. Η αποκατάσταση των σεισμοπλήκτων που είχαν κατεδαφιστέο κτίσμα γινόταν με αγορά διαμερίσματος (αυτοστέγαση). Για την αποκατάσταση των κτιρίων στην ύπαιθρο (με τον όρο “ύπαιθρος” χαρακτηρίστηκε το υπόλοιπο του Ν. Θεσσαλονίκης εκτός της πόλης και οι υπόλοιποι Νομοί), στο νομό Θεσσαλονίκης δημιουργήθηκαν τέσσερις τομείς (τομέας Θεσσαλονίκης, Λαγκαδά, Σοχού και Γερακαρούς) και στους υπόλοιπους Νομούς υπήρχαν οι τομείς Νιγρίτας, Κιλκίς και Πολυγύρου. Εκτός από τα γραφεία των τομέων υπήρχαν 22 γραφεία κλιμακίων σε χωριά με τεχνικούς υπαλλήλους που εξυπηρετούσαν τους κατοίκους και συνέτασσαν τις μελέτες επισκευής των κτισμάτων της περιοχής που οι ιδιοκτήτες τους επιθυμούσαν την επισκευή τους και ετοίμαζαν τους φακέλους χωρίς την συμμετοχή ιδιώτη μηχανικού. Οι άδειες επισκευής εκδίδονταν από τους τομείς.

Με την Υπουργική Απόφαση 473/78 εγκρίθηκε η έκδοση αδειών τυποποιημένου σχεδίου και η Υπηρεσία Οικισμού του Υπουργείου Δημόσιων Έργων έστειλε πολλούς τύπους κατοικιών παραδοσιακών, μη παραδοσιακών κατοικιών καθώς και αποθηκών με πλήρη σειρά σχεδίων, οι οποίοι στη συνέχεια εγκρίθηκαν από την Υπηρεσία Οικισμού αλλά και από την Υ.Α.Σ.Β.Ε. Οι ιδιοκτήτες των οποίων τα κτίσματα είχαν κριθεί κατεδαφιστέα είχαν

να επιλέξουν ανάμεσα στο να απευθυνθούν σε ιδιώτη μηχανικό για την έκδοση της οικοδομικής αδείας ή να επιλέξουν έναν από τους τύπους σπιτιών που υπήρχαν και να εκδώσουν την οικοδομική άδεια χωρίς έξοδα και σε μικρό χρονικό διάστημα. Η κατασκευή των κατοικιών γινόταν από τον ιδιοκτήτη με χορήγηση άτοκου δανείου και δωρεάν κρατικής αρωγής. Η εφαρμογή του προγράμματος αυτού βοήθησε στο να αποκατασταθούν σύντομα οι ζημιές στα χωριά και να ανανεωθεί μέρος των κτισμάτων της υπαίθρου.

Μέσα από αυτή τη μικρή ιστορική αναδρομή αναδεικνύεται η ανάγκη να υπάρχει μια οργανωμένη δομή και ένα σχέδιο άμεσης απόκρισης για κάθε κατάσταση έκτακτης ανάγκης είτε αυτή προέρχεται από μια φυσική είτε από μια ανθρωπογενή καταστροφή, ώστε να μπορεί να παρασχεθεί άμεσα καταφύγιο και ασφάλεια στους πληγέντες. Και αυτό γίνεται ξεκάθαρα από τη σύγκριση και μόνο της ανταπόκρισης της πολιτείας στην περίπτωση της Μικρασιατικής καταστροφής και στην περίπτωση του σεισμού στη Θεσσαλονίκη. Ενώ στην πρώτη περίπτωση που δεν υπήρχε έγκαιρη κρατική απόκριση και οργάνωση η παροχή στέγασης ήταν υποτυπώδης και προβληματική και η αποκατάσταση κράτησε αρκετά χρόνια, ενώ στη δεύτερη περίπτωση που υπήρξε άμεση οργάνωση η βοήθεια και η παροχή στέγασης ήταν άμεση και η αποκατάσταση των πληγέντων έγινε σε σύντομο χρονικό διάστημα. Η ύπαρξη λοιπόν προδιαγραφών και κατευθυντήριων οδηγιών για το πως θα μπορέσει να ανταποκριθεί το κράτος σε κάθε έκτακτη κατάσταση είναι κάτι παραπάνω από αναγκαίο και οδηγεί στη σωστή διάθεση και χρήση των διαθέσιμων πόρων.

Κεφάλαιο 2.

Προδιαγραφές και Κατευθυντήριες Οδηγίες (Guidelines) διαμόρφωσης ασφαλών καταυλισμών

“Καταυλισμός ορίζεται ο συνήθως υπαίθριος χώρος πρόχειρης και προσωρινής εγκατάστασης, στέγασης και λειτουργίας ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, ενός συγκεκριμένου αριθμού πληθυσμού, για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα ικανό ώστε να αποκατασταθούν οι πληγείσες περιοχές και οι λειτουργίες των δικτύων αστικών υποδομών, ή να αποκατασταθούν η ασφάλεια και η τάξη μιας περιοχής ή να ανασυγκροτηθούν – ανασυνταχθούν οι δυνάμεις του πληθυσμού που έχει μετακινηθεί, προκειμένου να μετεγκατασταθεί σε μόνιμη και ασφαλή κατοικία”. (Α. Γ. Γερασιμάτος, Πάτρα 2016)

Ως κύριος στόχος της οργάνωσης και της δημιουργίας ενός καταυλισμού είναι η ανάγκη να καλυφθούν βασικές ανάγκες των πληγέντων για, συνήθως, μικρό χρονικό διάστημα, αφού σε έναν οργανωμένο καταυλισμό οι χρήζοντες βοήθεια μπορούν να βρουν άσυλο και ασφάλεια, να εξασφαλίσουν στέγη για την προσωρινή διαμονή τους, παροχή γενικών και ειδικών υπηρεσιών όπως ρούχα, είδη ατομικής υγιεινής και καθαριότητας, φαγητό και νερό, καθώς και υπηρεσίες υγείας. Στους οργανωμένους καταυλισμούς επίσης γίνεται πιο εύκολα η καταγραφή και η αξιολόγηση του πληθυσμού και των αναγκών του, καθώς επιτρέπει τον καλύτερο σχεδιασμό παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας και διευκολύνει την επανασύνδεση των οικογενειών και τον επαναπατρισμό τους ή την προώθηση προς τρίτες χώρες όταν κρίνεται απαραίτητο. Παρακάτω θα παρουσιαστούν οι προδιαγραφές και οι κατευθυντήριες οδηγίες για την οργάνωση και τη λειτουργία καταυλισμών έτσι όπως έχουν αποτυπωθεί από τους Διεθνείς και τους Εθνικούς οργανισμούς.

2.1. Από Διεθνείς Οργανισμούς

2.1.1. Εισαγωγή

Εκτός από ένα μέτρο σωτήριο για τη ζωή, το να έχει ένα μέρος για να προστατευτεί και να ζήσει είναι ένα βασικό δικαίωμα για κάθε άνθρωπο, πόσο μάλλον για όσους λόγω καταστάσεων έκτακτης ανάγκης χρήζουν άμεσης βοήθειας ενός καταφυγίου. Οι καταυλισμοί έκτακτης ανάγκης γενικά εμπίπτουν σε μία από τις τρεις κατηγορίες:

i. Διασκορπισμένα καταφύγια

Με αυτό τον τρόπο οι πληγέντες μπορούν να βρουν κατάλυμα στα νοικοκυριά των οικογενειών που ζουν ήδη στην περιοχή. Οι πρόσφυγες είτε μοιράζονται τα υπάρχοντα καταλύματα ή στεγάζονται προσωρινά κοντά σε υπάρχοντα νοικοκυριά έτσι ώστε να

μοιραστούν παροχές όπως το νερό, την αποχέτευση και άλλες υπηρεσίες που προϋπάρχουν. Αυτό το είδος του καταφυγίου μπορεί να συμβεί σε αγροτικές ή αστικές περιοχές και τα πλεονεκτήματα του είναι η γρήγορη εφαρμογή, η περιορισμένη διοικητική υποστήριξη, το χαμηλό κόστος, το αίσθημα της αυτοσυντήρησης, της αυτοβοήθειας και της ανεξαρτησίας, ενώ οι επιπτώσεις στο τοπικό περιβάλλον είναι λιγότερες σε σχέση με ένα μαζικό καταυλισμό. Τα μειονεκτήματα αυτού του τύπου του καταφυγίου είναι ότι οι οικογένειες και οι κοινότητες υποδοχής θα υπερφορτωθούν και δεν θα είναι εύκολο να ανιχνευθούν και να καταγραφούν ξεχωριστά ο πληθυσμός της χώρας υποδοχής καθώς και των προσφύγων για την παροχή βοήθειας που είναι πιθανό να απαιτείται.

ii. Μαζικά καταφύγια

Σε αυτό το είδος του καταφυγίου οι πληγέντες φιλοξενούνται σε προ υπάρχουσες εγκαταστάσεις, για παράδειγμα, σε σχολεία, στρατώνες, ξενοδοχεία, γυμναστήρια ή αποθήκες. Αυτά είναι συνήθως σε αστικές περιοχές και συχνά προορίζονται ως προσωρινά καταλύματα ή ως κέντρα διαμετακόμισης. Τα πλεονεκτήματα αυτού του τύπου καταφυγίου είναι ότι οι χώροι που χρησιμοποιούνται δεν κατοικούνται συνεχώς κατά τη διάρκεια της κανονικής χρήσης τους και όσοι χρήζουν βοήθειας μπορούν να φιλοξενηθούν αμέσως. Υπηρεσίες όπως η ύδρευση και η αποχέτευση είναι άμεσα διαθέσιμα και η ανάγκη για την κατασκευή συμπληρωματικών δομών συνήθως αποφεύγεται. Τα μειονεκτήματα αυτού του τύπου καταφυγίου είναι ότι μπορούν γρήγορα να καταστούν υπερπλήρη και υπερφορτωμένα με όλες τις υπηρεσίες που παρέχονται να γίνονται σχεδόν αδύνατες και με κακές συνθήκες. Επίσης ο εξοπλισμός και η δομή των κτιρίων μπορεί να καταστραφεί, ενώ τα κτίρια που θα χρησιμοποιηθούν ως καταφύγιο δεν είναι πλέον διαθέσιμα για τον αρχικό τους σκοπό. Τέλος υπάρχει έλλειψη ιδιωτικής ζωής και αύξηση κινδύνων όπως η βία.

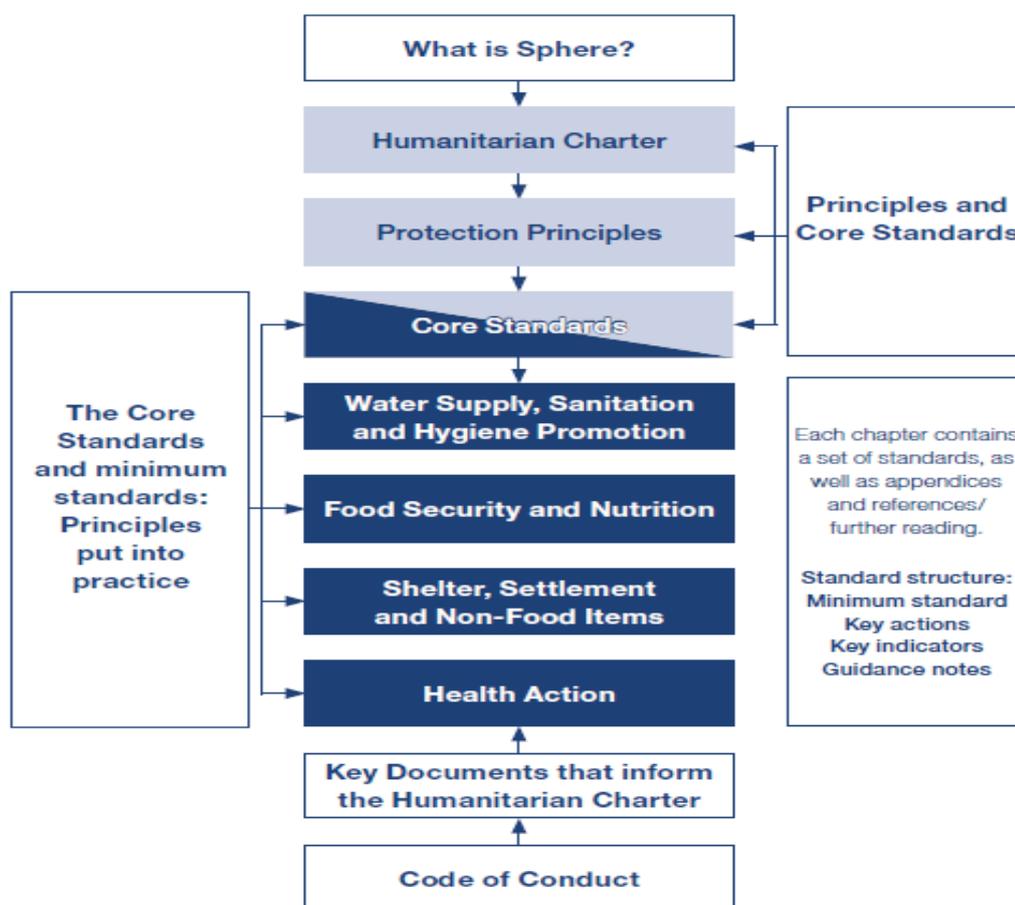
iii. Καταυλισμοί αυθόρμητα στημένοι ή που να έχουν προγραμματιστεί.

Καταυλισμοί αυθόρμητα στημένοι σχηματίζονται χωρίς επαρκή προγραμματισμό, προκειμένου να καλυφθούν οι άμεσες ανάγκες. Εκτός από τη δημιουργία ενός μάλλον εχθρικού περιβάλλοντος για τους πληγέντες η παροχή υπηρεσιών μέσω μιας τέτοιου είδους δομής μπορεί να γίνει πολύπλοκη και δαπανηρή και θα πρέπει γενικά να αποφεύγεται στο μέτρο του δυνατού γιατί έχει περισσότερα μειονεκτήματα παρά πλεονεκτήματα, όπως για παράδειγμα εκ νέου σχεδιασμό και μετεγκατάσταση όσο το δυνατόν νωρίτερα, σε ένα καλά προσδιορισμένο χώρο, ειδικά αν υπάρχει σύγκρουση με την τοπική κοινότητα.

Σε αντίθεση με τα παραπάνω μια προγραμματισμένη εγκατάσταση ενός καταυλισμού μπορεί να παρέχει σε όσους φιλοξενούνται στον χώρο του ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών και κάθε δυνατό μέσο για πιο άνετη διαβίωση. Τα πλεονεκτήματα αυτού του τύπου καταυλισμού είναι ότι οι υπηρεσίες μπορούν να παρέχονται σε έναν μεγάλο πληθυσμό με πιο αποτελεσματικό τρόπο, η οικονομική κλίμακα παροχής ορισμένων υπηρεσιών είναι μεγαλύτερη σε σύγκριση με πιο διασκορπισμένα καταφύγια και ο πληθυσμός των προσφύγων είναι πιο εύκολο να εντοπιστεί, να καταγραφεί και να επικοινωνήσει με όσους μπορούν να βοηθήσουν για τον επαναπατρισμό του. Τα μειονεκτήματα αυτού του τύπου καταυλισμού είναι η υψηλή πληθυσμιακή συγκέντρωση που αυξάνει σοβαρά τους κινδύνους για την υγεία, αλλά και της περιβαλλοντικής ζημίας στο άμεσο περιβάλλον του καταυλισμού. Τέλος η υψηλή συγκέντρωση πληθυσμού και η εγγύτητα με τα διεθνή σύνορα μπορεί να εκθέσει τους πρόσφυγες σε προβλήματα προστασίας καθώς στους μεγάλους καταυλισμούς μπορεί να βρουν κρυψώνα και άλλα πρόσωπα πλην των προσφύγων τα οποία

επωφελούνται από τη βοήθεια και την προστασία που παρέχεται από τις ανθρωπιστικές οργανώσεις.

Μέσα από εμπειρία ετών και δύσκολες περιπτώσεις, τόσο από πλευράς συνθηκών όσο και από την ασφυκτική χρονική πίεση για άμεση επέμβαση, η διεθνής κοινότητα κατανόησε ότι θα έπρεπε να έχει έτοιμο ένα εγχειρίδιο το οποίο να αποτελεί “εργαλείο” για κάθε φορά που λόγω κάποιας κατάστασης έκτακτης ανάγκης θα έπρεπε να επέμβει και να προσφέρει ανθρωπιστική βοήθεια και καταφύγιο σε όσους έχριζαν ανάγκη. Ένα τέτοιο εγχειρίδιο αποτελεί και το «Sphere Project» ή «Sphere». Το σχέδιο αυτό ξεκίνησε το 1997 από μια ομάδα αποτελούμενη από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο) που ασχολούνταν με την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας και το Διεθνές Κίνημα Ερυθρού Σταυρού και Ερυθράς Ημισελήνου.

Εικόνα 2.1.1.1 : The «Sphere Project»
(<http://www.spherehandbook.org/content/images/handbook.gif>)

Στόχος του ήταν να βελτιωθεί η ποιότητα των ενεργειών που γίνονταν από όλους τους εμπλεκόμενους κατά τη διάρκεια της αντιμετώπισης μιας καταστροφής ή μιας κρίσης αλλά και να λογοδοτήσουν γι’ αυτές στη συνέχεια. Η φιλοσοφία του «Sphere Project» βασίζεται σε δύο βασικές αρχές :

1ο : Εκείνοι που πλήττονται από καταστροφές ή συγκρούσεις έχουν δικαίωμα στη ζωή με αξιοπρέπεια και, ως εκ τούτου, το δικαίωμα σε βοήθεια.

2ο : Πρέπει να ληφθούν όλα τα δυνατά μέτρα για την προστασία των πληγέντων και την ανακούφιση του ανθρώπινου πόνου που προκύπτει από μια καταστροφή ή μια σύγκρουση.

Στην προσπάθεια να υποστηριχθούν αυτές οι δύο βασικές αρχές το «Sphere Project» πλαισιώνεται από έναν “ανθρωπιστικό χάρτη” με βασικές αρχές προστασίας των ανθρώπων που βρίσκονται σε ανάγκη και το σύνολο των ελάχιστων προτύπων σε βασικούς τομείς της παροχής βοήθειας που περιλαμβάνονται σε τέσσερα βασικά πρότυπα (core standards) τα οποία αφορούν :

- Την ύδρευση, την αποχέτευση και την υγιεινή.
- Την ασφάλεια των τροφίμων και της διατροφής.
- Τα καταφύγια, την εγκατάσταση και ότι αφορά σε μη-διατροφικά είδη.
- Όλες τις δράσεις που αφορούν την υγεία.

Οι ελάχιστες αυτές προδιαγραφές περιγράφουν τις συνθήκες που πρέπει να επιτευχθούν σε οποιαδήποτε ανθρωπιστική ανταπόκριση, προκειμένου οι πληθυσμοί που επλήγησαν από καταστροφές ή συγκρούσεις, αρχικά να επιβιώσουν και στη συνέχεια να ανακτήσουν σταθερές συνθήκες ζωής με αξιοπρέπεια. Το εγχειρίδιο «Sphere» είναι φτιαγμένο ώστε να βοηθάει στο σχεδιασμό, στην υλοποίηση, στην παρακολούθηση και στην αξιολόγηση κατά τη διάρκεια της ανθρωπιστικής ανταπόκρισης. Είναι επίσης ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την υπεράσπιση των ανθρώπων που δέχονται την βοήθεια κατά τη διαπραγμάτευση για την παροχή των πόρων με τις αρχές. Επιπλέον, είναι χρήσιμο για τις δραστηριότητες ετοιμότητας και σχεδιασμού έκτακτης ανάγκης που αφορούν τους χορηγούς τους. Επειδή δεν ανήκει σε κανέναν οργανισμό, το εγχειρίδιο τυγχάνει ευρείας αποδοχής από τον ανθρωπιστικό τομέα στο σύνολό του και έχει γίνει ένα από τα πιο ευρέως γνωστά και διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα για την ανθρωπιστική ανταπόκριση και χρησιμοποιείται ως μέσον επικοινωνίας μεταξύ των υπηρεσιών και ως εργαλείο συντονισμού τους.

Το εγχειρίδιο «Sphere» είναι σχεδιασμένο για χρήση σε ένα φάσμα καταστάσεων έκτακτης ανάγκης, συμπεριλαμβανομένων των φυσικών καταστροφών, των συγκρούσεων, αλλά και πολύπλοκων πολιτικών καταστάσεων έκτακτης ανάγκης σε όλες τις χώρες. Δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά το 2000, αναθεωρήθηκε το 2003 και ξανά το 2009-2010, ενώ κατά τη διάρκεια κάθε διαδικασίας αναθεώρησης, διεξήχθησαν διαβουλεύσεις με τη συμμετοχή ενός ευρέος φάσματος φορέων, οργανισμών και ατόμων, συμπεριλαμβανομένων κυβερνήσεων και του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε). Το εγχειρίδιο «Sphere», ως εργαλείο αναφοράς, πηγαίνει και πέρα από την παροχή άμεσης βοήθειας καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που ξεκινούν με την ετοιμότητα αντιμετώπισης μιας καταστροφής, στη συνέχεια περιλαμβάνει την ανθρωπιστική ανταπόκριση και τέλος εκτείνεται και στον τομέα της ταχείας ανάκαμψης. Οι κύριοι χρήστες του είναι οι επαγγελματίες που εμπλέκονται στο σχεδιασμό, τη διαχείριση ή την εφαρμογή μιας ανθρωπιστικής ανταπόκρισης και περιλαμβάνει το προσωπικό και τους εθελοντές των τοπικών, εθνικών και διεθνών ανθρωπιστικών οργανώσεων. Βεβαίως και άλλοι εμπλεκόμενοι όπως η κυβέρνηση, οι τοπικές αρχές κ.α ενθαρρύνονται επίσης να χρησιμοποιούν το εγχειρίδιο «Sphere».

2.1.2. Καταφύγια (Υλικά κατασκευής, διαστάσεις, σχεδιασμός)

Τα καταφύγια για την εγκατάσταση των πληγέντων αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για την επιβίωση στα αρχικά στάδια μιας καταστροφής, καθώς πέρα από την στέγαση, το καταφύγιο είναι αναγκαίο για την παροχή ασφάλειας, την προστασία από τις περιβαλλοντικές συνθήκες και την προστασία από ασθένειες και άλλους παράγοντες που επηρεάζουν την υγεία. Είναι επίσης σημαντικό για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και για τη διατήρηση της οικογενειακής και κοινωνικής ζωής καθώς επιτρέπει στους πληγέντες πληθυσμούς να ανακάμψουν από τις επιπτώσεις της καταστροφής. Το καταφύγιο πρέπει να είναι εύκολα προσβάσιμο και κοντά σε πηγές για τα απαραίτητα εφόδια, όπως νερό, τρόφιμα, καύσιμα κ.λ.π. ενώ εγγύτητα σε εθνικές υπηρεσίες είναι επιθυμητή, ιδιαίτερα για υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης. Η τοποθεσία του και οι δρόμοι πρόσβασης θα πρέπει να είναι «παντός καιρού» ώστε να παρέχουν όλο το χρόνο πρόσβαση και επίσης η σύνδεση του καταφυγίου με έναν κεντρικό δρόμο θα πρέπει να υπάρχει ή να κατασκευαστεί ως μέρος της ανάπτυξης του. Κρίσιμο επίσης για την επιλογή της τοποθεσίας του καταφυγίου είναι η διαθεσιμότητα επαρκούς ποσότητας νερού σε ετήσια βάση. Μια τοποθεσία δεν πρέπει να επιλέγεται με βάση την υπόθεση ότι το νερό μπορεί να βρεθεί μόνο με γεώτρηση ή με μεταφορά, γιατί η γεώτρηση μπορεί να μην είναι εφικτή ή να μη μπορεί να παρέχει νερό σε επαρκή ποσότητα και ποιότητα και η μεταφορά κρίνεται ασύμφορη από θέμα κόστους για μεγάλο χρονικό διάστημα. Το καταφύγιο θα πρέπει να συνδέεται με τον οικισμό που επλήγη, αν αυτό είναι δυνατό και με κατάλληλες στρατηγικές να προωθείται η αυτάρκεια και η αυτοδιαχείριση όσων επλήγησαν από την καταστροφή. Η θερμική άνεση και η προστασία από τις κλιματικές συνθήκες αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την ασφάλεια και επιτυγχάνεται με την επίτευξη ενός συνδυασμού των αναγκών των πληγέντων, τον καλυμμένο χώρο που θα τους παρασχεθεί αλλά και από τη θέση αυτού του στεγασμένου χώρου. Ταυτόχρονα θα πρέπει να καλύπτει ανάγκες όπως η προετοιμασία της τροφής, χώρους για ρούχα και κλινοσκεπάσματα, ένα μέσο για τη θέρμανση ή την ψύξη του χώρου και για τον εξαερισμό.

Η ανάγκη για παροχή καταφυγίου, καθορίζεται από το είδος και το μέγεθος της καταστροφής και τον βαθμό με τον οποίο μετατοπίζεται ο πληθυσμός και είναι επίσης σε άμεση συνέργεια με την επιθυμία των εκτοπισμένων πληθυσμών να επιστρέψουν στην αρχική τους κατοικία, με το εάν η πληγείσα περιοχή είναι αγροτική ή αστική, με τις τοπικές κλιματολογικές και περιβαλλοντικές συνθήκες, με την πολιτική κατάσταση και την ασφάλεια στην περιοχή της καταστροφής αλλά και την ικανότητα του επηρεαζόμενου πληθυσμού να συμβάλει εν μέρη στην επίτευξη ενός ασφαλούς καταφυγίου που θα καλύπτει τις ανάγκες του.

Ο σχεδιασμός ενός καταυλισμού θα πρέπει να ξεκινήσει από την κάλυψη των αναγκών ενός μεμονωμένου νοικοκυριού/οικογένειας, όπως η απόσταση από το νερό και τις τουαλέτες, η σχέση με τα άλλα μέλη της κοινότητας (άλλοι συγγενείς, φυλή, ή εθνοτικές ομάδες) καθώς και οι παραδοσιακές συνήθειες στέγασης και διαβίωσης. Έτσι ο σχεδιασμός και η φυσική οργάνωση του χώρου θα πρέπει να ξεκινήσει από το μικρότερο της μονάδας, την οικογένεια, και στη συνέχεια να δημιουργηθούν μεγαλύτερες μονάδες ως εξής:

- 1 οικογένεια : 4 - 6 άτομα
- 1 κοινότητα : 16 οικογένειες (80 άτομα)
- 1 μπλοκ : 16 κοινότητες (1.250 άτομα)

- 1 τομέας : 4 μπλοκ (5.000 άτομα)
- 1 καταυλισμός : 4 τομείς (20.000 άτομα)

Τα στοιχεία αυτά είναι ενδεικτικά και θα πρέπει να προσαρμόζεται ανάλογα με τις πραγματικές συνθήκες. Η γραμμική διάταξη του καταυλισμού σε τετράγωνο ή ορθογώνιο με τις περιοχές να διαχωρίζονται από παράλληλους δρόμους, έχει συχνά χρησιμοποιηθεί για την απλότητα του σχεδιασμού και την ταχύτητα υλοποίησης. Ωστόσο, θα πρέπει να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια για να αποφευχθεί μια άκαμπτη σχεδίαση καταυλισμού η οποία δεν λαμβάνει υπόψη για τη διάταξη, τις ανάγκες της οικογένειας και της κοινότητας για υπηρεσίες, όπως τα αποχωρητήρια, τα σημεία παροχής νερού, τα ντους κλπ. Η σχεδίαση δεν πρέπει να προωθεί την παράνομη “ιδιοκτησία” υπηρεσιών ζωτικής σημασίας από κάποιους που θα μπορούσαν να επωφεληθούν και να προβλέπει ώστε να υπάρχει τρόπος για τη σωστή χρήση, τον καθαρισμό και τη συντήρησή τους. Επιπλέον θα πρέπει να προβλέπει καταστάσεις που μπορούν να υπονομεύουν την προστασία, όπως οι μεγάλες αποστάσεις που οι πρόσφυγες θα πρέπει να περπατήσουν για τη συλλογή ξύλων, νερού ή για την χρήση των εγκαταστάσεων υγιεινής. Τέλος ο σχεδιασμός που θα χρησιμοποιηθεί θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα φυσικά χαρακτηριστικά του χώρου και την ταυτότητα της κοινότητας των προσφύγων.

Γενικά θα πρέπει να αποφεύγονται μεγάλοι καταυλισμοί με πάνω από 20.000 άτομα. Το μέγεθος ενός καταυλισμού για 20.000 άτομα θα πρέπει να υπολογίζεται ως εξής : $20.000 \text{ άτομα} \times 45 \text{ m}^2 = 900.000 \text{ m}^2$ (2). Εάν υπάρχουν περισσότεροι από ένας καταυλισμοί σε μια περιοχή θα πρέπει να υπάρχει μια σημαντική απόσταση ανάμεσα τους, αν είναι δυνατό, με την απόσταση αυτή να εξαρτάται από διάφορους παράγοντες όπως η πρόσβαση, η εγγύτητα του τοπικού πληθυσμού, οι παροχές νερού, καθώς και περιβαλλοντικά ζητήματα όπως η χρήση της γης και τα δικαιώματα. Οι καταυλισμοί θα πρέπει να έχουν δυνατότητα επέκτασης για να φιλοξενήσουν αύξηση του πληθυσμού λόγω νέας ή φυσικής αύξησης (για παράδειγμα αν υπάρξει υπέρβαση των γεννήσεων σε σχέση με τους θανάτους που σημαίνει ότι ο πληθυσμός θα μπορούσε να αυξηθεί ετησίως με γρηγορότερο ρυθμό).

Το παρεχόμενο στεγασμένο καταφύγιο πρέπει να καλύπτει εμβαδόν τουλάχιστον 3,5 m² ανά άτομο σε τροπικά, θερμά κλίματα (εξαιρουμένων των εγκαταστάσεων για μαγείρεμα αφού υποτίθεται ότι το μαγείρεμα θα λάβει χώρα έξω) και 4,5 – 5,5 m² ανά άτομο σε ψυχρά κλίματα ή αστικές συνθήκες (αφού θα πρέπει να συμπεριληφθούν εντός του στεγασμένου χώρου εγκαταστάσεις όπως κουζίνα και τουαλέτα). Το ύψος από το δάπεδο μέχρι την οροφή είναι επίσης ένας βασικός παράγοντας για τη σωστή διαβίωση εντός του, με μεγαλύτερο ύψος να είναι προτιμότερο σε ζεστά και υγρά κλίματα για να βοηθάει την κυκλοφορία του αέρα, ενώ μικρότερο ύψος είναι προτιμότερο σε ψυχρά κλίματα για την ελαχιστοποίηση του εσωτερικού όγκου που απαιτεί θέρμανση. Το εσωτερικό δάπεδο μέχρι την οροφή πρέπει να είναι τουλάχιστον δύο μέτρα ύψος στο υψηλότερο σημείο.

(2) : Σε ιδανική περίπτωση, η συνιστώμενη ελάχιστη επιφάνεια ανά άτομο όταν σχεδιάζεται ένας καταυλισμός είναι 45 m² και συμπεριλαμβάνει τους στεγασμένους χώρους, τους χώρους για το μαγείρεμα, την απαραίτητη περιοχή για τη χάραξη δρόμων και μονοπατιών, για εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις, για την αποχέτευση, για την ασφάλεια του καταυλισμού όπως για την ύπαρξη αντιπυρικών ζωνών, για τη διοίκηση, την αποθήκευση νερού και τροφίμων, για τη διανομή και όλες τις άλλες απαραίτητες καθημερινές ανάγκες αυτών που θα στεγαστούν. Ωστόσο, η πραγματική επιφάνεια ανά άτομο δεν πρέπει να είναι μικρότερη από 30 m² ανά άτομο

Σε θερμότερα κλίματα, είναι απαραίτητος ένας σκιασμένος εξωτερικός χώρος που να μπορεί να χρησιμοποιηθεί για το μαγείρεμα και για άλλες καθημερινές οικιακές δραστηριότητες, ενώ θα πρέπει να υπολογιστεί ότι στα ψυχρά κλίματα όλες οι οικιακές δραστηριότητες συνήθως λαμβάνουν χώρα εντός της στεγασμένης επιφάνειας του καταφυγίου για τη διασφάλιση επαρκούς θερμικής άνεσης και γιαυτό είναι απαραίτητο ο στεγασμένος χώρος να είναι μεγαλύτερος και κατάλληλα διαμορφωμένος. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι ένα καταφύγιο πρέπει να είναι κατάλληλο ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί σε μια σειρά από ακραίες κλιματολογικές συνθήκες από ζεστές ημέρες και κρύες νύχτες, παρατεταμένο χειμώνα με πολύ κρύο, ατελείωτο καλοκαίρι με υψηλές θερμοκρασίες καθόλη τη διάρκεια της ημέρας, ανάλογα με την πληγείσα περιοχή αλλά και τον χρόνο που τελικά θα παράσχουν προσωρινή στέγαση στον πληγέντα πληθυσμό.

Αμέσως μετά από μια καταστροφή, ιδιαίτερα σε ακραίες κλιματολογικές συνθήκες όπου τα υλικά για την κατασκευή ενός καταφυγίου δεν είναι άμεσα διαθέσιμα, μια μικρή σκεπασμένη έκταση (ακόμα και μικρότερη από 3.5 m² ανά άτομο) μπορεί να είναι κατάλληλη για να σώσει τη ζωή και να παράσχει ένα επαρκές, βραχυπρόθεσμο, καταφύγιο. Θα πρέπει όμως το συντομότερο δυνατόν ο στεγασμένος χώρος να φτάσει στις απαιτούμενες διαστάσεις (3.5 m² ανά άτομο) ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία αλλά και την ευημερία των ανθρώπων που φιλοξενούνται, γιατί ας μην ξεχνάμε ότι κατά την παροχή καταφυγίου πέραν του τυπικού χώρου φιλοξενίας θα πρέπει να εξετάζεται και ο αντίκτυπος στην αξιοπρέπεια, την υγεία και την προστασία της ιδιωτικής ζωής μέσα σε αυτό το μειωμένο χώρο, αλλά και ότι μπορεί να υπάρξει ανάγκη παράτασης της διάρκειας στέγασης σε αυτό, ενδεχομένως και για πολλά χρόνια. Γιαυτό θα πρέπει αρχικά να συμφωνηθεί με τις τοπικές αρχές ή άλλους εμπλεκόμενους ότι το προσωρινό ή μεταβατικό καταφύγιο δεν επιτρέπεται να γίνει προεπιλογή μόνιμης στέγης.

Όσον αφορά την ασφάλεια και την προστασία της ιδιωτικής ζωής, ειδική μέριμνα πρέπει να λαμβάνεται για τα μέλη των ευάλωτων ομάδων και για εκείνους που φροντίζουν για αυτά τα άτομα. Πρέπει λοιπόν να γίνεται ομαδοποίηση των σχετικών οικογενειών και να παρέχεται η δυνατότητα για εσωτερική υποδιαίρεση και διαρρύθμιση εντός των επιμέρους καταφυγίων των νοικοκυριών για αποκλειστική χρήση αυτών των ανθρώπων. Ένας καλά σχεδιασμένος χώρος με διαδρομές πρόσβασης μέσω της στεγασμένης επιφάνειας για τον έλεγχο των προσωπικών και οικιακών αναγκών μπορεί να βοηθήσει στην παροχή επαρκούς ιδιωτικής ζωής και ασφάλειας με όλα τα ψυχοκοινωνικά οφέλη από την εξασφάλιση της ιδιωτικότητας μέσα στον υπερπληθυσμό ενός καταυλισμού. Το καταφύγιο θα πρέπει να παρέχει χώρο για δραστηριότητες όπως ο ύπνος, το πλύσιμο και το ντύσιμο, τη φροντίδα των βρεφών και των παιδιών, την αποθήκευση των τροφίμων, του νερού, της οικοσκευής και άλλων περιουσιακών στοιχείων που τυχόν διασώθηκαν, το μαγείρεμα και το φαγητό εντός του εσωτερικού χώρου καθώς και για συνάντηση των μελών του νοικοκυριού. Ο σχεδιασμός της καλυπτόμενης περιοχής, ιδίως η θέση των ανοιγμάτων και οι εσωτερικές υποδιαίρεσεις, θα πρέπει να μεγιστοποιήσουν τη χρήση του εσωτερικού χώρου αλλά και κάθε παρακείμενο εξωτερικό χώρο.

Τα υλικά για την κατασκευή του καταφυγίου θα πρέπει να πληρούν τις προβλεπόμενες εθνικές και διεθνείς προδιαγραφές και πρότυπα και να είναι αποδεκτά από τον πληγέντα πληθυσμό. Όταν μόνο ένα μέρος των υλικών για την κατασκευή του καταφυγίου παρέχονται (π.χ. πλαστικά καλύμματα), πρέπει να υπάρχει φροντίδα για το μετριασμό τυχόν πιθανών δυσμενών επιπτώσεων στην τοπική οικονομία ή το φυσικό περιβάλλον της από την προμήθεια των άλλων υλικών που απαιτούνται (π.χ. ξυλεία). Θα

πρέπει επίσης να αξιολογηθεί η τεχνική και χρηματοοικονομική ικανότητα του πληγέντος πληθυσμού να διατηρήσει και να επισκευάσει το καταφύγιό του και να δοθεί η ευκαιρία για συμμετοχική σχεδίαση. Τα μέλη της πληγείσας κοινωνίας θα πρέπει να συμμετέχουν στο μέγιστο δυνατό στον προσδιορισμό του είδους του καταφύγιου, αφού αυτοί θα περνούν περισσότερο χρόνο μέσα σε αυτό το χώρο και θα πρέπει να ενημερώνονται και να γνωρίζουν τα μειονεκτήματα καθώς και τα πλεονεκτήματα των άγνωστων «σύγχρονων» μορφών κατασκευών και υλικών τα οποία μπορεί να θεωρηθούν από τους παρόχους της βοήθειας ως βελτίωση της κοινωνικής κατάστασης των εν λόγω πληθυσμών.

Τα πλαστικά καλύμματα έχουν γίνει το πιο συνηθισμένο υλικό για την κατασκευή ενός καταφυγίου σε πολλές επιχειρήσεις αρωγής. Στις αστικές περιοχές οι στέγες μπορούν να κατασκευαστούν με ένα ανθεκτικό πλαστικό φύλλο βαρέως τύπου ενώ τα πλαίσια για την επαρκή στήριξη τους θα πρέπει να προέρχεται από βιώσιμες και ανανεώσιμες πηγές εφοδιασμού ώστε να μην γίνεται συλλογή ξύλου για πλαίσια στήριξης ή σκελετούς, γιατί αυτό θα βλάψει σημαντικά το περιβάλλον.

Οι σκηνές είναι ένα υλικό ευρέως διαδεδομένο για την κατασκευή ενός καταυλισμού, καθώς μπορούν να χρησιμοποιηθούν όταν άλλα δομικά υλικά δεν είναι διαθέσιμα. Η διάρκεια ζωής μιας σκηνής από καμβά εξαρτάται από την κατασκευή της, τη διάρκεια και τον τρόπο αποθήκευσης της πριν από την αποστολή, την χρήση για την οποία προορίζεται, καθώς και το κλίμα στην περιοχή του καταυλισμού. Η UNHCR έχει αναπτύξει μια ελαφριά σκηνή έκτακτης ανάγκης, με μακρά διάρκεια ζωής που έχει μειωμένα έξοδα μεταφοράς λόγω του μικρού βάρους της. Σε γενικές γραμμές, οι σκηνές είναι δύσκολες για τη θέρμανση τους καθώς οι τοίχοι και η οροφή δεν παρέχουν επαρκή μόνωση. Ως εκ τούτου, οι σκηνές δεν είναι κατάλληλες ως καταφύγια σε κρύο κλίμα, αλλά αν δεν υπάρχει άλλη επιλογή, τότε ακόμα και μια απλή σκηνή από καμβά μπορεί να σώσει ζωές και να γεφυρώσει το χρόνο έως ότου κατασκευαστεί ένα πιο κατάλληλο καταφύγιο. Σε αυτή την περίπτωση απαιτείται, επιπλέον προμήθεια σε κουβέρτες και πλαστικά καλύμματα για να αυξηθεί η συγκράτηση θερμότητας, καθώς και μιας συσκευής θέρμανσης ανά σκηνή.

Τέλος τα προκατασκευασμένα καταφύγια δεν έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικά για την υποδοχή προσφύγων με κύρια μειονεκτήματα :

- Το υψηλό κόστος ανά μονάδα.
- Το μεγάλο χρονικό διάστημα που απαιτείται για την μεταφορά τους (συμπεριλαμβανομένου του κόστους) στον τόπο της καταστροφής.
- Το μεγάλο χρονικό διάστημα που απαιτείται για την κατασκευή τους.
- Τα προβλήματα παροχής ψύξης σε θερμά κλίματα.
- Θα πρέπει να έχει προηγηθεί καταφύγιο έκτακτης ανάγκης πριν χρησιμοποιηθούν τα εν λόγω συστήματα.

Σε θερμό και υγρό κλίμα τα καταφύγια πρέπει να προσανατολίζονται και να έχουν σχεδιαστεί έτσι ώστε να μεγιστοποιηθεί ο αερισμός και να ελαχιστοποιηθεί η άμεση είσοδος του ηλιακού φωτός. Η οροφή θα πρέπει να έχει μια λογική κλίση για την αποστράγγιση των όμβριων υδάτων με μεγάλες προεκτάσεις (εκτός από τις περιοχές που είναι ευάλωτες σε ισχυρούς ανέμους) και η κατασκευή του καταφυγίου θα πρέπει να είναι ελαφριά με χαμηλή θερμική χωρητικότητα. Επαρκή αποστράγγιση της επιφάνειας του εδάφους θα πρέπει να εξασφαλίζεται γύρω από το καταφύγιο, μαζί με τη χρήση υπερυψωμένων δαπέδων για να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος να εισέρθει νερό εντός της καλυπτόμενης περιοχής.

Σε θερμό και ξηρό κλίμα, η σκιά και ο εξαερισμός είναι απαραίτητοι για την άνετη διαβίωση. Η κατασκευή του καταφυγίου θα πρέπει να είναι κατάλληλη (βαρέως τύπου ή ελαφριά με επαρκή μόνωση) για να εξασφαλίσει χαμηλή θερμική χωρητικότητα, επιτρέποντας όμως εναλλαγές στις θερμοκρασίες ημέρας και νύχτας με εναλλάξ δροσερό και θερμαινόμενο εσωτερικό. Εάν είναι διαθέσιμα μόνο πλαστικά καλύμματα ή σκηνές θα πρέπει να παρέχεται στέγη διπλού τοιχώματος με αερισμό μεταξύ των στρωμάτων της για τη μείωση της αύξησης της θερμότητας. Τα ανοίγματα για τις πόρτες και τα παράθυρα πρέπει να είναι τοποθετημένα μακριά από την κατεύθυνση του επικρατούντος ανέμου για να ελαχιστοποιηθεί η θέρμανση από τον ζεστό άνεμο και την ακτινοβολία της θερμότητας από το έδαφος που τα περιβάλλει. Θα πρέπει να παρέχεται δάπεδο χωρίς κενά για να ελαχιστοποιηθεί η σκόνη και η διείσδυση του αέρα, ενώ τέντες για σκίαση εξωτερικά του καταφυγίου και ηλεκτρικοί ανεμιστήρες για το εσωτερικό θα πρέπει να εξετάζονται σαν προτεινόμενη λύση για τη μείωση της θερμοκρασίας.

Σε ψυχρό κλίμα απαιτείται βαριά κατασκευή με υψηλή θερμική χωρητικότητα για τα καταφύγια που χρησιμοποιούνται όλη την ημέρα. Ελαφριά κατασκευή με μικρή θερμοχωρητικότητα και ουσιαστική μόνωση είναι πιο κατάλληλη για καταφύγια που χρησιμοποιούνται μόνο τη νύχτα. Πρέπει να εξασφαλίζεται η ελαχιστοποίηση της ροής του αέρα, ιδίως γύρω από τα ανοίγματα των πορτών και των παραθύρων, ώστε να διασφαλίζεται η προσωπική άνεση, ενώ παράλληλα πρέπει να παρέχεται επαρκής εξαερισμός για τις θερμάστρες ή τους φούρνους μαγειρέματος. Σόμπες ή άλλες μορφές θέρμανσης χώρου είναι απαραίτητες και πρέπει να είναι κατάλληλες για την χρήση εντός του στεγασμένου χώρου. Θα πρέπει να υπάρχει αποστράγγιση της επιφάνειας γύρω από το καταφύγιο και υπερυψωμένα δάπεδα ώστε να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος νερό λόγω βροχής ή χιονιού που λιώνει να εισέρθει στην καλυπτόμενη περιοχή. Η απώλεια θερμότητας από το σώμα μέσω του δαπέδου θα πρέπει να ελαχιστοποιείται, διασφαλίζοντας ότι το δάπεδο είναι μονωμένο και με τη χρήση μονωμένων στρωμάτων ή και κρεβατιών. Σε περίπτωση που στην περιοχή που έχει οργανωθεί ο καταυλισμός σημειωθεί χιονόπτωση, τότε θα πρέπει να γίνεται τακτικά σκούπισμα του χιονιού από τις οροφές, για την αποφυγή κατάρρευσής τους και να έχει προβλεφθεί τα νερά από το λιώσιμο του χιονιού να αποστραγγίζονται ώστε να μην λιμνάζουν και δημιουργούν περιοχές με λάσπη.

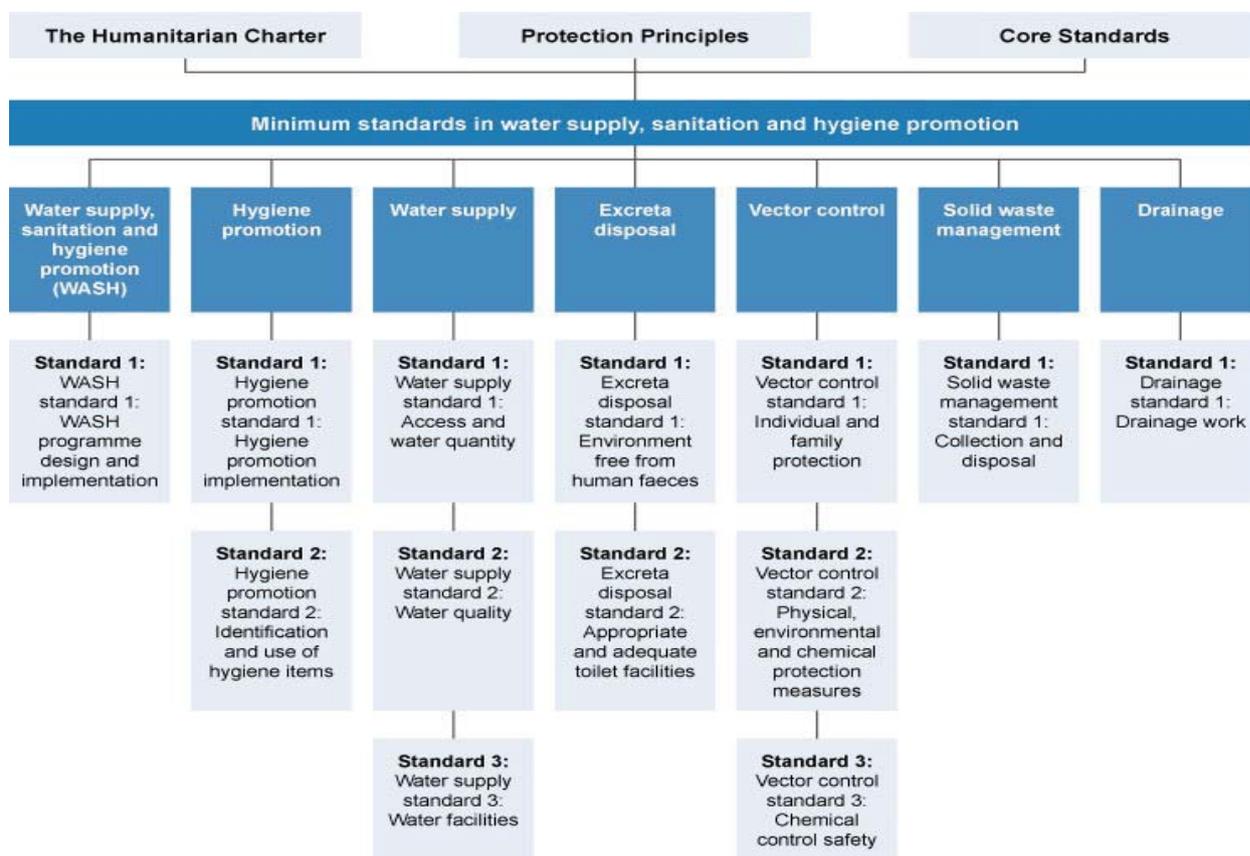
2.1.3. Ρουχισμός, κλινოსκεπάσματα

Ρούχα, κουβέρτες, κλινοςκεπάσματα, στρώματα ύπνου και κουνουπιέρες εμποτισμένες με εντομοκτόνο (όπου απαιτείται) πρέπει να πληρούν τις προσωπικές ανάγκες του ανθρώπου ανάλογα με το κλίμα, για τη διατήρηση της υγείας, της ιδιωτικής ζωής και της αξιοπρέπειας. Όλοι οι πληγέντες θα πρέπει να έχουν τουλάχιστον δύο πλήρη σύνολα ένδυσης, ιδιαίτερα εσώρουχα, στο σωστό μέγεθος και θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε επαρκείς αλλαγές των ρούχων για την εξασφάλιση της θερμικής άνεσης, της αξιοπρέπειας,

της υγείας και της ευημερίας τους καθώς και σε υποδομές που να επιτρέπουν το πλούσιό τους. Τα είδη ένδυσης (συμπεριλαμβανομένων των υποδημάτων) θα πρέπει να είναι κατάλληλα για τις κλιματικές συνθήκες και τις πολιτισμικές συνήθειες των πληγέντων και πρέπει να είναι αρκετά ανθεκτικά σε τυπικές φθορές και παρατεταμένη χρήση. Τα βρέφη και τα παιδιά μέχρι 2 ετών πρέπει επίσης να έχουν μια κουβέρτα εκτός από την κατάλληλη ενδυμασία, ενώ και τα ευάλωτα άτομα (τα άτομα με προβλήματα ακράτειας, τα άτομα με χρόνιες ασθένειες, οι έγκυοι, οι θηλάζουσες γυναίκες, οι ηλικιωμένοι και τα άτομα με μειωμένη κινητικότητα) θα πρέπει να έχουν επιπλέον ρούχα και κλινοσκεπάσματα για να καλύψουν τις ανάγκες τους αφού είναι πιο επιρρεπείς σε απώλεια θερμότητας και ως εκ τούτου μπορεί να απαιτούν επιπλέον ποσότητες για να διατηρήσουν τα κατάλληλα επίπεδα θερμικής άνεσης.

2.1.4. Εγκαταστάσεις και μέσα Υγιεινής

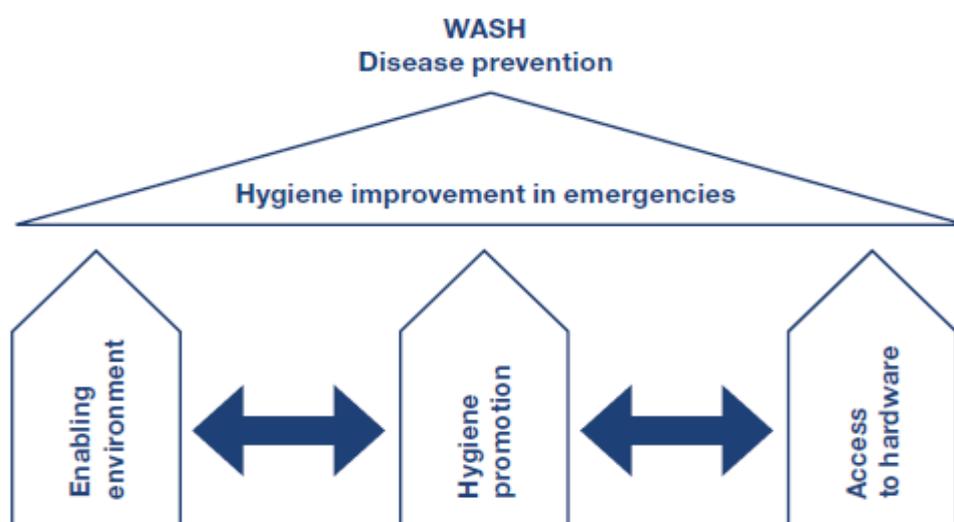
Η προώθηση της υγιεινής είναι μια από τις κυριότερες παραμέτρους κατά την παροχή βοήθειας, για να μπορέσουν να αποφευχθούν ασθένειες που σχετίζονται με την έλλειψη της.

Εικόνα 2.1.4.1 : Ελάχιστα πρότυπα του προγράμματος WASH
http://www.open.edu/openlearnworks/pluginfile.php/170095/mod_oucontent/oucontent/13865/9825e630/49b02c4b/m4_ss14_fig14.2.jpg

Μέσω του προγράμματος WASH (Water Sanitation and Hygiene), για την προώθηση της υγιεινής, θα πρέπει να στοχευτούν η γνώση, οι καλές πρακτικές και οι πόροι που θα καθορίσουν τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να προστατευτεί καλύτερα η δημόσια υγεία. Η προώθηση της υγιεινής περιλαμβάνει τη διασφάλιση ότι οι άνθρωποι κάνουν την καλύτερη δυνατή χρήση του νερού, της αποχέτευσης και των εγκαταστάσεων που παρέχουν υγιεινή και ενεργοποιεί παράλληλα την αποτελεσματική λειτουργία και τη συντήρηση των εγκαταστάσεων αυτών.

Ο στόχος κάθε προγράμματος WASH είναι να προωθήσει την καλή προσωπική και περιβαλλοντική υγιεινή με σκοπό την προστασία της υγείας, όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα.

Εικόνα 2.1.4.2 : Το πρόγραμμα WASH
(http://www.spherehandbook.org/content/images/wash_disease.gif)

Ένα αποτελεσματικό πρόγραμμα WASH βασίζεται στην ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ του οργανισμού που παρέχει βοήθεια και του πληθυσμού που πλήττεται, προκειμένου να προσδιοριστούν τα βασικά προβλήματα υγείας και οι πολιτισμικά κατάλληλες λύσεις, εξασφαλίζοντας τη βέλτιστη χρήση όλων των υπαρχόντων υποδομών και εγκαταστάσεων. Σε γενικές γραμμές, η προώθηση της υγιεινής αφορά την παροχή νερού, την απόρριψη των ανθρώπινων περιττωμάτων, τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων, την αποχέτευση και τον έλεγχο των ασθενειών μέσα από τη βελτίωση των συνθηκών σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης και τη δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος που θα προωθεί την υγιεινή και θα διευκολύνει την πρόσβαση στους πληγέντες.

Όλοι πρέπει να έχουν πρόσβαση σε κατάλληλα και αποδεκτά αποχωρητήρια που να παρέχουν ένα βαθμό προστασίας της ιδιωτικής ζωής και να είναι τοποθετημένα με τέτοιο τρόπο και αρκετά κοντά στο καταφύγιο (όχι μακρύτερα από 50 μέτρα) ώστε να είναι δυνατή η ταχεία και ασφαλή πρόσβαση ανά πάσα στιγμή, ημέρα και νύχτα, ειδικότερα για τις γυναίκες και τα νεαρά κορίτσια (οι γυναίκες και τα κορίτσια θα πρέπει να αισθάνονται και να είναι ασφαλή κατά τη χρήση των αποχωρητηρίων), να κλειδώνουν εσωτερικά και να είναι διαχωρισμένες και ξεχωριστές ανά φύλο, με μέγιστο αριθμό 20 ανθρώπων ανά αποχωρητήριο. Όπου είναι δυνατόν θα πρέπει να παρέχονται με φωτισμό. Οι χρήστες θα πρέπει να έχουν τα μέσα για να πλένουν τα χέρια τους με σαπούνι ή μια εναλλακτική λύση

(όπως τέφρα) μετά τη χρήση και γιαυτό θα πρέπει να υπάρχει μια σταθερή πηγή νερού κοντά για το σκοπό αυτό. Τα αποχωρητήρια θα πρέπει να περιλαμβάνουν πρόβλεψη για κατάλληλη απόρριψη των υλικών που χρησιμοποιούν οι γυναίκες κατά την εμμηνορρυσία καθώς και κατάλληλες εγκαταστάσεις πλυσίματος. Αυτές οι υποδομές θα πρέπει να μπορούν να χρησιμοποιηθούν με ασφάλεια και ευκολία από όλα τα τμήματα του πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, των ηλικιωμένων, των εγκύων γυναικών, των ατόμων με ειδικές ανάγκες και των ανθρώπων που ζουν με χρόνιες ασθένειες (όπως ηπατίτιδα, ίός HIV και AIDS) δεδομένου ότι συχνά υποφέρουν από χρόνια διάρροια και μειωμένη κινητικότητα. Ο τύπος των εγκαταστάσεων υγιεινής που θα υιοθετηθεί εξαρτάται από το χρόνο της επέμβασης και παροχής βοήθεια (χρονικό διάστημα χρήσης του καταυλισμού), τις προτιμήσεις και τις πολιτιστικές συνήθειες των χρηστών, την υπάρχουσα υποδομή, τη διαθεσιμότητα του νερού, το σχηματισμό του εδάφους και τη διαθεσιμότητα δομικών υλικών.

Τα βασικά είδη για την ελάχιστη υγιεινή πρέπει να περιλαμβάνουν δοχεία νερού , σαπούνια για προσωπική χρήση και για πλύσιμο ρούχων και ασφαλώς υλικά υγιεινής για την εμμηνορροια για τον γυναικείο πληθυσμό. Τα υλικά αυτά συγκεντρωμένα σε έναν κατάλογο είναι τα παρακάτω :

- Δοχείο νερού χωρητικότητας 10-20 λίτρων για τη μεταφορά νερού, ένα για κάθε νοικοκυριό.
- Δοχείο νερού χωρητικότητας 10-20 λίτρων για αποθήκευση νερού, ένα για κάθε νοικοκυριό.
- 250 γρ. σαπούνι ή 250 ml σαμπουάν, ανά άτομο, ανά μήνα.
- 200 γρ. σαπούνι για πλύσιμο ρούχων, ανά άτομο, ανά μήνα.
- Αποδεκτό υλικό και εσώρουχα για την εμμηνορροια για τις γυναίκες και τα κορίτσια π.χ. πλενόμενο βαμβακερό ύφασμα
- 75 ml / 100 γρ οδοντόκρεμα και μια οδοντόβουρτσα, ανά άτομο, ανά μήνα.
- 250 ml λοσιόν για βρέφη και παιδιά έως 2 ετών.
- Ένα ξυραφάκι, ανά άτομο, ανά μήνα.
- Βούρτσα, χτένα και / ή κουρευτικές μηχανές.
- Μία, τουλάχιστον, λεκάνη για πλύσιμο ανά 100 άτομα.

Μια ιδιωτική περιοχή εντός των κοινόχρηστων τουαλετών και αρκετό καθαρό νερό θα πρέπει να είναι διαθέσιμα για μπάνιο και για το πλύσιμο ρούχων. Ορισμένα άτομα με ειδικές ανάγκες (π.χ. ακράτεια ή σοβαρή διάρροια) μπορεί να απαιτούν αυξημένες ποσότητες ειδών προσωπικής υγιεινής (π.χ. σαπούνι) καθώς και τα άτομα με αναπηρίες ή εκείνα που περιορίζονται στο κρεβάτι μπορεί να χρειαστούν πρόσθετα στοιχεία, όπως κατάλληλα υποστρώματα για το κρεβάτι.

Η ασφαλής διάθεση και απόρριψη των ανθρώπινων περιττωμάτων συμβάλλει στη μείωση της μετάδοσης ασθενειών μέσω άμεσων και έμμεσων οδών και ως εκ τούτου, αποτελεί μείζονα προτεραιότητα και στις περισσότερες περιπτώσεις καταστροφών θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ταυτόχρονα με την παροχή πόσιμου νερού. Η παροχή των κατάλληλων εγκαταστάσεων είναι απαραίτητη για την αξιοπρέπεια, την ασφάλεια, την υγεία και την ευεξία. Όλες οι εγκαταστάσεις αυτές, δηλαδή τα αποχωρητήρια, οι τάφροι, οι βόθροι κ.λ.π., πρέπει να είναι τουλάχιστον 30 μέτρα μακριά από οποιαδήποτε πηγή νερού ακόμα και των υπόγειων υδάτων. Στις αστικές καταστροφές, όπου θα μπορούσε να υπάρξει βλάβη στα υπάρχοντα συστήματα αποχέτευσης, πρέπει να εκτιμηθεί η κατάσταση και να εξεταστεί η εγκατάσταση φορητών τουαλετών ή η χρήση σηπτικών δεξαμενών. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στην απομάκρυνση της λάσπης και άλλων υλικών από τις περιοχές που έχουν οριστεί για τη χρήση αποχωρητηρίων. Σε περιοχές που έχουν πλημμυρίσει μπορεί να είναι απαραίτητη η κατασκευή ανυψωμένων τουαλετών ή σηπτικών δεξαμενών για να αποτραπεί η μόλυνση του περιβάλλοντος. Επίσης, είναι επιτακτική η ανάγκη η αποστράγγιση ή μια πιθανή διαρροή από τις σηπτικές δεξαμενές να μη μολύνει τα επιφανειακά και τα υπόγεια ύδατα πηγών. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί και στα περιττώματα των παιδιών με την χρήση πάνας ή κατάλληλων δοχείων και την ασφαλή απόρριψή τους.

Για τη προστασία της υγείας και την διατήρηση της υγιεινής εντός των καταυλισμών θα πρέπει επίσης να ληφθεί μέριμνα για τον έλεγχο των φορέων που μεταφέρουν ασθένειες και είναι μια σημαντική αιτία θανάτου σε πολλές περιπτώσεις καταστροφών. Τα κουνούπια είναι ο φορέας που είναι υπεύθυνος για την μετάδοση της ελονοσίας, η οποία είναι μία από τις κύριες αιτίες νοσηρότητας και θνησιμότητας. Τα κουνούπια μεταδίδουν επίσης άλλες ασθένειες, όπως ο κίτρινος πυρετός, ο δάγκειος πυρετός και ο αιμορραγικός πυρετός. Οι μύγες είναι φορείς που ευθύνονται για τη μετάδοση των διαρροϊκών ασθενειών και οι κοριοί και οι ψύλλοι εκτός από την επώδυνη ενόχληση μετά το τσίμπημά τους σε ορισμένες περιπτώσεις μεταδίδουν σημαντικές ασθένειες όπως ο τύφος και η ψώρα. Οι αρουραίοι και τα ποντίκια μπορούν να μεταδώσουν ασθένειες, όπως λεπτοσπείρωση και σαλμονέλωση, και μπορεί να είναι ξενιστές για άλλους φορείς, π.χ. ψύλλους. Ο έλεγχος αυτών των φορέων μπορεί να γίνει μέσα από μια ποικιλία από σωστές ενέργειες, συμπεριλαμβανομένης της κατάλληλης επιλογής του τόπου και την παροχή στέγης, ύδρευσης, διάθεσης των περιττωμάτων, τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων και της αποχέτευσης, της παροχής υπηρεσιών υγείας, της χρήσης χημικών για τον έλεγχο τους, την χρήση ατομικής προστασίας όπως κουνουπιέρες και εντομοαπωθητικά, και την αποτελεσματική προστασία των τροφίμων.

Η διαχείριση των στερεών αποβλήτων είναι η διαδικασία χειρισμού και διάθεσης των βιολογικών και επικίνδυνων στερεών αποβλήτων η οποία, εάν δεν παρακολουθείται κατάλληλα, μπορεί να δημιουργήσει κινδύνους για τη δημόσια υγεία στον πληγέντα πληθυσμό και μπορεί να έχει αρνητικό αντίκτυπο στο περιβάλλον. Τέτοιοι κίνδυνοι μπορεί να προκύψουν από την αναπαραγωγή των μυγών και των τρωκτικών που ευδοκιμούν στις περιοχές απόρριψης των στερεών αποβλήτων και τη ρύπανση των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων. Εξάλλου η συσσώρευση στερεών αποβλήτων και συντριμμιών μετά από μια φυσική καταστροφή μπορεί επίσης να δημιουργήσει ένα άσχημο και καταθλιπτικό περιβάλλον, το οποίο μπορεί να αποθαρρύνει τις προσπάθειες για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης. Γιαυτό θα πρέπει όλοι να έχουν πρόσβαση σε δοχεία απορριμμάτων που θα αδειάζουν κατ' ελάχιστον δύο φορές την εβδομάδα που θα βρίσκονται τουλάχιστον στα 100 μέτρα από τον καταυλισμό. Όλα τα απόβλητα που παράγονται από τον πληθυσμό θα πρέπει να απομακρύνονται άμεσα και σε καθημερινή βάση από το κατάλυμα, και από το

περιβάλλον πέριξ του καταυλισμού τουλάχιστον δύο φορές την εβδομάδα και τουλάχιστον ένα δοχείο απορριμμάτων 100 λίτρων θα πρέπει να είναι διαθέσιμο ανά 10 νοικοκυριά. Όλα τα ιατρικά απόβλητα (συμπεριλαμβανομένων των επικίνδυνων αποβλήτων, όπως γυαλιά, βελόνες, επιδέσμοι και φάρμακα) πρέπει να απομονώνονται και να απορρίπτονται ξεχωριστά σε ένα σωστά κατασκευασμένο λάκκο ή αποτεφρωτήρα, εντός των ορίων της κάθε μονάδας υγείας.

Τέλος θα πρέπει να προβλεφθεί διαδικασία για τη διαχείριση ή / και την ταφή των νεκρών σωμάτων από φυσικές καταστροφές, τα οποία θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με τον κατάλληλο και αξιοπρεπή τρόπο και πάντα με βάση τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και τις παραδόσεις των πληγέντων. Η ταφή των ανθρώπων που έχασαν τη ζωή τους λόγω μεταδοτικών ασθενειών, πρέπει επίσης να διαχειρίζεται άμεσα και κατάλληλα σε συνεννόηση και σε συντονισμό με τις υγειονομικές αρχές για να μην υπάρξει κίνδυνος για την υγεία των ανθρώπων του καταυλισμού.

2.1.5. Ύδρευση

Ακόμα μια σημαντική παράμετρος κατά την παροχή βοήθειας είναι η παροχή νερού, καθώς είναι απαραίτητο για τη ζωή, την υγεία και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Η μέση ποσότητα του νερού για πόση, μαγείρεμα και για προσωπική υγιεινή είναι τουλάχιστον 15 λίτρα ανά άτομο ημερησίως και περιλαμβάνει 2,5-3 λίτρα ανά ημέρα για πόση, 2-6 λίτρα ανά ημέρα για την βασική υγιεινή και 3-6 λίτρα ανά ημέρα για το μαγείρεμα. Η μέση κατανάλωση μπορεί να διαφέρει ανάλογα με το κλίμα, τις εγκαταστάσεις υγιεινής που είναι διαθέσιμες, τις συνήθειες των ανθρώπων, τις θρησκευτικές και πολιτιστικές πρακτικές τους, το φαγητό που μαγειρεύουν, τα ρούχα που φορούν κ.τ.λ. Θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή για να εξασφαλιστεί η ανάγκη για επιπλέον νερό για τα άτομα με ειδικές ανάγκες λόγω υγείας (όπως ο ιός HIV και το AIDS). Σε ακραίες περιπτώσεις, μπορεί να μην υπάρχει επαρκής ποσότητα νερού για να καλυφθούν οι βασικές ανάγκες και σε αυτές τις περιπτώσεις η παροχή πόσιμου νερού είναι ζωτικής σημασίας. Στις περισσότερες περιπτώσεις, τα κύρια προβλήματα υγείας προκαλούνται από την κακή υγιεινή λόγω της ανεπάρκειας νερού και από την κατανάλωση μολυσμένου νερού.

Όλοι οι άνθρωποι πρέπει να έχουν ασφαλή και ισότιμη πρόσβαση σε επαρκή ποσότητα νερού για πόση, μαγείρεμα και για την προσωπική και οικιακή υγιεινή τους και θα πρέπει να εξασφαλιστεί ότι τα σημεία παροχής νερού είναι αρκετά κοντά στα καταφύγια (η απόσταση μέχρι το πλησιέστερο σημείο του νερού να είναι περίπου 500 μέτρα και όχι περισσότερο από 30 λεπτά περπάτημα). Ο αριθμός των ατόμων ανά πηγή εξαρτάται από την απόδοση και τη διαθεσιμότητα του νερού σε κάθε σημείο παροχής. Η κατά προσέγγιση κατευθυντήριες γραμμές είναι:

- 250 άτομα ανά σημείο/βρύση, με ροή 7,5 λίτρα / λεπτό
- 500 άτομα ανά χειροκίνητη αντλία, με ροή 17 λίτρα / λεπτό
- 400 άτομα ανά σημείο παροχής με ροή, 12,5 λίτρα / λεπτό

Αυτές είναι οι κατευθυντήριες γραμμές αν υποθέσουμε ότι το σημείο νερού είναι προσβάσιμο για περίπου οκτώ ώρες μόνο την ημέρα και η παροχή νερού είναι σταθερή κατά τη διάρκεια αυτού του χρόνου. Αν η πρόσβαση είναι μεγαλύτερη από αυτή, οι άνθρωποι

μπορούν να συλλέγουν περισσότερο από τα 15 λίτρα που είναι η ελάχιστη απαίτηση για μια ημέρα. Οι υπερβολικοί χρόνοι αναμονής είναι δείκτης ανεπαρκούς διαθεσιμότητας νερού και οφείλεται είτε σε ανεπαρκή αριθμό των σημείων υδροληψίας ή σε ανεπαρκή απόδοση της πηγής του νερού, με πιθανά αρνητικά αποτελέσματα τη μείωση ημερήσιας κατανάλωσης νερού και την αυξημένη κατανάλωση από απροστάτευτο και πιθανώς μολυσμένο σημείο παροχής νερού. Τα σημεία του νερού θα πρέπει να βρίσκονται σε περιοχές που είναι προσβάσιμες σε όλους, ανεξάρτητα από, για παράδειγμα, το φύλο ή την εθνικότητα. Μερικές χειροκίνητες αντλίες και δοχεία νερού για μεταφορά πρέπει να σχεδιαστούν ή να προσαρμοστούν για χρήση από ανθρώπους ηλικιωμένους, άτομα με αναπηρία και παιδιά. Σε περιπτώσεις όπου το νερό παρέχεται με δελτίο ή αντλείται σε συγκεκριμένες χρονικές στιγμές, αυτό θα πρέπει να σχεδιάζεται σε συνεννόηση με όλους τους χρήστες, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών δικαιούχων.

2.1.6. Αποχέτευση

Η αποχέτευση των επιφανειακών υδάτων αλλά και των λυμάτων και των διαρροών από τις τουαλέτες αποτελούν έναν ακόμα πολύ σημαντικό παράγοντα για τις συνθήκες υγιεινής σε έναν καταυλισμό. Οι κυριότεροι κίνδυνοι για την υγεία που συνδέονται με την σωστή αποχέτευση είναι η μόλυνση των αποθεμάτων νερού και του περιβάλλοντος διαβίωσης και οι ζημιές σε τουαλέτες και καταφύγια. Το νερό της βροχής μπορεί να επιδεινώσει την κατάσταση της αποχέτευσης στον καταυλισμό και να αυξήσει περαιτέρω τον κίνδυνο μόλυνσης. Ένα κατάλληλο σχέδιο αποστράγγισης για τα λύματα και τα όμβρια ύδατα πρέπει να καταρτιστεί μέσω κατάλληλων εγκαταστάσεων αποχέτευσης έτσι ώστε να εξασφαλιστεί ότι η περιοχή των καταλυμάτων θα διατηρείται χωρίς λιμνάζοντα νερά και ότι οι αποχετεύσεις όμβριων και λυμάτων θα διατηρούνται καθαρές. Όλα τα σημεία παροχής νερού και οι εγκαταστάσεις για το πλύσιμο των χεριών, των σκευών και του ρουχισμού θα πρέπει να έχουν αποτελεσματική αποστράγγιση για την πρόληψη της δημιουργίας λάσπης και της ρύπανσης των επιφανειακών και των υπόγειων υδάτων. Τα καταφύγια, τα μονοπάτια και οι εγκαταστάσεις ύδρευσης και αποχέτευσης δεν πρέπει να πλημμυρίζουν και να διαβρώνονται. Για μεγάλης κλίμακας αποστράγγιση, γενικά, θα πρέπει να επιλέγεται το σωστό μέρος για την ανάπτυξη του καταυλισμού, καθώς ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για τον έλεγχο των προβλημάτων αποχέτευσης είναι η επιλογή του χώρου και η διάταξη του καταυλισμού. Η κλίση του εδάφους δεν πρέπει να υπερβαίνει το 5%, εκτός αν ληφθούν εκτεταμένα μέτρα αποστράγγισης και ελέγχου της διάβρωσης, ή να είναι λιγότερο από 1% ώστε να παρέχεται επαρκής αποστράγγιση μέσω καναλιών, όπου απαιτείται, για την ελαχιστοποίηση των πλημμυρών. Το χαμηλότερο σημείο της περιοχής δεν πρέπει να είναι μικρότερο από τρία μέτρα πάνω από την εκτιμώμενη μέγιστη στάθμη του υδροφόρου ορίζοντα και το έδαφος θα πρέπει να είναι κατάλληλο για την εκσκαφή των τουαλετών και των σηπτικών δεξαμενών.

2.1.7. Διοίκηση, ασφάλεια και προστασία καταυλισμών

Ακόμα ένα χρήσιμο εγχειρίδιο κατευθύνσεων για την παροχή βοήθειας από διεθνείς οργανισμούς αποτελεί και το Camp Management Toolkit (CMT), η “εργαλειοθήκη” για τη διαχείριση καταυλισμών. Η πρώτη έκδοση του (2004) σχεδιάστηκε ώστε να παρέχει έναν πιο ακριβή οδηγό τεχνογνωσίας και ένα κοινό εργαλείο σχετικά με τη διαχείριση και το συντονισμό ενός καταυλισμού. Το CMT έχει σχεδιαστεί για να αναδείξει τους ρόλους και τις ευθύνες των υπηρεσιών που παρέχονται σε έναν καταυλισμό και παρέχει δια-τομεακή πληροφόρηση σχετικά με τον κύκλο ζωής του καταυλισμού, ενώ καθορίζει τα πιο ουσιώδη θέματα που αφορούν στην προστασία και τη βοήθεια που προσφέρονται σε αυτόν.

Ο οδηγός αυτός περιλαμβάνει πρακτικές συμβουλές για τη διοίκηση, για τη διαχείριση, για το συντονισμό και για τη διασφάλιση του σεβασμού των δικαιωμάτων των εκτοπισμένων. Ο βασικός στόχος της σωστής διαχείρισης των καταυλισμών είναι να αυξηθεί το βιοτικό επίπεδο και να εξασφαλιστεί ότι τα προγράμματα βοήθειας και προστασίας είναι σύμφωνα με τη νομοθεσία και τα πρότυπα και ως εκ τούτου επιτρέπουν στον πληγέντα πληθυσμό να έχει πρόσβαση σε βασικά ανθρώπινα δικαιώματά και μέσω αποτελεσματικού συντονισμού η ανθρωπιστική βοήθεια και τα προγράμματα προστασίας να παραδοθούν στον εκτοπισμένο πληθυσμό και τους δικαιούχους.

Ένας φορέας διαχείρισης καταυλισμού συνεργάζεται με ένα ευρύ φάσμα συμμετεχόντων για να εξασφαλιστεί ότι ο πληθυσμός του καταυλισμού έχει ισότιμη πρόσβαση στη βοήθεια και τις υπηρεσίες. Αυτό γίνεται μέσω της διαχείρισης των πληροφοριών σχετικά με τον καταυλισμό και τον πληθυσμό του, μέσω της ανάπτυξης εταιρικών σχέσεων με όλους τους εμπλεκόμενους και με την αποτελεσματική κινητοποίηση των κατοίκων του καταυλισμού για συμμετοχή σε διαρθρωτικές κινήσεις ως προς τη δομή της ηγεσίας, τη λήψη αποφάσεων και την καθημερινή ζωή του καταυλισμού. Η διαχείριση και οι βέλτιστες πρακτικές πρέπει να βασίζονται στην αντίληψη ότι όλες οι δραστηριότητες σε έναν καταυλισμό πρέπει να γίνονται με βασικό στόχο την εξασφάλιση της προστασίας του πληθυσμού από καταχρηστική ή εξευτελιστική μεταχείριση και την προάσπιση των δικαιωμάτων τους, συμπεριλαμβανομένου της πρόσβασης σε τροφή, στέγη και ιατρική περίθαλψη. Κάθε παρέμβαση στην καθημερινή ζωή του καταυλισμού όπως για παράδειγμα, μια επισκευή, η δημιουργία μιας δομής απασχόλησης των παιδιών ή η διανομή της βοήθειας πρέπει να γίνεται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μεγιστοποιείται η συμμετοχή του πληθυσμού του καταυλισμού και να υπάρχει μια αίσθηση ανεξαρτησίας και ίσης ευκαιρίας σε όλους για όλα.

Καθήκον του φορέα διαχείρισης του καταυλισμού είναι να εξασφαλίσει ότι οι πρόσφυγες και ο εσωτερικά εκτοπισμένος πληθυσμός που στεγάζεται σε έναν καταυλισμό, λαμβάνουν νομική αναγνώριση και προστασία, μέσω της καταχώρισης τους, και να διασφαλίσει ότι όλοι οι παραπάνω δεν θα αναγκαστούν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους ενάντια στην επιθυμία τους ή πριν να είναι ασφαλές να το πράξουν. Υπεύθυνος για τη διαχείριση του καταυλισμού είναι κάθε κράτος που εντός των συνόρων του υπάρχει καταυλισμός. Η ευθύνη αυτή είναι σύμφωνη με την υποχρέωση και τις ευθύνες του κράτους για την παροχή προστασίας και ανθρωπιστικής βοήθειας σε εσωτερικά εκτοπισμένους πολίτες και σε πρόσφυγες μέσα στα κυρίαρχα όριά του. Στις περιπτώσεις όπου οι κρατικές αρχές είναι είτε ανίκανοι είτε απρόθυμοι να παρέχουν βοήθεια και προστασία στους εκτοπισμένους και στους πρόσφυγες τότε η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR) έχει την εντολή και την ευθύνη για την προστασία τους, σε στενή συνεργασία με άλλους διεθνείς οργανισμούς (όπως ο Ο.Η.Ε, ο Ερυθρός Σταυρός, η Ερυθρά Ημισέληνος και ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης) καθώς και με διεθνείς ή εθνικές μη κυβερνητικές οργανώσεις (Μ.Κ.Ο).

Η διαχείριση ενός καταυλισμού και ο ρόλος ενός φορέα διαχείρισης του, λειτουργεί σε επίπεδο ενός ενιαίου καταυλισμού, ενώ συνήθως, αλλά όχι πάντα, μια Μ.Κ.Ο θα αναλάβει το ρόλο του φορέα διαχείρισης και θα δημιουργήσει ένα γραφείο στο εσωτερικό του καταυλισμού που θα ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες ανάγκες του. Η φύση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, η έκταση της μετατόπισης του πληθυσμού, το είδος του καταυλισμού, οι διαθέσιμοι πόροι και οι ικανότητες των βασικών στελεχών του φορέα διαχείρισης θα συμβάλουν σημαντικά σε όλες τις δραστηριότητες που αναλαμβάνει ο

φορέας. Στην ιδανική περίπτωση, η παρουσία του φορέα διαχείρισης από την έναρξη της έκτακτης ανάγκης, θα του επιτρέψει να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην επιλογή της τοποθεσίας του καταυλισμού και στην πρώτη φάση του σχεδιασμού. Ωστόσο, στην πραγματικότητα, ένας φορέας γίνεται λειτουργικός σε ένα κάπως μεταγενέστερο στάδιο. Η διαχείριση ενός καταυλισμού περιλαμβάνει δραστηριότητες που εστιάζονται στα εξής:

- Συντονισμός των υπηρεσιών (που παρέχονται από Μ.Κ.Ο και άλλους).
- Θέσπιση μηχανισμών διακυβέρνησης και συμμετοχή/κινητοποίηση της κοινότητας του καταυλισμού.
- Εξασφάλιση της συντήρησης του καταυλισμού και των υποδομών.
- Παροχή, συλλογή και ανταλλαγή δεδομένων.
- Παρακολούθηση της παροχής υπηρεσιών από άλλους παρόχους, σύμφωνα με τα εγκεκριμένα πρότυπα.
- Εντοπισμός των κενών στην παροχή προστασίας και αρωγής και αποφυγή της επικάλυψης των δραστηριοτήτων.

Ο φορέας που θα διαχειριστεί τη διοίκηση του καταυλισμού πρέπει να γνωρίζει τα δικαιώματα που δικαιούται ο πληθυσμός και θα πρέπει να είναι σε θέση να λαμβάνει τεκμηριωμένες αποφάσεις σχετικά με την κατάλληλη παρακολούθηση, την παραπομπή και την καταγραφή των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη την εμπιστευτικότητα, την ασφάλεια, τη λογοδοσία και την ικανότητα αντίδρασης. Οι δραστηριότητες προστασίας σε ένα στρατόπεδο θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι όλοι όσοι φιλοξενούνται στον καταυλισμό πρέπει να απολαμβάνουν, χωρίς διακρίσεις:

- Φυσική ασφάλεια και προστασία έναντι κάθε σωματικής βλάβης.
- Νομική ασφάλεια, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης στη δικαιοσύνη και το νομικό καθεστώς.
- Υλική ασφάλεια, δηλαδή ισότιμη πρόσβαση σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες.

Τα κράτη που φιλοξενούν κάποιο καταυλισμό έχουν την υποχρέωση να σέβονται, να προστατεύουν και να εκπληρώνουν τα δικαιώματα του καθενός που είναι εντός της δικαιοδοσίας τους, συμπεριλαμβανομένων των μη-πολιτών, σύμφωνα με την ισχύουσα εθνική και διεθνή νομοθεσία. Για να επιτευχθεί η προστασία, θα πρέπει ο πληθυσμός του καταυλισμού να αντιμετωπίζεται σύμφωνα με τα πρότυπα του δικαίου των προσφύγων, καθώς και το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, αφού τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι οικουμενικά, αδιαίρετα, αλληλεξαρτώμενα και αλληλένδετα. Τα ακόλουθα δικαιώματα είναι ιδιαίτερα σημαντικά σε ένα ασφαλή καταυλισμό :

- Δικαίωμα στη ζωή.
- Δικαίωμα στη μη-διακριτική μεταχείριση.

- Προστασία από βασανιστήρια ή άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία.
- Ελευθερία από την αυθαίρετη σύλληψη και κράτηση.
- Δικαίωμα να ζητήσουν και να πάρουν άσυλο.
- Δικαίωμα για ισότιμη αναγνώριση και προστασία ενώπιον του νόμου.
- Ελεύθερη κυκλοφορία.
- Δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή και την αρχή της ενότητας της οικογένειας.
- Δικαίωμα καταγραφής/εγγραφής κατά τη γέννηση.
- Δικαίωμα σε επαρκές βιοτικό επίπεδο (επαρκή τροφή, ρουχισμό και στέγαση).
- Δικαίωμα στην εργασία.
- Δικαίωμα να απολαμβάνουν το υψηλότερο δυνατό επίπεδο υγείας.
- Δικαίωμα στην εκπαίδευση.
- Δικαίωμα για ειδική προστασία για κάθε ασυνόδευτο παιδί (όπως προστασία από την απαγωγή, την εκμετάλλευση και την εμπορία παιδιών).
- Προστασία από τη στρατολόγηση ανηλίκων.
- Απαγόρευση της παιδικής εργασίας.
- Απαγόρευση της επαναπροώθησης (δηλαδή της αναγκαστικής επιστροφής των προσφύγων στον τόπο καταγωγής παρά τη θέλησή τους).
- Δικαίωμα κάθε πρόσφυγα να του χορηγηθεί κάποιο έγγραφο ταυτότητας.

Ο φορέας που διαχειρίζεται τον καταυλισμό μοιράζεται επίσης την ευθύνη να εξασφαλίσει ότι οι συνθήκες στον καταυλισμό ελαχιστοποιούν τον κίνδυνο της βίας με βάση το φύλο (Gender Based Violence – GBV), ότι ο πληθυσμός του καταυλισμού που μπορεί να εκτεθεί σε τέτοιου είδους βία θα λάβει την κατάλληλη φροντίδα και θεραπεία και ότι όλα τα ενδεδειγμένα μέτρα προστασίας και παρακολούθησης έχουν ληφθεί για την αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών. Η βία με βάση το φύλο είναι ένας γενικός όρος για οποιαδήποτε επιβλαβή πράξη διαπράττεται ενάντια στη θέληση ενός ατόμου και αποδίδεται στις διαφορές (φύλο) μεταξύ ανδρών και γυναικών. Η βία αυτής της μορφής περιλαμβάνει :

- Τη σεξουαλική βία, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής εκμετάλλευσης / κακοποίησης και της αναγκαστικής πορνείας.
- Την ενδοοικογενειακή βία.

- Το βιασμό.
- Τις επιβλαβείς παραδοσιακές πρακτικές (όπως ο ακρωτηριασμός των γεννητικών οργάνων, τα εγκλήματα τιμής κ.α)

Για να αποφευχθούν τέτοιου είδους περιστατικά ο φορέας διαχείρισης του καταυλισμού πρέπει να εξασφαλίσει κάποιες συνθήκες που αφορούν τόσο στην διοίκηση του καταυλισμού όσο και στην διάταξη και την οριοθέτηση του. Έτσι θα πρέπει να προωθεί πολυλειτουργικές ομάδες από τους ίδιους τους κατοίκους του καταυλισμού οι οποίοι θα συμμετέχουν στην λειτουργία του καταυλισμού αξιολογώντας τις παροχές και τις ανάγκες που μπορεί να προκύψουν. Αυτές οι ομάδες πρέπει να περιλαμβάνουν τις γυναίκες, τα κορίτσια, τα αγόρια και τους άνδρες διαφόρων ηλικιών. Υποχρέωση επίσης του φορέα διαχείρισης του καταυλισμού είναι να προβεί σε όλες τις απαραίτητες υποδομές και ενέργειες, όπως παροχή κατάλληλου φωτισμού, περιπολίες και σωστή διάταξη καταυλισμού, που θα εξασφαλίσουν ότι οι περιοχές του καταυλισμού που παρουσιάζουν κινδύνους για την ασφάλεια (κοινόχρηστες τουαλέτες, ντους, χώροι υποδοχής, σημεία καταχώρησης και διανομής βοήθειας, περιοχές που χρησιμοποιούνται για τη συλλογή καυσόξυλων ή καλλιεργειών) παρακολουθούνται και φυλάσσονται επαρκώς και κατάλληλα. Επίσης θα πρέπει να εξασφαλίσει επαρκή χώρο και συνθήκες που θα προστατεύουν την ιδιωτική ζωή (ειδικά για τις γυναίκες), όπως χωρίσματα μεταξύ των οικογενειών, κλειδαριές στις πόρτες κ.α.

Τέλος η προστασία και η ελαχιστοποίηση της εγκληματικότητας και του κινδύνου στους καταυλισμούς επιτυγχάνεται με την συμμετοχή των δυνάμεων τάξης και ασφάλειας της χώρας υποδοχής, οι οποίες θα πρέπει να εφαρμόζουν τον νόμο εντός του καταυλισμού, σε συνεργασία πάντα με τον φορέα διαχείρισης και τους οργανισμούς προστασίας, όπως θα έκαναν και στις αντίστοιχες περιπτώσεις εγκληματικότητας ή παραβατικότητας των υπηκόων της χώρας τους.

2.2. Από Εθνικούς Οργανισμούς

2.2.1. Εισαγωγή

Στην χώρα μας οι περιπτώσεις που ο κρατικός μηχανισμός βρίσκεται αντιμέτωπος με καταστάσεις έκτακτης ανάγκης που χρήζουν παροχή βοήθειας και στέγασης προς τους πληγέντες, οφείλονται συνήθως σε φυσικές καταστροφές και μάλιστα κατά κύριο λόγο σε σεισμούς. Γιαυτό και εθνικοί οργανισμοί και φορείς, όπως ο Οργανισμός Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας (Ο.Α.Σ.Π), η Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας (Γ.Γ.Π.Π), η Υπηρεσία Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων (Υ.Α.Σ, που μετονομάστηκε σε Διεύθυνση Αποκατάστασης Επιπτώσεων Φυσικών Καταστροφών, Δ.Α.Ε.Φ.Κ) αλλά και το Υπουργείο Εσωτερικών ως αρμόδιοι, έχουν καταρτίσει εγχειρίδια και κατευθυντήριες οδηγίες για την άμεση και προσωρινή στέγαση των πληγέντων καθώς και με προδιαγραφές για χώρους καταυλισμού. Στην Ελλάδα, έχει καθιερωθεί στεγαστική αποκατάσταση πληγέντων από καταστροφές, σε τρεις διαδοχικές φάσεις :

- Επείγουσα (άμεση) στέγαση.

Πρόκειται για την παροχή καταλύματος σε μερικές ώρες έως και σε λίγες ημέρες, αφού ο πληθυσμός εγκαταλείπει τη μόνιμη στέγη του μετά από μια καταστροφή ή μετά από οργανωμένη απομάκρυνσή. Έχει τον χαρακτήρα του επείγοντος και γίνεται χρήση μέσων στέγασης όπως σκηνές, κατασκηνώσεις, πλοία, τροχόσπιτα, ξενοδοχεία και κλειστοί χώροι όπως σχολεία και γυμναστήρια. Θεωρητικά διαρκεί για σύντομο χρονικό διάστημα, ανάλογα με τις καιρικές και άλλες συνθήκες.

- Προσωρινή στέγαση.

Πρόκειται για παροχή προσωρινής στέγης μέχρι την αποκατάσταση του μόνιμου κτιριακού αποθέματος και την επιστροφή του πληθυσμού σε αυτό. Οι τρόποι στέγασης σε αυτή την περίπτωση είναι συνήθως προκατασκευασμένοι οικίσκοι (κοντέινερ), τροχόσπιτα, ξενοδοχεία και επιδότηση ενοικίου ή συγκατοίκησης και μπορεί να διαρκέσει από μερικούς μήνες έως λίγα χρόνια.

- Μόνιμη στέγαση.

Σε αυτή την περίπτωση αναφερόμαστε στη στέγαση του πληθυσμού (ιδιοκτητών και ενοικιαστών) σε κτίρια που είχαν υποστεί βλάβες και επισκευάστηκαν ή ανακατασκευάστηκαν και σε νέα κτίρια εντός ή και εκτός της πληγείσας περιοχής. Η αποκατάσταση των κτιρίων που έχουν υποστεί βλάβη πραγματοποιείται κατά κανόνα σε επίπεδο μεμονωμένου κτιρίου με ευθύνη του ιδιοκτήτη. Με βάση το ισχύον θεσμικό πλαίσιο (Ν.867/1979/ΦΕΚ24Α) παρέχεται οικονομική ενίσχυση και τεχνική υποστήριξη από το κράτος για την αποκατάσταση (επισκευή ή ανακατασκευή) αυτού του κτιρίου. Η οικονομική συνδρομή συνίσταται σε παροχή δωρεάν κρατικής αρωγής και δανείου με εξαιρετικά ευνοϊκούς όρους.

Το εγκεκριμένο Γενικό Σχέδιο Πολιτικής Προστασίας με τη συνθηματική λέξη «ΞΕΝΟΚΡΑΤΗΣ» (Υ.Α 1299/07-04-2003 - ΦΕΚ 423/Β'/2003), όπως αυτό συμπληρώθηκε με την 3384/9-6-2006 απόφαση Υπουργού Εσωτερικών (ΦΕΚ 776/Α'/2006), αποτελεί τη βάση σχεδίασης και ενέργειας του κρατικού μηχανισμού για τη διαχείριση εκτάκτων αναγκών που προκύπτουν από την εκδήλωση πάσης φύσεως καταστροφών σε όλα τα επίπεδα διοίκησης. Ένα σύνολο φορέων, δημόσιων και ιδιωτικών, συμβάλλουν στη στέγαση των πληγέντων, ενώ την αρμοδιότητα για την αποκατάσταση των κτιρίων που επλήγησαν από καταστροφή έχει η Υπηρεσία Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων (Υ.Α.Σ) που ανήκει στο Υπουργείο Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων (ΥΠΟ.ΜΕ.ΔΙ τέως Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.) και αντίστοιχα η Υπηρεσία Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων Βορείου Ελλάδας (Υ.Α.Σ.Β.Ε) για τη Βόρεια Ελλάδα. Μετά από μια καταστροφή, συστήνονται κατά κανόνα αποκεντρωμένες υπηρεσίες, οι επονομαζόμενοι Τομείς Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων (Τ.Α.Σ) και Γραφεία Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων (Γ.Α.Σ) στην περιοχή που επλήγη από την καταστροφή.

Αρμοδιότητα της Υ.Α.Σ αποτελεί και η προσωρινή στέγαση των πληγέντων. Αυτή η υπηρεσία φροντίζει για την προμήθεια, την αποθήκευση, τη συντήρηση και την διαχείριση των μονάδων προσωρινής στέγασης (κοντέινερ), για τη μεταφορά και εγκατάσταση αυτών των μονάδων στον χώρο που έχει προβλεφθεί για τη δημιουργία του καταυλισμού και για την εκπόνηση του σχεδίου της γενικής διάταξης των προσωρινών οικίσκων στον καταυλισμό. Σε κάποιες περιπτώσεις μεριμνά και για την κατασκευή των απαραίτητων έργων υποδομής στους καταυλισμούς. Τέλος είναι αρμόδια για τις διαδικασίες επιδότησης ενοικίου ή συγκατοίκησης κατά τη φάση της προσωρινής στέγασης. Σύμφωνα με την ισχύουσα

πρακτική, ο Δήμος αναλαμβάνει την εξεύρεση των χώρων που απαιτούνται για την εγκατάσταση των οικίσκων και τη χωροθέτηση των προσωρινών οικισμών. Επίσης φροντίζει για τη διανομή των οικίσκων στους δικαιούχους και μεριμνά, για εξυπηρετήσεις και υπηρεσίες στους οικισμούς, όπως την τοποθέτηση κάδων απορριμμάτων και την αποκομιδή των απορριμμάτων, αλλά και παρακολουθεί την κατάσταση στους οικισμούς και παρεμβαίνει για την επίλυση τυχόν προβλημάτων. Ο Δήμος εξάλλου διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και κατά τη φάση της απομάκρυνσης των προσωρινών οικίσκων και των οικισμών και γιαυτό απαιτείται συνεχής συνεργασία μεταξύ Δήμου και Υ.Α.Σ, ώστε αυτή η διαδικασία να γίνει σταδιακά και ομαλά χωρίς διαμαρτυρίες και εντάσεις.

Μετά από κάθε καταστροφή στη χώρα μας, τα κέντρα λήψης των αποφάσεων και ιδίως η Δημοτική αρχή δέχεται μεγάλες πιέσεις για να διατεθούν όσο το δυνατόν περισσότερες μονάδες προσωρινής στέγασης πληγέντων (και μάλιστα κατά την πρώτη δύσκολη περίοδο μετά την καταστροφή) και αντιμετωπίζει προβλήματα και ερωτήματα, σε σχέση με τη στέγαση των πληγέντων, που αφορούν ζητήματα όπως : αν είναι προτιμότερο να υπάρχουν οργανωμένοι καταυλισμοί ή διάσπαρτες σκηνές, πόσες μονάδες προσωρινής στέγασης είναι αναγκαίο και πρέπει να δοθούν, ποιοι είναι οι κατάλληλοι χώροι για την εγκατάστασή τους, με ποια κριτήρια θα επιλεγούν οι δικαιούχοι και με ποια σειρά θα διανεμηθούν οι οικίσκοι και ποιος θα έχει την ευθύνη της συντήρησης των μονάδων και των οργανωμένων οικισμών και της απομάκρυνσής τους. Η εμπειρία και η τεχνογνωσία στέγασης πληγέντων από καταστροφές στη χώρα μας είναι πλέον μεγάλη και θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σε όλα τα επίπεδα λήψεως αποφάσεων και από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς.

Σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης ο πληθυσμός στην προσπάθεια του να σωθεί ενστικτωδώς καταφεύγει στους κοντινότερους ανοιχτούς χώρους. Η διαθεσιμότητα τέτοιων χώρων κατάλληλα διαμορφωμένων και με εύκολη πρόσβαση είναι βασικό για κάθε σχέδιο ετοιμότητας. Οι ανάγκες που πρέπει να καλύψει αυτός ο χώρος είναι πολλαπλές, αρχικά για να γίνει η εκτόνωση του πανικού και η συγκέντρωση των πληγέντων και να δοθούν οι πρώτες βοήθειες σε περιπτώσεις τραυματισμών και στη συνέχεια να γίνουν χώροι διαμονής για όσους έχει καταστραφεί η κατοικία τους. Ανάλογα με τη λειτουργία τους, τις ανάγκες που πρέπει να καλύψουν καθώς και τη διάρκεια παραμονής του πληθυσμού σε αυτούς, οι χώροι συγκεντρώσεις διακρίνονται σε χώρους καταφυγής και παροχής πρώτων βοηθειών και σε χώρους στέγασης.

2.2.2. Χώροι Καταφυγής και Παροχής Πρώτων Βοηθειών

Ως χώροι καταφυγής μπορεί να χρησιμοποιηθούν πλατείες, ελεύθεροι χώροι, ανοιχτές αθλητικές εγκαταστάσεις ή και προαυλίες σχολείων εφόσον διαθέτουν την απαραίτητη έκταση και πληρούν τις προϋποθέσεις ασφαλείας. Βασική αρχή για την δυναμικότητα των χώρων καταφυγής είναι να αντιστοιχεί ένας για κάθε τομέα ή πολεοδομική ενότητα (γειτονιά) μίας πόλης. Ο χώρος αυτός πρέπει να είναι ικανός να καλύψει το σύνολο εκείνων που βρίσκονται, κατοικούν και εργάζονται στην περιοχή στον ελάχιστο δυνατό χρόνο και γιαυτό θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στοιχεία που αφορούν την αντίδραση του πληθυσμού σε παλαιότερες περιπτώσεις, καθώς και εκτιμήσεις σε ότι αφορά τον αριθμό των ατόμων που θα καταφύγουν σε αυτόν. Χρήσιμο είναι στις εκτιμήσεις να εξετάζονται οι μεταβολές πληθυσμού κατά τη διάρκεια του 24ώρου, τόσο σε χρονικό όσο και σε εποχιακό επίπεδο. Για τον υπολογισμό της καταλληλότητας και της δυναμικότητας του χώρου καταφυγής, είναι απαραίτητο να υπάρχουν διαθέσιμα τουλάχιστον 2m² ελεύθερου χώρου ανά άτομο και η απόσταση του από το πιο απομακρυσμένο σημείο της πολεοδομικής

ενότητας να μην υπερβαίνει τα 250 μέτρα. Για την αναζήτηση κατάλληλων χώρων καταφυγής χρειάζεται επί τόπου αυτοψία από τους αρμόδιους φορείς και θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στο ιδιοκτησιακό καθεστώς, καθώς οι χώροι αυτοί θα πρέπει να δεσμεύονται για πολλά χρόνια, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα της διαμόρφωσής τους και της ενίσχυσής τους με την κατάλληλη βασική υποδομή (φωτισμός, υδροδότηση, χώροι υγιεινής). Η προτεινόμενη διάρκεια παραμονής σε ανοικτούς χώρους είναι από λίγες ώρες έως και δύο ημέρες γιατί για μεγαλύτερη παραμονή απαιτούνται άλλου είδους υποδομή και οργάνωση.

Συνήθως μετά από μια καταστροφή οι νοσοκομειακές μονάδες καλούνται να ανταποκριθούν σε ζήτηση πάνω της κανονικής και γιαυτό είναι απαραίτητο να δημιουργηθούν κάποιοι χώροι παροχής έκτακτης βοήθειας που να πληρούν κάποιες προδιαγραφές. Οι χώροι παροχής βοήθειας μπορούν να βρίσκονται στον αστικό χώρο ή και σε προαστιακές περιοχές, ενώ γενικά επιδιώκεται η χωροθετική συσχέτιση με τις νοσοκομειακές μονάδες (οι χώροι αυτοί είναι κυρίως τα προαύλια νοσοκομείων που είναι ασφαλή και διαθέτουν μεγάλη χωρητικότητα) και έχουν ως σκοπό την επί τόπου παροχή βοήθειας που αποσκοπεί στην αποσυμφόρηση των νοσοκομειακών μονάδων. Οι χώροι πρέπει να πληρούν μέγεθος 3m² ανά άτομο και να προσαυξάνονται για το μεταφερόμενο εξοπλισμό και με υποδομές ίδιες με αυτές των χώρων καταφυγής. Η προσέγγιση στους χώρους παροχής βοήθειας πρέπει να γίνεται με τα πόδια αλλά και λόγω της κατάστασης των θυμάτων και με οχήματα για μεταφορά των τραυματιών.

Η λειτουργία, η χρήση και η δυναμικότητα των χώρων παροχής βοήθειας και όλων των νοσοκομειακών μονάδων πρέπει να είναι εντεταγμένη σε ένα σχέδιο κοινής δράσης ώστε να μην υπάρχει δυσκολία στον συντονισμό των δραστηριοτήτων τους και να υπάρχει καθορισμός αρμοδιοτήτων ώστε να μην υπάρχει αλληλοεπικάλυψη. Σε αυτό βοηθάει μια καταγραφή όλης της διαθέσιμης υποδομής και των μέσων παροχής βοήθειας σε κάθε περιφέρεια, η οποία πρέπει να περιλαμβάνει το ανθρώπινο δυναμικό, τα ιατροφαρμακευτικά υλικά, τις πηγές (ενέργεια, νερό κλπ.), τις διαθέσιμες υπηρεσίες και τμήματα, τη δυνατότητα που έχει η κάθε μονάδα να επεκταθεί καθώς και την εκτίμηση για τον αριθμό θυμάτων που μπορεί άμεσα να περιθάλψει. Η διάρκεια παραμονής στους χώρους παροχής βοήθειας πρέπει να περιορίζεται στο ελάχιστο δυνατό και πρέπει να επιδιώκεται μετά την παροχή των πρώτων βοηθειών να υπάρχει περιορισμός των ατόμων που καταλήγουν στο νοσοκομείο.

2.2.3. Χώροι Στέγασης

Είναι οι χώροι που χρησιμοποιούνται για την προσωρινή εγκατάσταση και για τη στέγαση του πληθυσμού για όσο χρονικό διάστημα χρειάζεται μέχρι την αποκατάσταση των καταστροφών. Οι οργανωμένες μορφές καταυλισμών παρέχουν τη δυνατότητα συλλογικής αντιμετώπισης των καταστάσεων, καθώς και μιας συντονισμένης ελεγχόμενης κατανομής των διαθέσιμων πόρων και εξοπλισμού (Π.Μ. Δελλαδέσιμας, Ο.Α.Σ.Π 1994). Τους καταυλισμούς μπορούμε σε γενικές γραμμές να τους χωρίσουμε σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με τη μορφή τους :

- Στους οργανωμένους μεγάλης κλίμακας καταυλισμούς που διαμορφώνονται μετά από παρέμβαση κρατικών ή άλλων υπηρεσιών.
- Στους καταυλισμούς μικρότερων διαστάσεων που προκύπτουν από “αυτόνομες” πρωτοβουλίες του πληθυσμού.

- Στους καταυλισμούς μικρών ομάδων ατόμων (π.χ. οικογένειες) κοντά στις κατοικίες που έχουν πληγεί.

Τους χώρους αυτούς πρέπει να τους αναζητήσουμε σε περιοχές του περιαστικού πρασίνου ή σε υπό επέκταση περιοχές της πόλης και μπορεί να είναι πάρκα, αχρησιμοποίητη ελεύθερη ή αγροτική γη, κενά οικοπέδα ή άλλοι αδόμητοι κοινόχρηστοι χώροι. Επίσης σε ανοιχτές αθλητικές εγκαταστάσεις, και σε ασκεπείς κοινόχρηστους χώρους, όπως προαύλια εκκλησιών και σχολείων. Οι χώροι αυτοί πρέπει να είναι δημόσιοι ή να υπάρχει άμεσος έλεγχος της χρήσης τους από κρατικούς φορείς αν και σε κάποιες περιπτώσεις και ανάλογα με τις συνθήκες μπορεί να παρουσιαστεί η ανάγκη απαλλοτριώσεων ή άλλων μέτρων. Η θέση τους πρέπει να είναι είτε εσωτερικά στον αστικό ιστό όπου η πρόσβαση γίνεται από το πεζοδρομιακό δίκτυο, είτε περιφερειακά εκτός του αστικού ιστού με πρόσβαση είτε με τα πόδια είτε με το αυτοκίνητο μέσω του οδικού δικτύου, ενώ θα πρέπει να προσεγγίζονται εύκολα από τα συνεργεία των Δήμων ή άλλων υπηρεσιών εάν παραστεί ανάγκη για ιατροφαρμακευτική βοήθεια, διανομή τροφίμων, νερού και άλλων ειδών πρώτης ανάγκης.

Ως προς τις προδιαγραφές ασφαλείας οι χώροι που θα επιλεγούν πρέπει να είναι μακριά από γεωλογικώς επικίνδυνα εδάφη, επιρρεπή σε κατολισθητικά φαινόμενα και να μην είναι πάνω από αναχώματα ή υπόγειες στοές. Επίσης θα πρέπει να έχουν μια απόσταση από τις περιβάλλουσες οικοδομές τουλάχιστον το μισό του ύψους τους, να είναι μακριά από εγκαταστάσεις και μεγάλα τεχνικά έργα τα οποία έχουν μεγάλη διακινδύνευση να υποστούν κάποια ζημιά και μην είναι κάτω από γραμμές ηλεκτρικής ενέργειας ή σε μέρη που υπάρχει κίνδυνος από πτώσεις στοιχείων (στύλοι φωτισμού, φωτεινοί σηματοδότες κ.α). Στις παραθαλάσσιες περιοχές δε θα πρέπει να βρίσκονται σε τέτοια υψομετρική θέση ώστε να κινδυνεύουν από τα βαρυτικά κύματα (tsunamis).

Ένας ακόμη βασικός παράγοντας που πρέπει να εξετάζεται είναι και ο χρόνος που χρειάζεται για τη διαμόρφωσή τους, ενώ ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στη αρχική χρήση που έχουν οι χώροι που θα επιλεγούν ώστε η πιθανή διαμόρφωση να μην αλλοιώσει τη λειτουργία τους και να μην αποτελέσει εμπόδιο στη μελλοντική χρήση τους. Όπως και οι χώροι καταφυγής, θα πρέπει να πληρούν κάποιες προδιαγραφές σε σχέση με την ασφάλεια και την λειτουργικότητα. Αυτό βοηθάει στο περιορισμένο κόστος για υποδομές, λόγω της άμεσης σύνδεσης με τα δίκτυα της πόλης, στην εύκολη μετακίνηση του πληθυσμού και των υλικών και στη διατήρηση βασικών οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων (εργασία, εκπαίδευση κ.τ.λ.).

Η μετακίνηση του πληθυσμού πρέπει να γίνεται με ελεγχόμενο τρόπο, οπότε η προτεινόμενη απόσταση δεν πρέπει να υπερβαίνει τα 10 λεπτά μετακίνησης με αυτοκίνητο (με την παραδοχή ότι για την μετάβαση στους χώρους καταυλισμού θα χρησιμοποιηθούν οχήματα, κυρίως ιδιόκτητα αλλά και αυτά που θα διαθέσουν οι κρατικοί φορείς για τη μεταφορά αυτών δεν έχουν κάποιο μέσο) και θα πρέπει να είναι σε άμεση σύνδεση με βασικές οδικές αρτηρίες που συνδέουν τη πόλη με τη περιφέρεια. Για τον καθορισμό των διαδρομών πρέπει να γίνονται εκτιμήσεις σε σχέση με τον αναμενόμενο όγκο οχημάτων που θα μετακινηθούν προς τους χώρους καταυλισμού, όπως και έλεγχος της χωρητικότητας των δρόμων και την εξεύρεση εναλλακτικών διαδρομών. Καλό είναι να επιλέγονται κλάδοι του οδικού δικτύου που εξασφαλίζουν την πιο σύντομη και ασφαλή πρόσβαση. Οι διαδρομές αυτές πρέπει να είναι καθορισμένες και να υπάρχουν εναλλακτικές σε περίπτωση που υπάρξει κάποιο πρόβλημα σε κάποιο τμήμα του οδικού δικτύου.

Για τον προσδιορισμό της κατάλληλης χωρητικότητας των χώρων καταυλισμού πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι εκτιμήσεις για το πιθανό ποσοστό των πληγέντων, οι πληθυσμιακές εξελίξεις και η πυκνότητα του πληθυσμού, ο αριθμός των ατόμων που διαθέτουν δεύτερη κατοικία σε κοντινές περιοχές εκτός της συγκεκριμένης αστικής περιοχής και ο αριθμός των ατόμων που ζήτησαν καταλύματα σε προηγούμενες περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης. Κάποιοι προτεινόμενοι τύποι καταυλισμών ανάλογα με τη δυναμικότητα είναι οι εξής :

- Καταυλισμοί μικρών διαστάσεων με 1-20 καταλύματα.
- Καταυλισμοί μεσαίων διαστάσεων με 20-100 καταλύματα.
- Καταυλισμοί μεγάλων διαστάσεων με 100-250 καταλύματα.

Μέση δυναμικότητα ανά κατάλυμα θεωρείται αυτή των 4 ατόμων και ενδείκνυται για τους καταυλισμούς μεγάλων διαστάσεων να μην ξεπερνούν τα 250 άτομα. Σε οποιαδήποτε χρήση κάθε μορφής καταλυμάτων, επιδίωξη πρέπει να είναι η διάρκεια παραμονής του πληθυσμού να είναι όσο το δυνατόν μικρότερη ώστε τα καταλύματα να μην αποκτήσουν μόνιμο χαρακτήρα. Για παράδειγμα όταν χρησιμοποιούνται σκηνές η διάρκεια παραμονής του πληθυσμού δεν πρέπει να ξεπερνάει τους 3 μήνες και ανάλογα και με τις καιρικές συνθήκες η παραμονή να παραταθεί το πολύ μέχρι 9 μήνες. Σε περίπτωση που χρησιμοποιούνται πιο ολοκληρωμένα συστήματα καταλυμάτων, όπως προκατασκευασμένοι οικίσκοι, τότε η διάρκεια παραμονής μπορεί να είναι όλο το χρονικό διάστημα που κρατάει η διαδικασία της αποκατάστασης.

Σχετικά με τη διάταξη των καταυλισμών η εμπειρία έχει δείξει ότι σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης και κυρίως όταν δεν υπάρχει προηγούμενος σχεδιασμός, κυριαρχούν οι αυθόρμητες εγκαταστάσεις και στην καλύτερη περίπτωση η στρατιωτική διάταξη, δηλαδή τα καταλύματα να τοποθετούνται σε ευθείες γραμμές.

Εικόνα 2.2.3.1 : Καταυλισμός σε γραμμική διάταξη κατά σειρές
(<https://encrypted-tbn1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRV0nkqOdUHxenLXS1bJMVMJ9YYQIJtSQNuXhbTC202uezNyy->)

Η γραμμική διάταξη κατά σειρές (κάνναβος) που εφαρμόζεται στις περισσότερες περιπτώσεις παρουσιάζει πλεονεκτήματα ως προς την εγκατάσταση των δικτύων ηλεκτροδότησης, ύδρευσης και αποχέτευσης στον καταυλισμό και ως προς τη δυνατότητα να συγκεντρώσει μεγαλύτερη πυκνότητα πληθυσμού, όταν ο διαθέσιμος χώρος είναι περιορισμένος. Ακριβώς όμως λόγω της μεγάλης συγκέντρωσης του πληθυσμού παρουσιάζουν το μειονέκτημα της αύξησης του κινδύνου διάδοσης ασθενειών, γιαυτό στην περίπτωση που υιοθετηθεί γραμμική κατά σειρές διάταξη, θα πρέπει να αποφεύγεται η ενιαία εκτεταμένη διάταξη και ο καταυλισμός θα πρέπει να διασπάται σε μικρότερα επιμέρους τμήματα.

Κατάλληλη πάντως θεωρείται εκείνη η διάταξη που θα μπορεί να εξασφαλίσει προστασία από τις καιρικές συνθήκες, από έναν πιθανό κίνδυνο όπως την εξάπλωση φωτιάς και από την πιθανή εξάπλωση ασθενειών, ενώ θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι σχέσεις μεταξύ του πληθυσμού καθώς και αυτές που δημιουργούνται από την κοινή χρήση ορισμένων χώρων, αλλά και η απόστασή και η χρήση των υπηρεσιών που παρέχονται μέσα στον καταυλισμό. Μεγάλη σημασία για τους πληγέντες, από ψυχολογική άποψη, είναι η δημιουργία ομάδων μέσα στον καταυλισμό και γιαυτό θα πρέπει να ενθαρρύνεται και να επιδιώκεται η διατήρηση βασικών κοινωνικών δεσμών, όπως συγγενών, γειτόνων ή φίλων. Όσον αφορά τους κοινόχρηστους χώρους, πρέπει να διαμορφώνονται σε άμεση σχέση με τις ομάδες των καταλυμάτων έτσι ώστε να περιορίζεται η απόσταση που θα πρέπει να διανύεται από το κατάλυμα μέχρι το συγκεκριμένο χώρο για να χρησιμοποιούνται όσο το δυνατόν περισσότερο. Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της διάταξη κατά ομάδες καταλυμάτων (σαν γειτονιά) είναι τα παρακάτω :

- Δίνεται η δυνατότητα επέκτασης του καταυλισμού χωρίς να δημιουργούνται ιδιαίτερα προβλήματα, αφού μπορεί πολύ εύκολα να αυξηθεί ο αριθμός των ομάδων των καταλυμάτων περιφερειακά του καταυλισμού.
- Οι χώροι και οι αντίστοιχες εγκαταστάσεις μπορούν να ελέγχονται καλύτερα από τον πληθυσμό που τους χρησιμοποιεί.
- Ενισχύονται κοινές πρωτοβουλίες μεταξύ του πληθυσμού όπως για τον καθαρισμό, τη συλλογή απορριμμάτων, για επισκευές κ.λπ.
- Κάθε κατάλυμα έχει στη διάθεσή του ένα συγκεκριμένο, ορισμένο χώρο.

Ανεξάρτητα από την διάταξη του καταυλισμού θα πρέπει να προβλέπεται ένας κεντρικός χώρος ελέγχου για τη διοίκηση του καταυλισμού και για την παροχή υπηρεσιών όπως η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, η διανομή τροφίμων κ.λπ., που να εξυπηρετεί το σύνολο του καταυλισμού. Ο χώρος αυτός μπορεί να βρίσκεται είτε σε κεντρικό σημείο και ο καταυλισμός να αναπτύσσεται κατά περιφέρειες γύρω από αυτόν είτε σε μια νοητή τομή αξόνων των βασικών τμημάτων του καταυλισμού.

Η πιο διαδεδομένη μορφή καταλύματος για καταστάσεις έκτακτης είναι οι σκηνές με τα πλεονεκτήματά της χρήσης τους να είναι η ευκολία με την οποία μπορούν να εγκατασταθούν και να χρησιμοποιηθούν λίγες ώρες μετά την καταστροφή, το σχετικά μικρό βάρος που έχουν και την ευκολία που παρουσιάζουν ως προς τη μεταφορά. Τα μειονεκτήματά τους είναι η αδυναμία που παρουσιάζουν για την κάλυψη στέγασης σε έντονες καιρικές συνθήκες (όπως τους χειμερινούς μήνες, σε υπερβολικά υψηλές θερμοκρασίες

κ.λ.π.), οι φθορές που μπορούν να υποστούν από κακή χρήση και η περιορισμένη χρονική διάρκεια ζωής τους κάτω από συνθήκες εντατικής χρήσης. Για όλους τους παραπάνω λόγους οι σκηνές θεωρούνται ακατάλληλες για να χρησιμοποιηθούν ως καταλύματα μετά από περίοδο 3-9 μηνών. Ανά κατάλυμα πρέπει να αντιστοιχούν 5m² περίπου ανά άτομο και επομένως για μια σκηνή 4 ατόμων απαιτείται έκταση 20m² από τη συνολική έκταση του καταυλισμού, αυξανόμενη αντίστοιχα με το μέγεθος της σκηνής. Για λόγους ασφάλειας και αντιπυρικής προστασίας, οι αποστάσεις μεταξύ των σκηνών δεν πρέπει να είναι μικρότερες από :

- 2 μέτρα για σκηνές διαστάσεων μικρότερων από (5x10) μέτρα.
- 10 μέτρα ανάμεσα σε σειρές σκηνών μεταξύ τμημάτων καταυλισμού.
- 10 μέτρα μεταξύ σκηνών ή άλλων κατασκευών.
- Για κάθε 300m² που καταλαμβάνεται από σκηνές απαιτείται ελεύθερος χώρος αντιπυρικής προστασίας 25m².

Εκτός από τις σκηνές υπάρχουν και άλλες πιο σύγχρονες μορφές καταλυμάτων που μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες στέγασης τόσο άμεσα όσο και μακροπρόθεσμα. Τέτοια είναι τα καταλύματα ελαφράς προκατασκευής ή τα μεταφερόμενα όπως για παράδειγμα τα κοντέινερ, οι λυόμενοι οικίσκοι και τα τροχόσπιτα. Βασικά πλεονεκτήματα αλλά και κριτήρια για την επιλογή ενός τέτοιου τύπου καταλύματος είναι η δυνατότητά του να προσαρμόζεται στις εκάστοτε τοπικές συνθήκες (π.χ. ορεινές περιοχές), η ευκολία και ο λίγος χρόνος που απαιτείται για τη μεταφορά του και τη διάθεσή του προς χρήση, η αντισεισμική του προστασία και η ανθεκτικότητα που παρουσιάζει σε συνθήκες εντατικής χρήσης, το κόστος κατασκευής και μεταφοράς, η καλύτερη προστασία των χρηστών από τις καιρικές συνθήκες, η διάρκεια παραμονής των πληγέντων σε αυτό και η δυνατότητα επαναχρησιμοποίησής του. Στους καταυλισμούς που διαμορφώνονται από καταλύματα με σκελετό (προκατασκευασμένα ή μεταφερόμενα), πρέπει να λαμβάνονται τα παρακάτω μέτρα αντιπυρικής προστασίας:

- Εξασφάλιση ελεύθερων ζωνών αντιπυρικής προστασίας πλάτους τουλάχιστον 50m² για κάθε 300m² χρησιμοποιούμενης επιφάνειας.
- Σε περίπτωση ισόγειων κατασκευών η απόσταση μεταξύ τους δεν πρέπει να είναι μικρότερη των 15 μέτρων.
- Σε περίπτωση μονώροφων κατασκευών η απόσταση μεταξύ τους δεν πρέπει να είναι μικρότερη των 20μέτρα.
- Η απόσταση μεταξύ των χώρων αποθήκευσης και των καταλυμάτων πρέπει να είναι 25 μέτρα τουλάχιστον.
- Η απόσταση μεταξύ των αποθηκών πρέπει να είναι 30 μέτρα τουλάχιστον.

Απαραίτητη προϋπόθεση για τη σωστή οργάνωση ενός καταυλισμού είναι η πρόβλεψη και η δημιουργία βασικών υποδομών και δικτύων ηλεκτροδότησης, ύδρευσης,

αποχέτευσης και επικοινωνιών καθώς επίσης και κοινόχρηστοι χώροι ελέγχου και διοίκησης, αποθήκευσης εξοπλισμού, ιατροφαρμακευτικού υλικού και τροφίμων και εγκαταστάσεις υγιεινής.

Ηλεκτροδότηση

Η ηλεκτροδότηση του καταυλισμού θα πρέπει να είναι σε θέση να λειτουργήσει το αργότερο τρεις μέρες μετά την εγκατάσταση των πληγέντων και γιαυτό θα πρέπει ο χώρος που θα επιλεγεί να έχει διαμορφωθεί με κατάλληλες εγκαταστάσεις και υποδομή ηλεκτρικού δικτύου ώστε να είναι σε θέση να λειτουργήσει άμεσα και να καλύψει τις απαιτούμενες ανάγκες. Η επιλογή του σημείου που θα τοποθετηθεί η κεντρική παροχή πρέπει να βασίζεται στον προβλεπόμενο σχεδιασμό έτσι ώστε να διευκολύνει τη διανομή των αγωγών ηλεκτροδότησης σε όλα τα τμήματα του καταυλισμού. Το δίκτυο θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να καλύψει τη μεγαλύτερη δυνατή χρήση για τις ανάγκες γενικού φωτισμού και ηλεκτροδότησης κάθε καταλύματος και όλων των κοινόχρηστων χώρων ανάλογα με τις ανάγκες που εξυπηρετούν. Πολύ σημαντικό είναι να εξασφαλιστούν και εναλλακτικές πηγές ενέργειας (π.χ. γεννήτρια) καθώς σε περίπτωση βλάβης του κεντρικού δικτύου θα πρέπει να καλύπτονται οι ανάγκες ηλεκτροδότησης του καταυλισμού με κάποιο άλλο μέσο.

Υδρευση

Για την ύδρευση του καταυλισμού θα πρέπει να υπολογιστεί ότι η απαραίτητη ποσότητα είναι 15-20 λίτρα καθαρού, πόσιμου νερού, ημερησίως, ανά άτομο και γιαυτό κρίνεται απαραίτητη η σύνδεση του δικτύου ύδρευσης του καταυλισμού με το κεντρικό δίκτυο της πόλης προκειμένου να εξυπηρετηθούν αυτές οι ανάγκες. Η κεντρική παροχή θα πρέπει να βρίσκεται σε τέτοιο σημείο του καταυλισμού, από το οποίο εύκολα να μπορούν να γίνουν όλες οι συνδέσεις που θα καλύψουν ολόκληρη την έκταση του καταυλισμού. Το δίκτυο ύδρευσης θα πρέπει να είναι ανάλογο του σχεδίου διάταξης του συνόλου των εγκαταστάσεων και των αναγκών που θα πρέπει να καλυφθούν. Αναγκαία είναι και η ύπαρξη ή η εγκατάσταση δεξαμενών νερού που θα λειτουργούν ως εφεδρική παροχή ύδρευσης σε περίπτωση βλάβης του δικτύου της πόλης.

Αποχέτευση

Η αποχέτευση είναι πολύ σημαντικός παράγοντας για την υγεία του πληθυσμού του καταυλισμού και της αποφυγής εκδήλωσης ασθενειών. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί το υπάρχων δίκτυο της πόλης με προσθήκη αγωγού που θα συνδέει τα κεντρικά σημεία του καταυλισμού με το δίκτυο και στο σημείο αυτό θα πρέπει να κατασκευάζεται φρεάτιο, στο οποίο θα καταλήγουν οι αγωγοί αποχέτευσης απ' όλα τα επιμέρους τμήματα του καταυλισμού. Λειτουργικό επίσης είναι να κατασκευαστεί εσωτερικό δίκτυο αγωγών και φρεατίων επιδιώκοντας έτσι τη ταχύτερη δυνατή λειτουργία του δικτύου αποχέτευσης. Σε περίπτωση που δεν υπάρχει δυνατότητα κατασκευής ενός τέτοιου δικτύου, θα πρέπει να κατασκευάζονται βόθροι αποχέτευσης, ικανοί να καλύψουν τις ανάγκες του καταυλισμού (ο απαιτούμενος όγκος των βόθρων υπολογίζεται να είναι 6m³ περίπου για κάθε 100 άτομα ημερησίως). Ιδιαίτερη προσοχή στην κατασκευή του δικτύου αποχέτευσης θα πρέπει να δίνεται για την αποτροπή εισχώρησης λυμάτων στους αγωγούς νερού και διαφυγής λυμάτων προς την επιφάνεια καθώς επίσης και του κινδύνου υποχώρησης της πλάκας κάλυψης φρεατίων και βόθρων.

Χώροι Υγιεινής

Οι εγκαταστάσεις των χώρων υγιεινής θα πρέπει να είναι κοντά στα καταλύματα ώστε να είναι πιο εύκολη η χρησιμοποίησή τους. Καλό θα ήταν να υπάρχει δυνατότητα παροχής ενός τέτοιου χώρου που να αποτελείται από τουαλέτα και ντους ανά οικογένεια και αν αυτό δεν είναι δυνατό θα πρέπει να αντιστοιχεί ένας τέτοιος χώρος ανά 20 άτομα.

Δίκτυο Επικοινωνίας

Σκόπιμη είναι η πρόβλεψη για τηλεφωνικές εγκαταστάσεις καθώς και κατάλληλου δικτύου ώστε να παρέχεται η δυνατότητα ενσύρματης και ασύρματης επικοινωνίας και γιαυτό στο χώρο ελέγχου και διοίκησης του καταυλισμού θα πρέπει να υπάρχουν εγκατεστημένες τηλεφωνικές συνδέσεις. Αν και οι περισσότεροι είναι εξοικειωμένοι με τη χρήση των κινητών τηλεφώνων αυτή η πρόβλεψη θα πρέπει να γίνεται για εκείνους που δεν μπορούν να κάνουν χρήση της τεχνολογίας, αλλά και για την περίπτωση που λόγω κάποιας βλάβης το δίκτυο κινητής τηλεφωνίας αδυνατεί να εξυπηρετήσει τον πληθυσμό.

Έλεγχος και Διοίκηση

Οι χώροι ελέγχου & διοίκησης είναι οι χώροι που θα στεγάσουν όλες τις δραστηριότητες διοίκησης, πληροφόρησης και παροχής ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Πρέπει να βρίσκονται σε κεντρικό και ασφαλές σημείο του καταυλισμού για καλύτερη εξυπηρέτηση όλων των τμημάτων του και για την εύκολη πρόσβαση σε αυτούς από όλο τον πληθυσμό ανεξαιρέτως. Οι χώροι αποθήκευσης μπορεί να είναι μόνιμες εγκαταστάσεις ή προσωρινές και θα πρέπει να βρίσκονται σε άμεση συσχέτιση με τους βασικούς δρόμους πρόσβασης του καταυλισμού. Αν πρόκειται για αποθήκες ιατροφαρμακευτικού υλικού και τροφίμων καλό θα ήταν να υπάρχει πρόβλεψη να βρίσκονται εντός του χώρου του καταυλισμού και κοντά στο κέντρο ελέγχου και διοίκησης για μεγαλύτερη ασφάλεια και καλύτερη εξυπηρέτηση των ανθρώπων που στεγάζονται στον καταυλισμό.

Όλες οι παραπάνω οδηγίες και προδιαγραφές μπορεί να έχουν καταρτιστεί από τους αρμόδιους οργανισμούς για την στέγαση πληγέντων λόγω των επιπτώσεων από φυσικές καταστροφές, γιατί όπως ήδη έχει αναφερθεί η χώρα μας τις τελευταίες δεκαετίες έχει πληγεί κυρίως από τέτοιου είδους φαινόμενα. Την τελευταία φορά που χρειάστηκε να αντιμετωπίσει και να διαχειριστεί ανάγκες στέγασης προσφυγικών ροών ήταν σχεδόν πριν από έναν αιώνα, όταν μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο και στη συνέχεια την Μικρασιατική καταστροφή δέχτηκε περίπου 1,5 εκατομμύριο πρόσφυγες. Τα τελευταία όμως χρόνια, κυρίως μετά την “Αραβική Άνοιξη” το 2011 και ιδιαίτερα την τελευταία διετία 2014-2016 με τις μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές από τη Συρία, το Ιράκ, το Ιράν, το Αφγανιστάν, τη Σομαλία κ.α, να φτάνουν με κάθε δυνατό τρόπο και μέσο στα σύνορα μας το προσφυγικό ζήτημα “χτυπάει” για άλλη μια φορά την πόρτα της χώρας μας. Και όλες οι παραπάνω οδηγίες είναι κάτι παραπάνω από χρήσιμες για όλους όσους ασχολούνται ή θα ασχοληθούν στο μέλλον με την επίλυση του, αφού με κάποιες μετατροπές θα μπορέσουν να καλύψουν και τη στέγαση στους προσφυγικούς, πια, καταυλισμούς.

Κεφάλαιο 3.

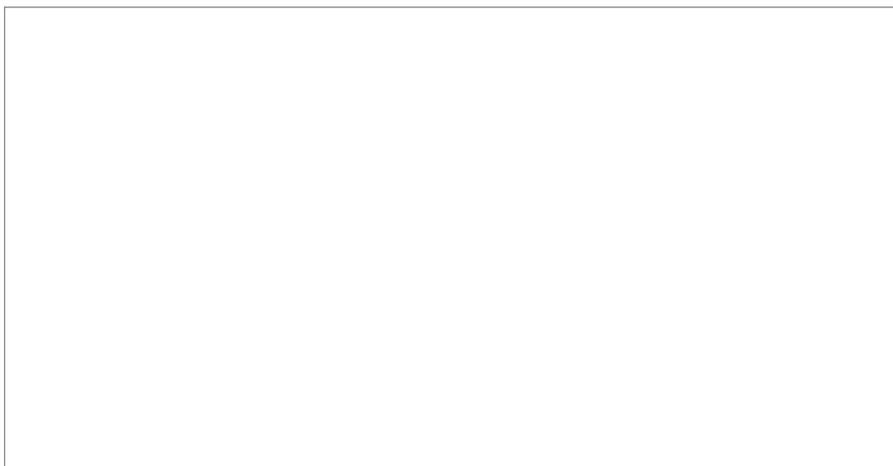
Διαμόρφωση καταυλισμών στην Ελλάδα για την αντιμετώπιση κρίσεων

3.1. Μετά από καταστροφικό σεισμό

3.1.1. Συμπεράσματα από την περίπτωση των καταστροφικών σεισμών του Ιονίου το 1953

Οι σεισμοί που έπληξαν το Ιόνιο από τις 9 έως τις 12 Αυγούστου του 1953, υπήρξαν οι καταστροφικότεροι στην ιστορία της νεότερης Ελλάδος. Εκατοντάδες άνθρωποι σκοτώθηκαν, χιλιάδες έμειναν άστεγοι, πόλεις και οικισμοί ισοπεδώθηκαν, βασικές υποδομές καταστράφηκαν και ιστορικά μνημεία κατέρρευσαν. Παράλληλα το μέγεθος της ανθρωπιστικής κρίσης και το δύσκολο έργο της ανοικοδόμησης όχι μόνον δοκίμασαν τις δυνατότητες του μετεμφυλιακού Ελληνικού κράτους, αλλά και προκάλεσαν τη διεθνή κινητοποίηση. Ήταν μια σεισμική ακολουθία τριών κύριων σεισμών, αυξανόμενης έντασης με περισσότερους από 135 μετασεισμούς να ολοκληρώνουν το σκηνικό του τρόμου και να προκαλούν εκτεταμένες καταστροφές σε Κεφαλονιά, Ζάκυνθο και Ιθάκη.

Η πρώτη κύρια σεισμική δόνηση σημειώθηκε στις 9 Αυγούστου 1953 και ήταν μεγέθους 6,4 Ρίχτερ με επίκεντρο το Σταυρό Ιθάκης. Αυτός ο σεισμός προκάλεσε καταστροφές σε σπίτια στην Ιθάκη και στην Πύλαρο της Κεφαλονιάς, ενώ υπήρξαν και αρκετοί τραυματίες. Στις 11 Αυγούστου 1953 συνέβη ο δεύτερος σεισμός, μεγέθους 6,8 Ρίχτερ, με επίκεντρο βορειοδυτικά της Ζακύνθου. Από αυτόν τον δεύτερο ισχυρό σεισμό προκλήθηκαν μεγάλες καταστροφές στη Σάμη, σε όλη την ανατολική πλευρά της Κεφαλονιάς καθώς και στις πόλεις του Αργοστολίου, του Ληξουρίου και της Ζακύνθου. Την επόμενη ημέρα το πρωί (Τετάρτη 12 Αυγούστου 1953) αρχικά σημειώθηκε σεισμός 5,2 Ρίχτερ και αργότερα την ίδια ημέρα (στις 11.25 π.μ.) έλαβε χώρα ο ισχυρότερος και καταστροφικότερος σεισμός στην ιστορία της Κεφαλονιάς, μεγέθους 7,2 Ρίχτερ, με επίκεντρο την νοτιοανατολική Κεφαλονιά. Η έντασή του προσδιορίστηκε ως Χ+ (10+) της κλίμακας Mercalli (δηλαδή «Εξαιρετικά Καταστροφικός»). Όταν το τράνταγμα από τα έγκατα της γης σταματάει, και τα τεράστια σύννεφα σκόνης κατακαθίζουν, αποκαλύπτεται το μέγεθος της καταστροφής. Τα τρία νησιά, με εξαίρεση κάποια μεμονωμένα κτίρια και οικισμούς στη Βόρεια Κεφαλονιά έχουν κυριολεκτικά ισοπεδωθεί, ενώ την πόλη της Ζακύνθου αποτελειώνει και μια μεγάλη πυρκαγιά που διαρκεί αρκετές ημέρες μετά το χτύπημα του εγκέλαδου.

Εικόνα 3.1.1.1 : Η Ζάκυνθος “χτυπημένη” από τον εγκέλαδο και παραδομένη στην φωτιά που ξέσπασε αμέσως μετά από τον σεισμό (<https://zantenewstime.gr/wp-content/uploads/2015/08/%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%99-1953-56-350x185.jpg>)

Από τα 33.300 σπίτια σε Ζάκυνθο, Ιθάκη και Κεφαλονιά καταστράφηκαν εντελώς τα 27.659, ενώ μόνο 467 σώθηκαν κυρίως στην περιοχή της Ερείσου, στο βόρειο άκρο της Κεφαλονιάς. Στην πόλη του Αργοστολίου, διασώθηκαν δύο μόνο σπίτια, ελάχιστα ήταν και τα οικοδομήματα που σώθηκαν στο Ληξούρι, ενώ ανάμεσα στα λίγα εναπομείναντα σπίτια στη Λειβαθώ ήταν και το ιστορικό σπίτι του Λόρδου Βύρωνα. Καταστροφές προκλήθηκαν επίσης στη Λευκάδα, στην Ηλεία και την Αιτωλοακαρνανία.

Εικόνα 3.1.1.2 : Η Ζάκυνθος μετά τον σεισμό των 7,2 Ρίχτερ τον Αύγουστο του 1953 (<https://afmarx.files.wordpress.com/2008/06/zante.jpg>)

Ο απολογισμός ήταν τραγικός. Σύμφωνα με την επίσημη καταγραφή της εποχής 455 ήταν οι νεκροί, 2.412 οι τραυματίες και 21 οι αγνοούμενοι, ενώ μεγάλο μέρος του πληθυσμού των νησιών τα εγκατέλειψε εξαιτίας των σεισμών. Η κυβέρνηση του Α. Παπάγου, μέσα στη γενικότερη υπολειμμένη του μετεμφυλιακού κράτους, βρέθηκε απροετοίμαστη να αντιμετωπίσει μια τόσο μεγάλη καταστροφή. Η καθυστερημένη αντίδραση των ελληνικών αρχών, ευτυχώς αντισταθμίστηκε από την άμεση κινητοποίηση των ναυτικών δυνάμεων άλλων χωρών, που έπλεαν στην περιοχή και έσπευσαν να συνδράμουν τους πληγέντες. Δυνάμεις του Πολεμικού Ναυτικού του Ισραήλ (οι οποίες ήταν οι πρώτες που κατέπλευσαν στο λιμάνι του ισοπεδωμένου Αργοστολίου), της Μ. Βρετανίας, των Η.Π.Α, της Ιταλίας, της Γαλλίας και της Νέας Ζηλανδίας, σε συνεργασία με δυνάμεις του ελληνικού στρατού, ανέλαβαν το εξαιρετικά δύσκολο έργο της διάσωσης και περίθαλψης των σεισμοπαθών. Η χρήση των εναερίων μέσων που είχε στη διάθεσή της η πολυεθνική αυτή δύναμη συνέβαλε σημαντικά στην ταχεία μεταφορά τραυματιών, προμηθειών και υγειονομικού υλικού. Παράλληλα, υπήρξε διεθνής κινητοποίηση για τη συγκέντρωση εφοδίων και χρημάτων για τους σεισμοπαθείς.

Εικόνα 3.1.1.3 : Το Αργοστόλι μετά το σεισμό του 1953 (<http://3.bp.blogspot.com/-hhUVJdTGs7Q/UgZsqGvTB5I/AAAAAAACDvQ/E77b5ZR4pZM/s1600/%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%82+%CE%9A%CE%B5%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%B1+1953.jpg>)

Η αδυναμία άμεσης αντίδρασης εκ μέρους της ελληνικής κυβερνήσεως, η οποία επισημάνθηκε ακόμα και από τον υπουργό Αμύνης Π. Κανελλόπουλο, αλλά και η απαγόρευση απομάκρυνσης του πληθυσμού από τα νησιά, υπό τον φόβο ενός νέου προσφυγικού κύματος μετά τον Εμφύλιο, προκάλεσε αισθήματα οργής και απογοήτευσης στους πληγέντες. Σύντομα, όμως, η κυβέρνηση ανέκτησε τον έλεγχο της κατάστασης. Εγκαταστάθηκε στα νησιά στρατιωτική διοίκηση, η οποία έλαβε μέτρα έκτακτης ανάγκης, και ενισχύθηκε με αυτό τον τρόπο ο καίριος ρόλος του στρατού στην αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης μετά από σεισμό, στο μετεμφυλιακό κράτος. Δημιουργήθηκαν πρόχειροι καταυλισμοί για τη στέγαση του πληθυσμού, επαναλειτούργησαν οι δημόσιες υπηρεσίες, αποκαταστάθηκαν βασικές υποδομές και ξεκίνησε ο καθαρισμός των ερειπίων. Παράλληλα,

ιδρύθηκε στο Αργοστόλι Υφυπουργείο Αποκαταστάσεως, ενώ συγκεντρώθηκαν από εράνους σημαντικά ποσά για την αποκατάσταση των σεισμοπαθών.

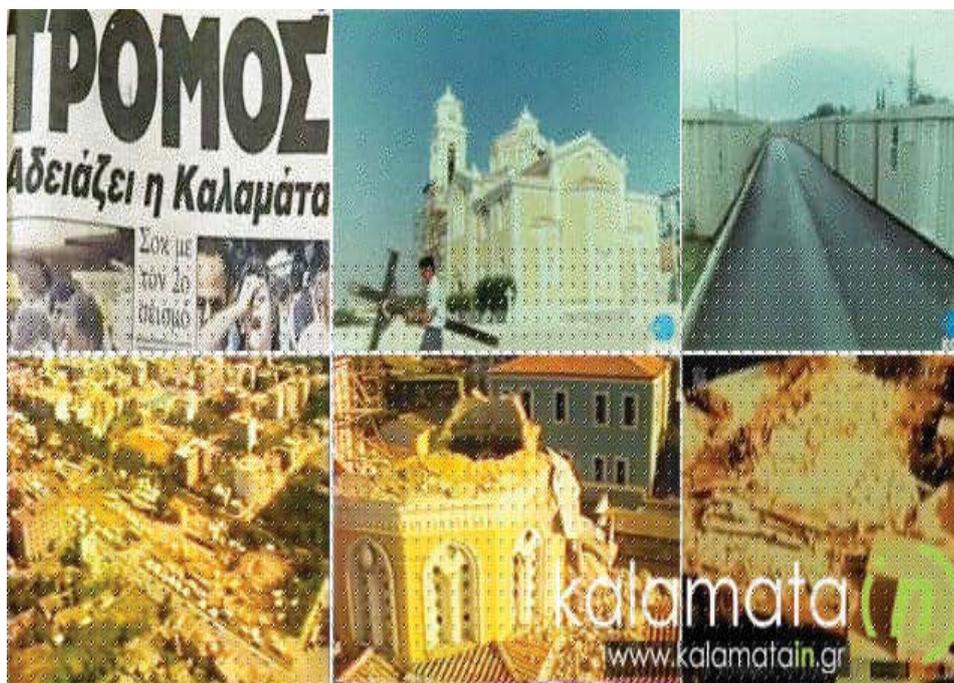
Το έργο της ανοικοδόμησης των Ιονίων υπήρξε μοναδικό σε κλίμακα για τα δεδομένα της μεταπολεμικής Ελλάδας. Ουσιαστικά ξεκίνησε αμέσως μετά τους σεισμούς και διήρκησε μέχρι το τέλος της δεκαετίας. Σε εύλογο σχετικά διάστημα κατασκευάστηκαν σύμφωνα με αυστηρούς αντισεισμικούς κανονισμούς 27.394 κατοικίες, δημόσια και κοινωφελή κτίρια, έργα υποδομών και δικτύων, αλλά και στάθηκε η αφορμή για να καταρτιστεί ο πρώτος Αντισεισμικός Κανονισμός που άρχισε να εφαρμόζεται από το 1959. Στο έργο της ανοικοδόμησης σημαντική υπήρξε και πάλι η συνδρομή της διεθνούς κοινότητας, με την αρωγή της οποίας ανοικοδομήθηκαν όχι μόνον κοινωφελή κτίρια, αλλά και ολόκληροι οικισμοί, όπως, για παράδειγμα, η Σάμη και τα Βαλσαμάτα με την αρωγή της Μ. Βρετανίας και η Αγία Ευφημία και η Λακύθρα με την αρωγή της Γαλλίας.

Οι πόλεις και τα χωριά της Κεφαλονιάς και της Ιθάκης αποφασίσθηκε να ανοικοδομηθούν εξ ολοκλήρου επάνω σε σύγχρονα αρχιτεκτονικά πρότυπα, με αποτέλεσμα να αγνοηθεί πλήρως η μακρά αρχιτεκτονική παράδοση του τόπου. Αντιθέτως, στα δημόσια κτίρια της Ζακύνθου ενσωματώθηκαν μορφολογικά στοιχεία της επανησιακής αρχιτεκτονικής, χωρίς όμως η πόλη να ανακτήσει την ιστορική της φυσιογνωμία. Σε κανένα από τα τρία νησιά, εμβληματικά δημόσια και ιδιωτικά κτίρια δεν αποκαταστάθηκαν, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, παρ' ότι ούτε οι πόροι έλειπαν ούτε και η τεχνογνωσία, δεδομένης της διεθνούς εμπειρίας από την αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με αποτέλεσμα τη δημιουργία πόλεων και οικισμών αποκομμένων σε μεγάλο βαθμό από την ιστορική τους μνήμη. Ακόμα όμως και η κεντρική πολιτική επιλογή της δημιουργίας σύγχρονων πόλεων και οικισμών παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό ανεφάρμοστη. Η ανοικοδόμηση του Αργοστολίου, της πόλης της Ζακύνθου και του Ληξουρίου δεν βασίσθηκε σε σύγχρονες πολεοδομικές αρχές, οι οποίες θα εξασφάλιζαν καλά ρυμοτομημένα και λειτουργικά οικιστικά σύνολα, ενώ ακόμη και στον πολεοδομικό σχεδιασμό οικισμών που σχεδιάστηκαν εξ αρχής, όπως η Σάμη, παρατηρούνται σημαντικές αστοχίες. Εξαιρεση αποτελεί ο πρότυπος για την εποχή του οικισμός των Κουρκουμελάτων, ο οποίος ανοικοδομήθηκε εξ ολοκλήρου με δαπάνες της οικογενείας Βεργωτή. (Κ. Κουτσουδέλης, 2013)

3.1.2. Συμπεράσματα από την περίπτωση του σεισμού του 1986 στην Καλαμάτα

Το Σάββατο 13 Σεπτεμβρίου 1986 και ώρα 20:24, η πόλη της Καλαμάτας και οι γύρω οικισμοί επλήγησαν από σεισμό μεγέθους 6 βαθμών της κλίμακας Ρίχτερ (μεγέθους ΙΧ της κλίμακας Mercalli). (Ο.Α.Σ.Π., 2007). Ενώ ο σεισμός έγινε αισθητός σε πολύ μεγάλη απόσταση (στην Πάτρα, στο Λουτράκι, ακόμα και μέχρι την Αθήνα), οι βλάβες που προκλήθηκαν από αυτόν, περιορίστηκαν στην πόλη της Καλαμάτας και στις γύρω περιοχές της. Το επίκεντρο του κύριου σεισμού τοποθετήθηκε στα 15 χλμ. από την πόλη και η μεγάλη επιτάχυνση του, σε συνδυασμό με τη σύντομη διάρκεια και την κατακόρυφη συνιστώσα της κύριας δόνησης, ήταν οι βασικοί λόγοι για τους οποίους προκλήθηκαν σημαντικές ζημιές στο δομημένο περιβάλλον. Οι κάτοικοι της Καλαμάτας μετά την εκδήλωση του σεισμού κατέφυγαν σε υπαίθριους χώρους και με εξαίρεση τις πυκνοδομημένες περιοχές της πόλης, ο πληθυσμός δεν συνάντησε δυσκολία σε αυτήν του την προσπάθειά, επειδή η πόλη διέθετε αρκετούς ανοιχτούς χώρους. Δημιουργήθηκε ωστόσο κυκλοφοριακή συμφόρηση, καθώς

χιλιάδες άνθρωποι χρησιμοποίησαν τα αυτοκίνητά τους για να διαφύγουν καθώς και υπερφόρτωση του τηλεφωνικού δικτύου λόγω της υπερβολικά μεγάλης ζήτησης (“τηλεφωνικός πανικός”).

Εικόνα 3.1.2.1 : Η πόλη της Καλαμάτας μετά το σεισμό του 1986
(<http://kalamatain.gr/new/wp-content/uploads/2013/09/kalamata-1986-earthquakes.jpg>)

Ο σεισμός του 1986 στην Καλαμάτα είχε ως τραγικό απολογισμό 22 νεκρούς, περισσότερους από 300 τραυματίες (82 εκ των οποίων εισήχθησαν στο νοσοκομείο για περίθαλψη), ενώ συνολικά 35.000 άνθρωποι έμειναν άστεγοι αφού εξαιτίας του σεισμού το 70% των κτιρίων της πόλης κρίθηκε ακατάλληλο για χρήση. Στην πόλη της Καλαμάτας κατέρρευσαν 4 πολυκατοικίες και έπαθαν ζημιές πολλά σπίτια. Από τα 9.124 κτίρια της Καλαμάτας το 20% κρίθηκαν κατεδαφιστέα, το 16% έπαθαν σοβαρές βλάβες, το 36% έπαθαν ελαφριές βλάβες και μόνο το 28% έμεινε αλώβητο. Το χωριό Ελαιοχώρι καταστράφηκε εντελώς, αφού 117 από τις 120 μονοκατοικίες του κατέρρευσαν, ενώ τα χωριά Βέργα, Πολιανή, Άρης, Αρτεμής και Νέδουσα έπαθαν σοβαρές ζημιές. Το 33% των σχολείων καταστράφηκε, ενώ από τα βιομηχανικά κτίρια 50 κατέρρευσαν ή υπέστησαν σοβαρές ζημιές.

Τις πρώτες ώρες το κύριο βάρος της μετασεισμικής απόκρισης ανέλαβαν η Πυροσβεστική Υπηρεσία (Π.Υ), η Ελληνική Αστυνομία (ΕΛ.ΑΣ) και το Εθνικό Κέντρο Άμεσης Βοήθειας (Ε.Κ.Α.Β). Ο Δήμος, αν και το τότε ισχύον θεσμικό πλαίσιο δεν προέβλεπε ρόλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στη διαχείριση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης, κινητοποιήθηκε αμέσως για την εμπύχωση του πληθυσμού, την άμεση εκτίμηση της κατάστασης και την αποτίμηση των επιπτώσεων του σεισμού στην πόλη. Βοήθεια εστάλη και από τους γειτονικούς νομούς καθώς επίσης και από την Αθήνα, ενώ άμεσα έφτασαν συνεργεία ξένων μέσων διάσωσης. Μεγάλη ήταν η συμβολή των Ελλήνων πυροσβεστών, ενώ μετά τους σεισμούς της Καλαμάτας δημιουργήθηκε η Ε.Μ.Α.Κ από την Π.Υ.

Εικόνα 3.1.2.2 : Οι διασώστες της Π.Υ στα συντρίμια στην Καλαμάτα
(<http://www.arcadiaportal.gr/sites/default/files/seismos1986.jpg>)

Τα πρώτα εικοσιτετράωρα μια από τις κύριες δραστηριότητες του Δήμου ήταν η διανομή σκηνών, σε συνεργασία με τις τοπικές στρατιωτικές δυνάμεις και τις Υπηρεσίες Πρόνοιας, για την άμεση στέγαση των πληγέντων. Μάλιστα, η έντονη μετασεισμική δραστηριότητα και η οδηγία που δόθηκε να μην χρησιμοποιούνται ούτε τα κτίρια χωρίς βλάβες, οδήγησε σε αυξημένες ανάγκες για άμεση στέγη, διότι ουσιαστικά όλοι οι κάτοικοι της Καλαμάτας είχαν ανάγκη παροχής στέγασης. (Σαπουντζάκη, 2009). Εγκαταστάθηκαν 6.000 σκηνές και μετέπειτα 2.500 προσωρινά λυόμενα καταλύματα. Στα πλοία «Μαριάννα», «Πάρος», «Κως» και «Άρτα», στεγάστηκαν τις πρώτες εβδομάδες περίπου 400 οικογένειες που επελέγησαν με ευθύνη του Δήμου με συγκεκριμένα κριτήρια (πολύτεκνοι, έγκυοι, ηλικιωμένοι και άλλες ευπαθείς κατηγορίες). Αξίζει να σημειωθεί ότι στο κρουαζιερόπλοιο «Μαριάννα», στεγάστηκαν για δύο χρόνια περίπου 1.000 άτομα. Η αρχική εκτίμηση ήταν ότι οι σκηνές θα μείνουν για τρεις μήνες, ωστόσο σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Συλλόγου Πολιτικών Μηχανικών Ελλάδος (Σ.Π.Μ.Ε) το Μάρτη του 1987 κατοικούσαν σε σκηνές 6.000 έως 8.000 άτομα. Αντίστοιχα, ο Ο.Α.Σ.Π εκτιμά ότι ένα εξάμηνο μετά το σεισμό έμεναν σε σκηνές περίπου 5.000 άτομα, ενώ οι σκηνές απομακρύνθηκαν ένα χρόνο μετά το σεισμό με πρωτοβουλία του Νομάρχη Μεσσηνίας. Εξαιτίας της μεγάλης έκτασης των ζημιών και του επικείμενου χειμώνα που δεν θα αργούσε να έρθει, μετά από πρόταση του Δήμου και του Υπουργείου Πρόνοιας αποφασίστηκε να δημιουργηθούν προσωρινοί οικισμοί που θα φιλοξενούσαν τους σεισμόπληκτους μέχρι την αποκατάσταση των κατοικιών τους. Λόγω της καθυστερημένης παράδοσης (οι πρώτοι οικισμοί δόθηκαν στους δικαιούχους πέντε μήνες μετά τον σεισμό, ενώ η διαδικασία παράδοσης ολοκληρώθηκε 17 μήνες αργότερα), η ζήτηση για προσωρινούς οικίσκους είχε μειωθεί από τους σεισμόπληκτους, καθώς μέχρι τότε είχαν εξασφαλιστεί εναλλακτικές λύσεις στέγασης (ιδιωτικά μέσα, όπως τροχόσπιτα).

Εικόνα 3.1.2.3 : Προσωρινή στέγαση των πληγέντων από το σεισμό στην Καλαμάτα το 1986 (http://cdn.e-radio.gr/repository/2016/kalamata_1986_2.jpg)

Το Δημαρχείο, το κτίριο της Νομαρχίας, κτίρια άλλων δημόσιων υπηρεσιών, το 80% των εκκλησιών και άλλες εγκαταστάσεις κοινόχρηστου χαρακτήρα ήταν αδύνατον να χρησιμοποιηθούν. Βασικές λειτουργίες της πόλης, όπως το εμπόριο και η εκπαίδευση, στεγάστηκαν προσωρινά σε προκατασκευασμένους ή μεταφερόμενους οικίσκους και σταδιακά όλες οι υπηρεσίες μετεγκαταστάθηκαν και άρχισαν να επαναλειτουργούν σε προσωρινά καταλύματα. Σημαντικό πρόβλημα αντιμετώπισαν τόσο οι τοπικές όσο και οι κρατικές αρχές αναφορικά με τους οικισμούς, κατά τη διαδικασία απομάκρυνσής τους. Και αυτό γιατί παρόλο που το συμβόλαιο που υπέγραψαν οι δικαιούχοι, το οποίο τους έδινε το δικαίωμα χρήσης των οικίσκων το πολύ για δύο χρόνια, και ενώ οι διαδικασίες επισκευής των σεισμόπληκτων κτιρίων έγιναν με σχετικά γρήγορους ρυθμούς, οι κάτοικοι των οικίσκων δεν ήταν διατεθειμένοι να τους παραδώσουν στο κράτος. Σύμφωνα με έρευνα που έγινε από την Νομαρχία Μεσσηνίας, το καλοκαίρι του 1989 1.500 από τους 2.630 οικίσκους κατοικούσαν ακόμα από δικαιούχους. Οι υπόλοιποι οικίσκοι χρησιμοποιούνταν ως αποθήκες, ως εξοχικές κατοικίες ή ως κατοικία για κάποια από τα μέλη των δικαιούχων ή είχαν υπενοικιαστεί. (Μ. Δανδουλάκη, 1992)

Η τροφοδοσία του πληθυσμού άρχισε από τις πρώτες ώρες μετά το σεισμό. Κατά το διάστημα μέχρι τις 3 Οκτώβρη οι ημερήσιες ανάγκες φαγητού ανέρχονταν σε περίπου 43.000 μερίδες. Εξειδικευμένη εθελοντική ομάδα παροχής βοήθειας από τη Γερμανία εγκαταστάθηκε στο Πάρκο των Σιδηροδρόμων και παρασκεύαζε περίπου 4.000 μερίδες φαγητού την ημέρα. Έλεγχοι στο δίκτυο ύδρευσης γινόταν καθημερινά κάθε τρεις μήνες περίπου, ενώ τα τρόφιμα που μοιράζονταν στους καταυλισμούς ελέγχονταν από διαιτητική και υγειονομική άποψη και γιαυτό δεν εκδηλώθηκαν επιδημίες, εκτός από μια επιδημία γαστρεντερίτιδας στις 24/9. Ο Δήμος διέθεσε το προσωπικό του για την υποστήριξη των δράσεων όπως πολιτιστικές εκδηλώσεις και προγράμματα ψυχολογικής υποστήριξης που βοήθησαν σε μεγάλο βαθμό στην παροχή μιας αίσθησης ομαλότητας, παρά τις δύσκολες συνθήκες ενώ για την ενημέρωση του πληθυσμού αποφασίστηκε η κυκλοφορία κοινής έκδοσης εφημερίδας με τίτλο «Καλαματιανά Νέα» και δημιουργήθηκε τοπικός ραδιοφωνικός σταθμός που βοήθησε στην πληροφόρηση του πληθυσμού. Μέσω του σταθμού το Συντονιστικό Νομαρχιακό

Όργανο (Σ.Ν.Ο) σε συνεργασία με τον Ο.Α.Σ.Π παρείχε επίσημη ενημέρωση και εξειδικευμένες συστάσεις για τη δημόσια ασφάλεια προς τους πληγέντες, ενώ οι τοπικές υπηρεσίες έκτακτης ανάγκης (η ΕΛ.ΑΣ. και η Π.Υ.) παρείχαν πληροφορίες για την γενική κατάσταση. Ο Δήμος επίσης ανέλαβε και το μεγάλο και δύσκολο έργο της επείγουσας κατεδάφισης περίπου 3.000 κτιρίων που ήταν επικίνδυνα και ετοιμόρροπα. Οι κατεδαφίσεις ξεκίνησαν αμέσως μετά το σεισμό από συνεργεία του Δήμου και της Νομαρχίας τα οποία πραγματοποίησαν επίσης και τις αναγκαίες σωστικές επεμβάσεις για την κάλυψη, την υποσύλωση και την αντιστήριξη των οικοδομών.

Στο σεισμό της Καλαμάτας και για πρώτη φορά στην Ελλάδα δημιουργήθηκαν οικισμοί για τη στέγαση των σεισμοπλήκτων και αυτή ήταν μια πρακτική που υιοθετήθηκε κατά κόρον σε μεταγενέστερους σεισμούς ανά την Ελλάδα. Επίσης, και πάλι για πρώτη φορά στην Ελλάδα, πραγματοποιήθηκαν οργανωμένες επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης ατόμων παγιδευμένων στα ερείπια των κτιρίων που είχαν καταρρεύσει αφού δύο χρόνια πριν από τον καταστροφικό σεισμό της Καλαμάτας είχε οργανωθεί και καταρτιστεί ομάδα διάσωσης. Στην περίπτωση της Καλαμάτας σημαντική αποδείχθηκε η σημασία του πρώτου Ελληνικού Αντισεισμικού Κανονισμού που συντάχθηκε και άρχισε να ισχύει το 1959 και ο οποίος το 1984 συμπληρώθηκε με πρόσθετα άρθρα που άρχισαν να εφαρμόζονται το 1985, τόσο για τη στατικότητα των κτιρίων που είχαν ήδη χτιστεί βάσει αυτών, όσο και για την ανάπτυξη της πόλης. Το γεγονός του σεισμού όμως επιβεβαίωσε την ανάγκη για αναθεώρηση του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού (Γ.Ο.Κ), ιδιαίτερα σε περιοχές υψηλού κινδύνου και την χρήση υψηλότερου σεισμικού συντελεστή σε αυτές. Ο πολεοδομικός σχεδιασμός της πόλης βοήθησε στην ύπαρξη ελεύθερων χώρων όπου αρχικά κατέφυγαν οι κάτοικοι και στη συνέχεια τοποθετήθηκαν οι σκηνές και αργότερα οι λυόμενες κατασκευές, αλλά και στην άντληση πληροφοριών για την υποβολή τεκμηριωμένων προτάσεων για το μέλλον της πόλης. Η ανασυγκρότηση της περιοχής προχώρησε με βάση το πενταετές Πρόγραμμα για την Ανασυγκρότηση της Καλαμάτας 1988-1993, που βασίστηκε στο Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (Γ.Π.Σ) Καλαμάτας και στο Πενταετές Πρόγραμμα Ανάπτυξης Νομού Μεσσηνίας 1983-1987. Υπήρξε όμως μια αύξηση της συνολικής χρηματοδότησης προς την περιοχή από το Πρόγραμμα Δημόσιων Επενδύσεων (Π.Δ.Ε) καθώς και από την εκμετάλλευση των κοινοτικών ταμείων, του Ταμείου Ανασυγκρότησης του Συμβουλίου της Ευρώπης (Τ.Α.Σ.Ε) και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (Ε.Τ.Ε). Η ανασυγκρότηση της Καλαμάτας πέτυχε, σε ικανοποιητικό βαθμό, τους στόχους της και έτσι μέσα στην δεκαπενταετία μετά το σεισμό η πόλη απέκτησε νέα μαρίνα, νέο Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο, πρότυπο βιοκλιματικό συγκρότημα κατοικιών (για δικαιούχους ευάλωτων και μειονεκτικών κοινωνικών ομάδων), μονάδα επεξεργασίας λυμάτων, μεγάλους πεζοδρόμους στη θέση παλαιότερων οδικών αξόνων και πάρκα αναψυχής όπως το πάρκο των τρένων μέσα σε θύλακες πρασίνου εντός της πόλης.

3.1.3. Συμπεράσματα από την περίπτωση του σεισμού του 1999 στην Αθήνα

Στις 7 Σεπτεμβρίου 1999, ημέρα Τρίτη και ώρα 14:56, σημειώθηκε στην Αθήνα σεισμός μεγέθους 5,9 βαθμών της κλίμακας Ρίχτερ με επίκεντρο σε απόσταση περίπου 18 χλμ. βόρεια της πόλης των Αθηνών που έπληξε κυρίως το δυτικό τμήμα της Αττικής (περιοχή με έντονη βιομηχανική παρουσία και με πολλές από τις βασικές εγκαταστάσεις ολόκληρου του νομού). Η ηλεκτρική παροχή διακόπηκε σε διάφορες περιοχές, προκαλώντας τεράστια κυκλοφοριακή συμφόρηση, καθώς οι φωτεινοί σηματοδότες τέθηκαν εκτός λειτουργίας και το σύστημα τηλεπικοινωνιών είχε μπλοκάρει για αρκετές ώρες λόγω υπερφόρτωσης. Μετά από μια εβδομάδα που κράτησαν οι διαδικασίες έρευνας και

διάσωσης, συνολικά 143 άνθρωποι επιβεβαιώθηκαν ως νεκροί (από καταρρεύσεις κτιρίων και από καρδιακές προσβολές), ενώ 85 ανασύρθηκαν ζωντανοί μέσα από τα ερείπια. Επειδή ο σεισμός συνέβη σε εργάσιμες ώρες, ο μεγαλύτερος αριθμός θυμάτων προήλθε από την κατάρρευση τριών βιομηχανικών κτιρίων (ΡΙΚΟΜΕΞ, ΦΟΥΡΛΗΣ και ΦΑΡΑΝ).

Εικόνα 3.1.3.1 : Τα ερείπια της Ricomex
(<http://www.cdn2.toperiodiko.gr/wp-content/uploads/2015/09/43343-ricomex.jpg>)

Εικόνα 3.1.3.2 : Το μισογκρεμισμένο εργαστάσιο της Φαράν
(http://www.902.gr/sites/default/files/styles/galleria_zoom/public/Media2/migrated/seismos-1999-33.jpg?itok=5KfIUx1V)

Eurokinissi ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΑΝΤΩΝΗΣ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ΣΕΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ. ΤΟ ΓΚΡΕΜΙΣΜΕΝΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΤΟΥ ΦΟΥΡΛΗ

Εικόνα 3.1.3.3 : Το γκρεμισμένο εργοστάσιο του Φουρλή
(http://www.topontiki.gr/sites/default/files/styles/default/public/5_174.jpg?itok=k2caJnnw)

Περίπου 7.000 άτομα τραυματίστηκαν. Περισσότερα από 70.000 νοικοκυριά έμειναν στο δρόμο, ενώ ακόμα μεγαλύτερος αριθμός ατόμων έμεινε εκτός σπιτιού για μερικές ημέρες μετά το σεισμό, από το φόβο των μετασεισμών. (Andrianakis et al., 1999). Ο σεισμός (με ένταση έως ΙΧ της κλίμακας Mercalli) προκάλεσε εκτεταμένες ζημιές κυρίως στα δυτικά προάστια της Αθήνας και οι περιοχές που επλήγησαν περισσότερο ήταν οι Δήμοι Άνω Λιοσίων, Αχαρνών (Μενίδι) και οι Θρακομακεδόνες. Βάσει επιθεωρήσεων που διενεργήθηκαν μετά τον σεισμό σε κτίρια κατοικιών και εμπορικών χώρων, το 3% από αυτά έφεραν εκτεταμένες ανεπανόρθωτες ζημιές (χαρακτηρίστηκαν κόκκινα), περίπου 41% κρίθηκαν ως μη κατοικήσιμα ωστόσο επισκευαστούν (χαρακτηρίστηκαν κίτρινα) και τα υπόλοιπα υπέστησαν μικρές βλάβες σε ένα σημαντικό ποσοστό (χαρακτηρίστηκαν πράσινα). Μετά το σεισμό έγινε στεγαστική αποκατάσταση για τους ιδιοκτήτες των 4.682 κατεδαφιστέων και για τα 38.165 των προς επισκευή κτιρίων, ανακατασκευές και επεμβάσεις ενίσχυσης. Το 2001 το συνολικό κόστος των ανακατασκευών ανήλθε στα 49 δις δραχμές, ενώ των επισκευών στα 50 δις δραχμές. Παράλληλα, ως το 2011 δαπανήθηκαν 11 δις δραχμές για κατεδαφίσεις και υποστυλώσεις 5.000 περίπου επικίνδυνων κτιρίων και γιαυτό ο σεισμός στην Αθήνα το 1999 κρίνεται η ως τώρα δαπανηρότερη φυσική καταστροφή που έχει συμβεί ποτέ στην Ελλάδα (αλλά και ο φονικότερος σεισμός των τελευταίων 50 ετών). (Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, 1999). Σοβαρές ζημιές και διακοπή λειτουργίας αναφέρθηκαν και σε πολλά νοσοκομεία ενώ σε ορισμένα σχολεία σημειώθηκαν ζημιές, με μόνο ένα μικρό ποσοστό να έχει υποστεί δομικές βλάβες. Παρόλα αυτά τα σχολεία σταμάτησαν τη λειτουργία τους μέχρι την ολοκλήρωση των επισκευών. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι ζημιές σε δημόσια κτίρια ήταν σημαντικά πιο ήπιες σε σχέση με τα ιδιωτικά. Καμία σοβαρή ζημιά δεν αναφέρθηκε σε γέφυρες και οδικά ή και σιδηροδρομικά δίκτυα. Εξίσου καλά συμπεριφέρθηκαν και τα υπόγεια δίκτυα κοινής ωφέλειας.

Αμέσως μετά το σεισμό επιστρατεύθηκαν πόροι (προσωπικό και υλικά μέσα) του Κέντρου Επιχειρήσεων Πολιτικής Προστασίας (Κ.Ε.Π.Π), της Γ.Γ.Π.Π, καθώς και τα Επιχειρησιακά Κέντρα της Π.Υ, ο Ο.Α.Σ.Π, το Ε.Κ.Α.Β και η ΕΛ.ΑΣ. Επιχειρήσεις έρευνας και

διάσωσης ξεκίνησαν αμέσως μετά τον σεισμό και διήρκεσαν μια εβδομάδα. Συνολικά 150 ομάδες διάσωσης με περισσότερα από 2.500 άτομα λειτουργούσαν σε 32 τοποθεσίες όπου είχαν καταρρεύσει κτίρια, μεταξύ των οποίων και 6 εργοστάσια, 85 άτομα που είχαν παγιδευτεί στα ερείπια διασώθηκαν, ενώ 115 ανασύρθηκαν νεκροί από τα συντρίμια. Οι επιχειρήσεις αυτές διενεργήθηκαν από την Ε.Μ.Α.Κ, την Π.Υ, τους εθελοντές, τους μηχανικούς του Ο.Α.Σ.Π και το ιατρικό προσωπικό του Ε.Κ.Α.Β, ενώ ενεργοποιήθηκε και η διεθνής συνεργασία για έρευνα και διάσωση με ομάδες διάσωσης από το Ισραήλ, την Τουρκία, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Κύπρο, την Ελβετία, τη Ρωσία και την Ουγγαρία να λαμβάνουν μέρος στις επιχειρήσεις. (Andrianakis et al., 1999)

Το Σχέδιο Έκτακτης Ανάγκης «Ξενοκράτης-Σεισμοί» εκδόθηκε από τον Ο.Α.Σ.Π τον Ιούνιο του 1999, λίγους μόνο μήνες πριν από το σεισμό και είναι προφανές ότι λόγω του σύντομου χρονικού διαστήματος που μεσολάβησε μέχρι τον σεισμό της Αθήνας, αυτό το σχέδιο δεν είχε προλάβει να φτάσει στις Νομαρχίες και τους Δήμους, έτσι ώστε οι αρμόδιοι να είναι πλήρως ενημερωμένοι για τους τομείς αρμοδιότητας των υπηρεσιών, της Γ.Γ.Π.Π, του Ο.Α.Σ.Π, της Περιφερειακής Διοίκησης και των Νομαρχιών. Ως εκ τούτου η ετοιμότητα και η απόκριση σε νομαρχιακό και δημοτικό επίπεδο βασίστηκαν είτε στο γενικό σχέδιο του «Ξενοκράτη» ή στο προηγούμενο σχέδιο έκτακτης ανάγκης «Ξενοκράτης-Σεισμός» που είχε θεσπιστεί με το ψήφισμα του τέως Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε

Με πρωτοβουλία των τοπικών αρχών της Αττικής παρασχέθηκαν από τις πρώτες ώρες στους σεισμόπληκτους νερό, τρόφιμα, κουβέρτες και άλλα είδη πρώτης ανάγκης, ενώ με το που στήθηκαν οι καταυλισμοί οργανώθηκε αμέσως μηχανισμός σίτισης πληγέντων. (Ο.Α.Σ.Π, 2000) Πρώτη ενέργεια του κράτους για την άμεση στέγαση του σεισμόπληκτου πληθυσμού ήταν η διάθεση μέσω των Δήμων περισσότερων από 20.000 σκηνών. Οι σκηνές οργανώθηκαν σε καταυλισμούς, στους οποίους έγιναν όλα τα απαραίτητα έργα υποδομής, όπως εγκαταστάσεις ύδρευσης, αποχέτευσης, παροχής ηλεκτρικού ρεύματος και τηλεφωνικοί θάλαμοι. Επίσης, για τη στέγαση μέρους του σεισμόπληκτου πληθυσμού διατέθηκαν ξενοδοχεία που ανήκαν στον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (Ε.Ο.Τ) (Andrianakis et al., 1999). Εντούτοις, η λύση των σκηνών ήταν πρόχειρη και μικρής χρονικής διάρκειας, με κύριο σκοπό τη διευκόλυνση του πληγέντος πληθυσμού σε ένα μεταβατικό στάδιο μέχρις ότου ο κρατικός μηχανισμός να σχεδιάσει και να οργανώσει πιο άρτιες στεγαστικές λύσεις, ενώ υπήρξαν πιέσεις για προσωρινή στέγαση σε κοντέινερ (με όλα τα προβλήματα που συνδέονται με αυτή την λύση όπως τάση για μόνιμη διατήρησή τους, καταστάσεις “γκετοποίησης” των περιοχών των οικισμών, παράνομη κατοχή των μμονάδων ακόμη και μετά την ανακατασκευή της μόνιμης διαμονής κ.λ.π). Έτσι, για την προσωρινή στέγαση των πληγέντων νοικοκυριών εφαρμόστηκαν δύο μέτρα:

- Επιδότηση ενοικίου ή συγκατοίκησης, προκειμένου να κατευθυνθεί η ζήτηση κατοικιών προς την αγορά ακινήτων της Αθήνας μέχρι οι σεισμόπληκτοι να επιστρέψουν στην κατοικία τους. Το ποσό για κάθε οικογένεια ήταν συνάρτηση του αριθμού των μελών της και χορηγήθηκε για χρονικό διάστημα μέχρι δύο χρόνια στους ιδιοκτήτες των σεισμόπληκτων νοικοκυριών και μέχρι έξι μήνες στους ενοικιαστές. (Ο.Α.Σ.Π, 2000)
- Δημιουργία προσωρινών οικισμών για τα νοικοκυριά που δεν πρόλαβαν ή δεν θέλησαν την επιδότηση ενοικίου. Για το σκοπό αυτό δημιουργήθηκαν 103 προσωρινοί οικισμοί με πλήρη έργα υποδομής, σε 33 Δήμους της Αττικής. Στο σύνολο των οργανωμένων οικισμών εγκαταστάθηκαν 6.854 οικίσκοι, ενώ μικρός

αριθμός οικίσκων και τροχόσπιτων δόθηκαν σε μεμονωμένες περιπτώσεις. (Ο.Α.Σ.Π, 2000)

Εικόνα 3.1.3.4 : Προσωρινός οικισμός σεισμοπλήκτων μετά τον σεισμό του 1999 στην Αθήνα

(<http://asset.tovima.gr/vimawebstatic//3A876C4FF19E9F7FC02F721BA2940DC0.jpg>)

Κατά τη διαδικασία επιλογής των χώρων για την εγκατάσταση των προσωρινών οικισμών παρατηρήθηκε έλλειψη επαρκών κατάλληλων ελεύθερων χώρων, και αυτό ανάγκασε την τοπική Αυτοδιοίκηση των πληγείσων περιοχών να παραχωρήσει δημοτικούς χώρους αλλά και να επιτάξει ιδιωτικά κτήματα τα οποία κρίθηκαν κατάλληλα να φιλοξενήσουν τις εγκαταστάσεις των οικισμών. Έτσι, ο σεισμόπληκτος πληθυσμός βρέθηκε κοντά στην περιοχή μόνιμης κατοικίας του και συνέχισε να ζει με τον ίδιο σχεδόν τρόπο που ζούσε και πριν τον σεισμό.

Στους σεισμόπληκτους Δήμους της Δυτικής Αθήνας εκπονήθηκαν οργανωμένα προγράμματα οικιστικής χωροταξικής και πολεοδομικής ανάπτυξης, με πρωτοβουλία των Δήμων και με την τεχνική και οικονομική υποστήριξη του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε (Ο.Α.Σ.Π, 2000). Στις περιοχές αυτές εφαρμόστηκαν προγράμματα βιομηχανικής ανάπτυξης, με τη δημιουργία ειδικών βιομηχανικών περιοχών για την εγκατάσταση των βιομηχανιών. Επιπλέον, εκπονήθηκαν μελέτες χωροταξικού σχεδιασμού για τις περιοχές που φάνηκε να έχουν προβλήματα σεισμικής ασφάλειας ή που διέθεταν μεγάλο αριθμό παράνομων κτισμάτων. (Andrianakis et al., 1999). Το πλέον σημαντικό και πρωτοποριακό πρόγραμμα εφαρμόστηκε στον Δήμο των Άνω Λιόσιων, όπου υλοποιήθηκε ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα οικοδόμησης 1.300 πρότυπων διώροφων κτιρίων στη θέση των κατεστραμμένων και 2.700 κατοικίες για αντίστοιχες οικογένειες, ενώ στον προσφυγικό οικισμό της Νέας Φιλαδέλφειας προωθήθηκε από το Δήμο πρόγραμμα ανασυγκρότησης του διατηρητέου οικισμού. (Ο.Α.Σ.Π, 2000). Επίσης μέσω κατασκευαστικών προγραμμάτων του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας (Ο.Ε.Κ) έγινε προσπάθεια επιτάχυνσης των διαδικασιών ανέγερσης οικισμών στις πληγείσες περιοχές που είχαν ως στόχο την οικιστική αποκατάσταση. (Ο.Α.Σ.Π, 2000)

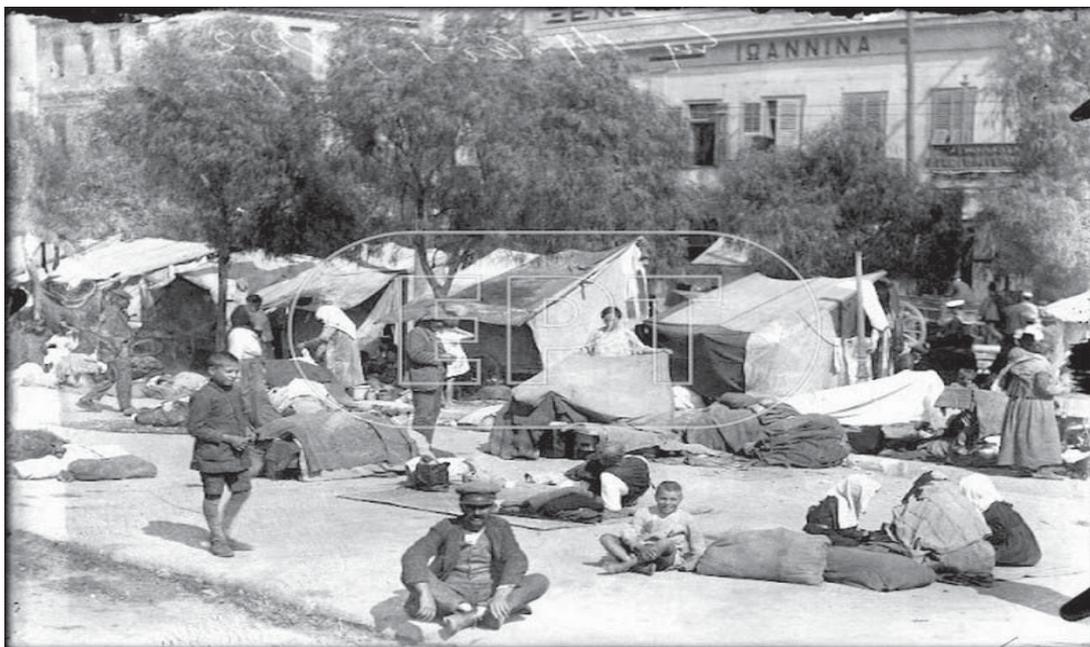
Όσον αφορά τη στεγαστική αποκατάσταση των πληγέντων το κράτος με την επιδότηση ενοικίου που προσέφερε αύξησε τη ζήτηση προς την αγορά ακινήτων της Αθήνας και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να παρασχεθεί στέγαση σε προκατασκευασμένους οικίσκους και κοντέινερ σε μικρότερο αριθμό σεισμοπαθών. Η μετέπειτα διαχείριση των οικισμών που δημιουργήθηκαν αποτέλεσε μεγάλο πρόβλημα, όπως και στην περίπτωση του σεισμού στην Καλαμάτα, που σε κάποιο βαθμό εξακολουθεί να ισχύει, αφού ακόμα και σήμερα υπάρχουν κοντέινερ σε κάποια σημεία της πόλης, στα οποία, και αυτό πρέπει να επισημανθεί, οι άνθρωποι που τα κατοικούν δεν είναι σεισμόπληκτοι αλλά άστεγοι, οικονομικοί μετανάστες και αθίγγανοι που βρήκαν στέγη εκεί τα τελευταία χρόνια, με αποτέλεσμα κάποιες από τις περιοχές που είχαν αρχικά εγκατασταθεί οι οικισμοί των σεισμοπλήκτων σταδιακά να υποβαθμιστούν. Πέντε χρόνια μετά το σεισμό, το 2004, μόλις 19 από τους καταυλισμούς είχαν κλείσει και 600 από τα περισσότερα από 6.500 κοντέινερ επέστρεψαν στις αποθήκες του (τότε) Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. Η απομάκρυνση αυτών που κατοικούσαν στους οικισμούς ήταν πολύ δύσκολη έως αδύνατη, και αυτό δεν μπόρεσε να συμβεί ούτε για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 με μόνη λύση που δόθηκε τελικά από τις αρχές να είναι η τοποθέτηση τεντών που κάλυπταν τους προσωρινούς οικισμούς, ώστε να μην είναι εύκολα ορατοί από τα σημεία που περνούσαν οι επισκέπτες των Ολυμπιακών Αγώνων. Δέκα χρόνια αργότερα, το 2009, παρέμενε στη θέση του περισσότερο από το ένα τρίτο των κοντέινερ, εκ των οποίων το 80% στο Μενίδι και στα Άνω Λιόσια. Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων (τα οποία δημοσιεύθηκαν στην εφημερίδα “Πρώτο Θέμα “ στις 18/03/2011) το 2011 υπήρχαν ακόμη κοντέινερ στους Δήμους Αχαρνών (στην περιοχή του Στρατοπέδου Καποτά), Άνω Λιοσίων, Αγίων Αναργύρων, Περιστερίου, Πετρούπολης, Νίκαιας, Δραπετσώνας, Ταύρου, Κηφισιάς, Μεταμόρφωσης και Νέας Ιωνίας. Τον Ιανουάριο του 2011 με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Αγίων Αναργύρων – Καματερού αποφασίστηκε επιδότηση με το ποσό τριών ενοικίων για όποιο ένοικο του καταυλισμού παρέδιδε το κλειδί του οικίσκου που διέμενε και προσκόμιζε συμβόλαιο ενοικίου και με αυτόν τον τρόπο απομακρύνθηκαν τα κοντέινερ από τον καταυλισμό. Για τον ίδιο σκοπό, την απομάκρυνση δηλαδή των κοντέινερ από τους καταυλισμούς, τον Μάρτιο του 2011 το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας κατεδάφισε, παρουσία εισαγγελέα, τον καταυλισμό στο Περιστερί στον οποίο είχαν κάνει κατάληψη των οικίσκων αθίγγανοι. Το 2014 ο μόνος καταυλισμός σεισμοπλήκτων που υπήρχε ακόμα στην Αθήνα ήταν εκείνος του στρατοπέδου Καποτά, στον οποίο παρέμεναν 900 κοντέινερ και ο Δήμος Αχαρνών έχει υποβάλει μήνυση κατά παντός υπευθύνου για τη συνεχιζόμενη λειτουργία του, υποστηρίζοντας ότι οι πληγέντες από τον σεισμό του 1999 έχουν από χρόνια εγκαταλείψει τον καταυλισμό, ο οποίος έχει μετατραπεί σε εστία παραβατικότητας, ενώ ακόμα στον καταυλισμό παραμένει για 14 χρόνια «δεσμευμένο» περίπου το ένα τέταρτο των αποθεμάτων της πολιτείας σε λυόμενους οικίσκους, με αποτέλεσμα να θεωρείται πλέον άχρηστο.

3.2. Λόγω προσφυγικών ροών

3.2.1. Συμπεράσματα από την περίπτωση των καταυλισμών και της εγκατάστασης των προσφύγων μετά την Μικρασιατική Καταστροφή

«Υπό τον καύσωνα και εν μέσω δυσωδίας κατάκεινται εις αθλίαν κατάστασιν περί τας πέντε και πλέον χιλιάδας προσφύγων της Σμύρνης, και κυρίως των προαστίων της και των χωρίων του εσωτερικού της Μ. Ασίας» γράφουν οι εφημερίδες τις πρώτες ημέρες του Σεπτεμβρίου του 1922, περιγράφοντας τις αφόρητες συνθήκες που έχουν δημιουργηθεί στον Πειραιά μετά τις πρώτες αφίξεις των Μικρασιατών προσφύγων. Η Μικρασιατική Καταστροφή

και η μεγάλη άφιξη των προσφύγων στην Ελλάδα από τον Σεπτέμβριο του 1922, δοκίμασε τις δομές του ελληνικού κράτους ως προς τις δυνατότητες αποκατάστασης των ξεριζωμένων και αυτό μέσα σε μια ήδη τεταμένη και δύσκολη πολιτική και οικονομική κατάσταση. Άνθρωποι κάθε ηλικίας απελπισμένοι, χωρίς να έχουν οι περισσότεροι τίποτα πέρα από τα ρούχα που φορούσαν και κάποιοι λίγοι ότι άλλο μπόρεσαν να διασώσουν, πλημμύριζαν καθημερινά την προκουμαία, τους χώρους δίπλα στα παραπήγματα του τελωνείου, την ακτή Ξαβερίου και εκείνη της Κρεμμυδαρούς.

Εικόνα 3.2.1.1 : Προσωρινή εγκατάσταση των προσφύγων με όποιο τρόπο μπορούσαν (<http://diasporic.org/mnimes/wp-content/uploads/2014/08/3c39260v.jpg>)

Ο Μάρκος Βαμβακάρης, ο μεγάλος Συριανός ρεμπέτης, περιέγραψε πολύ χαρακτηριστικά την όλη κατάσταση στην αυτοβιογραφία του : « Έμνε ο κόσμος στα βαγόνια των σιδηροδρόμων. Έμνε εκεί που είχε καμιά αποθήκη εγκαταλειμμένη. Τσαντίρια κάνανε. Καταστροφή, μεγάλη καταστροφή. Να μην ξαναδούν τα μάτια μας τέτοια πράγματα. Το τι τραβήξαν αυτοί οι άνθρωποι δεν λέγεται. Ατιμαστήκανε. Γίνανε χάλια, χάλια, χάλια. Άσε που ήταν ατιμασμένοι από κει με τους Τούρκους που τους καταδίωκανε. Και κατόπιν εδώ που ήρθανε τα ίδια. Προσπαθήσανε, κάνανε χίλια δυο να βρίσκουνε το ψωμί τους, μέχρι να βρουν ένα σπίτι να κάτσουνε. Αν ένας πατέρας είχε πέντε-έξη παιδιά και κορίτσια, άλλα άρπαγε ο ένας από δω, άλλα ο άλλος από κει. Καταστροφή μάνα μου...Και οι ντόπιοι δεν τους έβλεπαν με καλό μάτι. Αλλά τους βρίζανε. Χίλια δυο. Φύγετε από δω ρε! Πηγαίνετε παρά πέρα. Δεν τους κοιτάζανε. Δεν είχαν την αγάπη να πουν για στάσου, συγγενείς μας είναι, Έλληνες πραγματικοί. Να τους αγκαλιάσουμε. Δεν έγινε αυτό το πράμα, εγώ δηλαδή τι είδα. Μπορεί αλλού. Ήθελαν να τους κλέψουνε οι κλεφταράδες που ήταν εδώ πέρα. Ν' αρπάξουν ό,τι είχαν. Να τους κλέψουνε, να τους γελάσουνε. Απατεώνες.» (Μάρκος Βαμβακάρης, Αυτοβιογραφία, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1978)

Εικόνα 3.2.1.2 : Εγκατάσταση προσφύγων στο Δημοτικό θέατρο Πειραιά
(http://www.lifo.gr/uploads/image/475787/1_2.jpg)

Στην πραγματικότητα, η Ελλάδα χωρίς καμία υποδομή, υποδέχεται όλο αυτό τον κόσμο με όποιο τρόπο μπορεί να βρει. Οι τραυματισμένοι πρόσφυγες μεταφέρονται στο κοντινό νοσοκομείο Τζάνειο, στο οποίο βέβαια σημειώνεται το αδιαχώρητο, καθώς εκεί πηγαίνουν και οι τραυματίες στρατιώτες της εκστρατείας. Το φθινόπωρο του 1922 όλοι οι δημόσιοι χώροι της Αθήνας και του Πειραιά είχαν καταληφθεί από πρόσφυγες. Κεντρικές πλατείες, δρόμοι, αποθήκες, υπόστεγα, θέατρα, δημόσιες υπηρεσίες, ξενοδοχεία, δημόσια λουτρά, χρησιμοποιήθηκαν για να στεγάσουν υποτυπωδώς χιλιάδες ανθρώπους. Στις αρχές Δεκεμβρίου του 1922, σύμφωνα με ανακοίνωση του γραφείου του Δημάρχου Αθηνών, περίπου 70.000 πρόσφυγες διέμεναν σε 130 πρόχειρους καταυλισμούς διάσπαρτους σε ολόκληρη την πόλη. Η Δημοτική Αρχή επιδόθηκε σε έναν αγώνα δρόμου προκειμένου να καθαρίσει και να διαμορφώσει κατάλληλα χώρους στους οποίους θα μπορούσαν να διαμείνουν προσωρινά οι πρόσφυγες. Άμεσα παραχωρήθηκαν χώροι στους στρατώνες του Ρουφ, στο Σταθμό Λαρίσης, στο Νέο Κόσμο, στον Άγιο Ιωάννη Βουλιαγμένης, στη Γούβα Παγκρατίου και στη συνοικία Άρεως. Επίσης πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στον εσωτερικό χώρο του Πολυτεχνείου, στα υπόγεια του Υπουργείου Επισιτισμού, ενώ διαμορφώθηκαν κατάλληλα οι χώροι των λουτρών στον Άγιο Νικόλαο Πευκακίων όπου εγκαταστάθηκαν 150 άτομα, ο χώρος των παλαιών σφαγείων όπου βρήκαν στέγη 600 πρόσφυγες και ο χώρος του Δημοτικού Θεάτρου για να φιλοξενήσει άλλα 1.300 άτομα. Παράλληλα, οι υπηρεσίες του Δήμου κατασκεύασαν τέσσερα μεγάλα περίπτερα στην οδό Πέτρας στον Κολωνό, όπου στεγάστηκαν 500 οικογένειες προσφύγων. Επίσης κάποιοι από τους πρόσφυγες στεγάστηκαν στο αεροδρόμιο στο Γουδί, το οποίο επιτάχθηκε για αυτό τον σκοπό, στο Εθνικό Θέατρο, στο θέατρο Ολύμπια, στο Ζάππειο Μέγαρο, στα Παλαιά Ανάκτορα, σε όλα τα σχολεία του Πειραιά, στο Δημοτικό θέατρο Πειραιά και σε μεγάλο αριθμό σχολείων της Αθήνας, καθώς επίσης και σε αποθήκες του Δημοσίου και σε εργοστάσια. Παράλληλα το Βαρβάκειο στην οδό Αθηνάς και η Αστυκλινική Αθηνών μετατράπηκαν σε νοσοκομεία προσφύγων. (Εφημερίδα “ΕΜΠΡΟΣ”, 21/09/1922, 01/10/1922, 05/12/1922)

Η ανθρωπιστική κρίση, με τις δεκάδες χιλιάδες των προσφύγων που πλημμυρίζουν όλη τη χώρα είναι τεράστια και ανθρωπιστικές οργανώσεις του εξωτερικού αποστέλλουν χρήματα, είδη πρώτης ανάγκης και φάρμακα. Σταδιακά, αρχίζουν να οργανώνονται καταυλισμοί προσφύγων, καθώς μπαίνει ο χειμώνας και πολλά παιδιά και ασθενείς αρχίζουν να πεθαίνουν από την αστία και το κρύο, ζητιανεύοντας στους δρόμους. Τα πρώτα ξύλινα

παραπήγματα χτίζονται όπως όπως στις Τζιτζιφιές του Φαλήρου, με στρατσόχαρτο και λαμαρίνες και επειδή δίκτυο αποχέτευσης δεν υπάρχει οι καταυλισμοί βουλιάζουν στο νερό και στη λάσπη με αποτέλεσμα να πεθαίνουν πολλοί, τον χειμώνα από το κρύο και την υγρασία και το καλοκαίρι εξαιτίας του ελώδους πυρετού.

Εικόνα 3.2.1.3 : Ξύλινα παραπήγματα μέσα στη λάσπη
(<http://www.lifo.gr/uploads/image/881923/Scan-8.jpg>)

Εξαιτίας της ανεπάρκειας των αρμόδιων υπηρεσιών να προσφέρουν καλύτερες συνθήκες και της μεγάλης πυκνότητας του πληθυσμού σε αυτούς τους καταυλισμούς, την περίοδο 1922-1923, αρχίζουν να καταγράφονται τα πρώτα κρούσματα τύφου, ιλαράς, οστρακιάς, μηνιγγίτιδας, ευλογιάς, δυσεντερίας και χολέρας. Χαρακτηριστικό της δύσκολης κατάστασης είναι και όσα αναφέρονται στην εφημερίδα «Πρωτεύουσα» «Οι δύο Δήμοι, που δεν εγνώρισαν ποτέ την υγιεινή, δεν έχουν επαρκές νερό και τα δημοτικά λουτρά είναι άγνωστα. Οι δύο πόλεις είναι κτισμένες επί μυριάδων βόθρων, οι οποίοι έχουν υπερπληρωθή. Τα ακάθαρτα νερά ρέουν εις τους δρόμους, εις πολλά δε μέρη σήπτονται εις τα ρεΐθρα, η σκόνη αιωρείται διαρκώς με την ατελεύτητον, όσο και άσκοπον, κίνησιν των αυτοκινήτων. [...] Ουδέποτε άλλοτε η ζωή της Αθήνας έγινε δυσκολωτέρα και η υγεία επισφαλεστέρα. Η φθίσης οργιάζει παραπλεύρως των άλλων ανθρωποκτόνων νόσων. Τι πρέπει να κάμωμεν; Καμία άλλη σωτηρία δεν υπάρχει από την αραίωσιν του πληθυσμού, από την απομάκρυνσιν εξ Αθηνών και Πειραιώς των υπεραριθμών κατοίκων, όπως σωθούν αυτοί και όπως σωθή και η πόλις». Σε αυτή την ήδη επιβεβαρημένη κατάσταση θα πρέπει να συνυπολογίσουμε ότι μετά την Καταστροφή του 1922, ήρθε να προστεθεί και η Συνθήκη της Λωζάνης, στις αρχές του 1923, με την υποχρεωτική «ανταλλαγή των πληθυσμών». Η Επιτροπή της Κοινωνίας των Εθνών χρησιμοποιεί τον όρο «Έξοδος» για να προσδιορίσει το γεγονός του ξεριζωμού των Ελλήνων της Μικράς Ασίας και την εγκατάστασή τους στην Ελλάδα που οδήγησε στη δημιουργία νέων συνοικιών, που σήμερα μοιάζουν με μικρές πολιτείες. Κοκκινιά, Ποδονίφτης, Φάληρο, Υμητός και άλλες πολλές είναι οι περιοχές του Λεκανοπεδίου που θα αρχίσουν σιγά σιγά να μετατρέπονται σε προσφυγικές γειτονιές, για να αποκτήσουν αργότερα τις ιστορικές ονομασίες με τις οποίες τις ξέρουμε σήμερα: Νίκαια, Νέα Φιλαδέλφεια, Νέα Σμύρνη, Καισαριανή κ.ά.

Η αποκατάσταση των προσφύγων υπήρξε το μεγάλο στοίχημα για το Ελληνικό κράτος. Για το σκοπό αυτό επικυρώθηκε η ίδρυση της Επιτροπής Αποκαταστάσεως των Προσφύγων (Ε.Α.Π) σύμφωνα με το Πρωτόκολλο της Γενεύης στις 29/09/1923, ενός οργανισμού ο οποίος ήταν ανεξάρτητος από τις εκτελεστικές και διοικητικές ελληνικές αρχές με πλήρη νομική υπόσταση, αποτελούμενος από τέσσερα μέλη, δύο που διορίζονταν από την Ελληνική κυβέρνηση με τη συγκατάθεση του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών (Κ.τ.Ε) και δύο που υποδείκνυε η ίδια η Κ.τ.Ε (από αυτά τα δύο το ένα έπρεπε να είναι Αμερικανός και αναλάμβανε τα καθήκοντα του προέδρου της επιτροπής). Η αρχική σύνθεση της Επιτροπής ήταν η εξής: Πρόεδρος ορίστηκε από την Κ.τ.Ε. ο Ερρίκος Μοργκεντάου, μέλος ο σερ Τζων Κάμπελ, ενώ η Ελληνική κυβέρνηση διόρισε τους Στέφανο Δέλτα και Περικλή Αργυρόπουλο. Με νομοθετικό διάταγμα μεταφέρθηκαν στην Ε.Α.Π ορισμένες υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας και του Υπουργείου Προνοίας, ενώ ταυτόχρονα, αποσπάστηκαν ορισμένοι υπάλληλοι της Εθνικής Τράπεζας, καθώς και δημόσιοι υπάλληλοι. Τις υπηρεσίες της Ε.Α.Π στελέχωσαν και υπάλληλοι που διορίστηκαν μετά από το 1924 από την ίδια την επιτροπή. Από το Υπουργείο Γεωργίας μεταβιβάστηκαν στην Επιτροπή το Τμήμα Εποικισμού, που περιλάμβανε τρεις διευθύνσεις, τη Διεύθυνση Εποικισμού Μακεδονίας (με έδρα τη Θεσσαλονίκη), τη Διεύθυνση Εποικισμού Θράκης (με έδρα την Κομοτηνή) και τη Διεύθυνση Εποικισμού Κρήτης (με έδρα τα Χανιά).

Το έργο της Ε.Α.Π ήταν η μόνιμη αγροτική και αστική αποκατάσταση των προσφύγων και η ένταξή τους στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας, αλλά όχι και η αντιμετώπιση των κοινωνικών τους αναγκών (τροφή, ενδυμασία, νοσηλεία), αφού το έργο αυτό το είχαν αναλάβει το Ελληνικό κράτος και οι φιλανθρωπικές οργανώσεις. Σκοπός της Επιτροπής ήταν η άμεση εφαρμογή στεγαστικής πολιτικής που προέβλεπε μόνιμη οικία, προκειμένου ν' αποφευχθούν κοινωνικές αναταραχές σε περίπτωση περιθωριοποίησης των προσφύγων. Για τον λόγο αυτόν κατάργησε κάθε πρόχειρο κατάλυμα, εγκαθιστώντας τους πρόσφυγες σε περιοχή και οικία παρόμοια μ' αυτήν που είχαν εγκαταλείψει ή ανάλογα με τους συγγενικούς δεσμούς που υπήρχαν μεταξύ των προσφύγων. Για την υλοποίηση του έργου και την επίτευξη του στόχου της επιτροπής το Ελληνικό κράτος υποχρεώθηκε να παραχωρήσει στην Ε.Α.Π 500.000 εκτάρια γης (περίπου 5.000.000 m²), ενώ συμφωνήθηκε να συναφθεί διεθνές δάνειο που θα διαχειριζόταν εξ ολοκλήρου η επιτροπή. Το έργο της Ε.Α.Π ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 1924 και ολοκληρώθηκε τον Δεκέμβρη του 1930. Η αποκατάσταση χωρίστηκε σε αγροτική και σε αστική με την κυβέρνηση να θεωρεί εξαρχής την αγροτική αποκατάσταση πιο συμφέρουσα και πιο βιώσιμη από την αστική. Και αυτό γιατί στις περιοχές της Μακεδονίας και της Θράκης υπήρχαν οι απαραίτητες γαίες που είτε είχαν εγκαταλειφθεί από τους μουσουλμάνους (που ανταλλάχθηκαν μετά τη Συνθήκη της Λωζάνης και με την εγκατάσταση των προσφύγων θα μπορούσε να γίνει «εθνική» ομογενοποίηση των περιοχών αυτών) είτε εντάσσονταν σε μεγάλα τσιφλίκια τα οποία ήταν δυνατό να απαλλοτριωθούν, αλλά και γιατί με την αναβάθμιση της αγροτικής οικονομίας, τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά, θα μπορούσε να βοηθηθεί και η βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας. Επίσης πολύ σημαντικός παράγοντας για την επιλογή της αγροτικής αποκατάστασης ήταν το ότι αυτή θεωρήθηκε σαφώς πιο φτηνή και πιο γρήγορα υλοποιήσιμη απ' ό,τι η αστική, καθώς προϋπέθετε τη στήριξη του κράτος προς τον νέο αγρότη, σε χρήμα και σε γεωργικά εφόδια, μέχρι την πρώτη συγκομιδή ενώ μετά αυτός θα έπρεπε να συντηρηθεί μόνος του και να αναλάβει και την ευθύνη της αποπληρωμής των χρεών εγκατάστασης.

Αγροτική αποκατάσταση

Η διαδικασία για την εγκατάσταση προσφύγων στις αγροτικές περιοχές οριζόταν από το νομοθετικό διάταγμα της 6ης Ιουλίου 1923, σύμφωνα με το οποίο, για τη δημιουργία συνοικισμού απαιτούνταν η ύπαρξη τουλάχιστον δέκα οικογενειών προσφύγων, των οποίων οι αρχηγοί είχαν την υποχρέωση να εκλέξουν μια επιτροπή που θα τους αντιπροσώπευε στις υποθέσεις τους με την Ε.Α.Π και τις υπηρεσίες του κράτους και θα επέλεγε την κατάλληλη τοποθεσία (σε συνεννόηση πάντα με την Ε.Α.Π) με κριτήριο (στο βαθμό που μπορούσε να εφαρμοστεί) την ειδίκευση τους σε συγκεκριμένους τύπους καλλιέργειας. Στη συνέχεια η Ε.Α.Π αναλάμβανε τη μεταφορά και την εγκατάσταση των προσφύγων στην τοποθεσία που είχε επιλεγεί. Έτσι, καπνοκαλλιεργητές από τις περιφέρειες της Σμύρνης και της Νικομήδειας εγκαταστάθηκαν κυρίως στα εδάφη της ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης, σηροτρόφοι σε κτήματα του Σουφλίου και της Έδεσσας, ενώ πρόσφυγες ειδικευμένοι στην καλλιέργεια της σουλτανίνας εγκαταστάθηκαν στην Κρήτη.

Η επιλογή αυτή βοηθούσε τους πρόσφυγες να αντιμετωπίσουν με συλλογικό τρόπο τις δυσκολίες που συνεπαγόταν η ζωή στην Ελλάδα, αλλά παράλληλα συνέφερε και την Ε.Α.Π, καθώς με τον τρόπο αυτό μειωνόταν σημαντικά το κόστος και οι δυσκολίες της εγκατάστασης, αφού η ίδια η κοινότητα αναλάμβανε, συνήθως, το έργο της οικοδόμησης των οικισμών της, ενώ παράλληλα λόγω της εγγύτητας που είχαν τα κτίσματα μειωνόταν η μεγάλη διασπορά σε μηχανήματα και οικοδομικά υλικά. Στη συνέχεια, αποδιδόταν σε κάθε οικογένεια με προσωρινό παραχωρητήριο ο κλήρος που της αναλογούσε, καθώς και ενισχύσεις, όπως ζώα, δένδρυλλια και γεωργικά εργαλεία. Από τα μεγαλύτερα προβλήματα της αποκατάστασης ήταν η στέγαση, καθώς τα οικήματα που είχαν εγκαταλειφθεί από τους ανταλλάξιμους μουσουλμάνους ήταν πολύ λιγότερα απ' όσα χρειαζόνταν για τη στέγαση των προσφύγων. Για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα αυτό, η Ε.Α.Π προχώρησε στην οικοδόμηση 51.718 κατοικιών. Τα κτίσματα αυτά, που στη συνηθέστερη μορφή τους αποτελούνταν από δύο δωμάτια, στάβλο και αποθήκη, οικοδομήθηκαν είτε με το σύστημα της ανάθεσης του έργου σε εργολάβους είτε με την προσωπική εργασία των ίδιων των προσφύγων.

Εικόνα 3.2.1.4 : Διπλοκατοικία για εγκατάσταση αγροτών κατασκευασμένη από την Ε.Α.Π (<http://www.lifo.gr/uploads/image/881920/Scan-5.jpg>)

Οι κατοικίες αυτές προστέθηκαν στις 13.477 που έχτισε το κράτος τη δεκαετία του '20 και στις 63.886 που ανήκαν σε ανταλλάξιμους μουσουλμάνους, κάνοντας έτσι εφικτή τη στέγαση του μεγαλύτερου τμήματος από τις περίπου 143.000 αγροτικές οικογένειες προσφύγων. Πέρα από τη στέγαση, η Ε.Α.Π έπρεπε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της σχεδόν παντελούς έλλειψης έργων υποδομής. Έτσι δαπάνησε ποσά “κοινωνικής φύσεως” για την «ανάπτυξιν των εγκαταστάσεων και την βελτίωσιν της υγιεινής καταστάσεως των πληθυσμών» χρηματοδοτώντας την κατασκευή γεφυρών, υδραγωγείων και έργων οδοποιίας.

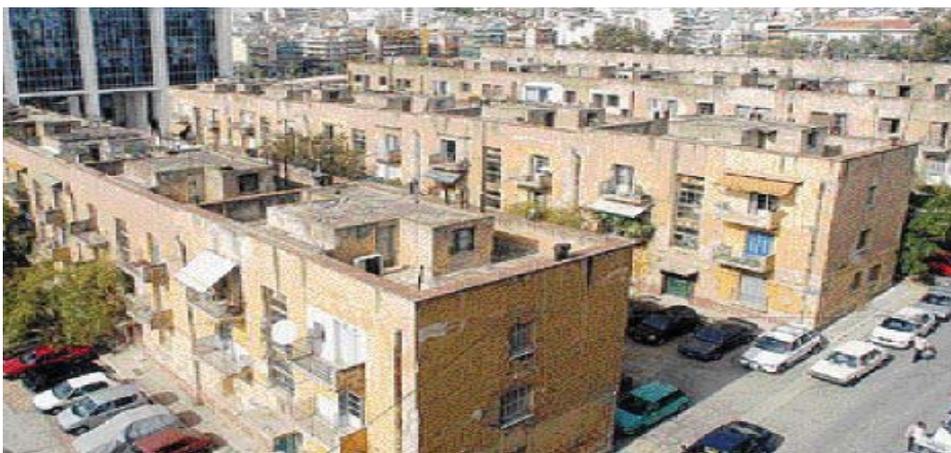
Αστική αποκατάσταση

Για την Ελληνική κυβέρνηση «αστοί» πρόσφυγες θεωρούνταν «οι διαμένοντες προ της προσφυγίας των εις αστικά κέντρα και οι ασχολούμενοι με αστικά επαγγέλματα» και γιαυτό η επιτυχία της αστικής αποκατάστασης προϋπέθετε την εξεύρεση λύσης σε δύο μεγάλα προβλήματα, της στέγασης και της απασχόλησής τους. Σύμφωνα με την ιδρυτική πράξη της Ε.Α.Π, ο πρόσφυγας της πόλης έπρεπε να εγκατασταθεί κάπου όπου θα ήταν σε θέση να συνεχίσει την εξάσκηση του δικού του ή κάποιου επαγγέλματος *«χωρίς το οποίο η εξασφάλιση οποιασδήποτε κατοικίας, εκτός του ότι θα του ήταν άχρηστη, θα μπορούσε επίσης να βλάψει και τα συμφέροντά του»*. Και ενώ αρχικά στόχος ήταν η εγκατάσταση των προσφύγων να μη γίνει απρογραμμάτιστα, αλλά βάσει ενός σχεδίου που στόχευε στην *«τοποθέτηση προσφύγων [...] εχόντων τοιαύτας ασχολίας και επαγγέλματα, ώστε να δύνανται τάχιστα, επιδιδόμενοι εις ταύτα, να καταστήσι παραγωγικοί και αυτάρκεις»*, στην πράξη επικράτησε η *«απροσάρμοστος εγκατάστασις»* με μεταφορά και εγκατάσταση των προσφύγων σε συνοικισμούς με βάση την εξυπηρέτηση αναγκών της στιγμής και χωρίς κάποιο συγκεκριμένο σχέδιο.

Η στέγαση υπήρξε εξαρχής μεγάλο πρόβλημα αλλά και ένα “αγκάθι” καθώς η επίσημη άποψη ήταν ότι οι αστοί πρόσφυγες δε θα έπρεπε να έχουν διαφορετική μεταχείριση από τους «ντόπιους» άστεγους, για τους οποίους ούτε είχαν ληφθεί ούτε επρόκειτο να ληφθούν κάποια μέτρα προστασίας και αν εξαιρέσει κανείς τους ελάχιστους πρόσφυγες που είχαν τη δυνατότητα να νοικιάσουν κατοικία, η συντριπτική πλειονότητα στεγάστηκε είτε σε σπίτια είτε σε δωμάτια που επιτάχθηκαν από την κυβέρνηση είτε σε συνοικισμούς που έχτισε η Ε.Α.Π και το υπουργείο Πρόνοιας. Ακόμα χειρότερη ήταν η μοίρα όσων βολεύτηκαν «προσωρινά» σε αυτοσχέδιες παράγκες, σε όσα σημεία υπήρχε διαθέσιμος χώρος στις παρυφές των πόλεων. Συνοικίες ολόκληρες από παραπήγματα αναπτύχθηκαν απρογραμμάτιστα και χωρίς να δημιουργηθούν οι στοιχειώδεις υποδομές. Συνοπτικά για τη στέγαση των προσφύγων χρησιμοποιήθηκαν οι παρακάτω τύποι κατοικιών.

- Ξύλινα παραπήγματα (τα λεγόμενα “γερμανικά”) παραχωρημένα από το κράτος στο Περιστέρι και την Κοκκινιά.
- Μονώροφα ή διώροφα σπίτια που κατασκευάστηκαν από την Ε.Α.Π και το ταμείο περίθαλψης προσφύγων στη Νέα Φιλαδέλφεια, την Καισαριανή, το Βύρωνα, τη Νέα Ιωνία, την Καλλιθέα, το Ρέντη και την Κοκκινιά.
- Πρόχειρα παραπήγματα που κατασκευάστηκαν από την Ε.Α.Π και το ταμείο περίθαλψης προσφύγων στα Κουντουριώτικα, στο Πεδίον του Άρεως, στα Σφαγεία και στο Δρουγούτι (γειτονιά του Νέου Κόσμου).

- Τριώροφες πολυκατοικίες που κατασκευάστηκαν από την Ε.Α.Π και το Υπουργείο Πρόνοιας στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας, στη Δραπετσώνα και στο Κερασίни.
- Σε κατοικίες που έχτισαν οι ίδιοι οι πρόσφυγες σε παραχωρημένα οικόπεδα στην Νέα Ιωνία, στην Καισαριανή, στην Κοκκινιά, στον Κορυδαλλό και στο Κερασίни.
- Αυθαίρετα παραπήγματα είτε σε περιοχές εκτός του, τότε, σχεδίου πόλεως (όπως στην Αμφιθέα, στον Κορυδαλλό, στην Καλογρέζα, στον Περισσό κ.α), είτε σε κενούς χώρους μέσα στην πόλη (στον Ιλισό, στην Πανόρμου κ.α), είτε στο εσωτερικό των οικοδομικών τετραγώνων που δημιουργήθηκαν στις περιοχές που κτίστηκαν οι τριώροφες προσφυγικές πολυκατοικίες.

Εικόνα 3.2.1.5 : Οι προσφυγικές πολυκατοικίες στη Λ. Αλεξάνδρας
(http://www.iefimerida.gr/sites/default/files/prosfygika-leoforos_alexandras.jpg)

Στα μέσα της δεκαετίας του '50, πάνω από 10.000 παραπήγματα εξακολουθούσαν να στεγάζουν την προσφυγική δυστυχία σε Αθήνα και Πειραιά, αφού οι συνοικίες του "πισσόχαρτου" στέγασαν τους πρόσφυγες για πάρα πολλά χρόνια.

Εικόνα 3.2.1.6 : Τα προσφυγικά στο Δουργούτι, σήμερα γειτονία του Νέου κόσμου πίσω απο το ξενοδοχείο Intercontinental (<http://iscretta.gr/wp-content/uploads/2015/10/126-735x400.jpg>)

3.2.2. Κέντρα υποδοχής, μετεγκατάστασης και φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα σήμερα

Από τις αρχές του 2015 σχεδόν ένα εκατομμύριο άνθρωποι έχουν περάσει από τις ακτές της Τουρκίας σε κάποιο από τα ελληνικά νησιά, προσπαθώντας να φτάσουν σε μια από τις χώρες της βόρειας Ευρώπης. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη μαζική μετακίνηση πληθυσμού στην πρόσφατη ιστορία, και μια από τις σημαντικότερες ανθρωπιστικές κρίσεις που έχει αντιμετωπίσει η Ευρώπη μεταπολεμικά, και συμβαίνει να περνά από τις ακτογραμμές της Ελλάδας. Ένα από τα σημαντικότερα μέτρα για την διαχείριση της προσφυγικής κρίσης που αφορά άμεσα τη χώρα μας, ήταν η εγκατάσταση των περιβόητων 'hot spots'.

Πρόκειται για κέντρα καταγραφής και ταυτοποίησης που εγκαταστάθηκαν σε Ελλάδα και Ιταλία από τις Εθνικές Αρχές, σε συνεργασία με τρεις οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε), την FRONTEX (FRONTières Extérieures : Οργανισμός της Ε.Ε που ιδρύθηκε το 2004 για να διαχειριστεί τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών συνοριοφυλακών για την ασφάλεια των εξωτερικών συνόρων της), την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO) και την EUROPOL (EUROpean POLice office, υπηρεσία πληροφοριών σε ζητήματα εγκληματικής φύσης της Ε.Ε.). Τα κέντρα καταγραφής – “hot spots”, λειτουργούν με τη βοήθεια ειδικών ομάδων υποστήριξης του εκάστοτε ευρωπαϊκού οργανισμού, αλλά και εμπειρογνομώνων από άλλα κράτη μέλη, σε συνεργασία πάντα με τις Εθνικές Αρχές (που προσδιορίζουν ένα δίκτυο αξιωματικών συνδέσμων για όλους τους σχετικούς οργανισμούς τοπικής και εθνικής κυβέρνησης, ώστε να είναι ξεκάθαρο ποια είναι τα αρμόδια πρόσωπα και φορείς, στις ευρωπαϊκές υποστηρικτικές ομάδες) και παράσχουν εξοπλισμό υψηλής τεχνολογίας προκειμένου να είναι εφικτή η ταυτοποίηση και η καταγραφή των εισερχόμενων προσώπων, μέσα από σκανάρισμα δακτυλικών αποτυπωμάτων, ενώ ταυτόχρονα παρέχονται και υπηρεσίες για την αίτηση ασύλου, διαμονής, σίτισης και παροχής ιατρικής φροντίδας. Στην Ελλάδα αναπτύχθηκαν τα πρώτα κέντρα υποδοχής και καταγραφής - “hot spots” σε πέντε νησιά, στη Λέσβο, τη Σάμο, τη Χίο, την Κω και τη Λέρο και πιθανό να προστεθεί ακόμα ένα στη Κάλυμνο. Σε αυτά γίνεται η καταγραφή, η εξακρίβωση εθνικότητας και η παραπομπή στις αρμόδιες υπηρεσίες.

Εικόνα 3.2.2.1 : Τα νησιά που δέχονται τη μεγαλύτερη άφιξη προσφύγων και μεταναστών και στα οποία δημιουργήθηκαν τα “hot spots”
(http://newpost.gr/storage/photos/w_800px/201607/pinakas.jpg)

Η δημιουργία και η λειτουργία αυτών των κέντρων ήταν αναγκαία για να λειτουργήσει ο μηχανισμός της εσωτερικής μετεγκατάστασης (relocation) στην Ευρώπη, η πιλοτική εφαρμογή του οποίου ξεκίνησε στις 04/11/2015 με την μετεγκατάσταση από την Ελλάδα στο Λουξεμβούργο 30 προσφύγων, αλλά και για να υπάρχει μια οργανωμένη δομή που θα μπορεί να ανταποκριθεί άμεσα σε παροχές σίτισης, στέγασης, ένδυσης, ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και εγκαταστάσεων υγιεινής, για τους πρόσφυγες που φτάνουν σε άθλια κατάσταση μέσω θαλάσσης στη χώρα μας. Παράλληλα δημιουργήθηκαν δύο κέντρα μετεγκατάστασης προσφύγων και μεταναστών σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη στα πρώην στρατόπεδα “Στεφανάκη” στην περιοχή του Σχιστού και “Αναγνωστόπουλου” στην περιοχή της Σίνδου, αντίστοιχα, με σκοπό να δέχονται τους «ταυτοποιημένους» πρόσφυγες και μετανάστες.

Το κέντρο προσωρινής φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών στη Χίο - “HELPE VILLAGE”

Δείχνοντας την έμπρακτη υποστήριξή τους στο δύσκολο έργο της πολιτείας για την υποδοχή των προσφύγων και των μεταναστών ο όμιλος των Ελληνικών Πετρελαίων (ΕΛ.ΠΕ) στάθηκε αρωγός στη κατασκευή του κέντρου προσωρινής φιλοξενίας στη Χίο, στην έκταση του πρώην εργοστασίου της ΒΙΑΛ, στο χωριό Χαλκειός της Δημοτικής Ενότητας Καμποχώρου, προσφέροντας την υποδομή και τον εξοπλισμό. Ο χώρος αυτός μπορεί να στεγάσει αξιοπρεπώς πάνω από 1.100 άτομα σε 75 οικίσκους, που μετασκευάστηκαν σύμφωνα με τις απαιτούμενες διεθνείς προδιαγραφές πριν μεταφερθούν στο νησί.

Για την ολοκλήρωση του κέντρου προσωρινής φιλοξενίας της Χίου υπήρξε συνεργασία των ΕΛ.ΠΕ με τα συναρμόδια υπουργεία, Εθνικής Αμύνης και Εσωτερικών, ενώ στις εργασίες διαμόρφωσης των εγκαταστάσεων και των υποδομών συνέδραμαν η Π.Υ και ο ελληνικός στρατός. Σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό, οι πρόσφυγες και οι μετανάστες θα παραμένουν στο “hot spot” έως 72 ώρες για την ταυτοποίησή τους, ενώ επικεφαλής του Κέντρου αναλαμβάνει αξιωματικός του Ελληνικού Στρατού.

Εικόνα 3.2.2.2 : Εργασίες εγκατάστασης των οικίσκων, προσφοράς των ΕΛ.ΠΕ, στο πρώην εργοστάσιο της ΒΙΑΛ στη Χίο με τη συνδρομή του Ελληνικού στρατού. (<http://astraparis.gr/wp-content/uploads/2015/12/vial0009.jpg>)

Το κέντρο φιλοξενίας περιλαμβάνει 75 οικίσκους εκ των οποίων 67 διαθέτουν κοιτώνες, έπιπλα και συστήματα ψύξης - θέρμανσης, που καλύπτουν συνολική έκταση 2.655 m² ενώ άλλοι 8, επιφάνειας 309 m², μετασκευάστηκαν σε χώρους υγιεινής πλήρως εξοπλισμένους με νιπτήρες, λεκάνες και ντουζιέρες με παροχή ζεστού νερού. Παράλληλα με τις εργασίες εγκατάστασης των οικίσκων έγιναν και εργασίες διάστρωσης των εξωτερικών χώρων με χαλίκι και επιδιόρθωσης των ζημιών σε όλο το κτίριο του παλιού εργοστασίου και αντικατάστασης των κατεστραμμένων τζαμιών από πολυκαρβονικά διαφανή φύλλα για μεγαλύτερη ασφάλεια. Τη σίτιση έχει αναλάβει ο ελληνικός στρατός ενώ στο κέντρο δραστηριοποιούνται διάφορες Μ.Κ.Ο και κλιμάκιο της UNHCR οι οποίοι παρέχουν υπηρεσίες όπως πληροφόρηση, νομική και συμβουλευτική συνδρομή και ιατρική περίθαλψη.

Εικόνα 3.2.2.3 : Το εσωτερικό του καταυλισμού της ΒΙΑΛ (<http://www.kerdos.gr/media/5352191/xx.jpg>)

Εικόνα 3.2.2.4 : Το εσωτερικό των κοντινερ στον καταυλισμό της ΒΙΑΛ (http://www.protothema.gr/files/1/2016/02/14/xios_neo_fd.png)

Κέντρο μετεγκατάστασης προσφύγων και μεταναστών στην περιοχή του Σχιστού

Στην περιοχή του Σχιστού και συγκεκριμένα στο ανενεργό στρατόπεδο “Στεφανάκη” κατασκευάστηκαν με τη συνδρομή του στρατού υποδομές για τη δημιουργία κέντρου μετεγκατάστασης προσφύγων και μεταναστών χωρητικότητας 1.500 ατόμων, στο οποίο προωθούνται οι πρόσφυγες και οι μετανάστες που έχουν καταγραφεί και τακτοποιηθεί στα “hot spots” των νησιών. Μονάδες του στρατού προχώρησαν σε εργασίες καθαρισμού και ετοιμασίας του στρατοπέδου και τοποθετήθηκαν μεγάλος αριθμός σκηνών χωρητικότητας τουλάχιστον 20 ατόμων η καθεμία. Στην πύλη της εισόδου υπάρχουν δυο φυλάκια της Αστυνομίας καθώς θα υπάρχει μεν ελεύθερη είσοδος και έξοδος που όμως θα είναι ελεγχόμενη, σε 24ωρη βάση, από την Αστυνομία. Το πρώην στρατόπεδο έχει υποδομές ύδρευσης, αποχέτευσης, εστίασης, παροχής υπηρεσιών υγείας, εγκαταστάσεις υγιεινής καθώς και τη δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο. Στον χώρο παρέχεται πλήρης σίτιση και ιατροφαρμακευτική κάλυψη, και υπάρχει παρουσία κοινωνικών λειτουργών, ψυχολόγων και παιδιάτρων που μεριμνούν για τη φροντίδα όλων και ιδιαιτέρως των παιδιών. Το κέντρο παραμένει κλειστό το βράδυ, για λόγους ασφαλείας.

Εικόνα 3.2.2.5 : Οι σκηνές που στήθηκαν στον περιβάλλοντα χώρο του παλιού στρατοπέδου στο Σχιστό (https://3.bp.blogspot.com/-npXbgYxyXEE/VsULsfhCtxI/AAAAAAAAAAScw/Mny4eI-WjA4/s1600/24409162_NX0_5460.limgHandler.jpg)

Εικόνα 3.2.2.6 : Πανοραμική άποψη του καταυλισμού στο Σχιστό (<http://www.zougla.gr/image.ashx?fid=1953139>)

Προσωρινός (άτυπος) καταυλισμός προσφύγων και μεταναστών στην Ειδομένη

Μια ομάδα τεχνικών των «Γιατρών Χωρίς Σύνορα» (MSF) της «Praxis» και άλλων Μ.Κ.Ο και εθελοντών βοήθησε να κτιστεί ένας καταυλισμός ως χώρος διέλευσης προσφύγων και μεταναστών και που μπορούσε να φιλοξενήσει περισσότερους από 2.000 ανθρώπους, στην περιοχή της Ειδομένης, κοντά στα σύνορα στην ουδέτερη ζώνη μεταξύ Ελλάδας και Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Ο καταυλισμός αυτός αποτέλεσε μέρος ενός σχεδίου ετοιμότητας για την αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών σε συνεργασία της UNHCR με τις Ελληνικές τοπικές αρχές όταν στις 21 Αυγούστου 2015, η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας αποφάσισε να κλείσει προσωρινά τα σύνορά της με την Ελλάδα, οδηγώντας σε μια χαοτική κατάσταση στην Ειδομένη, με περισσότερους από 3.000 ανθρώπους να εμποδίζονται βίαια από συνοριοφύλακες της γειτονικής χώρας να διασχίσουν τα σύνορα και να βρίσκονται εγκλωβισμένοι για μέρες χωρίς πρόσβαση σε στέγη, εγκαταστάσεις υγιεινής και σίτισης. Για την περίπτωση λοιπόν που η Πρώην Γιουγκοσλαβική

Δημοκρατία της Μακεδονίας έκλεινε και πάλι τα σύνορά της με την Ελλάδα θα υπήρχε ένας χώρος καταυλισμού που θα μπορούσε να προσφέρει υπηρεσίες στέγασης και πρώτης βοήθειας στους εγκλωβισμένους πρόσφυγες και μετανάστες. Οι MSF έστησαν 6 μεγάλες σκηνές μεγέθους 240m², χωρητικότητας 160 ατόμων, δύο σκηνές μεγέθους 45m² για τις ιατρικές τους δραστηριότητες, 40 τουαλέτες, 30 ντουζιέρες και 10 εγκαταστάσεις ύδρευσης. Στις εγκαταστάσεις του καταυλισμού υπήρχε παροχή πόσιμου νερού, 24ωρη παροχή ηλεκτρικού ρεύματος και ασύρματου δικτύου, ώστε οι πρόσφυγες να μπορούν να επικοινωνήσουν με τους συγγενείς τους, πλήρης υγειονομική περίθαλψη, ενώ στον χώρο μοιράζονταν τρόφιμα και νερό από μέλη Μ.Κ.Ο, ενώ λειτούργησε και ένας αυτοσχέδιος χώρος από εθελοντές της Μ.Κ.Ο «ΑΡΣΙΣ» που προσπαθούσαν να δώσουν στα προσφυγόπουλα λίγη από την χαμένη τους ανεμελιά.

Εικόνα 3.2.2.7 : Ο προσωρινός καταυλισμός στην Ειδομένη
(http://www.iefimerida.gr/sites/default/files/styles/708x320/public/eid-708_2.jpg?itok=aXRRg02X)

Σύμφωνα με το χρονικό που δίνει η οργάνωση σε ανακοίνωσή της, από το Νοέμβριο του 2015, επιτρεπόταν η είσοδος στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας μόνο σε υπηκόους από τη Συρία, το Ιράκ και το Αφγανιστάν. Στις 21 Ιανουαρίου 2016 οι αρχές της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας προχώρησαν σε νέο περιορισμό, βάσει του οποίου μόνο τα άτομα από τις παραπάνω επιλέξιμες για είσοδο εθνικότητες (αφού πρώτα δηλώσουν σε ποια χώρα επιθυμούν να υποβάλουν αίτηση για άσυλο), και μόνο εκείνοι των οποίων ο προορισμός είναι η Γερμανία ή η Αυστρία επιτρεπόταν να διασχίσουν τα σύνορα. Μετά από αυτούς τους περιορισμούς που τέθηκαν, και σύμφωνα με τις Μ.Κ.Ο που δραστηριοποιούνταν στην Ειδομένη, μόνο τα άτομα που υπάγονταν σε αυτή την κατηγορία γίνονταν πλέον δεκτά στον προσωρινό καταυλισμό. Παρόλα αυτά καθημερινά συνέρρεαν εκατοντάδες άτομα, τα οποία είτε εξαιτίας του αργού ρυθμού με τον οποίο διέσχιζαν τα σύνορα, είτε λόγω της απαγόρευσης να τα διασχίσουν, είτε τελικά του οριστικού κλεισίματος, για ακόμα μια φορά, των συνόρων άρχισαν να συσσωρεύονται στον προσωρινό καταυλισμό και μετά τον αναμενόμενο κορεσμό του στην περιοχή γύρω από αυτόν και σε χώρους που ουσιαστικά ήταν χωράφια χωρίς να υπάρχουν υποδομές για ύδρευση, αποχέτευση και υγιεινή. Το αποτέλεσμα ήταν το Μάιο του 2016 να

έχουν εγκλωβιστεί στην Ειδομένη περισσότερα από 10.000 άτομα μέσα σε άθλιες συνθήκες στέγασης και υγιεινής και κάτω από πολύ αντίξοες καιρικές συνθήκες, με τις περισσότερες από τις Μ.Κ.Ο να έχουν ήδη αποσυρθεί καθώς εκτίμησαν ότι οι συνθήκες που επικρατούσαν δεν τους επέτρεπαν να εκτελούν πλέον το έργο τους, ενώ δεν εξασφαλιζόταν και η ασφάλεια των ανθρώπων τους που δραστηριοποιούνταν στον καταυλισμό. Στο διάστημα μεταξύ 23-26 Μαΐου 2016 με τη συνδρομή της Ελληνικής Αστυνομίας εκκενώθηκε ο “άτυπος” προσφυγικός καταυλισμός της Ειδομένης και μεταφέρθηκαν οι εγκλωβισμένοι πρόσφυγες και μετανάστες σε δομές φιλοξενίας στη Βόρεια Ελλάδα.

Εικόνα 3.2.2.8 : Ο “άτυπος” καταυλισμός στην Ειδομένη
(http://vorio.gr/images/thumbs_medium/YleZ3mKSXubinOrUiR2n.jpg)

Καταυλισμός στις εγκαταστάσεις του παλιού αεροδρομίου στο Ελληνικό

Περίπου 3.500 άνθρωποι, κυρίως Αφγανοί, ζούνε μοιρασμένοι σε τρεις καταυλισμούς (στο γήπεδο χόκεϊ, το γήπεδο μπίτζμπολ και στην αίθουσα αναχωρήσεων του παλιού αεροδρομίου) από τα μέσα του Φεβρουαρίου του 2016, από τότε δηλαδή που τους αφαιρέθηκε η προσφυγική ιδιότητα και τα σύνορα έκλεισαν για αυτούς.

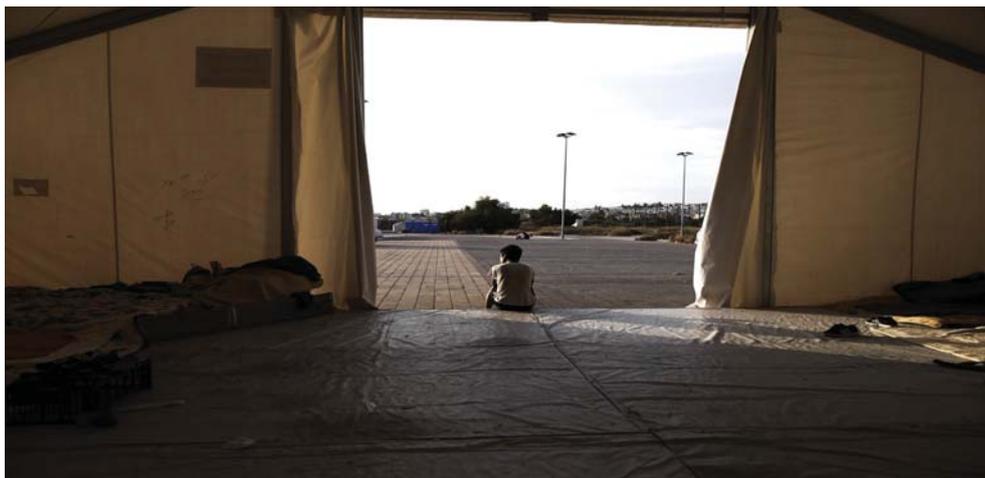
Γήπεδο χόκεϊ : Ήταν το πρώτο camp που λειτούργησε (ήδη από τα τέλη Σεπτεμβρίου 2015) στον ευρύτερο χώρο του παλιού αεροδρομίου και στην αρχή φιλοξενούσε περίπου 300 μετανάστες (από το Ιράν, το Πακιστάν και το Μαρόκο αφού ακόμα τότε οι Αφγανοί είχαν την προσφυγική ιδιότητα και περνούσαν τα σύνορα). Μπροστά από το γήπεδο έχουν τοποθετηθεί τέσσερις μεγάλες τέντες της UNHCR, όπου στις δύο πρώτες έχουν στεγαστεί άνδρες (που κοιμούνται στο έδαφος σε κουβέρτες και υπνόσακους) ενώ στις άλλες δύο τέντες (μέσα στις οποίες έχουν τοποθετηθεί μικρότερες σκηνές) στεγάζονται οι οικογένειες που δεν χωρούσαν στο εσωτερικό του κτιρίου του γηπέδου. Οι περισσότερες οικογένειες ζούνε στις 6 μεγάλες αίθουσες του πρώτου ορόφου του κτιρίου του γηπέδου όπου με πρόχειρα υλικά τις έχουν χωρίσει σε ιδιωτικά «καταλύματα» λίγων τετραγωνικών.

Εικόνα 3.2.2.9 : Το εσωτερικό του κτιρίου στο γήπεδο του χόκεϊ όπως έχει μοιραστεί σε “ιδιωτικά καταλύματα”

(http://i.huffpost.com/gadgets/slideshows/493520/slide_493520_6817658_free.jpg)

Την καθαριότητα στο εσωτερικό του κτιρίου αλλά και τους εξωτερικούς χώρους την έχουν αναλάβει ομάδες των ιδίων των προσφύγων με τη βοήθεια εθελοντών και την σίτιση την έχει αναλάβει ο στρατός. Ο καταυλισμός στο γήπεδο του χόκεϊ είναι μια ανοιχτή δομή φιλοξενίας από όπου ο καθένας μπορεί να βγει στις 9 το πρωί και να επιστρέψει στις 9 το βράδυ, δείχνοντας στην πύλη μόνο το έγγραφο της καταγραφής του, ώστε να αποδείξει ότι ζει ήδη στον καταυλισμό. Εντός του καταυλισμού δραστηριοποιούνται Μ.Κ.Ο, όπως οι «Γιατροί του Κόσμου», το “Save the Children”, ο Ερυθρός Σταυρός κ.α, ενώ υπάρχουν και κλιμάκια από το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και την UNHCR που παρέχουν συμβουλευτικές υπηρεσίες κυρίως για το άσυλο και τη μετεγκατάσταση. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε αυτόν τον καταυλισμό πρόσφυγες δάσκαλοι διδάσκουν εθελοντικά σε τμήματα παιδιών και ενηλίκων την αγγλική γλώσσα, ενώ σκοπός είναι να ξεκινήσουν και μαθήματα ελληνικών.

Εικόνα 3.2.2.10 : Το εσωτερικό της τέντας που στεγάζει τους άνδρες
(http://i.huffpost.com/gadgets/slideshows/493520/slide_493520_6817532_free.jpg)

Γήπεδο Μπέιζμπολ : Στον αγωνιστικό χώρο του γηπέδου έχουν τοποθετηθεί 152 μεγάλες σκηνές σε σειρές και έχει προβλεφθεί στις δύο πρώτες σειρές να μένουν άντρες ενώ στις υπόλοιπες να στεγάζονται οι οικογένειες. Οι παροχές είναι ίδιες όπως και στο γήπεδο του χόκεϊ και οι ίδιες Μ.Κ.Ο και οργανισμοί συνδράμουν στον χώρο. Είναι και αυτός μια ανοιχτή δομή φιλοξενίας και στεγάζει περίπου 950 ανθρώπους (με τη συντριπτική πλειοψηφία να είναι και εδώ Αφγανοί).

Εικόνα 3.2.2.11 : Οι σκηνές που στήθηκαν στο γήπεδο του μπέιζμπολ
(<http://i.huffpost.com/gen/4426024/thumbs/r-ELLINIKO-huge.jpg>)

Στο παλιό τέρμιναλ του αεροδρομίου στο Ελληνικό ζουν περίπου 1.300 άνθρωποι σε σκηνές που είναι στημένες ασφυκτικά κοντά και πρόχειρα στον προαύλιο χώρο και σε όλο τον εσωτερικό χώρο του κτιρίου του αεροδρομίου. Μια σειρά χημικών τουαλετών είναι στημένες στην παλιά αίθουσα αναχωρήσεων, αφού σε σύγκριση με τα γήπεδα οι υποδομές που υπάρχουν εδώ είναι λιγότερες. Σε αυτές τις όχι και τόσο κατάλληλες συνθήκες ζούνε οι άνθρωποι που μεταφέρθηκαν εδώ όταν εκκενώθηκε το κλειστό γυμναστήριο του Τάε Κβο Ντο στο Φάληρο αλλά και αυτοί που επέστρεψαν από την Ειδομένη, αφού εδώ κατέληγαν τα λεωφορεία που επέστρεψαν από εκεί, όταν έκλεισαν τα σύνορα. Από αυτούς που διαμένουν προσωρινά σε αυτόν τον καταυλισμό σχεδόν οι μισοί έχουν πλέον υποβάλει αίτηση ασύλου στην Ελλάδα.

Εικόνα 3.2.2.12: Το εσωτερικό του παλιού τέρμιναλ στο παλιό αεροδρόμιο στο Ελληνικό
(<http://news247.gr/eidiseis/koinonia/article4017625.ece/BINARY/w660/ellinikoSkines.jpg>)

Κέντρο φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών στον Ελαιώνα

Το κέντρο φιλοξενίας προσφύγων στην Αθήνα, στην περιοχή του Ελαιώνα, δημιουργήθηκε στα τέλη Ιουλίου του 2015 όταν εκατοντάδες πρόσφυγες και μετανάστες που είχαν πρόχειρα εγκατασταθεί στο Πεδίον του Άρεως έπρεπε να μεταφερθούν σε μια δομή φιλοξενίας οργανωμένη που θα τους πρόσφερε κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης. Το Κέντρο φιλοξενίας του Ελαιώνα είναι μια ανοιχτή δομή φιλοξενίας και χωρίζεται σε τρία τμήματα, ένα για τα ευπαθή άτομα, ένα για τις οικογένειες με παιδιά κάτω των 16 ετών και ένα για άτομα άνω των 16 ετών και μπορεί να φιλοξενήσει περίπου 750 άτομα σε 90 οικίσκους. Ο κάθε οικίσκος είναι χωρητικότητας 8 ατόμων και διαθέτει 4 διπλές κουκέτες και εσωτερική τουαλέτα. Τα τρόφιμα και οι προμήθειες για τη σίτιση διανέμονται από τις κρατικές αρχές, από Μ.Κ.Ο καθώς και από εθελοντές σε 2 κοινόχρηστους χώρους ενώ εντός του κέντρου υπάρχει παιδότοπος και 2 γήπεδα μπάσκετ. Το ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ έχει στήσει ένα μικρό κέντρο εξέτασης μέσα στον καταυλισμό όπου παρέχεται δωρεάν υγειονομική περίθαλψη και υπάρχει επίσης συνεχής παρουσία διερμηνέων. Το Κέντρο ανήκει στο Δήμο της Αθήνας και αρκετές Μ.Κ.Ο, εθελοντές και κλιμάκια των υπουργείων Εσωτερικών (Μετανάστευσης και Προστασίας του Πολίτη), Εθνικής Άμυνας, Υγείας και Τουρισμού, της Περιφέρειας Αττικής κ.α συνεργάζονται για την εύρυθμη λειτουργία του.

Εικόνα 3.2.2.13 : Το κέντρο φιλοξενίας στον Ελαιώνα
(http://policenet.gr/sites/default/files/styles/article_big/public/field/image/14883b86-c8e4-46d3-9ad2-7d8881ca271b.jpg?itok=qg2RsUjd)

Τους τελευταίους μήνες μετά την υπογραφή και εφαρμογή της από 20/03/2016 συμφωνίας μεταξύ της Ε.Ε και της Τουρκίας για την επανεισδοχή των παράνομων μεταναστών που εισέρχονται στην Ευρώπη μέσω του τουρκικού εδάφους, που σκοπό είχε την αποτροπή του προσφυγικού και μεταναστευτικού κύματος προς την Ευρώπη (την έχουν αποκαλέσει απάνθρωπη και παράνομη καθώς αντιβαίνει στο διεθνές δίκαιο), οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις παρουσιάζουν σαν επιτυχία το γεγονός ότι βάρκες γεμάτες δεκάδες απελπισμένους ανθρώπους σταμάτησαν να καταφτάνουν καθημερινά στα ελληνικά παράλια.

Η πραγματικότητα όμως δεν είναι αυτή. Με το σφράγισμα του λεγόμενου “Βαλκανικού Διαδρόμου” η ενδοχώρα καθώς και τα νησιά έχουν μετατραπεί σε ένα τεράστιο “hot spot” και όπως πολύ καίρια παρατηρούν οι New York Times η χώρα μας έχει μετατραπεί «στο δωμάτιο αναμονής των προσφύγων για την Ευρώπη». Στα ελληνικά νησιά, περισσότεροι από 8.000 άνθρωποι, μεταξύ των οποίων εκατοντάδες ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά, υφίστανται τις άμεσες συνέπειες ζώντας σε άσχημες συνθήκες, σε συνωστισμένους καταυλισμούς, μερικές φορές ακόμα και για μήνες, φοβούμενοι μια αναγκαστική επιστροφή στην Τουρκία.

Με την κύρωση της συμφωνίας τα κέντρα πρώτης υποδοχής ουσιαστικά μετατράπηκαν σε κέντρα προσωρινής κράτησης και αναμονής και οι κρατούμενοι πλέον μετανάστες και πρόσφυγες που μεταφέρονται σε αυτά αφού ακολουθηθεί η συνήθης διαδικασία καταγραφής και πιστοποίησης των στοιχείων τους, περιμένουν είτε να κάνουν αίτηση για άσυλο αν ανήκουν στους δικαιούχους (περιμένουν να ξεμπλοκάρουν οι διαδικασίες ασύλου που κινούνται με βασανιστικά αργούς ρυθμούς, όπως επίσης και την ενεργοποίηση των προγραμμάτων μετεγκατάστασης τα οποία ακόμα δεν έχουν τεθεί σε εφαρμογή ή παίρνουν πρόσφυγες με το σταγονόμετρο) είτε να συνταχθούν τα αιτήματα επανεισδοχής τους στην Τουρκία. Χαρακτηριστικό της όλης κατάστασης είναι η παρομοίωση ενός μετανάστη από τη Μοσούλη του Ιράκ που έχει μείνει “κολλημένος” εδώ και μήνες στο κέντρο υποδοχής στη Μόρια της Λέσβου με το τραγούδι «Hotel California», των Eagles, «Μπορείς να μπεις, αλλά ποτέ δεν μπορείς να βγεις», όπως λέει στον ανταποκριτή των New York Times. Οι εξελίξεις αυτές έφεραν αναστάτωση στις Μ.Κ.Ο και τις άλλες εθελοντικές ομάδες που είδαν εν μια νυκτί τα κέντρα καταγραφής να μετατρέπονται σε αυστηρά ελεγχόμενα κέντρα συγκέντρωσης και κράτησης και ήδη στους κόλπους των Μ.Κ.Ο έχει αρχίσει να συζητείται η πιθανότητα αποχώρησής τους, όπως ακριβώς έγινε με την αποχώρηση των «Γιατρών Χωρίς Σύνορα», από το κέντρο της ΒΙΑΛ στη Χίο, αφού πρώτα είχε ήδη αποχωρήσει η UNHCR.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Συντονιστικού Οργάνου Διαχείρισης της Προσφυγικής Κρίσης με μια καταγραφή στις 30/06/2016 οι πρόσφυγες και οι μετανάστες σε όλη τη χώρα ανέρχονται στους 57.235. Στα στοιχεία υπολογίζονται και 6.290 άτομα που φιλοξενούνται σε ενοικιαζόμενους χώρους από την UNHCR, οι διαμένοντες σε μη οργανωμένες δομές (4.959), ενώ εκτός δομών εκτιμάται πως βρίσκονται 1.500 άτομα. Στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου κατεγράφησαν 8.637 πρόσφυγες, εκ των οποίων οι 36 αποτελούν νέες αφίξεις κατά το τελευταίο 24ωρο. Στην Αττική φιλοξενούνται 10.208 πρόσφυγες και μετανάστες, στην Κεντρική Ελλάδα 1.704 και στη Νότια 250. Στους 29 χώρους της Βόρειας Ελλάδας παραμένουν 23.687 άτομα. Και όσο συνεχίζεται το κλείσιμο των συνόρων και η καθυστέρηση στις διαδικασίες ασύλου και επανεγκατάστασης οι συνθήκες στα κέντρα θα γίνονται όλο και δυσκολότερες. Συνολικά σε όλη την Ελλάδα, μόλις 1.700 άτομα έλαβαν άσυλο προς χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχουν φανεί πρόθυμες να τους υποδεχτούν. Και αυτή η αναμονή είναι που εξοργίζει και κάνει τους ανθρώπους να χάνουν την υπομονή τους και οι εξεγέρσεις και οι συμπλοκές μεταξύ προσφύγων και μεταναστών διαφόρων εθνικοτήτων να έχουν μετατραπεί σε ένα συνηθισμένο φαινόμενο. Με τη χώρα μας να έχει μετατραπεί στο μεγάλο “hot spot” της Ευρώπης και να εξαρτάται άμεσα από τις διαθέσεις της Τουρκίας στην τήρηση της συμφωνίας, η προσοχή στρέφεται και πάλι στη διαδρομή της Μεσογείου, δηλαδή στις ροές από τη Λιβύη προς την Ιταλία, από εκεί δηλαδή που σύμφωνα με τη FRONTEX δεν έρχονται Σύριοι πρόσφυγες, αλλά μετανάστες από την Νιγηρία, την Γκάμπια και τη Σομαλία. Και μέχρι στιγμής, τουλάχιστον 3.000 άνθρωποι έχουν χάσει τη ζωή τους στην προσπάθεια να φτάσουν στην Ευρώπη.

Κεφάλαιο 4. Διαχείριση της πρόσφατης προσφυγικής κρίσης στην Ελλάδα. Ενέργειες της πολιτείας

Με Κοινή Υπουργική Απόφαση (Κ.Υ.Α) των Υπουργών Οικονομικών, Εσωτερικών, Εθνικής Άμυνας και Ναυτιλίας η διαχείριση της προσφυγικής κρίσης περνά στο στρατό. Σύμφωνα λοιπόν με την απόφαση αυτή το Κεντρικό Συντονιστικό Όργανο Διαχείρισης Προσφυγικής Κρίσης (ΚΕ.Σ.Ο.Δ.Π) υπάγεται απευθείας στον Αρχηγό Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας (Α/Γ.Ε.Ε.Θ.Α), συγκροτείται με απόφαση του και λειτουργεί εντός των εγκαταστάσεων του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας (ΥΠ.ΕΘ.Α). Αποστολή του ΚΕ.Σ.Ο.Δ.Π είναι η διεύθυνση και ο συντονισμός, σε συνεργασία με την Υπηρεσία Ασύλου και την Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής, των δράσεων για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των θεμάτων, που προκύπτουν από τις προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές στη Χώρα, αποκλειστικά σε ό,τι αφορά στη μεταφορά, τη διαμονή, τη σίτιση και την υγειονομική περίθαλψη των προσφύγων και των μεταναστών. Ειδικότερα, είναι αρμόδιο για :

- Τον συντονισμό και την παροχή σχετικών διαταγών και κατευθύνσεων στα Τοπικά Συντονιστικά Κέντρα Διαχείρισης Προσφυγικής Κρίσης (ΤΟ.Σ.ΚΕ.Δ.Π), όσον αφορά στην εύρυθμη λειτουργία των Κέντρων Πρώτης Υποδοχής (ΚΕ.Π.Υ), των Κέντρων Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Κ.Υ.Τ) και των ανοικτών δομών προσωρινής υποδοχής και φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών, αποκλειστικά για τα ως άνω θέματα.
- Την άμεση ενημέρωση της ιεραρχίας του Γ.Ε.ΕΘ.Α σε κάθε περίπτωση διαφοροποίησης της τρέχουσας κατάστασης και για κάθε έκτακτο συμβάν, προκειμένου να λαμβάνονται ταχέως οι αναγκαίες αποφάσεις.
- Την εξέταση και την κατά αρμοδιότητα προώθηση αιτημάτων, που υποβάλλονται από τους εμπλεκόμενους φορείς και αφορούν στη μεταφορά, διαμονή, σίτιση και υγειονομική περίθαλψη των προσφύγων και μεταναστών.

Του ΚΕ.Σ.Ο.Δ.Π προΐσταται ανώτερος αξιωματικός (βαθμού Συνταγματάρχη και αντιστοίχων των άλλων κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων) ως συντονιστής, με δύο βοηθούς συντονιστή (ανώτερους αξιωματικούς βαθμού Αντισυνταγματάρχη και αντιστοίχων).

Στο ΚΕ.Σ.Ο.Δ.Π λειτουργούν τα εξής τμήματα, τα οποία στελεχώνονται ως εξής :

- Τμήμα Νομικού Συμβούλου, με έναν αξιωματικό του Σώματος Στρατολογικού – Στρατιωτικών Νομικών Συμβούλων.
- Τμήμα Μεταφορών, με έναν αξιωματικό, ο οποίος, εφόσον προέρχεται από το Στρατό Ξηράς (Σ.Ξ) θα ανήκει στο σώμα Εφοδιασμού – Μεταφορών.

- Τμήμα Εφοδιασμού – Σίτισης, με έναν αξιωματικό, ο οποίος, εφόσον προέρχεται από το Σ.Ξ θα ανήκει στο Σώμα Εφοδιασμού – Μεταφορών, ενώ οι αξιωματικοί του Πολεμικού Ναυτικού (Π.Ν) και της Πολεμικής Αεροπορίας (Π.Α) θα έχουν τις ειδικότητες του Οικονομικού και του Εφοδιαστή αντίστοιχα.
- Τμήμα Υποδομών – Διαμονής, με έναν αξιωματικό, ο οποίος, εφόσον προέρχεται από το Σ.Ξ θα ανήκει στο όπλο του Μηχανικού, ενώ οι αξιωματικοί του Π.Ν και της Π.Α θα έχουν τις ειδικότητες του Μηχανικού και του Μηχανικού Εγκαταστάσεων αντίστοιχα.
- Τμήμα Υγειονομικού, με έναν αξιωματικό Υγειονομικού (Ιατρό).
- Τμήμα Συνδέσμων Ελληνικής Αστυνομίας (ΕΛ.ΑΣ) και Λιμενικού Σώματος/Ελληνικής Ακτοφυλακής (Λ.Σ/ΕΛ.ΑΚΤ), με δύο αξιωματικούς.
- Τμήμα Συνδέσμων Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε), Ύπατης Αρμοστείας Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, Μ.Κ.Ο, το οποίο θα στελεχώνεται κατόπιν προτάσεων των αρμόδιων φορέων.
- Τμήμα Συνδέσμου Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, που θα στελεχώνεται κατόπιν πρότασης του ως άνω Υπουργείου.
- Γραμματεία, με δύο (2) υπαξιωματικούς.
- Θα υπηρετεί επίσης και στέλεχος με ειδικότητα Τεχνικός Δικτύων Η/Υ, που μπορεί να είναι εκ των υπηρετούντων στο Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων (ΕΘ.Κ.ΕΠΙΧ) του Γ.Ε.ΕΘ.Α.

Με διαταγή του Αρχηγού Γ.Ε.ΕΘ.Α καθορίζεται το Γενικό Επιτελείο του Κλάδου των Ενόπλων Δυνάμεων, στο οποίο ανατίθεται η αρμοδιότητα των απαιτούμενων ενεργειών για τη συγκρότηση, λειτουργία και υπαγωγή Τοπικών Συντονιστικών Κέντρων Διαχείρισης Προσφυγικής Κρίσης (ΤΟ.Σ.ΚΕ.Δ.Π). Αποστολή των ΤΟ.Σ.ΚΕ.Δ.Π είναι η παρακολούθηση και ο συντονισμός των δράσεων για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των θεμάτων, που προκύπτουν από τις προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές στις περιοχές όπου λειτουργούν, αποκλειστικά σε ό,τι αφορά στη μεταφορά, διαμονή, σίτιση και υγειονομική περίθαλψη των προσφύγων και μεταναστών. Ειδικότερα, τα ΤΟ.Σ.ΚΕ.Δ.Π :

- Διευθύνουν και συντονίζουν, σε συνεργασία με την Υπηρεσία Ασύλου και την Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής, τις κατά τόπους λοιπές δημόσιες υπηρεσίες και αρχές, κοινωνικούς φορείς και Μ.Κ.Ο, που επικουρούν τη λειτουργία των τοπικών ΚΕ.Π.Υ, Κ.Υ.Τ και ανοικτών δομών προσωρινής υποδοχής και φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών, αποκλειστικά σε ό,τι αφορά στη μεταφορά, διαμονή, σίτιση και υγειονομική περίθαλψη τους. Τα στελέχη τους μπορούν να προβαίνουν σε κάθε αναγκαία ενέργεια, εντός του πλαισίου του νόμου και σύμφωνα με τις διαταγές της Ιεραρχίας.

- Αναφέρονται, ιεραρχικά, και παράλληλα ενημερώνουν κατά τα προβλεπόμενα το ΚΕ.Σ.Ο.Δ.Π, επί θεμάτων που προκύπτουν από τις προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές στις περιοχές όπου λειτουργούν.

Των ΤΟ.Σ.ΚΕ.Δ.Π προΐστανται ανώτεροι αξιωματικοί, οι οποίοι υπηρετούν στις μονάδες των Ενόπλων Δυνάμεων που εδρεύουν στις περιοχές όπου λειτουργούν, ως επικεφαλής συντονιστές, με βοηθούς συντονιστή αξιωματικούς της ΕΛ.ΑΣ και στελεχώνονται από στρατιωτικό προσωπικό των Ενόπλων Δυνάμεων, που υπηρετεί στις ανωτέρω μονάδες καθώς και από προσωπικό της ΕΛ.ΑΣ, του Λ.Σ/ΕΛ.ΑΚΤ, των Περιφερειακών Ενοτήτων και των λοιπών δημόσιων αρχών και διαρθρώνονται σε :

- Τμήμα Μεταφορών.
- Τμήμα Εφοδιασμού – Σίτισης.
- Τμήμα Υποδομών – Διαμονής.
- Τμήμα Υγειονομικού.
- Τμήμα Συνδέσμων ΕΛ.ΑΣ–Λ.Σ/ΕΛ.ΑΚΤ.
- Τμήμα Συνδέσμων Ε.Ε - Ύπατης Αρμοστείας Ο.Η.Ε.

Ο Αρχηγός Γ.Ε.ΕΘ.Α, με διαταγή του καθορίζει τον Κλάδο των Ενόπλων Δυνάμεων να έχει την αρμοδιότητα σύναψης συμβάσεων για την εκτέλεση έργων, παροχής υπηρεσιών, προμήθειας αγαθών ή μισθώσεων, σχετικά με την ίδρυση, την κατασκευή, τη συντήρηση και τη λειτουργία των ΚΕ.Π.Υ, των Κ.Υ.Τ και των ανοικτών δομών προσωρινής υποδοχής και φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών, αποκλειστικά για ότι αφορά τη μεταφορά, τη διαμονή, τη σίτιση και την υγειονομική περίθαλψη τους.

Στο πλαίσιο της συνδρομής του ΥΠ.ΕΘ.Α στη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης (με την παραδοχή φιλοξενίας 20.000 ατόμων στις δομές αρμοδιότητας του), εκτιμάται ότι θα προκύψουν δαπάνες συνολικού ύψους περίπου 74.000.000 ευρώ κατ' έτος, οι οποίες αντιστοιχούν σε δαπάνες για τη λειτουργία των δομών αρμοδιότητας του και περιλαμβάνουν :

- Δαπάνες μεταφοράς με εκτιμώμενο ύψος 4.950.000 ευρώ.
- Δαπάνες διαμονής με εκτιμώμενο ύψος 19.800.000 ευρώ περίπου, στις οποίες περιλαμβάνονται οι δαπάνες για την κατασκευή και τη διαμόρφωση των δομών (όπως δαπάνες κατασκευής έργων, επισκευής και συντήρησης εγκαταστάσεων, προμήθειας υλικών συντήρησης και επισκευής εγκαταστάσεων κ.α.) καθώς και της εύρυθμης λειτουργίας τους (όπως καθαριότητα, ύδρευση, ηλεκτρική ενέργεια, προμήθεια εξοπλισμού κ.α.)
- Δαπάνες σίτισης και τροφοδοσίας με εκτιμώμενο ύψος περίπου 45.800.000 ευρώ.

- Δαπάνες υγειονομικής περίθαλψης με εκτιμώμενο ύψος 3.500.000 ευρώ, στις οποίες περιλαμβάνονται δαπάνες όπως προμήθεια ιατρικού και φαρμακευτικού υλικού, καθώς και τυχόν αναγκαίου ιατρικού εξοπλισμού.

Οι εμπλεκόμενοι φορείς χρηματοδότησης και ειδικότερα οι φορείς διαχείρισης ευρωπαϊκών κονδυλίων θα διερευνούν τη δυνατότητα ένταξης και χρηματοδότησης των παραπάνω δαπανών από χρηματοδοτικά εργαλεία της Ε.Ε. (ΦΕΚ Β 630/2016)

Όσον αφορά τη καίρια συμμετοχή που πρέπει να έχει η Τοπική Αυτοδιοίκηση στη διαχείριση και στη λειτουργία δομών φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών καθορίστηκε μέσα από μια σειρά επαφών του υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης. Σε συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στις 30/03/2016 για την ενημέρωση του Δ.Σ της Κ.Ε.Δ.Ε από τον υπουργό Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης για το προσφυγικό ζήτημα, υπογραμμίστηκε ότι είναι αναγκαίο να υπάρξει δίκαιη κατανομή του προβλήματος και όχι ορισμένοι δήμοι να σηκώνουν το βάρος του, συμφωνήθηκε η έκτακτη οικονομική ενίσχυση των Δήμων με 2,8 εκατομμύρια ευρώ για την αντιμετώπιση του προσφυγικού, ενώ συζητήθηκε και η νέα κατανομή πόρων, σε συνεργασία με το υπουργείο Οικονομίας.

Ο πρόεδρος της Κ.Ε.Δ.Ε χαρακτήρισε θετική την πρωτοβουλία να ζητηθεί η συνεργασία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για το προσφυγικό ζήτημα, αφού η κυβέρνηση θεωρεί τη συμβολή των Δήμων καθοριστικής σημασίας. Ο υπουργός Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης ζήτησε αυτήν τη συνάντηση για να μεταφέρει προς όλους τους Δήμους της χώρας την παράκλησή του για συνεννόηση και συνεργασία, αλλά και την πεποίθησή του ότι αν κατανεμηθεί το βάρος σε όλη τη χώρα η αντιμετώπιση του προσφυγικού θα είναι πιο διαχειρίσιμη και πιο δίκαιη, ενώ ανέφερε ότι έχει ξεκινήσει παράλληλα και επαφές με τις Περιφερειακές Ενώσεις Δήμων (Π.Ε.Δ) για το ίδιο θέμα. Πέρα από την έκτακτη οικονομική ενίσχυση ο υπουργός Εσωτερικών ανέφερε ότι καταβάλλονται προσπάθειες εκ μέρους της κυβέρνησης να ενισχυθούν απευθείας οι Δήμοι και οι Περιφέρειες μέσω ευρωπαϊκών προγραμμάτων και τόνισε ότι έχει θέσει το ζήτημα τόσο στον αρμόδιο Επίτροπο της Ε.Ε για θέματα Μεταναστευτικής Πολιτικής όσο και σε όλους τους αρμόδιους ευρωπαϊκούς φορείς ώστε να ξεπεραστούν τα εμπόδια που υπάρχουν από τους ευρωπαϊκούς κανονισμούς, ενώ σε ότι αφορά σε δράσεις και ενέργειες των Δήμων για το προσφυγικό όπως διάθεση προσωπικού, υπηρεσιών, δαπανών κ.λ.π, τόνισε ότι θα καλυφθούν νομοθετικά με νομοσχέδιο που θα τεθεί σε διαβούλευση με την Κ.Ε.Δ.Ε, τις Π.Ε.Δ και την Ένωση Περιφερειών Ελλάδας (ΕΝ.Π.Ε). Οι προτάσεις του Δ.Σ της Κ.Ε.Δ.Ε, τις οποίες ο Υπουργός διαβεβαίωσε ότι θα μεταφέρει στην Κυβέρνηση και ειδικότερα στο ΚΕ.Σ.Ο.Δ.Π είναι οι εξής :

- Να υπάρξει δίκαιη κατανομή των προσφύγων τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εσωτερικό επίπεδο, λαμβάνοντας φυσικά υπόψη τυχόν εθνικές ιδιαιτερότητες.
- Να διασφαλιστούν οι αναγκαίοι πόροι για τους Δήμους που επωμίζονται το βάρος του προσφυγικού.
- Να εξασφαλιστούν μακροχρόνια οφέλη για τις ίδιες τις πόλεις και τις τοπικές κοινωνίες με έργα και υποδομές χρήσιμες πέραν της προσφυγικής κρίσης.
- Να διατεθεί το αναγκαίο προσωπικό στους Δήμους.

- Να διατεθούν απευθείας στους Δήμους πόροι από ευρωπαϊκή χρηματοδότηση ώστε να υπάρχει η δυνατότητα να σχεδιάζουν και να εκτελούν ενέργειες και δράσεις για την αντιμετώπιση του προσφυγικού ζητήματος.
- Να μονιμοποιηθεί η συνεργασία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και της κυβέρνησης με τη συμμετοχή της Διαρκούς Επιτροπής Μεταναστευτικής Πολιτικής και Προσφυγικών Ρωών της Κ.Ε.Δ.Ε στο ΚΕ.Σ.Ο.Δ.Π και παράλληλα να υπάρξουν αντίστοιχα σχήματα που θα λειτουργήσουν συντονισμένα σε περιφερειακό επίπεδο με τη συμμετοχή των Π.Ε.Δ.
- Να προτιμηθεί η δημιουργία μικρότερων και πιο διαχειρίσιμων κέντρων φιλοξενίας, αφού όπως προκύπτει οι μεγάλοι χώροι είναι προβληματικοί τόσο για την αξιοπρεπή διαβίωση των προσφύγων, όσο και για τις τοπικές κοινωνίες.
- Να υπάρξει πρόνοια (εφόσον προβλέπεται να παραμείνουν στη χώρα μας για μεγάλο διάστημα οι πρόσφυγες και οι μετανάστες που έχουν εγκλωβιστεί εδώ) για την υλοποίηση προγραμμάτων αξιοποίησης του χρόνου τους, με δημιουργική απασχόληση και εκπαίδευση των παιδιών τους.
- Να υπάρξει μόνιμη και ισότιμη συνεργασία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των υπουργείων Εσωτερικών και Εξωτερικών προκειμένου να υπάρχει συντονισμός σε θέματα εθνικής πολιτικής με μεταφορά αυτής της πολιτικής, μέσω των Ελλήνων αιρετών, στα όργανα εκπροσώπησης της ευρωπαϊκής Τοπικής Αυτοδιοίκησης. (Κ.Ε.Δ.Ε, 30/03/2016)

Σε συνάντηση μεταξύ των εκπροσώπων της Γερμανικής και της Ελληνικής Τοπικής Αυτοδιοίκησης που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα στις 20/04/2016, συζητήθηκαν πρακτικές και έγινε ανταλλαγή εμπειριών σχετικά με το ζήτημα της διαχείρισης του προσφυγικού ζητήματος. Παρακάτω αναφέρονται κάποια ενδεικτικά παραδείγματα περιοχών της χώρας μας που έχουν πληγεί ιδιαίτερα από τις ανθρώπινες ροές των τελευταίων χρόνων και το πως αυτές μπορούν να διαχειριστούν αυτή την κρίση αλλά και την πρόκληση της κοινωνικής ενσωμάτωσης των προσφύγων και των μεταναστών.

Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

Παρά τα πολλά προβλήματα οι υποδομές που δημιουργήθηκαν στη Λέσβο (δυναμικότητας 3.500 ατόμων), στη Χίο (δυναμικότητας 1.100 ατόμων) και στη Σάμο (δυναμικότητας 850 ατόμων) αλλά και η εμπειρία του προσωπικού που τα στελεχώνει γίνεται δυνατή η διαχείριση των προβλημάτων που παρουσιάζονται χωρίς να είναι πάντα εφικτό να αποφεύγονται πλήρως οι εντάσεις (όπως στην περίπτωση της Χίου) και οφείλεται συνήθως στη μη υπεύθυνη στάση μη θεσμικών παραγόντων. Οι τοπικές κοινωνίες των νησιών του Β. Αιγαίου επέδειξαν μέχρι σήμερα αξιοθαύμαστη ωριμότητα και αλληλεγγύη και αντιστάθηκαν στις όποιες φωνές ξενοφοβίας και ρατσισμού με καλοσύνη και ανθρωπισμό. Οι προσπάθειες για την ενημέρωση των κατοίκων είναι συνεχής μέσα από τα τοπικά μέσα ενημέρωσης και τη διαβούλευση με τους τοπικούς φορείς και οι εθελοντικές πρωτοβουλίες υποστηρίζουν τις προσπάθειες αυτές. Η συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών του κράτους και της Αυτοδιοίκησης ξεπερνά σταδιακά τα προβλήματα συντονισμού για την κατανομή ρόλων και αρμοδιοτήτων και σε συνδυασμό με την αποκτηθείσα εμπειρία οι υπηρεσίες γίνονται αποτελεσματικές και άμεσες. Πέρα από την ενεργοποίηση σε τοπικό επίπεδο έγινε

κινητοποίηση και σε ευρωπαϊκό επίπεδο και άμεσα ανταποκρίθηκε η Ελληνογερμανική Συνέλευση που εξασφάλισε τη δωρεά προς το Βόρειο Αιγαίο δύο ασθενοφόρων, ενώ στη Διάσκεψη Παράκτιων και Απομακρυσμένων Περιφερειών, ζητήθηκε βοήθεια σε κάθε επίπεδο και έχει ήδη συνυπογραφεί μνημόνιο συνεργασίας μεταξύ της Περιφέρειας Βορείου και Νοτίου Αιγαίου με την Περιφέρεια της Βαλένθια για τη φιλοξενία 1.000 προσφύγων αφού πρώτα ολοκληρωθούν οι απαραίτητες διαδικασίες σε επίπεδο κρατών.

Με μια σειρά από διαβήματα προς τις ευρωπαϊκές αρχές, ζητήθηκε η άμεση πρόσβαση των Περιφερειών στους πόρους του Ταμείου Ασύλου και Μετανάστευσης, χωρίς την παρεμβολή των κρατών μελών που αναπόφευκτα καθυστερεί τις διαδικασίες και στο ίδιο πλαίσιο αναβάθμισης του ζητήματος στην Ευρωπαϊκή ατζέντα με την Ένωση Περιφερειών πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις με τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και την Επίτροπο για θέματα Περιφερειακής Πολιτικής, που είχαν ως αποτέλεσμα τη δυνατότητα τροποποίησης των προγραμμάτων ώστε να ενταχθεί η αντιμετώπιση του προσφυγικού ζητήματος στις προτεραιότητες και στις δράσεις τους. Ήδη από τον Ιούνιο του 2015 ξεκίνησε μια προσπάθεια (που κατέληξε θετικά) για την έγκριση από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανάπτυξης του Συμβουλίου της Ευρώπης χρηματοδοτικής διευκόλυνσης, με δάνειο-γέφυρα ποσού 2.000.000 ευρώ για τη δημιουργία δύο ανοικτών κέντρων φιλοξενίας για αιτούντες άσυλο (60 άτομα) και ασυνόδευτα ανήλικα (40 άτομα) στη Λέσβο, ενώ την περίοδο αυτή οι υπηρεσίες της Περιφέρειας εξετάζουν το κατά πόσο είναι δυνατά η άμεση ενεργοποίηση των πόρων των διαρθρωτικών ταμείων και ιδίως του Ευρωπαϊκού Κεντρικού Ταμείου για την δυνατότητα υποστήριξης των τοπικών φορέων για την υλοποίηση δράσεων ένταξης και κοινωνικής ενσωμάτωσης των προσφύγων, γιατί οι επιπτώσεις στην καθημερινότητα και την ποιότητα ζωής των κατοίκων μετά τον δεύτερο χρόνο της αντιμετώπισης του προσφυγικού ζητήματος (αλλά και τα προβλήματα στις τοπικές οικονομίες) τείνουν να μετατραπούν σε μακροχρόνιες. Έτσι είναι απαραίτητη η σύνταξη και η εφαρμογή ενός ειδικού προγράμματος στήριξης που επαναπροσδιορίζει το αναπτυξιακό και αντιμετωπίζει με ολοκληρωμένο και στρατηγικό τρόπο τις συνέπειες του προσφυγικού ζητήματος ως μια νέα πραγματικότητα.

Δήμος Αθηναίων

Η πόλη της Αθήνας αποτελούσε ενδιάμεσο (transit) προορισμό, μετά τις διαδικασίες ταυτοποίησης στα ελληνικά νησιά, και πριν τη μετακίνηση προς τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης. Μετά το κλείσιμο του βαλκανικού διαδρόμου έχουν δημιουργηθεί νέα δεδομένα και πέρα από την προσωρινή εγκατάσταση θα απαιτηθούν και δράσεις σχετικά με τη μεσοπρόθεσμη και τη μακροπρόθεσμη παραμονή του πληθυσμού. Η άφιξη των προσφύγων και των μεταναστών δεν γίνεται στα πλαίσια οργανωμένης κατανομής ανάλογη με αυτή που γίνεται για π.χ. στη Γερμανία (κατανομή ανά κρατίδιο και Δήμο με βάση συγκεκριμένα πληθυσμιακά και οικονομικά κριτήρια) και έτσι το κέντρο τη Αθήνας αποτελεί ελκυστική επιλογή προσωρινής εγκατάστασης του πληθυσμού λόγω της δυνατότητας δικτύωσης και επαφής με τον μόνιμα εγκατεστημένο μεταναστευτικό πληθυσμό.

Η εσωτερική κατανομή σε χώρους φιλοξενίας στην παρούσα φάση (με βάση στοιχεία που έδωσε στη δημοσιότητα το ΚΕ.Σ.Ο.Δ.Π στις 13/4/2016) γίνεται στο Ανοιχτό Κέντρο Φιλοξενίας στην περιοχή του Ελαιώνα (δυναμικότητας 1.500 ατόμων) και μέσω προγράμματος προσωρινής στέγασης σε συνεργασία με την UNHCR και τους Δήμους Μοσχάτου, Ταύρου, Νέας Σμύρνης, Ζωγράφου και Αγίου Δημητρίου (200 διαμερίσματα με ρήτρα μίσθωσης ενός διαμερίσματος ανά πολυκατοικία). Η μέριμνα για τους πρόσφυγες γίνεται με συνεργασία του Δήμου με την UNHCR, τις εθελοντικές οργανώσεις, τις Μ.Κ.Ο, τις

μεταναστευτικές κοινότητες, και την Κεντρική Διοίκηση (π.χ. το Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης για την περίπτωση της ανοιχτής δομής στον Ελαιώνα). Η υποστήριξη της πολιτείας και η επαφή με υπηρεσίες όπως η ΕΛ.ΑΣ και η Π.Υ λαμβάνεται κατά περίπτωση και τοπικά και η ως τώρα διαχείριση του ζητήματος των προσφυγικών ροών στοχεύει καταρχήν στα ζητήματα της υποδοχής και της προσωρινής εγκατάστασης, ενώ το ζήτημα του σχεδιασμού πρωτοβουλιών κοινωνικής ένταξης θα ακολουθήσει σε δεύτερο χρόνο και με βάση την τελική εκτίμηση του πληθυσμού ο οποίος θα εγκατασταθεί μακροπρόθεσμα στην πόλη με τη δημιουργία Τμήματος Υποστήριξης και Κοινωνικής Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων, το οποίο θα λειτουργήσει στα πλαίσια της Διεύθυνσης Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Υγείας του Δήμου καθώς και του ορισμού Αντιδημάρχου αρμόδιου για θέματα Μεταναστών και Προσφύγων.

Δήμος Σάμου

Σύμφωνα με μια καταγραφή που έγινε στις 14/04/2016 και ενώ το “hot spot” της Σάμου δεν είχε αρχίσει επίσημα τη λειτουργία του, αναφέρθηκαν οι παρακάτω ενέργειες για τη διαχείριση της προσφυγικής και μεταναστευτικής ροής :

- Λειτουργεί το Κέντρο Πρώτης Υποδοχής ως κλειστό κέντρο (παρόλο που ακόμα δεν έχει αρχίσει η επίσημη λειτουργία του, αφού μόνο ένα τμήμα του είναι διαθέσιμο για την στέγαση των προσφύγων και των μεταναστών) και η μεταφορά όλων των προσφύγων και των μεταναστών γίνεται σε αυτό και στη συνέχεια ακολουθούνται οι διαδικασίες που προβλέπονται από την πρόσφατα υπογραφείσα (στις 20/03/2016) συμφωνία μεταξύ Ε.Ε. Και Τουρκίας.
- Στα πλαίσια της συνδρομής της τοπικής κοινωνίας στην αντιμετώπιση του προσφυγικού και του μεταναστευτικού προβλήματος συγκροτήθηκαν τοπικές ομάδες εθελοντών με αντικείμενο την παροχή σίτισης, ρουχισμού κ.λ.π με την κάθε ομάδα να έχει αναλάβει συγκεκριμένα καθήκοντα και στα πλαίσια εβδομαδιαίας σύσκεψης υπό την ευθύνη της Ύπατης Αρμοστείας γίνεται καταγραφή των αναγκών, ενημέρωση για την κάλυψή τους και προγραμματισμός για τις εκκρεμότητες.
- Την αποκλειστική μέριμνα για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες έχουν οι φορείς που είναι αρμόδιοι για την λειτουργία του Κέντρου Πρώτης Υποδοχής με την βοήθεια εθελοντών και Μ.Κ.Ο.
- Οι υπηρεσίες του νησιού βρίσκονται σε συνεχή επικοινωνία και επαφή για την αντιμετώπιση των αναγκών, ενώ από την πλευρά της πολιτείας δεν υπήρξε συνδρομή για μεγάλο χρονικό διάστημα, πλην της πρόσφατα εγκριθείσας επιχορήγησης του Δήμου με συγκεκριμένες επιτρεπόμενες δαπάνες που υπολείπονται κατά πολύ του συνολικού ποσού που έχει επιβαρύνει τον δημοτικό προϋπολογισμό.
- Η ανταλλαγή πληροφοριών γίνεται κυρίως στα πλαίσια τεχνικών συσκέψεων.
- Με δεδομένο ότι η λειτουργία του Κέντρου Πρώτης Υποδοχής είναι κλειστού τύπου δεν είναι δυνατή η διοργάνωση δραστηριοτήτων ένταξης των προσφύγων και των

μεταναστών στο κοινωνικό σύστημα καθώς μάλιστα δεν υπάρχουν και από την πλευρά της κυβέρνησης σχετικές οδηγίες προς αυτή την κατεύθυνση.

- Η παροχή των συμβουλευτικών υπηρεσιών που προσφέρονται είναι σχετικά με τα δικαιώματα και τις προβλεπόμενες διαδικασίες εντός του “hot spot” από τις αρμόδιες για αυτόν τον σκοπό υπηρεσίες (Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής, Υπηρεσία Ασύλου, UNHCR).

Τέλος πρέπει να σημειωθεί ότι τα δύο πιο σημαντικά προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπίσει ο Δήμος είναι ο αρνητικός αντίκτυπος της όλης κατάστασης στον τουρισμό του νησιού που επηρεάζει σημαντικά την τοπική οικονομία και η τεράστια περιβαλλοντική επιβάρυνση από τη συσσώρευση δεκάδων τόνων σωσιβίων, ρούχων, σκαφών όλων των τύπων, κλινοσκεπασμάτων και άλλων ειδών όπως σκηνές, παπούτσια κ.ά. (Συνάντηση εκπροσώπων της Γερμανικής και της Ελληνικής Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Αθήνα 20/04/2016)

Σημαντικό επίσης ήταν να εξασφαλιστεί η παροχή έγκυρης πληροφόρησης στους ανθρώπους που διαμένουν στις δομές φιλοξενίας. Η πληροφόρηση αυτή καθαυτή είναι μια μορφή αρωγής το ίδιο σημαντική με το φαγητό, το νερό, τη στέγη και την ιατρική βοήθεια. Νέα και φήμες που κυκλοφορούν μέσω εφημερίδων, τηλεοπτικών καναλιών, Μ.Κ.Ο, εθελοντικών ομάδων, αλλά και μέσω των ίδιων των προσφύγων και των μεταναστών είναι κάποια από τα μέσα από τα οποία οι ενδιαφερόμενοι προσλαμβάνουν πληροφορίες τις οποίες αφού τις «διασταυρώσουν» με συγγενείς και συμπατριώτες σε άλλες χώρες, ιστοσελίδες και διαρροές από παράνομους διακινητές και επιτήδειους, τείνουν να εμπιστευτούν αυτούς που τους προσφέρουν τις περισσότερες ελπίδες για λύση του προβλήματος τους και εξεύρεση τρόπου να περάσουν τα σύνορα και να συνεχίσουν τη μετακίνηση τους προς τον τελικό τους προορισμό. Χαρακτηριστικό αυτής της πρακτικής αποτελεί ένα φυλλάδιο που μοιράστηκε από κάποια Μ.Κ.Ο (άγνωστη ποια) στον άτυπο καταυλισμό της Ειδομένης μετά το κλείσιμο των συνόρων που οδήγησε μια μεγάλη ομάδα ανθρώπων να προσπαθήσουν να περάσουν παράνομα τα σύνορα μέσα από ένα ποτάμι και να κινδυνέψουν.

Για να μπορέσει να ξεπεραστεί και να αποφευχθεί η παραπληροφόρηση απαιτείται μια συστηματική, καθημερινή και υπεύθυνη ενημέρωση των προσφύγων και των μεταναστών εκ μέρους της πολιτείας αφού το μοντέλο αυτό έχει εφαρμοστεί με επιτυχία και θετικά αποτελέσματα στις προσφυγικές κρίσεις της Αφρικής, της Νοτιοανατολικής Ασίας και της Ανατολικής Ευρώπης. Την ανάγκη να ενημερώνονται οι σχεδόν 50.000 χιλιάδες πρόσφυγες και μετανάστες που βρίσκονται στη χώρα μας με επίσημο έγκυρο και αξιόπιστο τρόπο ανέλαβε η Ελληνική Ραδιοφωνία και Τηλεόραση (ΕΡΤ), που είναι ο δημόσιος ραδιοτηλεοπτικός φορέας της Ελλάδας, μέσω της πρωτοβουλίας της “ΕΡΤ4refugees” που ξεκίνησε τον Μάρτιο του 2016. Έτσι προσπαθώντας να καλύψει τα κενά στην ενημέρωση μέσα από το Ραδιόφωνο, την Τηλεόραση και την ιστοσελίδα της η ΕΡΤ θα μεταδίδει καθημερινά δελτίο ειδήσεων στα Αραβικά (μετά το τέλος των δελτίων Ειδήσεων στις 15.00, στις 18.00 και στις 21.00) καθώς και ειδικές προσαρμοσμένες ειδησεογραφικές ενότητες με όλες τις εξελίξεις από τα μέτωπα της κρίσης αλλά και πληροφορίες που αφορούν τους ανθρώπους που εγκατέλειψαν την πατρίδα τους και τώρα βρίσκονται εγκλωβισμένοι στους καταυλισμούς επί ελληνικού εδάφους. Παράλληλα όλες οι ειδήσεις στα Αραβικά θα είναι διαθέσιμες και από την ιστοσελίδα της ΕΡΤ, από το ραδιόφωνο και μέσω των περιφερειακών σταθμών της ΕΡΤ στο μεγαλύτερο μέρος της χώρας. Η ενημέρωση για την ύπαρξη του προγράμματος μπορεί εύκολα να γίνει με αναρτήσεις πινακίδων στα λιμάνια, στα κέντρα

υποδοχής και στους καταυλισμούς προσωρινής εγκατάστασης, ενώ με την άμεση εμπλοκή προσφύγων και μεταναστών από κάθε καταυλισμό που έχουν εμπειρία εργασίας σε Μ.Μ.Ε, το πρόγραμμα αυτό μπορεί να είναι η απαρχή ενός μηχανισμού προσωρινής κοινωνικής ενσωμάτωσης και παροχής ουσιαστικής βοήθειας, αλλά και ένα σημαντικό βήμα κατανόησης ανάμεσα στην κοινωνία (και ιδιαίτερα την τοπική κοινωνία των περιοχών που στεγάζουν καταυλισμούς και κέντρα υποδοχής) και στους ίδιους τους πρόσφυγες και τους μετανάστες.

Μέχρι τα μέσα Ιουνίου 2016 και σύμφωνα με επίσημα έγγραφα του Γενικού Επιτελείου Στρατού (Γ.Ε.Σ) στην χώρα μας λειτουργούν 34 δομές φιλοξενίας στην ηπειρωτική χώρα και 5 στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου (κέντρα σε Κυλλήνη, Σκαραμαγκά, Ελαιώνα, Οινόφυτα, Λαμία, Καρδίτσα, Λάρισα, Ιωάννινα, Βέροια, Κιλκίς κ.α.) υπό την εποπτεία του υπουργείου Εθνικής Άμυνας, του υπουργείου Εσωτερικών, της UNHCR και άλλων φορέων, που φιλοξενούν περίπου 35.000 πρόσφυγες και μετανάστες (αν και οι δυνατότητες στέγασης τους είναι για πάνω από 42.000 άτομα). Σε αυτά δεν περιλαμβάνονται οι δύο καταυλισμοί σε Πειραιά και Ελληνικό (όπου διαμένουν περίπου 6.200 άτομα). Σε αυτά θα προστεθούν άμεσα άλλα 13 κέντρα, καθώς έχουν εγκριθεί από τα αρμόδια υπουργεία και έχουν ξεκινήσει οι εργασίες διαμόρφωσης των χώρων. Οι δομές βρίσκονται στα Ναυπηγεία Ελευσίνας, στο κτίριο αντισεισμικών εργαστηρίων στη Νίκαια, σε παιδική κατασκήνωση στη Ραφήνα, στη Στυλίδα, στον βιομηχανικό χώρο «Καραμανλής» στη Σίνδο, σε πρώην δημοτικό σχολείο στη Βόλβη και στο πρώην σουπερ μάρκετ «Ατλάντικ» στα Τρίκαλα. Επίσης ως χώρος που έχει αναγνωριστεί και έχει πάρει την έγκριση από τον αναπληρωτή υπουργό Εθνικής Άμυνας προκειμένου να προχωρήσουν οι εργασίες, αναφέρεται και η Παιδόπολη Αγίας Ελένης στα Ιωάννινα. Σύμφωνα με έγγραφα του Γ.Ε.Σ, οι αρμόδιες υπηρεσίες του υπουργείου Εθνικής Άμυνας έχουν ήδη εντοπίσει άλλους 27 χώρους και αναμένουν τη σχετική έγκριση από τον Υπουργό προκειμένου αυτοί να μετατραπούν σε δομές φιλοξενίας. Πρόκειται για το παλιό Ψυχιατρείο Χανίων, τρία ακίνητα στον Ασπρόπυργο (η Δημοτική Αρχή Ασπρόπυργου έχει εκδηλώσει ήδη αντιδράσεις αφού σε κοντινή απόσταση από τους χώρους αυτούς βρίσκονται διυλιστήρια πετρελαίου και δεξαμενή της Ε.Υ.Δ.Α.Π), κατάλληλος χώρος λίγο έξω από την πόλη της Ναυπάκτου, το στρατόπεδο «Παπαγεωργίου» στα Ιωάννινα, χώρος του υπουργείου Υποδομών στη Χαλκιδική, το «Hotel Galaxy» στο Πόρτο Χέλι, τέσσερα ακίνητα στη Σπάρτη, τρία στην Τρίπολη, το «Hotel Apollo Resort Art» στα Φιλιατρά, παλιά οινοποιεία στην Καλαμάτα κ.ά. Εκτός αυτών προκύπτει ότι καταυλισμός θα γίνει στη Σχολή Μαθητείας των Ναυπηγείων Σκαραμαγκά, στη Στυλίδα, στη Θέρμη, στο Καλοχώρι και τη Σίνδο. Τέλος μια ακόμα υποκατηγορία με χώρους που εξετάζονται από το υπουργείο Εθνικής Άμυνας αφορά ακίνητα που έχουν μελετηθεί αλλά προς το παρόν δεν θα χρησιμοποιηθούν. Η συγκεκριμένη κατηγορία περιλαμβάνει 11 ακίνητα σε όλη την Ελλάδα, μεταξύ των οποίων η Σχολή Αξιωματικών Αστυνομίας στην Καρδίτσα, το «Mall» Τρικάλων, το αεροδρόμιο Μεσολογγίου και δύο στρατόπεδα στη Θεσσαλονίκη.

Κεφάλαιο 5.

Συμπεράσματα - Συζήτηση

Γενικά σε κάθε κατάσταση έκτακτης ανάγκης μπορεί να προκύψει η απαίτηση να παρασχεθεί ένα ασφαλές καταφύγιο για τον πληθυσμό που επλήγη. Το μέγεθος και το είδος της καταστροφής θα καθορίσει το αν αυτή η στέγαση θα είναι άμεση, προσωρινή ή μόνιμη ενώ τα τοπικά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής που επλήγη είναι αυτά που θα καθορίσουν την τελική μορφή που θα πάρουν αυτοί οι οικισμοί. Για το λόγο αυτό πριν από τη δημιουργία των προσωρινών οικισμών θα πρέπει να έχουν εξεταστεί οι παράγοντες εκείνοι που θα οδηγήσουν στην καλύτερη δυνατή λύση ώστε η υλοποίηση του προγράμματος της στέγασης να γίνει με επιτυχία και με τη χρήση όσο το δυνατόν λιγότερων πόρων. Μέχρι σήμερα δεν υπάρχουν πουθενά στο κόσμο κανονισμοί που να επιβάλουν την ακριβή διαδικασία δημιουργίας των προσωρινών οικισμών, παρά μόνο οδηγίες για το πως μπορεί να στηθεί και να διοικηθεί ένας καταυλισμός. Επίσης υπάρχουν προδιαγραφές για τα υλικά κατασκευής (ανάλογα με το κλίμα, την εποχή κ.λ.π), τις εγκαταστάσεις και τις παροχές που πρέπει να είναι σε θέση να προσφέρει σε αυτούς που έχουν ανάγκη ώστε να έχουν όσο το δυνατόν καλές και αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης. Οι φορείς που θα αναλάβουν τη διαδικασία σχεδίασης και υλοποίησης της προσωρινής στέγασης σε οικισμούς δεν θα πρέπει να αγνοούν τα κλιματολογικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά που έχει η πληγείσα περιοχή. Η λειτουργία ενός τυπικού νοικοκυριού και ο συνηθής τρόπος ζωής των κατοίκων της πληγείσας περιοχής θα πρέπει να είναι γνωστές στους φορείς σχεδιασμού, ώστε η λύση της προσωρινής στέγασης που θα τους δοθεί να ταιριάζει στις τοπικές συνθήκες και έτσι να μπορέσει να εξυπηρετήσει τις βασικές ανάγκες τους.

Στην περίπτωση της αντιμετώπισης των προσφυγικών και των μεταναστευτικών ροών που επηρέασαν και εξακολουθούν να επηρεάζουν την χώρα μας, αποφασίστηκε η διαχείριση της (σε ότι αφορά τη μεταφορά, τη διαμονή, τη σίτιση και την υγειονομική περίθαλψη) να περάσει στον στρατό. Το μέγεθος των ροών και η κατάσταση που δημιουργήθηκε μετά το κλείσιμο των συνόρων οδήγησε σε αυτή την απόφαση αφού οι συνθήκες άλλαξαν και η Ελλάδα από χώρα διέλευσης μετατράπηκε σε χώρα προσωρινής παραμονής και όπως όλα δείχνουν μάλλον σε χώρα μόνιμης διαμονής, αφού πολλοί από τους πρόσφυγες και τους μετανάστες έχουν ήδη υποβάλει αίτημα ασύλου στη χώρα μας. Οι ανάγκες τους λοιπόν μετά από λίγο καιρό δεν θα περιορίζονται μόνο στην παροχή στέγης και τροφής αλλά θα χρειαστεί να καλύψει και άλλα σημεία όπως την εργασία και την εκπαίδευση των παιδιών τους. Η στέγαση δεν θα μπορεί να συνεχιστεί για πολύ καιρό ακόμα σε σκηνές, τέντες και κοντέινερ, αφού αν τελικά τους δοθεί το άσυλο θα πρέπει να τους παρασχεθεί η δυνατότητα να στεγαστούν σε σπίτια και διαμερίσματα ώστε να αρχίσουν να ενσωματώνονται στην κοινωνία και να προσαρμόσουν τη ζωή τους στο νέο μόνιμο περιβάλλον. Και αν η, μετά από μια καταστροφή, σχεδόν μόνιμη εγκατάσταση σε μια περιοχή αποτελεί σοβαρό και μείζων θέμα για τους περιοίκους, τότε η εγκατάσταση προσφύγων και μεταναστών στην περιοχή τους σε μόνιμο επίπεδο θα αποτελέσει λόγο για να αντιδράσουν

έντονα οι τοπικές κοινωνίες αν δεν υπάρξει η σωστή και έγκαιρη πληροφόρησή τους σχετικά με τις νέες συνθήκες που θα προκύψουν. Κατά το παρελθόν και στην αντίστοιχη περίπτωση των προσφύγων από τη Μικρά Ασία, για να επιτευχθεί η αποκατάσταση τους χρειάστηκε η δημιουργία αρμόδιου οργάνου και η ενίσχυση (οικονομική και τεχνική) από άλλες χώρες. Και πάλι η διαδικασία ήταν χρονοβόρα και δύσκολη, διήρκησε σχεδόν μια δεκαετία και οι αντιδράσεις του γηγενή πληθυσμού ήταν πολλές, αφού θεωρούσαν ότι οι πρόσφυγες επωφελούνταν από παροχές τις οποίες δεν δικαιούνταν ούτε οι ντόπιοι. Στη δεδομένη χρονική στιγμή το πρόβλημα μπορεί να εντοπιστεί όχι τόσο στον αριθμό των ανθρώπων που πρέπει να αποκατασταθεί όσο στο γεγονός ότι προέρχονται από χώρες που η κουλτούρα και το θρήσκευμά τους δεν είναι το ίδιο με της χώρας υποδοχής τους και γιαυτό οι συνθήκες που θα τους παρασχεθούν θα πρέπει να προσαρμοστούν ανάλογα ώστε να καλύψουν αυτές τις πολιτισμικές και θρησκευτικές διαφορές. Με δεδομένο την οικονομική κρίση που μαστίζει εδώ και αρκετά χρόνια την χώρα μας γίνεται κατανοητό ότι η εγκατάσταση αυτών των ανθρώπων δεν μπορεί να γίνει χωρίς την παροχή πόρων από εξωγενείς πηγές και γιαυτό η Ε.Ε και ο Ο.Η.Ε θα πρέπει να σταθούν αρωγοί και να παράσχουν ότι είναι απαραίτητο.

Οι χώρες με υψηλή σεισμική επικινδυνότητα, όπως η Ελλάδα, ορίζουν τις βασικές αρχές αντιμετώπισης των σεισμικών καταστροφών και υποδεικνύουν τους αρμόδιους φορείς που θα εμπλακούν στη διαδικασία εκπόνησής τους. Στη χώρα μας αρμόδιος φορέας για την επεξεργασία και το σχεδιασμό της αντισεισμικής πολιτικής καθώς και για το συντονισμό των ενεργειών του δυναμικού για την εφαρμογή της πολιτικής αυτής είναι με βάση το θεσμικό του πλαίσιο ο Ο.Α.Σ.Π. Η Γ.Γ.Π.Π είναι αρμόδια σε ότι αφορά τη συνεργασία και το συντονισμό των νέων δομών Αυτοδιοίκησης (Δήμοι, Περιφέρειες και Αποκεντρωμένες Διοικήσεις) με τους λοιπούς εμπλεκόμενους φορείς (ΕΛ.ΑΣ., Π.Σ., κ.λ.π) και η Υ.Α.Σ.(πλέον η Δ.Α.Ε.Φ.Κ) σε ότι αφορά τη διαχείριση των συνεπειών από την εκδήλωση των σεισμών και ειδικότερα την προσωρινή στέγαση των πληγέντων. Η μέχρι τώρα ανταπόκριση των παραπάνω φορέων κρίνεται αποτελεσματική και άρτια σε ότι αφορά τις περιπτώσεις που κλήθηκαν να επέμβουν. Όταν μετά την εκδήλωση ενός σεισμού χρειάστηκε να προσφερθεί στέγαση και προκειμένου οι πληγέντες να μην αποκοπούν από τις καθημερινές τους δραστηριότητες, οι χώροι που χρησιμοποιήθηκαν για αυτόν το σκοπό ήταν εντός της αστικής ζώνης και προσέφεραν ικανοποιητική ποιότητα κατοικίας σε χιλιάδες πολίτες, λύνοντας το πρόβλημα της στέγασης μέχρι την αποκατάσταση των κατοικιών τους. Η τάση όμως που υπάρχει είναι αυτοί οι προσωρινοί οικισμοί να γίνονται μόνιμη κατοικία και η απομάκρυνση και η διάλυση των οικισμών να αποτελεί μια δύσκολη και χρονοβόρα διαδικασία, καθώς ο πληθυσμός δεν απομακρύνεται οικειοθελώς, αφού μετά από κάποιο χρονικό διάστημα συνηθίζει την εκεί διαβίωσή του.

Παρόλο που η Ελλάδα είναι μια καθαρά σειсмоγενής περιοχή δεν έχει γίνει μια ολοκληρωμένη μελέτη που να καθορίζει την οργάνωση και τη λειτουργία των προσωρινών οικισμών συνολικά, εκτός από κάποιες μεμονωμένες περιπτώσεις συγκεκριμένων περιοχών. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα κάθε φορά που εκδηλώνεται μια καταστροφή ο πληγέντας πληθυσμός να πιέζει και να μην επιτρέπει τους αρμόδιους φορείς να εξετάσουν όλες τις παραμέτρους και υπό την πίεση του χρόνου να παίρνονται βιαστικές αποφάσεις και να οργανώνεται εκείνη τη στιγμή η διαδικασία παροχής βοήθειας, όπως η επιλογή των χώρων που θα φιλοξενήσουν τους προσωρινούς οικισμούς και ο καθορισμός των δικαιούχων. Το λάθος της κρατικής διοίκησης είναι η αδράνεια που δείχνει πριν την εκδήλωση μιας καταστροφής και όχι τόσο η αδυναμία της κατάλληλης αντιμετώπισής μετακαταστροφικά. Πριν την καταστροφή υπάρχει όλος ο απαιτούμενος χρόνος για να γίνει μια ολοκληρωμένη μελέτη η οποία θα μπορεί να προσαρμοστεί ανάλογα, όταν θα υπάρξει ανάγκη. Και αυτός θα

πρέπει να είναι ο στόχος. Με το σωστό συντονισμό, την παροχή τεχνογνωσίας από τις ήδη αρμόδιες υπηρεσίες και τη διαλειτουργικότητα μεταξύ των αρμόδιων φορέων και του κράτους να καταρτιστεί μια μελέτη που θα αποτελέσει τον οδηγό για τη δημιουργία και τη λειτουργία ασφαλούς καταφυγίου σε κάθε κατάσταση έκτακτης ανάγκης που θα εκδηλωθεί στο μέλλον στην χώρα μας (και να μην περιορίζεται μόνο στην εκδήλωση σεισμικών ή άλλων φυσικών γεγονότων), αλλά και για να μην υπάρξει ο κίνδυνος της αποδυνάμωσης των υπηρεσιών που είναι αρμόδιες για την αντιμετώπιση μιας καταστροφής κάθε φορά που θα χρειαστεί να συμβάλουν στην αντιμετώπιση ενός γεγονότος που ξεφεύγει των αρμοδιοτήτων τους. Θα πρέπει λοιπόν να καθοριστούν άμεσα από το σύνολο των Δήμων και των Περιφερειών οι κατάλληλοι χώροι που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την δημιουργία δομών φιλοξενίας σε κάθε κατάσταση έκτακτης ανάγκης που θα είναι προσαρμοσμένοι στην σημερινή δύσκολη οικονομική κατάσταση και θα απαιτούν τη χρήση όσο το δυνατό λιγότερων πόρων για τη διαμόρφωσή τους.

Φαίνεται λοιπόν ότι η παροχή ασφαλούς στέγης σε κάθε περίπτωση, είτε μιλάμε για μια φυσική καταστροφή είτε για μια έκτακτη ανάγκη που προκύπτει από την ανθρώπινη παρέμβαση, είναι πολύ σημαντική, αρχικά για την επιβίωση και μετέπειτα για την αξιοπρεπή διαβίωση και η δημιουργία, η λειτουργία, η διοίκηση και οι κατάλληλες παρεχόμενες υπηρεσίες θα πρέπει να είναι μια διαδικασία γνώριμη και καθορισμένη από κάθε οργανισμό που παρέχει βοήθεια, ώστε αυτή να είναι άμεση και αποτελεσματική.

Βιβλιογραφία

- Αιγίδης Α.Ι., “Η Ελλάδα χωρίς τους πρόσφυγες: ιστορική, δημοσιονομική, οικονομική και κοινωνική μελέτη του προσφυγικού ζητήματος”, Αθήναι 1934
- Andrianakis, V., Dandoulaki, M., Papadopoulos, N., (1999). Disaster response and reconstruction measures after the Athens earthquake of September 7, 1999 (M=5.9). Newsletter of the European Centre on Prevention and Forecasting of Earthquakes (Council of Europe), Issue No 3, December 1999.
- Βαμβακάρης Μ., Αυτοβιογραφία, Αθήνα 1978
- Βασενχόβεν, Α. [κ.ά.], “Πόλη σε Σεισμό”, Ε.Μ.Π./ΥΧΟΠ, Αθήνα 1995
- Βεργόπουλος Κ., “Το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα: Το πρόβλημα της κοινωνικής ενσωμάτωσης της γεωργίας”, Αθήνα 1975
- Γερασιμάτος Α.Γ., “ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ. Βασικές Αρχές Δημιουργίας, Οργάνωσης, Λειτουργίας”, Πάτρα 2016
- Δανδουλάκη Μ., “Η διαδικασία δημιουργίας οικισμών για την προσωρινή στέγαση αστέγων σεισμόπληκτων στην πόλη της Καλαμάτας μετά τους σεισμούς του 1986.”, 1ο Ελληνικό Συνέδριο Αντισεισμικής Μηχανικής και Τεχνικής Σεισμολογίας, Ευγενίδειο Ίδρυμά, Αθήνα 1992
- Δανδουλάκη Μ. “Ημιμόνιμη στέγαση σεισμόπληκτων: Η ελληνική εμπειρία από την περίοδο 1986-1995.” Πρακτικά του Συνεδρίου «Περιφερειακή ανάπτυξη, Σχεδιασμός και Περιβάλλον στην Ενωμένη Ευρώπη», Αθήνα 1995
- Δανδουλάκη Μ., Διδακτορική Διατριβή : “Σχεδιασμός του χώρου και αντισεισμική προστασία στην Ελλάδα”, Αθήνα 2008
- Δανδουλάκη Μ., “Καλλικράτης. Πολιτική Προστασία και Αυτοδιοίκηση”, Ε.Ε.Τ.Α.Α, Αθήνα 2010
- Δασκαλάκη Χ., Σιώκα Β., “Υπηρεσία Συμβουλευτικής Βοήθειας Σεισμόπληκτων Καλαμάτας: Δ.Σ Εκλογή Θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας”, Καλαμάτα 1994
- Δελλαδέτσιμας Π.Μ., Γιακουμή Μ., “Προδιαγραφές χώρων συγκέντρωσης του πληθυσμού σε περίπτωση σεισμού”, Ο.Α.Σ.Π, Αθήνα 1994
- Δελλαδέτσιμας Π.Μ., Λαμπριανίδης, Λ. και Γετίμης, Π. , Καυκαλάς, Γ., “ Μητροπολιτική Διακυβέρνηση. Διεθνής εμπειρία και ελληνική πραγματικότητα.”, Ι.Α.Π.Α.Δ., Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2003
- Δελλαδέτσιμας Π.Μ., “Οι ασφαλείς πόλεις”, Αθήνα 2009
- Δρίτσα, Μ., “Πρόσφυγες και εκβιομηχάνιση”, Αθήνα 1989
- Davis, I. “Shelter after disaster: Guidelines for assistance”, UNDRO, Geneva 1982
- Dimitriu, P, Karakostas, C., Lekidis, V. (2004). The Athens (Greece) earthquake of 7 September 1999: the event, its effects and the response. Thessaloniki: ITSAK

ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε, Πρόγραμμα «Κοινοπραξίες Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης σε τομείς Εθνικής Προτεραιότητας», Τίτλος έργου “Τυποποίηση και μεθοδολογία διαχείρισης δασικών καυσίμων στην Αττική” (<http://www.fria.gr/mmfria/index.php?id=100&catid=38&lan=GR&tl=CATEGORYID>)

Ε.Μ.Π, “Μετεγκατάσταση πληθυσμού σε ημιμόνιμα καταλύματα μετά από σεισμό: κοινωνικές παράμετροι, πολεοδομικές επιπτώσεις και τεχνολογία βιομηχανικής παραγωγής μονάδων κατοικίας”, Ο.Α.ΣΠ, Αθήνα 1995

Ενημέρωση του Δ.Σ. της ΚΕΔΕ από τον υπουργό Εσωτερικών Π. Κουρουμπλή για το προσφυγικό ζήτημα- Οι προτάσεις της ΚΕΔΕ (Αθήνα 30/03/2016) (<http://www.kedke.gr/>)

International Organization for Migration (IOM), Norwegian Refugee Council (NRC) and UN Refugee Agency (UNHCR), “Camp Management Toolkit”, Edition June 2015

Κουφοπούλου Α. (Πτυχιακή Εργασία, “Έκτακτες ανάγκες κατοίκησης: προσωρινές κατασκευές και χωρικές ρυθμίσεις”, Αθήνα 2013)

Λέκκας Ε., “Πολιτικές διαχείρισης φυσικών καταστροφών ανά τον κόσμο”, Αθήνα 1998

Λέκκας Ε., “Φυσικές & Τεχνολογικές Καταστροφές”, Β Έκδοση – Αθήνα 2000

Λέκκας Ε., “Εισαγωγή στη Θεωρία της Διαχείρισης Καταστροφών και Κρίσεων”, Αθήνα 2015

Λέκκας Ε., Ανδρεαδάκης Ε., “Γεωδυναμικές Καταστροφές”, Αθήνα 2015

Λεοντίδου Λ., “Πόλεις της σιωπής: εργατικός εποικισμός της Αθήνας και του Πειραιά 1909-1940”, Αθήνα 1989

Μουζάκης Γ., “Τεχνολογικές και NaTech καταστροφές”, Αθήνα 2015

Μουσιόπουλος, Ν., Πενέλης, Γ., Αβραμίδης, Ι., Στυλιανίδης, Κ., Καλογήρου, Ν., Αραβαντινός, Δ., “30 χρόνια μετά το σεισμό της Θεσσαλονίκης. Μνήμες και προοπτική”, Πολυτεχνική Σχολή Α.Π.Θ, Θεσσαλονίκη 2008

Μουστακέρη Κ., Συμεωνίδης Σ., “Πορεία Υπηρεσίας Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων Β. Ελλάδας (Υ.Α.Σ.Β.Ε.): Εμπειρίες 30 χρόνων από σεισμούς”, 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αντισεισμικής Μηχανικής & Τεχνικής, Αθήνα 2008

Μπεριάτος Η., Δελλαδέτσιμας Π., “Σεισμοί και οικιστική ανάπτυξη”, Αθήνα 2010

Morgenthau Η., “Η αποστολή μου στην Αθήνα: 1922, το έπος της εγκατάστασης”, Αθήνα 1994

Ν.3013/2002 (ΦΕΚ 102Α) Αναβάθμιση της πολιτικής προστασίας και λοιπές διατάξεις.

Ο.Α.Σ.Π, “Σεισμός: Η γνώση είναι προστασία.”, Αθήνα 2009

Ο.Α.Σ.Π, “Περί σεισμών”, Αθήνα 2009

Ο.Α.Σ.Π (επιμέλεια : Χ. Γκουντρομίχου, Γ. Ζάγορα), “Προδιαγραφές χώρων καταυλισμού”, Αθήνα 2013

Πασπαλιάρης Ι., Παναγιώτου Γ., Αδάμ Κ., “ΑΣΦΑΛΕΙΑ-ΥΓΙΕΙΝΗ-ΔΙΚΑΙΟ”, Τμήμα Μηχανικών Μεταλλείων, Μεταλλουργών, Μεταλλουργών, ΕΜΠ, Αθήνα 2012

Πασχαλίδου Μ., Διπλωματική εργασία “Εμπειρίες και διδάγματα από καταστροφικά σεισμικά συμβάντα στην Ελλάδα και ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης ως προς τη διαχείρισή τους”, Αθήνα 2011

Παυλίδης Ε., “Το προσφυγικόν ζήτημα-Αγορεύσεις εν τη Δ΄ Συντακτική συνελεύσει και διάφορα άρθρα”, Αθήναι, χ.χ.

Πολυτεχνική Σχολή Α.Π.Θ. “30 χρόνια μετά το σεισμό της Θεσσαλονίκης Μνήμες και προοπτική”,

Θεσσαλονίκη 2008

Σαπουντζάκη Κ., “Εκκένωση κτιρίων και καταφυγή του πληθυσμού σε ανοιχτούς χώρους”, Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε -Ο.Α.Σ.Π.-Ε.Κ.Π.Π.Σ, Αθήνα 2001

Σαπουντζάκη Κ., “Καλαμάτα: ανανέωση του αστικού τοπίου μετά το σεισμό του 1986”, Αθήνα 2009

Σίδερης Α., “Η γεωργική πολιτική της Ελλάδος κατά την λήξαν εκατονταετία 1833-1933”, Αθήνα 1934

Σπυράκος Κ., Τουτουδάκη Ε., “Βασικές Έννοιες Σεισμολογίας”, Ε.Μ.Π-Εργαστήριο Αντισεισμικής Τεχνολογίας

Τάσιος Θ.Π., “Δημόσια και ιδιωτικά έργα: Παθήματα και μαθήματα”, Τ.Ε.Ε, Αθήνα 2006

Τζανέτος Α., “Σχεδιασμός και υλοποίηση προγράμματος αντιμετώπισης κρίσεων”, Αθήνα 2001

Τζανέτος Α., “Earthquake : Οργάνωση Καταυλισμού μετά από φυσική καταστροφή”, Αθήνα 2001

Τζανέτος Α., “ Disaster Policy Document : Ψυχοκοινωνική Υποστήριξη σε μαζικές καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης”, Αθήνα 2006

The Sphere Project, “Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response”, Copyright@The Sphere Project 2011 (Website : www.sphereproject.org)

Υ.Α. 1299/2003 (ΦΕΚ Β΄ 423/10.4.2003). “Έγκριση του από 7.4.2003 Γενικού Σχεδίου Πολιτικής Προστασίας με τη συνθηματική λέξη «ΞΕΝΟΚΡΑΤΗΣ»”

Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε, Δελτία τύπου με τίτλο “Ενημέρωση για την αποκατάσταση από τους σεισμούς”, Αθήνα 1999 (διαθέσιμα στην επίσημη ιστοσελίδα του Υ.Π.Ε.Κ.Α.: <http://www.minenv.gr/1/17/g1704.html>)

Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε, “Ένας χρόνος μετά της 7ης Σεπτεμβρίου 1999 στην Αττική : απολογισμός Δράσεων”, Ο.Α.Σ.Π, Αθήνα 2000

Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., “Δύο χρόνια μετά από το σεισμό. Η ελπίδα γεννιέται ξανά. Σεισμός 7ης Σεπτεμβρίου 1999: Αποκατάσταση σεισμοπλήκτων. Απολογισμός Δράσεων.”, Ο.Α.Σ.Π, Αθήνα 2001

Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., “Εκκένωση κτιρίων και καταφυγή του πληθυσμού σε ασφαλείς χώρους μετά από σεισμό”, Εγχειρίδιο Νο3, Ο.Α.Σ.Π, Αθήνα 2001

Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. (1993): Δελτίο Τύπου, Αθήνα 13/06/2003

Υπουργείον Υγιεινής, Προνοίας και Αντιλήψεως, “Διατάξεις αφορώσαι την πρόνοιαν και αστικήν εγκατάστασιν των Προσφύγων”, Αθήνα 1926

UNHCR, “Οι Πρόσφυγες του Κόσμου σε αναζήτηση Αλληλεγγύης”, Σύνοψη 2012

UNHCR, “Handbook for Emergencies”, third edition, Geneva 2007

Φ33α /52/14987/31-7-78 Απόφαση Υπουργού Δημοσίων Έργων << Περί οργανώσεως της Υ.Α.Σ.Β.Ε.>>

ΦΕΚ Β 630/2016, “Ρύθμιση θεμάτων Κεντρικού Συντονιστικού Οργάνου Διαχείρισης Προσφυγικής Κρίσης (ΚΕ.Σ.Ο.Δ.Π.) και Τοπικών Συντονιστικών Κέντρων Διαχείρισης Προσφυγικής Κρίσης (ΤΟ.Σ.ΚΕ.Δ.Π.)”

Χαρίτου Ε., “ Προσωρινά Καταλύματα μετά από σεισμό: σεισμός- αντιμετώπιση- καταυλισμοί”, ΕΜΠ, Αθήνα 1996

Χιώνη Ο., Φιλιππούλου, “Σεισμοί στην Ελλάδα και συνέπειες, Εκλογή Θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας”, Αθήνα 1994

Διαδικτυακές πηγές

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BA%CF%81%CF%8C%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B7> (Τι είναι η ακρόπολη)

<http://www.grde.eu/> (“Human flows and the world we share: challenges of social embodiment”. Συνάντηση εκπροσώπων της Γερμανικής και της Ελληνικής Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Αθήνα 20/04/2016)

<http://www.iefimerida.gr/news/248272/i-diethnis-amnistia-kataggellei-tis-synthikes-diaviosis-stin-aidomeni#ixzz4JmVVSfJC> (Οι συνθήκες στον καταυλισμό της Ειδομένης)

http://www.huffingtonpost.gr/2016/07/01/mko-ellada-prosfugiko_n_10713690.html (“Όλα όσα μάθαμε ρωτώντας τις ΜΚΟ που δρουν στην Ελλάδα για το ρόλο τους στο προσφυγικό”)

http://www.huffingtonpost.gr/2016/07/01/ngo-katagrafi-internews_n_10401464.html (Internews : Γιατί η πρόσβαση στην πληροφόρηση είναι πολύτιμο αγαθό και δικαίωμα)

<http://ert4refugees.ert.gr/> (Η ΕΡΤ για τους πρόσφυγες)

http://www.huffingtonpost.gr/2016/06/17/metanasteytiko-koinwnia-anthrwpia-elliniko-allilegguh-afganoi-metanastes-prwhn-prosfyges-_n_10504646.html (Ο καταυλισμός στο παλιό αεροδρόμιο του Ελληνικού)

<https://newsthatmoves.org/el/2016/02/15/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%83-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%85%CE%BB%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%83-%CE%B5%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CF%89%CE%BD%CE%B1/> (Προσφυγικός καταυλισμός στον Ελαιώνα)

<http://asiaminor.ehw.gr/forms/fmain.aspx> (Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού – Μικρά Ασία)

<http://mlp-blo-g-spot.blogspot.gr/2014/09/ProsfygiaPireas1922.html> (Οι μικρασιάτες πρόσφυγες στον Πειραιά το 1922)

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%80%CE%B9%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%AE_%CE%91%CF%80%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%CF%82_%CE%A0%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%86%CF%8D%CE%B3%CF%89%CE%BD (Ε.Α.Π)

(<http://www.stokokkino.gr/article/100000000017266/>) (Ο καταυλισμός στην Ειδομένη)

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B2%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%AF_%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B5%CF%82 (Περιβαλλοντικοί πρόσφυγες)

<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=447946> (Οι φυσικές καταστροφές χειρότερες από πόλεμο)

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%86%CE%AE_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%A3%CE%BC%CF%8D%CF%81%CE%BD%CE%B7%CF%82 (Η καταστροφή της Σμύρνης)

<http://www.kathimerini.gr/508091/article/epikairothta/ellada/mhnysh-toy-dhmoy-axarnwn-gia-ta-konteiner-sto-kaota> (Δήμος Αχαρνών για τον καταυλισμό στο στρατόπεδο Καποτά)

<http://www.efsyn.gr/arthro/mia-amygdaleza-gia-toys-pontioys> (Οι Πόντιοι μετανάστες στην Μακρόνησο)

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B9%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%B5%CE%BA%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B5%CE%AF%CE%B1
(Μικρασιατική εκστρατεία)

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B9%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%86%CE%AE
(Μικρασιατική καταστροφή)

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CF%85%CF%86%CF%8E%CE%BD%CE%B1%CF%82_%CE%9A%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%AF%CE%BD%CE%B1 (Τυφώνας ΚΑΤΡΙΝΑ)

<http://www.kathimerini.gr/487971/article/epikairothta/ellada/oi-seismoi-toy-1953-sta-nhsia-toy-ionioy>(Οι σεισμοί στα νησιά του Ιονίου το 1953)

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%8A%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%AC%CF%84%CE%BB%CE%B1%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CE%BA%CE%BF%CF%85%CF%84%CE%BB> (Η έκρηξη του ηφαιστείου Eyjafjallajökull στην Ισλανδία)

<http://www.protothema.gr/greece/article/553213/etoimo-to-hotspot-sti-hio-deite-fotografies/> (Το hot spot της ΒΙΑΑ στη Χίο)

<http://www.koutipandoras.gr/article/pente-hot-spots-se-nisia-toy-aigaiou-kai-dyo-kentra-prosfygon-se-athina-kai>
[kai](#) (hot spots και κέντρα υποδοχής προσφύγων στην Ελλάδα)

<http://newpost.gr/ellada/489102/pws-tha-leitourgoyn-kai-pws-tha-xrhmatodotoyntai-ta-hot-spots-gia-toys-prosfyges> (Η λειτουργία των hot spots)

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%85%CF%81%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AC_%CE%B1%CF%84%CF%85%CF%87%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1_%CF%83%CF%84%CE%BF_%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%B8%CE%BC%CF%8C_%CE%A6%CE%BF%CF%85%CE%BA%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%AF%CE%BC%CE%B1_1_%CF%84%CE%BF_2011 (Πυρηνικό ατύχημα στη Φουκοσίμα)

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%85%CF%81%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%B1%CF%84%CF%8D%CF%87%CE%B7%CE%BC%CE%B1_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%A4%CF%83%CE%B5%CF%81%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CF%80%CE%B9%CE%BB (Πυρηνικό ατύχημα στο Τσέρνομπιλ)

http://www.istorikathemata.com/2014/09/13-1922_22.html (Η επιχείρηση σωτηρίας των προσφύγων από τη Σμύρνη το 1922)

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CE%B5%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CF%84%CF%83%CE%BF%CF%85%CE%BD%CE%AC%CE%BC%CE%B9_%CF%83%CF%84%CE%BF_%CE%A4%CE%BF%CF%87%CF%8C%CE%BA%CE%BF%CF%85_%CF%84%CE%BF_2011 (Σεισμός και τσουνάμι στο Τοχόκου)